

0

CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS
ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE
VINDOBONENSIS

VOL. XXIV
GAI VETTI AQVILINI IVVENCII
EVANGELIORVM LIBRI QVATTVOR
EX RECENSIONE
IOHANNIS HVEMER

PRAGAE **VINDOBONAE** **LIPSIAE**
F. TEMPSKY. **F. TEMPSKY** **G. FREYTAG.**

BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESARIAE VINDOBONENSIS.
MDCCCLXXXI.

GAI VETTI AQVILINI

IVVENCI

EVANGELIORVM LIBRI QVATTVOR

RECENSUIT

ET

COMMENTARIO CRITICO INSTRVXIT

IOHANNES HVEMER

PRAGAE VINDOBONAE LIPSIAE
 F. TEMPSKY. F. TEMPSKY G. FREYTAG.
 BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE VINDOBONENSIS.
 MDCCCLXXXI.

VINDOBONAE. TYPIS DESCRIPSIT ADOLPHVS HOLZHAVSEN.

PROLEGOMENA.

Gaius Vettius Aquilinus Iuuenus¹⁾ euangeliorum libros circa annum 330 condidit.²⁾ Quod cum ex poetae ipsius uerbis conicere licet libr. IV uu. 806 s.:

*Haec mihi pax Christi tribuit, pax haec mihi saeculi,
Quam fouet indulgens terrae regnator apertae*

¹⁾ De nominibus poetae carminisque titulo confer has codicum inscriptiones subscriptionesque: CALVETII AQILINI SIVE IUVENCI C (4^b), SAPIENTISSIMI VIRI IUVENCI XPIANI EVANGELIORVM LIBER PRIMVS EXPLICIT; INCIPIT LIBER SECVNDVS CALVETII AQVILINI C (36^a) cf. *infra* p. 40 et 41, EXPLICITVNT LIBRI IIII EVANGELIORVM : VERSIBVS GAI VETI AQVILINI IUVENCI PRESBITERI R, EXPLICIT LIBER IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVILINI IUVENCI PRBI MpV₁ (VETTI IUVENTI) V₂ (VETTI) H₁ (Vetti), FINIVNT VERSVS IUVENCI . . . L, EXPLIĈ EVANGELIORVM LIB IIII G. VETTI AQVILINI SIVE IUVENCI . VC . PRBI T, G. VETTI AQVILINI SIVE IUVENCI PRBI EVANGELIORVM LIBER IIII . EXPLICIT K₁K₂ (FELICITER AMEN addito) Bb (feliciter add.), EXPLICIT LIBER QVARTVS IUVENCI PRSBI . . P, EXPLICIT LIBER IUVENCI QVARTVS EVANGELIORVM H (cf. *infra* p. 146).

²⁾ Quo uero consilio motus poeta carmen suum panxerit, ex his praefationis uersibus satis patet (15 s.):

*Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quae ueterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides aeternae in saecula laudis
Immortale decus tribuet meritumque rependet.
Nam mihi carmen Christi uitalia gesta,
Diuinum populis falsi sine crimine donum.*

*Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
Qui solus regum sacri sibi nominis horret
Inponi pondus, quo iustis dignior actis
Aeternam capiat diuina in saecula uitam¹⁾*

tum ex Hieronymi testimonio, qui in Chronico ad annum Olymp. 278, Christi $\frac{329}{330}$ adnotat (cf. A. Schoene, Eusebi Chronic. Can. quae supersunt, II p. 192):

Iuuenus presbyter, natione Hispanus, Euangelia heroicis uersibus explicat.

De eius uita nihil aliud constat nisi quae idem Hieronymus tradit, de uiris illustribus c. LXXXIV (ed. Herding):

Iuuenus, nobilissimi generis Hispanus, presbyter, quattuor euangelia hexametris uersibus paene ad uerbum transferens quattuor libros composuit, et nonnulla²⁾ eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.³⁾

Praeterea Iuueni mentionem facit idem in epist. ad Magnum 70 § 5, I, p. 428 (ed. Vallarsi), Iuuenus presbyter sub Constantino

¹⁾ Cf. finem carminis, cui inscribitur ‚Laudes Domini‘ u. 143 s. (ed. Brandes).

²⁾ De hoc opere si uera narrat Hieronymus (quod equidem negauerim), nihil ad nos peruenit.

³⁾ Ex hoc fonte fluxit quidquid de Iuueni uita et in libris manuscriptis integrum uel auctum legitur et ab auctoribus traditur (cf. infra p. XXIV s.). Conferendi sunt praeterea:

Gregorius Turon., hist. Franc. I c. 36 (p. 51 ed. Arndt et Krusch): A uicissimo primo enim eius imperii anno Hieronimus praesbiter addidit indicans Iuuenum praesbiterum euangelia uersibus conscribisse rogante supradicto imperatore (scil. Constantino).

Alcunius (cf. Mign. t. 101, p. 152) adu. Felicem II, 6: At si mundi doctoribus ceteris uobis non libet credere, uestris saltem doctissimis uiris credite. Cecinit Iuuenus presbyter et doctissimus Hispaniae scholasticus in carmine euangelico hoc modo (I 60):

*Nam tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare Deus per singula [F., per saecula] cuncta.
Et propriam credi sobolem gaudetque iubetque
Hunc [huic] ubi sub lucem dederis, sit nomine [nomen] Jesus [Iesus].*

historiam Domini Saluatoris uersibus explicauit nec pertimuit euangelii maiestatem sub metri leges mittere; etiam in Comm.

Floruit uir iste temporibus Constantini principis. Videtis quidem ista; necdum ista adoptionis uel nuncupationis haeresis in Hispania fuit. Aut istum, qui apud uos doctissimus exstat magister, haereticum iudicate, qui dicit hunc Deum esse et proprium filium Dei, qui ex Virgine natus est; aut si illum recipere uultis, uestram sententiam damnate, uel magis corrigite ex eius sensu, consentanea qui profert testimonia sanctis Patribus, qui diuersis mundi temporibus per singula floruerunt loca.

Freculphus episcopus Lexouiensis in Chronico (cf. Mign. t. 106, p. 1201): Iuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quatuor euangelia hexametris uersibus pene ad uerbum transferens quatuor libros composuit et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.

Ado Viennensis in chronico sub Constantino (cf. Mign. t. 123, p. 92): Retius Augustodunensis episcopus celeberrimae famae habetur et Iuencus presbyter Hispanus qui hexametris uersibus quatuor libros euangelii composuit.

Hugo Trimbergensis (cf. Registrum multorum auctorum u. 408 s. ed. Huemer):

Iuencus, euangelicus etiam poeta,
Sequitur Sedulium sub equali meta,
Quem et in catalogo Ieronimus laudauit
Et de breuiloquio satis commendauit.
Scripsit hic in tempore regis Constantini
Qui et cultor exstitit operis diuini:
Immortale nil mundi conpage tenetur,
Non mare, non tellus, non ignea sidera celi | Nam . .

Conradus Hirsaugiensis in dialogo super auctores p. 41 (ed. Schepss): „ . . Fuit auctor idem temporibus Constantini principis, Hispanus idem et nobilissimi generis, exametris uersibus quatuor libros de euangeliiis pene uerbum ad uerbum transferens et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia’.

Honorius Augustodunenses de script. eccl. I c. 85 (ed. Fabricius p. 78): Iuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quatuor euangelia hexametris uersibus quatuor libris composuit et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino.

Iohannes Trithemius de script. eccl. c. 62: Iuencus presbiter, natione Hispanus, uir nobilis atque doctissimus philosophus, poeta, rhetor et theologus insignis et non minus conuersatione quam scientia scripturarum ecclesiae uenerabilis, edidit pro aedificatione legentium tam metro quam prosa multa praeclara uolumina, sed pauca eorum ad notitiam meam

in Matth. I 2, 11, uol. VII, p. 14 (ed. Vall.): ‚Pulcherrime munerum sacramenta Iuencus presbyter cum uersiculo comprehendit: *Tus aurum myrrham, regique hominique deoque Dona ferunt.*’ Saeculo uero insequenti Gelasii decretum illud de libris recipiendis uel non recipiendis Iuenci carmen in hunc modum approbat et collaudat (c. 34): ‚Item Iuenci nihilominus laboriosum opus non spernimus sed miramur.¹⁾ Quam longe lateque eo tempore Iuenci carmen propagatum fuerit, inde conicias, quod eum auctores non pauci iam sunt imitati ut²⁾ auctor carminis aduersus Marcionem (cf. Aug. Oxé, Prolegomena de carmine aduersus Marcionem p. 33, Manitius, Beiträge zur Geschichte frühchristlicher Dichter im Mittelalter p. 23), auctor carminis de prouidentia diuina, quod plerique Prospero adscri-

peruenerunt. Legi opus insigne quod hexametris pentametrisque(?) uersibus composuit, de quatuor euangeliiis libros IV, de sacramentis lib. II; caetera quae composuisse dicitur, ad manus nostras non uenerunt. Claruit sub Constantino magno et filiis eius anno domini CCCXXX.

Petrus Crinitus, de poetis Lat. V c. 88: Iuencus poeta, natione Hispanus, familia insigni maximeque illustri natus est, ut ab Hieronymo traditur. Praecipue floruit imperantibus Constantio et Constante: qua tempestate in eloquentia apud Latinos clari fuerunt Tiberianus Nazarius et Flauius Vopiscus, qui de gestis Romanorum principum libros composuit. Inter alia poemata, quae dicuntur ab alio edita, scripsit quatuor euangelia hexametris uersibus... Iuencus aliquot hymnos fecit, quibus facile indicauit se optime meritum de religione Christiana. Neque dubium est, fuisse illum inter sacerdotes christianos, ut ueteres auctores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuenci carmina eumque ut eruditum et elegantem poetam commendat.

De recentiorum testimoniis conferas Erhardum Reuschium in praefatione editionis, quae prodiit Francofurti et Lipsiae anno 1710, et Areali editionem p. 23 (Mign. t. 19).

¹⁾ Cf. quod de Gelasio Luitprandus in Vitis pontificum c. 51 adnotat: Item Orosii historiam laudat et opus Sedulii et Iuenci.

²⁾ De Ausonio dicit Manitius (Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1886, 244): Neu ist hier der Nachweis der Benützung des Iuencus, die sich in den Gedichten des Ausonius mehrfach findet, woraus auch hervorgeht, dass Ausonius sich doch mehr, als man früher annahm, mit der christlichen Literatur beschäftigte. At uersibus ep. VII 2, 8 (ignicomus sol) et ep. VIII, 9 (sollemnia paschae), qui soli Iuencum olent, Ausonii imitatio Iuenciana satis demonstrata esse mihi quidem non uidetur (cf. ib. 1888, 588).

bunt (cf. Manitius, Zeitschr. f. österr. Gymn. 1888, p. 583), Orientius (cf. ed. Ellis, Poetae christ. min. tom. XVI corporis script. eccl. lat., et Manitius, Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1886, 408), Paulinus Petricordius (cf. ed. Petschenigi, Poetae christ. min. XVI, p. 170), Paulinus Pelaeus (cf. ed. Petschenigi ib. p. 315), Claudius Marius Victor (cf. ed. C. Schenkeli ib. p. 354), Ennodius (cf. Manitius l. c. p. 407), Alci-mus Avitus (cf. Manitius l. c. p. 244), Rusticus Elpidius (cf. ed. Hermann Muelleri, Gottingae 1868), post hos Corippus (cf. Manitius l. c. p. 99).

Singulari autem laude eum fert Venantius Fortunatus in libro primo uitae S. Martini u. 15 (ed. Leo):

Primus enim docili distinguens ordine carmen
Maiestatis opus metri canit arte Iuuenus,
Hinc quoque conspicui radiauit lingua Seduli.¹⁾

Item Isidorus in uersibus, qui ei uulgo adscribuntur (cf. Fabric. bibl. med. et inf. lat. V 301 M):

Perlege facundi studiosum carmen Auiti.
Ecce Iuuenus adest Seduliusque tibi,
Ambo lingua pares, florentes uersibus ambo
Fonte euangelico pocula larga ferunt.

Inter Hispanos Iuuenum etiam respexit Eugenius Tole-tanus (cf. Manitium l. c. p. 94) et honorifice commemorat Braulio in praefatione uitae S. Aemiliani (cf. Mign. t. 80, 702): ,Secundum quod elegantissime quidam ueterum poetarum ait ,*hoc opus hoc etenim forsā me subtrahet igni*‘ (I 22)‘, quibus adserendi sunt auctores eiusdem fere saeculi Ionas, abbas Elnonensis, in uita S. Columbani nom. 22 (cf. Mign. t. 87, 1024): Huic soboles nulla erat ut Iuuenus de Zacharia et Elisabeth ait ,*Gratius ut donum iam desperantibus esset*‘ (I 9) et Adam-nanus de locis sanctis I 18 (cf. Mabillon, Acta SS. IV 461): ut de ipso Iuda Iuuenus presbyter uersificus cecinit ,*Informem rapuit ficus de uertice montem*‘ (IV 631).

¹⁾ De locis a Fortunato expressis cf. Manitium, Mon. Germ. auct. ant. IV, 2 p. 132—137.

Iam pridem etiam grammatici et metrici regulas suas uersibus ex Iuuenco adlatis firmabant ut inter Sergiana ipsa fragmenta referri solet locus ille ab H. Hageno (Anecd. Helu. p. CXCV) traditus: *Accido per i de accessu, hoc est, de approximando et reliqua. Utrum longa i in uerbo quod dicitur, accidunt' annon? Certe longa est ut dixit Iuuenus poeta, Accidit pariter poenae consortia ferre'* (IV 666).

Multo saepius laudatur ab auctore, qui post aetatem Isidori, de dubiis nominibus' scripsit cf. Gramm. lat. V:

- p. 571, 8 Amor generis masculini ut Iuuenus:
Fraterno demum reconciliatus amore (I 509).
 — 13 Artus singularem numerum non habet, sed pluraliter masculini generis ut Iuuenus:
Splendebant corporis artus (I 620).
 p. 577, 2 Conubium generis neutri ut Iuuenus:
Si quis conubia rumpit (I 531).
 — 31 Dolus generis masculini ut Iuuenus:
Hic dolus inimice tuus (II 807).
 p. 571, 1 Dapis generis feminini ut Iuuenus:
Quae dapis (?).
 — 9 Error generis masculini ut Iuuenus:
nam tibi praeteritus¹⁾ uitae donabitur²⁾ error
 (II 81).
 — 20 Flos generis masculini ut Iuuenus:
Primaueo in flore negauit³⁾ (I 30).
 p. 579, 15 Germen generis neutri ut Iuuenus:
Proprio uestitur germine⁴⁾ pomi (I 699).
 p. 581, 4 Iter generis neutri ut Iuuenus:
Ad uerum conuertet iter⁵⁾ (I 24).
 — 5 Ius generis neutri ut Iuuenus:
Hoc ius dixere prophetae⁶⁾ (I 678).
 p. 582, 11 Liur generis feminini ut Iuuenus:
Mox liur daemonis atra⁷⁾ (I 366).

¹⁾ praeteriture V ²⁾ donauit VL ³⁾ iugauit L ⁴⁾ germinon M
⁵⁾ uirum conuertit MVL ⁶⁾ propheta L ⁷⁾ sic, hoc loco falsus est
 Gröber, cf. Woelfflins Archiv I 60

- p. 583, 23 Mustum generis neutri ut Iuuencus:
*Calidum committere mustum*¹⁾ (II 373); idemque
 — 24 *spumantia musta* (II 375).
 — 26 mundus generis masculini ut Iuuencus:
*Quo cunctum rapiet*²⁾ *flamma ultima mundum*
 (praef. 5).
 — 28 morbus generis masculini ut Iuuencus:
Morbus dissoluerat ater (II 77).
- p. 584, 17 Numen generis neutri ut Iuuencus:
*Numen*³⁾ *uidisse supernum* (I 45).
- p. 585, 25 Origo generis feminini ut Iuuencus:
*Sectandus conplebitur*⁴⁾ *ordo* (I 353).
- p. 588, 7 Plebs generis feminini ut Iuuencus:
Cetera nam plebs (I 13).
 — 8 Palleum generis neutri ut Iuuencus:
*Ferat pallea*⁵⁾ *secum* (I 554).
 — 10 Proles generis feminini ut Iuuencus:
Proles ueneranda tonantis (IV 672).
 — 24 Rabies generis feminini ut Iuuencus:
Rabies uesana ueneni (I 404).
 — 28 Radius generis masculini ut Iuuencus:
*Abscondit furuis rutilus*⁶⁾ *sol radios umbris*
 (IV 149).
- p. 591, 17 Suboles generis feminini ut Iuuencus:
*Propriam credi subolem*⁷⁾ (I 62).
 — 18 Semen generis neutri ut Vergilius (rectius Iu-
 uencus):
*Vaga semina famae*⁸⁾ (I 178).
- p. 592, 6 Tempus generis neutri ut Iuuencus:
Per tempora certa (I 54).
 — 7 Templum generis neutri ut Iuuencus:
Constructum ueteris regni molimine templum (II 171).
 — 15 Tribunal generis neutri ut Iuuencus:
Celsum stans ante tribunal (IV 590).

¹⁾ committere mus *M* ²⁾ sapiat *MVL* ³⁾ nomen *MVL* ⁴⁾ com-
 plectitur *V* ⁵⁾ palleas *MV* ⁶⁾ rudilus *M* ⁷⁾ proprie moridis subo-
 lem *V* ⁸⁾ fanæ *MV*

p. 593, 11 Urceus generis neutri et urcei non urcea ut Iuencus dixit:

*Urceus est nullus nec sunt tibi uincula funum*¹⁾
(II 260).

Quot exempla Aldhelmus a Iuenco depromperit, Man-
tius in opusculo ‚Zu Aldhelm und Baeda, Wien 1886‘, p. 36 sq.
satis demonstravit. Nonnulla tantum adferam cum ex editioni-
bus, quales nunc sunt, parum fructus ad carmen Iuenci emen-
dandum illustrandumue redundet, cf. epist. ad Acircium de
septenario et de re grammatica et metrica p. 545 (edit. A. Mai
in classic. auct. tom. V): Iuencus Hispanus primo pro log
uersu huius rei notitiam pandit

Immortale nihil mundi conpage tenetur (praef. 1).

p. 576 ‘pecuscula’ ut Iuencus

Foueam si forte pecuscula uestra inciderit (II 590).

Iuencum citauit etiam Beda Venerabilis in libro illo
saepe laudato de arte metrica ut p. 233 (cf. H. Keil, Gram-
matici lat. tom. VII):

Octauus modus est, cum correptam uocalem in eadem parte
orationis sequitur z consonans graeca duplex: est enim longa
in hoc Iuenci

Difficile est terris adfixos diuite gaza (III 522)

et breuis in hoc eiusdem

Et gaza distabat rerum possessio fulgens (III 499);

nomine auctoris non addito:

p. 232, 27 *Exsultat*²⁾ *Mariae cum prima affamina sensit*
(I 91),

p. 245, 20 *Immortale nihil mundi conpage tenetur* (praef. 1),
— 28 *Pacificos deus in numerum si*³⁾ *prolis adoptat*
(I 465),

p. 247, 24 *Nomine Ioannem hunc tu uocitare memento* (I 26),
p. 250, 15 *Illi continuo statuunt ter dena argenti* (IV 426);

¹⁾ ibi fincula *MV* ²⁾ exultant *L* ³⁾ sibi *F*

de locis, qui in ceteris Bedae libris inueniuntur, cf. Manitium l. c. p. 86 sq.

Eximius autem est locus in Bedae libro retractationis in actus apostolorum c. 9 (cf. Mign. t. 92 p. 1016): Ecce enim orat et uidet uirum Ananiam nomine introeuntem et imponentem sibi manus. In Graeco habetur ita: Et uidit in uisu uirum, hoc est ἐν ὁράματι: (sic) quod nomen et Iuuenius presbyter in euangelio carmine posuit dicens

Horomatis huiusce expertes reddite cunctos (III 340*).

Etiam Cruindmelus est nominandus, qui e Beda pendet:

p. 10, 20* (ed. Huemer) *inde domum repedat terrarum lumen Iesus* (II 75).

p. 16, 31 Octauus modus, cum correptam uocalem in eadem parte orationis sequitur z consonans graeca duplex; est enim longa in hoc Iuueni

*difficile est*¹⁾ *terris adfixos*²⁾ *diuite gaza* (III 523),
est enim breuis in hoc eiusdem:

Et gaza distabat rerum possessio fulgens (III 499),

p. 34, 26 *immortale*³⁾ *nihil mundi conpage tenetur* (prae. 1).

p. 35, 4 (nomine auctoris non addito):

*nobis certa fides aeterna*⁴⁾ *in saecula laudis* (prae. 17).

— 6 *pacificos*⁵⁾ *deus in numerum sibi prolis adoptat* (I 465).

p. 43, 32 *nomine Iohannem hunc tu uocitare memento* (I 26).

Inter exempla poetarum a diuersis collecta, quae in codice Vaticano Reg. 215 s. VIII ex. uel VIII continetur, Iuueni uersus hi leguntur (cf. Peiper, Alcimi Auiti opp. prae. p. LXVIII):

IUVENCI PRŒBI

Iam licet implentem gracili presepia uoce Gracili (I 169).

Atq. animam matris ferro fulgente machere Mächērē (I 212).

¹⁾ difficilē & terris F ²⁾ et fixus EFP ³⁾ immortale F ⁴⁾ aeterna EF
⁵⁾ pacificus F

Inpubis pueri cruciatur spiritus æger	Īnpūbīs (I 743).
Clara philippeo pollent de nomine rura	Philippēō (III 258).
Horomatis huius expertos facite cunctos	Hōrōmātīs (III 340*).
Moysea q. legum posuit præcepta nubere	Nūbērē (IV 15).
Aeternis uitæ sertis redimitus abibit	Rēdīmītūs (IV 116).

In quaestionibus grammaticis, quas H. Hagenus edidit e codice Bernensi 83 s. X, Iuuenus duobus locis citatur (cf. Anecdota Helvetica p. 179, 8): Nam nec in his ipsis uide licet ‚sis‘ et ‚uelis‘ neque in aliis uerbis coniunctiuus praeteriti uel futuri debet ullatenus in paenultimo pluralis numeri primarum seu secundarum personarum corripitur teste Seruio super Vergilium in libro VI Aeneidorum de praeterito

Egerimus nosti et nimium meminisse necesse est.

Ait enim: ‚ri‘ necessitate metri corripuit. Et Iuuenus de futuro testatur

Nec canibus sanctum dederitis neuē uelitis (I 664)

p. 186, 28 Seuerus amphibrachys. Iuuenus:

Quod scirem Domino memet seruire seuerō (IV 241).

Huc referendum est quod legitur in epistula Lupi Ferrariensis: Seruius auctor est, qui eo uersu ubi Virgilius systolen fecit his uerbis: Egerimus, nosti, et nimium meminisse necesse est. Ri, inquit, metri necessitate corripuit. Item Iuuenus: *Ne sanctum* etc. licet quidam praeteritum perfectum subiunctiuum et futurum differre scribant (cf. etiam infra p. XIX s.).

Adde praeterea, quod Thurotius (notices et extraits des manuscrits t. XXII p. 424) adnotat.

Aeue quod dicunt uulgo Carolinum Iuuenum cum reliquis poetis christianis multum lectitatum esse quis ignorabit uel mirum habebit? Iam inter Pauli et Petri carmina dubia leguntur haec (cf. Duemmler, Poetae aeui Carol. I p. 76 uersus Fiduciae ad Angelramnum presulem) u. 14:

Portio sit tibi cum iusto Simeone beato!
Teudulfus rutilat mire de arte Iuueni

Atque Angelpertus, diuini ambo poetae,
Quos Flaccus Varro Lucanus Nasoque honorant.

Alcuinus De diu. officiis c. 5 (Mign. t. 101, 1179): Per aurum rex ostenditur. In thure Deus dignoscitur. Per myrram, homo passus atque sepultus. Haec dona Iuuencus presbyter mire [metro] conclusit

*Aurum, thus, myrrham regique Deoque hominique
Dona ferunt* (I 250 sq.).

Pluribus locis eius mentionem facit ut in uersibus de Sanctis Euboricensis ecclesiae u. 1550 (cf. l. c. I p. 204):

Quid quoque Sedulius uel quid canit ipse Iuuencus
Alcimus et Clemens, Prosper, Paulinus, Arator,
Quid Fortunatus uel quid Lactantius edunt —

in epistola 126 (cf. Jaffé, Monumenta Alcuiana p. 510): Ait enim quidam poeta de opere carminis euangelici

*Hoc opus hoc etenim forsan me subtrahet igne¹⁾
Tunc cum flammiuoma iudex descendet ab arce²⁾*

dicam et ego

Hoc opus hoc etenim non solum subtrahet igne
Te iam, sed faciet caeli conscendere in arcem —

in epistula 143 (ad Carolum regem data) l. c. p. 547:

In hoc namque opusculo catholicae fidei ueritatem ex sanctorum patrum certissimis probare testimoniis nisus sum; id est beati Hieronymi atque sancti Augustini, Gregorii papae Romani, Hilarii Pictauiensis episcopi, Leonis quoque papae et Fulgentii episcopi, Ambrosii quoque Mediolanensis episcopi, sed et fortissimi contra Nestorium militis Cyrilli, Petri etiam Rauensis episcopi et beati Bedae presbyteri. Gregorique Nazanzeni nec non et Ysidori Hispaniensis et Iuueni eiusdem prouinciae scolastici —

in epistula 166 (ad Theudulfum) l. c. p. 607:

¹⁾ sic. ²⁾ cf. infra praef. uers. 22 et 23.

Tua uero, uir uenerande, sanctitas honoret ministerium tuum: praedica oportune inopportune et ut trapezeta sapiens multiplica pecuniam domini, ut denaria mercede dignus efficiaris

*Hoc opus hoc etenim forsân te subtrahit igni,
Hoc opus hoc etenim caelesti te inserit aulae¹⁾*

hoc poeta.

Idem in libro secundo aduersus Felicem c. 6 (cf. Mign. t. 101, 152): At si mundi doctoribus ceteris uobis non licet credere, uestris saltem doctissimis uiris credite. Cecinit Iuuenecus presbyter et doctissimus Hispanus scholasticus in carmine euangelico hoc modo

*Non tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare deus per singula cuncta¹⁾*

Rursus in libro II c. 8 ad Elipandum (cf. Mign. t. 101, 266): Illi (sc. patres Hispani) sua habuerunt tempora nobisque praeclara sui sudoris in sancta conuersatione reliquerunt uestigia quos laudamus, amamus . . . Beati itaque Isidori . . . sed et Iuueni presbyteri atque optimi scholastici, quem beatus Hieronymus laudat, carmina euangelicae historiae prospeximus (forte perspeximus), qui in quodam uersu Christum proprium filium Dei catholico ore non formidauit appellare, ait enim

*Nam (Querc. non) tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare Deus per saecula cuncta
Et propriam credi subolem gaudetque iubetque,
Hunc ubi sub legem (Iuu. sub lucem) dederis sit nomine Iesus.³⁾*

Theodulfus episcopus ille Aurelianensis (cf. Duemmler l. c. p. 543):

De libris quos legere solebam et qualiter fabulae poetarum a philosophis mystice pertractentur (u. 11):

Cura decens patrum nec erat postrema piorum,
Quorum sunt subter nomina scripta uide:
Sedulius rutilus, Paulinus, Arator, Auitus
Et Fortunatus, tuque Iuuenec tonans.

¹⁾ cf. supra p. XV.

²⁾ cf. I 60 s.

³⁾ cf. I 60—63.

Ermoldus Nigellus in carmine elegiaco in honorem Hludowici u. 17 (cf. Duemmler l. c. II p. 5):

Si Maro, Naso, Cato, Flaccus, Lucanus, Homerus,
Tullius et Macer, Cicero siue Plato,
Sedulius necnon Prudentius atque Iuuenius
Seu Fortunatus, Prosper et ipse foret,
Omnia famosis uix possent condere cartis
Atque suum celebre hinc duplicare melos.

Hrabanus de institutione clericorum l. III c. 18 (cf. Mign. t. 107, p. 396):

Quam ob rem non est spernenda haec quamuis gentilibus communis (metrica) ratio, sed quantum satis est perdiscenda, quia utique multi euangelici uiri insignes libros hac arte condiderunt et deo placere per id satagerunt, ut fuit Iuuenius, Sedulius, Arator, Alcimius, Clemens, Paulinus et Fortunatus et caeteri multi.¹⁾

Commendat Iuuenium Wandelbertus Prumiensis (cf. Duemmler l. c. II p. 575) u. 22:

Pollet Gregorius nitetque, laude
Dictorum uolitat Iuuenius, illi
Coniunctis spatiis Arator haeret
Prudentique, deum canendo uinis.

Praeter hos etiam alios horum temporum scriptores ut Candidum Fuldensem, Walahfridum Strabonem, Florum Lugdunensem, auctorem uitae Leudegarii, Engelmodum, Andradum Iuueni uestigia pressisse testes sunt Duemmler et Traube, editores poetarum aevi Carolini; cf. praecipue t. II p. 2, 157, 262, 508 addenda et commentarios carminibus additos.

Smaragdus in epist. et euangelia (cf. Mign. t. 102, 72): Alii dicunt nepotes Balaam esse filii Beor, quia sectam eius secuti sunt. alii dicunt Persas fuisse, ut metro Canorius dicit:

Tum iubet et Perses celerem pertendere gressum (cf. I 241).

¹⁾ cf. etiam Ruodolfi annal. Fuld. ann. 844.

Eulogius Toletanus initio Memorialis SS. I (cf. Mign. 115, 741): Et sicut me indignum tanto opere fateor, ita quoque sui perfectione non solum erui culpis confido, uerumetiam poenis abstractus, praestantiorum gratiam interuentu eius apud Dominum inuenire spero: ut est illud philosophicum

Hoc opus hoc olim forsan me subtrahet igni (praef. 22).

Paschasius Radbertus abb. Corb. expositionis in Matthaeum lib. II, 2 (cf. Mign. 120, 127): Itaque quia Bethlehem, ubi Christus natus est, ad meridianam plagam ab Hierusalem sexto ferme milliario sita est, idcirco ab eadem parte regionis recte uenisse dicitur. Fuerunt namque isti ut ferunt, de terra Persarum, uelut Iuuenius noster canit

Tumque iubet Persas extendere gressus (cf. I 241),

specialiter tamen Euilat, ubi abundat aurum optimum, habitasse creduntur.

Ib. lib. XI, 24 (p. 814): Et licet fulgur uniuersa, quae sub caelo sunt, penetret ac perterreat, penetrabilior tamen dies illa erit ac terribilior, quae omnia caelorum mouebit arcana, et inferorum uniuersa penetrabit iura, nec non et mundi cuncta turbabit elementa. De quo Iuuenius presbyter mirum libri sui principium dedit: Quod

Immortale nihil mundi — caeli (praef. 1—3).

Samson abbas Cordubensis apolog. I c. 8 (cf. Florez, Espan. sagr. XI 369): Quibus etiam uir eloquio nitidus et in poematibus clarus Iuuenius metricae euangelicae uerba comprehendens ait

Et magnum clamans felix o femina salue

Felicem gestans uteri sinuamine foetum (cf. I 86. 87).

Et iterum

Interea Mariae sponso miracula mentem

Sollicitant manifesta uteri quia pondera uidit (I 133. 134).

Anastasius abbas in historia de uitis Rom. Pont. (cf. Mign. t. 128, 354): Eadem distincta phrasi castigata etiam in carmi-

nibus canunt patres et poetae christiani nascentis quidem et adorati a pastoribus solum praesepe memorantes; adorati uero a magis praesepe et cunes . . . Iuuenus presbyter, lib. II u. 168

*Hoc signum dicam, puerum quem cernere uultis
Iam licet implentem gracili praesepia uoce*

et u. 176

*Pastores propere ueniunt quorumque iacentem
Praesepeis gremio cernunt.*

Ermenricus Elwangensis in epistola ad Grimaldum (cf. Duemmler, E. epist. ad Grimald. Hal. 1873 p. 10): Similiter producuntur in prosa ‚Hieremias, Ezechias, Sedechias, Sophonias . . .‘ et sic omnia ex ‚ia‘ hebreo composita producuntur in penultimis sine metro, licet producta seu correpta inueniantur apud poetam. Correpta ut est illud apud Iuuenum

Zacharias uicibus cui templum cura tueri (I 3);

p. 20: Interim. uero, ductor amando, quia tempora Augustorum nosti, sub quibus sapientia floruit, et ut leuius iter habeamus, dicito mihi, si inter illos audieras, unde quidam corripiant, quidam uero producant in penultimis uerba subiunctiua in prima et secunda persona pluralis numeri tempore preterito perfecto et futuro eiusdem modi per omnes coniugationes. Ut cum ‚amauerim amauerimus amaueritis . . . Nam apud Iuuenum et ceteros omnes pene poetam producta inueniuntur ut est illud

Ne canibus sanctum dederitis neuē uelitis (I 664)

p. 20–21: Est enim poetica licentia talis ut cum necesse fuerit de productis faciant correptas. Veluti Iuuenus Ebraica nomina in ‚ias‘ desinentia, quae in prosa producimus, ipse interdum corripit, interdum etiam et producit. Corripit enim uero ita

Quam bonus Hieremias diuino numine iussus (I 264).

Bonito diaconus in uita S. Theodori I 4 (cf. Acta SS. Febr. II 31)

Haec ubi dicta dedit teneris se miscuit auris (cf. I 42).

b*

Iohannes Scotus De diuis. naturae II 17 (cf. Mign. 122, 550): Quid ergo mirum, si primordiales uisibilia rerum causae terrae inanis et uacuae uocabulo figurate insinuentur, prae nimia sui subtilitate ineffabilique intellectualis suae naturae simplicitate, priusquam in genera et formas sensibilesque numeros, in quibus ueluti quibusdam nebulis corporeis sensibus apparent, per generationem profluerent, quando praedicta uisibilis mundi spatia inania seu uacua non incongrue appellantur sicut ait quidam poetarum

Aera per uacuum saltu iaculabere corpus (I 388).

Ad Iuueni exemplar Otfridus monachus et presbyter Weissenburgensis carmen suum, cui inscribunt ‚Krist‘, panxit, cf. eius epistolam ad Liutbertum episcopum Moguntinum anno 865 datam (cf. Jaffé, Monumenta Moguntina p. 328):

Petitioni quoque iungentes queremoniam, quod gentilium uates ut Vergilius Lucanus Ouidius caeterique quam plurimi, suorum facta decorarent lingua natiua, quorum iam uoluminum dictis fluctuare cognoscimus mundum, nostrae etiam sectae probatissimorum uirorum facta laudabant Iuueni, Aratoris, Prudentii caeterorumque multorum, qui sua lingua dicta et miracula Christi decenter ornabant; nos uero, quamuis eadem fide eademque gratia instructi diuinorum uerborum splendorem clarissimum proferre propria lingua dicebant pigrescere.¹⁾

Saeculo decimo ineunte Iuueni mentionem facit Remigius Autiss. de musica (ed. Mign. t. 132 p. 951): strongylus στρογγύλος uersus dicitur, in quo nulla pars orationis integra locum pedis obtinet, ut

Inmortale nihil mundi compage tenetur (praef. 1),
in hoc enim uersu nullus pes terminat partem orationis.

Hom. VII (ib. p. 900): Nam alii dicunt illos fuisse Chaldaeos, Chaldaei enim stellam pro Deo colebant et idcirco dixerunt, quod nuncupatiuus deus eorum ostenderit uerum Deum natum. Alii dicunt Persas fuisse propter illum Metrocarii²⁾ uersum

Tunc iubet et Persas celerem protendere gressum (I 241).

¹⁾ cf. Marold, Germania, Jahrg. 1886, p. 119.

²⁾ alias metro Canorii, cf. supra p. XVII.

Notkerus ille Balbulus in epistula, in qua de interpretibus diuinarum scripturarum agit c. 7 (cf. B. Pezius, *Thesaurus Anecdotorum* t. I, fol. 9; Fabricius, *bibl. med. et inf. latinitatis* t. V p. 313): Si uero etiam metra requisieris, non sunt tibi necessariae gentilium fabulae, sed habes in christianitate prudentissimum Prudentium . . . Alcuinus (Alcimus Fabricius) uero nomine Auitus licet historiam Geneseos quasi solam assumpserit, tamen omnia nostra dulcissimo carmine decantauit et pulcherrimum librum de uirginitate ad sororem suam descripsit, et alium de institutione mortalium (al. moralium), pro quo tu legisti Catonianum, sed quantocius facito tuum esse. Iuuencum et Sedulium Aratorem hymnosque Ambrosianos scio quia iam memoriae commendasti.

Minutam inde Iuueni auctoritatem esse ex eo colligas, quod iam auctores pauci eum citant uel imitantur. In carminibus saeculi decimi locos nonnullos ex Iuuenico petitos notauit Duemmler, (cf. *Lateinische Gedichte des IX. bis XI. Jahrh.*, *Neues Archiv* X p. 345) et E. Voigt ad ‚Ecbasin captiui‘. Hugo de S. Victore, qui anno 1141 obiit, in erud. didase. V 3 post Sedulium et Prudentium Iuuenicum laudat (cf. *Mign.* t. 176 p. 786). Praeterea:

Christianus qui Druthmarus Corbei. monachus uulgo dicitur in expositione in Matth. (cf. *Mign.* 106, 1281): Fuerunt autem de genere Balaam isti tres reges: De tribus regnis fuerunt de terra Heuylath, ubi effoditur aurum optimum sicut dixit Moyses; et uicini Persis, unde dicit Iuuenicus

Iuuat Persis pertendere gressum (cf. I 241).

Zacharias Chrysopolitanus episc. in unum ex quattuor praef. (cf. *Mign.* 186, 14): De figuris euangelistarum non aduersas, sed diuersas Patrum sententias ponemus ut lector eligat quod sibi potissimum uidebitur — Sedulius: Hoc Matthaeus agens — astro Iohannes. Aliter Iuuenicus

*Matthaeus instituit uirtutum tramite mores,
Et bene uiuendi iusto dedit ordine leges.
Marcus amat terras inter caelumque uolare,
Et uehemens aquila stricto secatur omnia lapsu.*

*Lucas uberius describit proelia Christi
Iure sacer uitululus, qui moenia fatur auita.
Ioannes fremit ore leo similis rugienti,
Intonat aeternae pandens mysteria uitae.* (cf. infra praef. I.)

Reprehendit eum cum aliis poetis christianis Sextus Amarcius sermonum libro III. u. 270 (cf. editionem Manitii p. XV):
Verum | Alchimus, Arator, Sedulius atque Iuuenicus | Non
bene tornatis opponunt regia uasis | Fercula.
Idem pluribus locis eum imitatus est.

In florilegio, quod in codice 227 s. XII monasterii sanctae Crucis, in codice 1095 s. XIII monasterii Neoclaustroburgensis (cf. Wiener Studien IX p. 52), fortasse etiam in cod. Monacensi 6911 s. XIV legitur, uersus praefationis soli eique uariantes continentur (cf. Zeitschrift f. österr. Gymnas. 1881, S. 415). At florilegium cod. Sangall. 878 (cf. Rhein. Mus. 1885 p. 263) uersus I 502, 664 IV 682¹⁾ exhibet.

Vincentius Bellouacensis spec. doct. V 65 (ed. Duac. II 441): Iuuenicus libr. III

Felices puro qui caelum corde tuentur:

Visibilis Deus his per secula cuncta manebit (I 463 sq.).

V 79 (p. 448) Iuuenicus libr. I

Felices humiles, pauper quos spiritus ambit,

Illos nam caeli regnum sublime receptat (I 454 sq.).

Roger Baco, compend. stud. p. 456 (ed. Brewer): Similiter apud poetas Christianos siue, ut melius dicam, auctores doctissimos, cuiusmodi sunt Sedulius et Prosper²⁾ et Arator et Iuuenicus et alii omnes quos approbat ecclesia et summi pontifices sicut patet in prologis horum librorum et Hieronymus et Beda et omnes antiqui sapientes. Iuuenicus igitur, qui primus fuit et metrificauit Matthaeum euangelium, sic dicit

Officio amissamque leuant promissa loquelam (I 48).

Hic aufertur ultima syllaba scilicet ut *officiomissam* et caetera: nec potest plus auferri sine falsitate uersus.

¹⁾ cum lectione uaria: uerbis pro signis.

ib. p. 460: Et nomisma breuiatur in prima syllaba et nummus longatur iu prima syllaba ut differentia maior appareat inter illa ut habentur a Iuuenico in tertio libro super Matthaeum, ubi dicit sic

Inspicite in nummum sculptique nomismatis aera (IV 10).

ib. p. 477: Barabbas siquidem nomen Latinis in euangelio habet mediam productam, de cuius accentu credendum est Iuuenico et Sedulio auctoribus certis et dignis. Iuuenicus dicit

Pilatus donat plebi, legique Barabban (IV 624).

Litteris renatis qualis quantusque Iuuenicus ab auctoribus habitus sit, ex testimoniis quamquam paucis conicias quae Erhardus Reusch in praefatione editionis suae, Areualus in prolegomenis capite IV., Gebser, De Caii Vettii Aquilini Iuuenici presbyteri Hispani uita et scriptis p. 13 s. congesserunt. In bibliothecis monasteriorum et antiquissorum et per aeuum medium celeberrimorum Iuuenici opus adseruatum et lectitatum esse, bibliothecarum catalogis, quas Gustauus Bekker (Bonnae 1885) collegit multas, satis probatur. Opus Iuuenici coniunctum fuit plerumque cum aliis poetis christianis praecipue Sedulii carmine Paschali: cf. e. g. catalogum Bobbiense s. x, in qua libri a Dungalo ‚praecipuo Scotorum‘ beatissimo Columbano oblatis continentur (cf. Murator. Antiqq. Ital. med. aevi tom. III p. 818 s., Bekker l. c. p. 70): ‚498 Librum Fortunati unum, in quo est Paulinus, Arator, Iuuenicus et Cato.‘ Ibidem ‚breue de libris Theodori presbyteri: 586 Sedulii Iuuenicii et Prosperi ac Prudentii et aliorum uersificatorum liber unus‘. Atque uetus Cluniacensis bibliothecae catalogus (cf. Delisle, Le cabinet des manuscrits p. II 459 s.) habet haec: ‚524 Volumen in quo continetur Arator, idem Fortunatus ut supra, Porphyrius, Iuuenicus, Sedulius, Auiti episcopus . . . 526 Volumen in quo continentur Iuuenicus, Sedulius, Arator, Prosper, quoddam metrum Tertulliani, Cato, Auianus, quedam diuerse collectiones uersuum diuersorum actorum, libri Archini episcopi, ars Isidori de grammatica et de disciplinis aliarum artium.‘ Ex libris manuscriptis multi nostrum saeculum tulerunt. Horum anti-

quissimi et optimi ad textum Iuueni integrum restituendum sunt selecti. Enumerantur etiam alii quamquam auctoritate minore.

- C Antiquissimus atque praestantissimus est Codex Collegii corporis Christi Cantabrigiensis 304 s. VII, quem in usum meum A. Swoboda accurate contulit. Descripsit codicem rei palaeographicae uir peritissimus H. Bradshaw in libello a Zangemeistero a. 1877 confecto: Bericht über die im Auftrage der Kirchengütercommission unternommene Durchforschung der Bibliotheken Englands p. 71 (uel p. 552 s. Sitzungsber. der kais. Akademie der Wissensch. in Wien, Bd. 84) his quidem uerbis: Ms 304 in uncial lettres probably of the VIIth century, consisting of three separate preliminary leaves, followed by 14 4-sheet quires, numbered in the centre of the lower margin of the last page of each quire. There was probably a 15th quire of 2 sheets, now lost at the end of the volume. The pages contain 21 lines in the 1st, 13th and 14th quires, and 20 lines through the rest of the volume. The measurement is 10 inches by 6 $\frac{3}{4}$ or 7 inches in breadth. The text is written continuously (not in verses), with punctuation at the end of each verse, and a larger and blacker letter at the beginning of each verse.

The three preliminary leaves are ornamentally written in large capitals (11 lines to a page), within borders, the first and last pages being enclosed in an arch, the rest within rectangular borders. They contain the verses known in connexion with St. Isidore and his Library, *Sunt hic plura sacra* etc., but differing from those in the editions both in order and matter and containing only the Bible, Origines, Hilarius, Augustinus, Theodosius, ending up with *ecce Iuuenus adest tibi* (cf. supra p. IX) and on the opposite page the text of Iuuenus begins without any rubric, the first preface being written in the same fancy capitals as the verses of St. Isidore thus (4^a): *Mattheus*¹⁾ *instituit* . . . the first preface ends (4^b) *Iohannis*

¹⁾ Hos uersus Iuueni non esse pluribus causis potest demonstrari. Atque primum quidem premendum est uersus in codicibus solis CC₂MpPT V, BH inueniri, in reliquis desiderari. Antecedit in codd. Mp et T carmen

fremit — *misteria uitae caluetii* :|| *aquilini* :: *siue iuueni*
 so far in large fancy capitals, then immediately in ordinary
 uncials: *Immortale nihil*—*roma*, then of leaf 5^b *canentis*, *Dulcis*
iordanes ut xp̃o digna loquamur: ~ *Rex fuit* — leaf 36^a
tetigit seruator ihs. sana ministerium praebebat femina men-
sis: ~ ~ then at once in larger capitals: *sapientissimi uiri*
Iuueni: *xp̃iani*: *euangeliorum liber primus*: *explicit caluetii*
 ~ *aquilini* ~ *Inde philippus ait* »» these last words are in red
 but in ordinary uncials, over leaf (36^b) it proceeds: *cernes dubi-*
tare quiesce et proprios huc saepe greges ad pocula duxit.
Progrediens uide nã oculis tueri licebit ad hoc seruator talia
dicta detulit. Iamque dies — the 2nd book ends, and the 3rd
 begins thus (67^a): *turbasque reliquit*. Expt̃. Incpt̃ liber tertius
 (in red) *Fuderat* — the 3rd book ends, and the 4th book be-
 gins (93^b): *hominum selectio fiet*: *Euangeliorum liber tertius*
explet (in red) *Incpt̃ eiusdem liber* . . (in black) *quartus* ' *feliciter* ' (in red). *Talia* — The ms. breaks off book IV,
 verse 733, thus (115^b) *nunc meminisse decet qm̃ planus ille*
solebat. The remaining lines, here wanting, would occupy
 nearly 3 leaves of the next quire, which probably consisted
 of four leaves only. There is no trace in the volume of the
 Library to which it belonged before the Reformation; the only
 entry which seems to have given this information on the first
 page, has been carefully erased.

de canonibus Eusebianis quod Laurentius Scottus s. VII composuisse di-
 citur (cf. Duemmler l. c. I p. 164). Idem uersus post finem carminis Iu-
 uenciani leguntur in cod. Mus. Brit. 19723 s. X et in cod. Sangall. 197 s. X.
 In codice C uersus ante inscriptionem Iuueni leguntur, cum sub Damasi
 papae nomine tradantur in codice Cantabrigiensi (C₂) hac inscriptione:
Incipit prologus (sic) damassi Mattheus etc. Atque Damaso adscribi
 uersus illos historiae ecclesiasticae scientes minime mirentur. Accedit
 quod euangelistae non usitato ordine se excipiunt qui est: *Mattheus Io-*
hannes Lucas Marcus. Si nomina Marci et Iohannis transposueris, ordinem
 uerum restitueris. Denique recte iam Maroldus adnotauit, contra morem
 Iuueni in hoc carmine nomen Mattheum bisyllabum et nomen Iohannis
 tribus syllabis et i consonanti pronuntiandum esse. Versus similes, quos
 hodie memoriales dicere solemus, aeuo Carolino usitatissimos fuisse, ex
 Duemmleri editione carminum aeui Carolini satis superque apparet.

Maroldo teste (prol. edit. p. VIII) in margine superiore folii 75^b nomen Engelbergae litteris anglosaxonicis adpictum est. Sed quis fuerit illa Engelberga non constat.

Quod ad rem orthographicam codicis attinet, non rara est permutatio uocalium *e* et *ae*, *e* (*ae*) et *i*, *i* et *y*, *a* et *u* (cf. I 85 *flumine* pro *flamine* I 584 *custis* pro *castis*), rara consonantium *u* et *b* (cf. III 183 *uidentes* pro *bidentes*), *i* et *f* (cf. I 58 *futura* pro *iutura*), *d* et *t* (cf. passim *adque* pro *atque*), *g* et *qu* (cf. praef. 13 *aequora* pro *aequora*, II 147 *ligorem* pro *liquorem*), *h* et *n* (cf. II 56 *hos* pro *nos*), *l* et *r* (cf. II 2 *fuluam* pro *furuam*); *s* finalis saepe omittitur (cf. I 36 *suo(s)* *uultu(s)*, I 268 *ferita*, 365 *patri*, II 296 *illi*, III 493 *laeti*), superflue additur (cf. IV 127 *uteri(s)*), simili modo *m*, *r*, *t* (cf. II 36 *fiducia(m)*, 261 *unda(m)*, III 265 *curru(m)* . . *ueter* pro *uertere* I 484, *resipisse* pro *resipisset* II 72), *h* initio uerborum omittitur (cf. I 615 *orrida*, at II 13 *habire*), saepissime superflue additur in uerbo *aut*, sed recte seruatur in nomine *Istrahelita* (cf. indicem).

Praepositiones cum uerbo saepe non coalescunt, id quod etiam in textibus quos uulgo dicunt antehieronymianosprehenditur (cf. Linke, Studien zur Itala, Breslau 1889, p. 26 s.): *ad* non mutatur ante *g*, *l*, *p*; ante *f*, *m*, *n*, *s* semper fere, raro ante *c*, semper mutatur ante *r* et *t*; *con* raro coalescit cum consequente *l*, saepius cum *p*, semper fere cum *m* et *r*; *in* semper seruatur ante *l* et *r*, raro ante *m* et *p*; *ob* ubique fere adsimilatur; *sub* manet integrum ante *r* et plerumque ante *m*, coalescit saepe cum sequente *c*, *g*, *p*.

Archetypi scripturas discrepantes uel totos uersus margini adscriptos, hos quidem interdum uirgulis inclusos, librarius diligenter seruauit ita ut haec omnia uno tenore coniungeret. Correcturas expertus est codex uarias a manu eiusdem fere aetatis; nonnulla iam librarius emendasse uidetur Maroldo teste, qui codicem inspexit, manus tertia litteris minusculis anglosaxonicis saeculi circiter noni singula quaedam mutauit.

Octaui saeculi est codex Musei Britannici 15 A XVI signatus R et litteris minusculis nitidissime scriptus. Descriptus est ab eodem Zangemeistero l. c. p. 513 his quidem uerbis: membranaceus

84 foliorum formae octauae continet f. 1—59 Iuueni euan-
gelicae historiae poematum libros IV *Immortale nihil* — f. 60—73
aenigmata Althelmi grammatici (cf. Berichte der sächsischen
Gesellschaft der Wissensch. 1877, p. 22) — f. 74^v. post u. 809
legitur benedictio quaedam regalis a manu alia scripta: *Christus*
rex regum ex aeuo qui regnat in aeuum. etc. — SCOLICA GLO-
SARVM. *Apocriphus · ḡ · latinae dicitur decretalis. Quo no-*
mine censetur liber — *Ypotepeon · i · informationum · l · insti-*
tutionum · Ypopostomos · i · eqs || · fol. 74^r—83^r s. IX. Librum
quondam Cantuariensem fuisse, in folio 1^a manu circiter saec. XIV
scriptum legitur. Versus quidem sunt disiuncti, sed uoces non-
numquam inter se cohaerent. Praepositiones cum litteris con-
sequentibus rarius quam in C coalescunt. Codicem in meum
usum A. Swoboda denuo contulit.

Eiusdem aetatis est codex lat. Monacensis 6402 (olim Frisin- M
gensis 202) formae oblongae foliorum 63. Descripsit codicem
Aretinus in libro illo ‚Beyträge‘ etc. VII 243 (cf. etiam catalogum
codicum Latinorum bibl. regiae Monacensis I 3 p. 104 s.). In
folio primo a recentiore manu scriptum legitur: *iste lib̄ ē scē*
marie 7 scī corbī frisiḡ. Scriptus est codex litteris minusculis
a librariis tribus ut uidetur, quorum primus nonnunquam
uarias lectiones iuxta posuit (cf. I 254 *laetantes at latentes*).
Duorum correctorum manus discernuntur, qui uel menda
sanabant uel lectiones discrepantes adponebant; praeterea glossae
et latinae et germanicae ¹⁾ leguntur. Usitatissima est geminatio
litterae *s* et permutatio litterarum *m* et *n*. Folia quaternionis
VIII. (53—63) erosa et lacerata sunt, desinit codex in uer-
sum IV 790.

Eiusdem saeculi est etiam codex Augiensis (nunc Karoli A
ruhensis) 112 f. 115 formae quadratae, qui nunc primum ad
crisin Iuuenicianam accitur. Continet f. 1 DE GRAMMATICA.
Grāmatica est scientia recte loquendi et origo et fundamentum
liberalium litterarum. haec disciplinis (sic) *post litteras com-*
munes inuenta est . . . (cf. Hagen, Anecdota Heluetica p. XXX
Isidori grammatica). Sequitur capitulum DE LITTERAS LA-

¹⁾ De quibus cf. Sievers et Steinmeyer ‚Die althochdeutschen Glossen I‘.

TINIS. *Latinas litteras carmentis nimpha prima italica tradidit. carmentis autem dicta etc.* (cf. Isidori Etym. I cap. 4). *Litterae latine cum XXIII sint, Varro X&IIII** dicit esse ceteras superfluas putat. haec est diffinitio litterarum. Littera est pars minima uocis articulatae, a qua incipit et in qua resoluitur. uox dicitur quidquid sonare potest etc.* — desinit in: *zaboli neque hircus in me conualiscere uŕs intercessionem p̄bentescolamine* (sic) *largiente deo* (fol. 13^a). fol. 13^b Iuuenius incipit sine inscriptione: *Fuderat in terras* (= III 1) — f. 31^a EXPLICIT EUANGELIORŪ LIBROS (sic) III · INCIPIT EIVSDE LIBER IIII. AM̄ — desinit in uerbum *fatemur* (IV 389). f. 31^b initium cuiusdam legis, *si quis incurte ducis pugnam commiserit et ibi clamor orta fuerit et concursio populi facta fuerit per eius commissum quidquid ibi factum fuerit per concursum eius qualiscumque homo neglexerit et aliquid contra legem fecerit tripl̄ conp̄ illi añ per cuius uocem l̄ opere haec contentio orta fuit LX sol in publico conp̄*; — f. 32^a de Lazaro narratur: *Añ homo quidam erat diues* — f. 33^a INCIPIT PFATIO Domine sc̄ae sorori florentine Isidorus quaedam quae diuersis temporibus in ueteris testamenti libris — f. 46 *cleros et clericus hinc* (= Etym. VII c. 12). f. 51 IN NOMINE DEI SVMMI INCIPIVNT OCTO PARTES ORATIONIS DONATI GRAMMATICI VRBIS ROMAE — f. 109^b *ut euandre pro euander et timbre pro timber* — sequitur DE MAGIS ET NIGROMANTIIS *magi sunt qui vulgo malifici etc.* (cf. Etym. VIII 9, 9) — f. 110^b DE PONDERIBVS METALLORVM ET NOMINIBVS EORVM (cf. Etym. XVI 25, 1) *Ponderum et mensurarum iubet cognoscere modum* — f. 111^b *peta kanza · duo sorores · dancolf · pater · peroni · pero · pater · crimolti · marcolf · pater · escribi · ruadhielm · filius · escribi · vvelafrid · filius · ruadhielmmi · adalgund · mater* — f. 115^b *coram frequentia sororum dei et in tegula legitur hugeprhet bonus homo qm̄quis in nubibus equabitur* INCIPIT LEX ALA mannorum q: tē. Codex foliis 115 constat, ex quibus 35 sunt rescripta. Atque ex iis, quae Iuuenium continet, sunt rescripta f. 14—21, 22^a, 25—31, in quibus missa Gregoriana prius legabatur (cf. Mone, Lateinische und griechische Messen, p. 145).

Rasuras multas codex est expertus et a librariis Gregoriani textus et a librario carminis Iuueni, ut nonnumquam aegre discernatur utra utrius sit. Correxit Iuueni textum fortasse is qui codicem scripsit, sed ita ut colore uario scilicet uiridi uteretur. Correcturas nota *m.* 2 distinxī.

Iam ad codices saeculi noni describendos accedamus, sunt uero hi:

Codex Karoliruhensis 217, olim Augiensis, formae quadratae *K*₁ s. IX ineunte scriptus continet f. 1—39 Iuueni carmen his quidem inscriptionibus: HAEC HIC SVNT EVANGELIA QA* (T *eras*.) TVOR VERSIBVS G. VETTI IVVENCĪ V̄C PRESBITERI — G. VETTI IVVENCĪ PRESBITERI LIBER PRIMVS EXPL̄ · INCIPIT SECVND̄ — G. VETTI SIVE IVVENCĪ VC PRESB̄ LIBER · II · EXPL̄ · INCIPIT · III · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCĪ · VC · PRESB̄ LIBER · III · INCIPIT — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCĪ PR̄BI EVANGELIORVM LIBER III · EXPLICIT. Sequitur Sedulii carmen (cf. editionis meae praef. p. XI), f. 44 post praefationem illam ad Sedulii uitam pertinentem sequuntur ea quae in Hieronymo de Iuuenico leguntur (cf. supra p. VI). f. 68 Iuueni carmen *K*₂ iterum legitur atque ita, ut Iuuenicum excipiant modo uersus Sedulii modo uersus Probae. Inscriptiones eadem fere sunt quae in parte priore HIC HIC SVNT EVANGELIA · III · VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCĪ V̄C PR̄I — IVVENCĪ'S NOBILISSIMI etc. — PRINCIPE VT HIERONIM' PR̄BT DE EO SCRIPSIT — G. VETTI IVVENCĪ PR̄BI EVANGELIORVM LIBER · I · EXPL̄ · INCIPIT LIBER · II · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCĪ · VC · PRESBITERI EVANGELIROV̄ LIBER · II · EXPL̄ · INCIP̄ III · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCĪ · EVANGELIORV̄ LIB̄ · III · EXPL̄ · INCIPIT LIBER QVARTVS — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCĪ PR̄BI EVANGELIORVM LIBER III · EXPLICIT FELICITER AMEN. Manus secunda praeter primam multa correxit, item tertia, quae glossas et latinas et germanicas adiecit.

Codex Laudunensis 101. B. 2. 17 membr. 4° m. foliorum 60. *L* Continet Iuueniciani carminis I u. 180—IV 51, IV 180—801, sequitur subscriptio: FINIVNT QVATTVOR LIBRI IVVENCĪ

INCIPIT VERSVS EIVSDEM, deinde post u. 803—813 legitur (f. 48): FINIVNT VERSVS IVVENCII DE III^{or} EPIGRAMMATA PROSPERI EVANGELIORVM VIRI ERVDITISSIMI EXAMETRO ET PENTAMETRO DEGESTA OPVSCVLIS SCI AVGVSTINI DEFLO^rRATA INCIPIVN (T a m. 2) I. DE SIMILITVDINE VERSVVM FLORIBVS. In margine folii 5^a manus 2 adnotauit: *Rodulf me fecit*. Praeterea capitulorum inscriptiones et in margine et inter uersus leguntur. Correctus est liber a librario et a nescio quo lectore. Margines foliorum complurium umore ualde sunt deprauati (cf. catalogue des bibl. des départ. I p. 91).

Mp Codex Montepessulanus 362 (ex libris oratorii collegii Trecensis) membranaceus formae quadratae fol. 267. Descripsi codicem in prolegomenis ad Sedulium p. XIV. Continet a f. 39^a—93^b Iuuenii carmen cum uersibus illis *Matheus instituit uirtutum tramite mores*, qui post uersus in honorem Sedulii factos (cf. meam editionem p. 307) sine inscriptione litteris euanidis scripti leguntur. Sequitur f. 39^b INCIPIT PROLOGVS IVVENCII PRĒSBI, quem excipiunt f. 40^a Hieronymi uerba litteris maiusculis scripta: EXPLICIT PROLOGVS IVVENCVS NOBILISSI — PRINCIPE VT HIERONIMVS PRBT DE EODEM SCRIBIT. — f. 40^b REX FVIT HERODES etc. (I u. 1) — f. 93^b EXPLICIT LIBER IIII · EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVⁱLINI IVVENCII PRBĪ. Inscriptiones capitulorum sunt raras. Correcturas manus secundae, quae etiam lectiones uarias adiecit, nota m. 2 significauit; glossas ubique fere neglexi.

P Codex Parisinus latinus 9347 olim Remensis formae maximae foliis 135 Sedulium Iuuenium Prosperum Sammonicum Venantium Fortunatum carmina quaedam adespota continet (cf. proleg. ad Sedulium, F. Leonem in editione Fortunati p. VII, Schenkel. in edit. Ausonii). f. 18^a sine inscriptione carmen Iuuenii uersibus illis incipit: *Matheus instituit uirtutum tramite mores* etc. sequitur INCIPIT PROLOGUS *immortale nihil* etc. — f. 39 EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCII PRĒSBI DEO

GRATIAS. Correcturae manus secundae uario atramento sunt scriptae. Codicem in meum usum contulit C. Wotke.

Codex Turicensis C 68 f. 127 Iuuenicum et Sedulium T praecipue continet (cf. Proleg. ad Sedulium p. XII et Studia Vindob. 1880, p. 81 s.). Atque f. 2^b post canonem euangeliorum rhythmicè compositum leguntur uersus illi: *Matheus institut etc.* Sequitur inscriptio uncialibus rubris scripta (3^a): *haec hic SVNT euangelia* IIII VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCIVC · PRESBITERI INMORTALE NIHIL etc. — EXPLICIT PREFĀT — G. VETTI IVVENCIVC · PRBĪ EVANGELIORVM LIBER · I · EXPL̄ · INCIPIT LIB · II · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCIVC · PRESBITERI EVANGELIORV̄ LIB · II · EXPL̄ · INCIPIT LIBER TERTIVS — G. VETTI AQVILINI · VC · SIVE IVVENCIVC · PRESBITERI EVANGELIORV̄ LIBER III · EXPLICIT · INCIPIT LIB · III · — finit in uerba EXPLIC̄ · EVANGELIORVM LIB · III · G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCIVC · *prbī*. Correcturas codex satis multas expertus est, quas quantum potui in notis distinxi. In Germania codicem esse scriptum glossae etiam theutonicae, quae hic leguntur, satis demonstrant, cf. f. 21^b u. II 60 *subigant*.

Eiusdem saeculi est etiam codex Cantabrigiensis (= C₂ uel Cant.) bibliothecae uniuersitatis Ff IV 42 n. 1285, qui Maroldo teste (cf. prol. p. XIV) ex apographo codicis M descriptus est (cf. Zangemeister. l. c. p. 548 s.). f. 2^a haec inscriptio legitur: *Incipit prologus damassi Matheus instituit uirtutum transite mores etc.* — f. 55^a *Expliciunt quattuor euangelia a iuuenico presbytero pene aduerbum translata. Deo gratias ago.*

Eodem saeculo sunt scripti codex Audomaropolitanus 266 membr. 40 olim scī Bertini (cf. catalogue des départ. III p. 134) et codex Albiensis 99 membr. 4° (cf. catalogue des départ. I p. 498), ex quibus Maroldus in editione lectiones quasdam diuulgauit.

Saeculo nono uel decimo scripti sunt: codex Bernensis 534 B membr. 4° foliorum 87, qui quondam inter libros Bongarsii fuit. f. 1^a INCIPIT LIBER IVVENCIVC · PRESBITERI QVEM DE CONTEXTV QVATTVOR EVANGELIORVM PER METRV

SCRIPSIT *Matheus instituit* etc. — INCIP̄ PFATIO IV-
 VENCI. *Immortale nihil* — EXPLICIT PROLOGVS · INCIP̄
 IVVENCİ LİB PRIMVS DE NATIVITATE SCI IOHANNIS
 — EXPLIĀ LIBER PRIMVS VECT̄ AQVILINI SIVE IV-
 VENCI VERSVS EVANGELIORVM · INCIP̄ LIBER SECVN-
 DVS EIVSDEM — EXPLICIT LIBER II · INCIPIT LIBER
 TERTIVS IVVENCİ — EXPLICIT LIBER TERTIVS · INCI-
 PIT LIBER QVARTVS — f. 87^b EXPLICIT LIBER IVVENCİ.
 Alia manu scriptae leguntur hae fere glossae: *Solibus pre-*
nomis ignicomus phebus iubar (cf. III 1) *micans paulatim*
ab humanis subduceret obtutibus — *in cenobio* ARKOC ha-
 betur *hugo inclitus dux francorum in regno* . . . quibus pa-
 ginae 35^b pars reliqua expletur. In marginibus et inter uersus
 uariae adiectae sunt glossae a manibus duabus, quarum altera
 pinguiore atramento est usa. In adnotatione critica significatio-
 nem *m. 2* adhibebam.

- Bb Codex Ambrosianus C 74 sup. quondam liber Sancti Co-
 lumbani de Bobio formae oblongae foliis 140 continet Venan-
 tium Fortunatum Aratorem Paulini Nolani natales Paulini Petri-
 cordiae de uita s. Martini fragmentum Prosperum Iuuenicum
 disticha Catonis Theodulphi earmen ad iudices Isidori uersus
 (cf. Leo in edit. carm. Ven. Fortunati p. VI; E. Duemmler,
 Poetae lat. aevi Carolini II p. 441). Fol. 118^r inscriptio legitur
 haec: HEC HIC SVNT EVANGELIA IN VERSIBVS G. VETTI
 AQVILINI IVVENCİ VC PRESBITERI — EXPLICIT PRE-
 FATIO — G. VETTI IVVENCİ PRESBITERI EVANGELIO-
 RVM LIBER PRIMVS EXPLIĀ · INCIPIT LIBER SECVNDVS
 — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCİ VC PRESBITERI
 EVANGELIORVM LİB SECD̄ EXPL̄ · INCIPIT TERTIVS —
 similis est inscriptio libri III. et IV.: G. VETTI AQVILINI
 SIVE IVVENCİ PRBI EVANGELIORVM LIBER IIII EXPLI-
 CIT FELICITER AMEN AM̄ AMEN. Capitula indicantur non-
 nisi littera K+ in margine addita; correcturas nota *m. 2* indicaui.
 Codicem in meum usum contulit C. Wotke.
- V₁ Codex Vaticanus Reginensis 333 membranaceus formae
 quadratae saec. IX uel X scriptus (cf. Areuali prol. 2, 48; Reif-
 ferscheidii Bibl. Lat. Ital. I p. 382, Maroldi prol. p. XII) foliis 163

Iuueni et Sedulii carmina continet. Atque f. 1 legitur: *Incipit praefatio iuueni presbiteri Matheus instituit etc.* — *item praefatio Inmortale nihil* — f. 26^b *Explicit liber primus, incipit secundus* — f. 101^b *Per dñm lucis xpm qui in secula regnat. finit. Explicit liber IIII euangeliorum uersibus Gai uetti aquilini iuuenti presbiteri.* Inter uersus glossae leguntur. Lectiones huius atque sequentis libri ex Areuali et Maroldi commentariis recepi.

Codex Vaticanus Ottobianus membranaceus formae octauae V₂ s. IX uel X scriptus (cf. Areuali prol. p. 48, Reifferssch. B. L. I. p. 594, Maroldi prol. p. XIII) foliis 85 Sedulium et Iuuenicum continet. f. 36^b legitur: *Incipit praefatio iuueni presbiteri Inmortale nihil etc.* — *Explicit praefatio f. 37 Iuuenicus nobilissimi generis — principe ut hieronim' prbt de eo scripsit Rex fuit* — f. 49 *explicit liber primus. Incipit liber secundus . . .* f. 65^b *in uertice sedes* (= III 543) sequitur f. 67 *ad potiora prudens transibit strata thororum* (= III 621) — f. 81 finit *Explicit liber IIII euangeliorum uersibus gai uetti Aquilini iuueni presbiteri.*

Codex bibliothecae nationalis Matritensis (Matr.) cason 14 no. 22 membranaceus s. IX uel X accurate est descriptus a Traube, Poetae aeni Carol. III p. 125, ab Hartelio, Bibliotheca patrum latinorum Hispaniensis I p. 284 s., a Partschi, Proleg. ad Corippum p. L. f. 81^b Iuueni carmen incipit. Cum quaternio decimus quartus exciderit, uersum I 617 uersus II 227 excipit. Post uersum IV 802 legitur: *Explicit liber IIII. Iuueni.* Item ipsius sequuntur u. 803 — 812. Lectiones nonnullas ex Maroldi editione recepi.

Saeculo undecimo scripti sunt:

Codex Helmstadiensis 553 membranaceus 4° foliorum 138, H quem accurate descripsit O. Korn: Die Handschriften der historia euangelica des Iuuenicus in Danzig, Rom und Wolfenbüttel (Leipzig, 1870). Continet f. 1—55 Caroli Magni uitam poetae Saxonis, 55—72 passionem sc̃i Adalberti, f. 73—138 Iuueni carmen. Liber quondam monasterii Lamspring fuit, nam f. 1 legitur: *lib' s̃ avriani t̃ lamesp̃nge.* Lectiones ex Kornii libello supra citato excussi.

Codex Harleianus 3093 membr. in quarto scriptus f. 1—19 HI Iuuenicum continet. Inter uersus priorum foliorum glossae le-

guntur. Inscriptio haec est: *Incipit praefatio in libro Iuueni.* Post praefationem Hieronymi uerba leguntur: *Iuuenus nobilissimi etc. — principe ut hieronim' prbr de eo scripsit;* subscriptio f. 19: *Explicit Liber quatuor euangeliorum uersibus Gai Vetti Aquilini Iuueni presbiteri.* Codicem in meum usum contulit A. Swoboda.

N Saeculo duodecimo scriptus est codex Neoclaustroburgensis 1243, quem unicum in monasteriis Austriacis inueni. Foliis 1—75^b continet inscriptione omissa Iuueni carmen, uersus IV 685—745 desiderantur. Post uersum 813 legitur carmen Alcuinianum *Pontificalis apex—superna petit* (cf. Duemmler, Poetae aevi Carol. I 206). Hos uersus excipit ueteris bibliothecae catalogus, in qua inter poetas christianos etiam Iuuenus memoratur (cf. Zeibig, Bibliothek des Stiftes Klosterneuburg, Arch. f. österr. Geschichte, Bd. V). Correcturae manus secundae atramento uario distinctae sunt.

G Neque lectiones codicis Gedanensis XVII A 9. 66 saeculo XIII. scripti prorsus neglexi, quamquam eae ad carmen Iuuenianum emendandum non multum ualent. Descripsit codicem O. Korn l. c. p. 2 s.

Praeter libros, quos adhuc enumeraui, innotuerunt mihi alii, quos tamen aut adire non potui aut non dignos putauit, quos respicerem, cum ad rem criticam nihil fere proficerent. sunt fere hi:¹⁾

Codex Ambianus 404 (olim Corbeiensis) s. X (cf. Marold. l. c. p. XVI), codex Barlouianus Oxoniae 25 membr. 4° s. XI (cf. Marold. l. c. p. XV), codex Bodleianus 527 membr. 8° s. XIII (cf. Marold. l. c. p. XV), codex Bruxellensis 8860—8867 s. X (cf. Duemmler, Die handschriftliche Ueberlieferung der lat. Dichtungen aus der Zeit der Karolinger I p. 157), codex Cantabrigiensis (= C₃) bibl. uniuersitatis Gg. V 35 (no. 1567) membr. 4° s. XI (cf. Zangemeister l. c. p. 68), codex Caroliuillensis²⁾ 103 s. XIII (cf. catal. des dép. V, p. 595), co-

¹⁾ Vossianus lat. Q. 86 membr. s. IX nunc quidem decurtatus olim Sedulium et Iuuenum continuit cf. Peiper, Proleg. ad Alc. Auit. p. LXVI.

²⁾ Adnotat auctor catalogi: A la suite du poëme de Iuuenus sont ces vers écrits d'une main plus moderne:

dex Gratianopol. 32 (cf. Haenelii catal.), codex Cassinensis 326 s. XI—XII membr. 8 (Reifferscheid, Bibl. patr. lat. It. II, p. 414) f. 1 legitur: *Incipiunt uersus Iuueni presbiteri de III⁷ euangeliiis Matheus instituit etc.* — f. 77 *euangeliorum libri quattuor explicant.* Codex Gudianus 191 membr. 4° s. X (cf. Marold. praef. p. XV), codex Mediomontanus 707 s. X (cf. Haenelii catalogum), codex Metensis 519 membr. 4° min. s. XI (cf. cat. des bibl. des dép. V p. 193), codex Monacensis 19453 (Teg. 1453) membr. s. XII, codex Monacensis 19454 (Teg. 1454) membr. 4° s. XI, incipit a uersu III 66 (cf. catalogum codd. manuscr. bibliothecae regiae Monacensis), codex Musei Britannici add. 19723 membr. 4° s. X. apographum codicis Turicensis est (cf. Marold. l. c. p. XIV), codex Parisinus 10307 s. X (auctore Delislio), codex Parisinus lat. 14758 olim S. Victoris 380, s. XIII (cf. Peiper, Prolegg. ad Alcimum Auitum p. LIX), codex Parisinus 18553 s. IX (auctore Delislio) continet Iuueni uersus III 6—IV 304, Sangallensis (= Sg) 197 membr. s. IX—X (cf. mea prolegom. ad Sedul. p. XVIII et Peiperum in ed. Auiti p. LXXI), codex Spinalensis 74 s. X (cf. catal. gén. III p. 430).

Codices recentissimi, quos iam Maroldus l. c. p. XVI collegit, sunt hi fere: codex Mediceus 1. plut. XXIII 15 s. XV et Mediceus 2 plut. XXVI 20 chart. s. XV—XVI, codex Musei Britannici addit. 19744 chart. a. 1467—1468, codex Parisinus lat. 8321 s. XV, codex Gandauensis ¹⁾ 17 (463) membr. a. 1480—1505, codex bibl. collegii Romani chart. s. XV (cf. Areu. prol. 50), accedit codex Venetus S. Marci 138 cl. XII (cf. Steinmeyer und Sievers, Altdeutsche Glossen II, p. 351),

Illo in uirgineo generosa iuuenacula partu
Panniculo tenui inculto praesepe reclinans
Sic noua lex primum uestita est paupere textu
Eloquio donec amicare, Iuence sacerdos,
Purpureo hanc tibi uelle fuit quod par fuit. Ergo
Nonnisi ueriloquis nugaces anteferamus
Vates, Vergilio iubeamus, cede Iuenco.

¹⁾ Hunc codicem a Poelmanno in editione sua paranda (1537) collatum esse contendit Reuschius ad u. III 198, Areualus prol. 70.

codex Monac. 5934 a. 1522. Citantur praeterea a Iuenci editoribus uel interpretibus, qui hodie desiderantur ut codex Barthii (cf. Barthii Aduers. LIX cap. 5), duo Colonienses, quos sub Ludouico Pio scriptos esse idem Barthius contendit (Aduers. XIII c. 19), codex Fuldensis (cf. Reuschii praef.), codex Mersburgicus, quem Fabricius in comm. Poetarum christianorum s. u. Debilis laudat. De quibus codicibus recentissimis conferendus est etiam Reuschius in prolegom. sub titulo: codices mss.

In magno editionum¹⁾ numero eas tantum respexi, ex quibus ad uerba Iuenci siue emendanda siue explicanda aliquid redundare mihi uisum est. Atque omnium praestantissima nominanda est editio Poelmanni uel Pulmanni, quae prodiit Basileae 1528, repetita autem est cum epistula dedicatoria ad Reinhardum Lorichium Hadamarium Marpurgi Nonis Iuliis anni 1537 (cf. Prol. in Sedulium p. XXV). Additae sunt huic editioni uariae lectiones in Iuenci euangeliorum libris obseruatae per Theodorum Cranemburgensem, quas in notis criticis passim fere adnotaui ita, ut eas a lectionibus textus Poelm. i. m. distinguerem. Ad has lectiones referenda esse uidentur quae Georgius Fabricius in commentariis editioni, quae a. 1562 Basileae per Ioannem Oporinum prodiit, adnexis sub uerbo ‚Iuencus‘ adnotat: Lectionis diuersitatem in Iuenc-

¹⁾ Recensum editionum proposuerunt Reuschius in praefatione, Arealus, Prolegg., cap. III, nro. 52—87, Gebser l. c. p. 46 s. Omnium antiquissima est, quae anno 1490 prodiit et hanc inscriptionem praese fert: Iuencus presbyter immensam euangelicae legis maiestatem heroicis uersibus concludens. Addenda est ad editiones ab Arealo memoratas haec Viennensis: Iuenci poetae de euangelica historia libri IV Viennae Panoniae per Hieronymum Philouallum et Ioannem Singrenium expensis Ischardi Alantse ciuis et bibliop. Viennensis 1511. Neque oblata occasione praetermittam iudicium illud de stilo Iuenciano, quod in quodam exemplari editionis anno 1533 Lugduni publici iuris factae a manu fere coeua scriptum legi: C. Iuencus presbyter carminibus historiam clare commodeque expressit. Stilus eius nec tumidus est nec gentilia figmenta reddens, sed ubique facilis, aequalis et simplicitatem euangelicam spirans. Satis superque testatur se haud difficiles Musas habuisse dum in poetica narratione ueritati sacrae pressius haerens nunquam aut quicquam torquet aut digressionibus extra orbitam fertur.

cum Basileae impressum collegerat Theodorus Poelmannus ex editione ni fallor Rotomagensi aut ex manuscripto, quod cum ea editione consentit: id autem manuscriptum bibliothecae Gandauensis fuisse ipse postea adnotauit (cf. supra p. XXXV). Neque prorsus spreui Reuschii editionem, quae anno 1710 Francofurti et Lipsiae publici iuris est facta. At multo saepius nominabitur Areuali editio anni 1792, quae prioribus omnibus praestat nonnullis speciosis coniecturis exornata. Denique Maroldi editionem, quae Lipsiae in aedibus Teubneri a. 1886 prodiiit et prima in libris manuscriptis antiquissimis innititur, hic illic citauit, ubi editor doctissimus coniecturas proposuit.

Iuenci codices quotquot examinaui ad unum exemplar redeunt, quod litteris anglosaxonicis saeculo ut uidetur septimo scriptum fuerat. Quod quidem praecipue ex elementis permutatis *u a*, *r s*, *r p*, *p f*, *m nt* euincas, cf. I 85 *flumine* — *flamine* I 584 *custis* — *castis* I 305 *arte* — *apte* I 396 *pellatia* — *fallacia* III 550 *fundum* — *fundunt*, *tum* — *tunc* plurimis locis. Neque sermonis uulgaris proprietates desunt, permutantur enim litterae *o* et *au* (*auras* pro *oras* I 106), uoces *e* et *is* (*celare* pro *celaris* I 739); litterae *m*, *r*, *s*, *t* superflue additae uel omissae sunt, cf. supra p. XXVI. Archetypus non solum uerba discrepantia, sed versus totos uel in margine adscriptos uel supra lineas positos habuisse uidetur, quae lectionum discrepantiae ita sunt comparatae ut aliae ad glossatoris manum, multo plures ad ipsum poetam, qui multo cum sudore uersus suos panxit, redire mihi quidem uideantur. Variant enim lectiones talibus locis, in quibus glossatori causa mutandi uel explicandi prorsus defuit. Velim conferas uersus a me stellula denotatos e. g.:

- II 109 *Inde Philippus ait: „Cernes, dubitare quiesce“*
 109* *Progrediensque uide nam oculis tueri licebit*
 II 252 *Olli Christus ait: „Laticis da, femina, potum“*
 252* *Illam deposcit potum sibi tradere Christus*
 II 289 *Spiritus his ac plena fides erit et pater altus*
 289* *Spiritus atque fides aderit simul et pater altus*
 II 522 s. *Ad corpus remeans animae iam libera virtus,*

- Pauperibusque suis non dedignata patescit
Fulgentis splendens adventus gloria nostri.*
- 522* s. *Depositum repetens animae substantia corpus
Omnibus et late non dedignata patescit
Lucifluis splendens aduentus gloria terris.*
- III 340 *Nec cuiquam praesens pandatur uisio uerbis*
340* *Horomatis huiusce expertes facite cunctos¹⁾*
- III 611 *Et multos redimens pretioso sanguine seruat*
611* *Pro multisque animam pretioso sanguine ponit*
- IV 30 *Legibus et iussis Domini mens dura resistit*
30* *Legibus et uirtute Dei mens decolor exit.*

Alii uersus uariandi uel augendi causa a legentibus additi esse uidentur uelut

- I 645* *Naturale bonum terris commune placebit*
I 696* *Quapropter rerum molitio perspiciatur*
I 762* *Quae cupis extimplo obtineas poscens sapienter.*

Simili modo uoces singulae in archetypo iuxta positae fuisse uidentur, si quidem conferas lectiones discrepantes I 130 *Mariae* — *generis* 430 *fratres* — *geminos* 573 *pulchra* — *iusta* 593 *alma* — *ampla*, *reclaudat* — *patescat* 642 *fulgent* — *florent* 643 *labores* — *ligones* 652 *current* — *surgent* 679 *aethera* — *sidera* 728 *fixa* — *magna* 738 *lurida* — *liuida* II 5 *scelerata* — *furibunda* 11 *multisonum* — *ueliuolum* 18 *molimina* — *intentio* 21 *uoluntas* — *potestas* 49 *fortia* — *ferrea* 112 *maligna* — *nocendi* 120 *manifesta* — *terraeque* 353 *clausa* — *saeua* 415 *propere* — *maior* 464 *linquite* — *ponite* 519 *lurida* — *lucida* 576 *profanent* — *dimoveant* III 105 *attoniti* — *stupefacti* 106 *mente* — *uoce* . . .

- C Harum lectionum duplicum plurimas seruauit codex C, cum ceteri unam alteramue praebeant. Idem codex locis non paucis lectionem genuinam solus exhibet ut I 105 *partum* 123 *qua* 141 *et uirgine* ubi *et* ad uocem *uirgine* premendam plurimum ualet, I 157 *durumque* 340 *mentem* 412 *longo* 439 *uerbis* 458 *magna* 479 *sic* 489 *digesto* (cf. I 4) 539 *domini* 703 *capient* II 40 *sibi et* 594 *redivivam tendito* 765 *coopertum*

¹⁾ cf. supra p. XIII.

III 48 *immersum* 67 *matri* 268 *paruisse* 420 *secretum* 434 *si forte* 696 *dicta* IV 84 *uastanda* 178 *subita* — *hora* 248 *etiam* 448 *sic* 468 *labanter* 492 *sed tua iam ueniat* 577 *percontatum* 628 *ueris* 651 *tegmina*. Quae cum ita sint, codex antiquissimus C auctoritate reliquis praeferendus esse uidetur. Attamen non desunt loci, in quibus librarius, rei metricae non satis peritus, aperte a uero aberrauerit. Ad hos locos recte constituendos codicibus aliis quamquam aetate recentioribus utendum erat. Manus correctoris fere coeui duplicis lectionis primum alterumue uerbum radendo delebat uel etiam lectiones deprauatas ex alio quodam manuscripto inferebat, menda nonnulla correxit.

Codices saeculi octauī RMA auctoritate multo minore sunt, RMA quamquam ad lectiones codicis C contra reliquos firmandos satis ualent cf. II 489 *animique* (*animaeque* rel.) II 560 *largitur* (*largitus* rel.) IV 119 *sancti* (*sanctae* rel.) I 739 ex lectione *caelare* (CRM) lectio quae genuina esse uidetur restitui potest; II 569 *monumenta* (CM) III 23 *doni* CR (*domini* rel.) III 26 *propago* CR (*propago est* rel.) III 705 *possunt* (*certum est* rel.) III 761 *simul discubuerē* C, *discubuerē simul* M — A cum C facit III 123 *mulcatur* 131 *mirumque* III 341 *nisi* (lectio praua) IV 82 *pinnarum* CMA. Concinnunt hi libri in rebus quibusdam orthographicis cf. IV 588 *posterga* (CRM) II 275 *uiridicis* (CR) III 500 *summissus* (CR) III 586 *ignari* (pro *gnari* CM) I 323 *camellorum* a m. 1 in CM II 333 *praecibus* (CRM) III 390 *undissoni* (CM).

Ex his codicibus nullus ex altero pendet. Ab archetypo longius discedit A, qui quamquam plurimis scatet mendis, lectiones praebet speciosas et totos uersus reliquis additiis fortasse iuxta ponendos cf. III 554 *bis saeque tribus uestros sub iure iacebunt* III 664 *et uerbum nostrum magna uirtute pactum* (= *peractum*) IV 30 *pectora concertant crebris seiungeret aedis* (= *seiungere taedis*) IV 270 *qui coluere mentant dignos pro tempore fructus* III 686, 734 IV 71 s.

E codicibus saeculi noni libros K₁, K₂, T in monasteriis olim K₁, K₂, T celeberrimis scriptos et adseruatos arcto uinculo inter se esse

coniunctos cum subscriptionibus similibus (cf. supra p. XXIX—XXXI, infra p. 49, 78, 111, 146) tum lectionibus concinentibus demonstratur cf. I 13 *tum plebs* 126 *praegredere* (etiam M) 442 *tabis* (C) 586 *precatio* 615 *tineaeue illos* (MBb) 694 om. (MBb) II 217 *inque desertis* 336 *ni* 390 *possit* (Bb) 542 *fini* 600 *decedens* (Bb) III 28 *labis* 100 *vigilium* (MA) 181 *resepere* 206 *remeantia* (CA) 224 *claudet* (M) 292 *saturavit* 499 *gazae stabat* 608 *prior* (M) 694 *se mihi putata* 245 *responsis* (Bb) 286 *horrendi* (A) 384 *repulsis* 456 *concedunt* 498 *nec* 583 *alis* 603 *viros* 608 *mitti—requirit* (C) 706 *de pondere* 707 *reuulsis* 710 *omnia uerbis* 756 *aeternaque in* (Bb) 804 *diuina*.

LMpP Etiam reliquos libros LMpP cognationem inter se habere, ex subscriptionibus (cf. p. 40) et locis concinentibus pluribus elucet: cf. I 16 *demissum rerum pater* 254 *latentes* 312 *uirtus* 350 *mundare* 392 *famuli* 634 *aereas* II 323 *expendere* 364 *ferrent* 365—367 in mg. add. 425 *uerba* 596 *possit* 648 *figet* 667 *terras* 698 *adsumpsit* 779 *germine* III 14 *fletusque* 106 *mente* 218 *plebe* 254 *caueri* 340* 419 *proprio* 459 *rura* 687 *dixissent si* 724 *praecepit* IV 75 *sordida* 241 *scirem* 247 *possim* 264 *dispectos* 563 *malis* 773 *hinc* etc. Ad lectiones uetustissimorum firmandas libri s. IX magno sunt usui ita ut spernendi non fuerint cf. e. g. I 204 *dignatur* 298 *discernit* 312 *uirtus* III 738 *praecipit* 601 *uulgum* 738 *ut* IV 567 *in malis* 573 *feris*.

codd.
s. IX—X

E codicibus quos saeculo IX uel X adscribunt, codex V₁ arcte cum Mp cohaeret, cf. e. g. I 23 *reuerti* 24 *suadebit* 29 *soboles* 270 *miserandus praesserat* II 192 *reuoluat* 444 *portare* 464 *linquite* III 201 *mirando* 753 *illis* 787 *sanctus*. Cum V₁ non raro V₂ facit uelut I 385 *fecit* 522 *est* om. 593 *ampla* 645* II 140 *illia* 500 *dulci* III 463 *perstat* 640 *in excelsis* 768 *tum* IV 36 *terram* (cum Sg) 478 *geste mania* 618 *uictus*. Cognatus est cum K₁K₂T codex Bb (cf. lectiones supra notatas), quem olim in monasterio Bobiensi fuisse iam diximus (cf. supra p. XXXII). B ex M haerere uidetur cf. I 114, 695, 704, 726 etc. Neque lectiones codicis Matr., qui cum L in subscriptione IV 812 facit, neglegendae erant, cum per se satis

notabiles nonnumquam ad textum recte constituendum multum ualeant. Huius aetatis codicum praestantissimus est V₁, qui et nonnullis locis unicus lectionem genuinam seruauit (cf. III 192) et saepissime lectiones codicis C confirmat; cf. e. g. I 760 III 44, 59, 205, 227 IV 242.

Codicum s. X inferiorum lectiones saepius quam fortasse expectaueris eam ob causam respexi, ut imaginem textus paulatim deprauati, quippe e correctorum consilio emendati depingerem. Ex his codicibus Hl non paucis locis cum codd. V₁ et V₂ facit cf. e. g. I 31 (*infert*) II 328 (*iamque iterum terram remeauerat in Galileam*) III 369 (*sinu*), H paene apographum codicis B est, Hl saepe cum V₂ concinit, G cum B et L. Codicis Neoclaustroburgensis lectiones ubique fere neglexi, tum respexi, cum notatu dignas aut cum codicibus antiquissimis congruentes exhibebat. Accurate notauit editionis Poelmanni lectiones, cum ex iis maxime perspicitur, quam studiosi homines per medium aeuum docti fuerint sermonis Iuueniciani proprietates tollendi uel minuendi.

Iuuenici uerbis explanandis uiri docti per medium aeuum operam haud exiguam nauarunt. Glossarum quae adhuc restant, pars lingua latina est conscripta, aliae theutonice uel irice sonant. Plerumque inter uersuum lineas leguntur, nonnullae a carmine separatae et in unum collectae inueniuntur. Ad primum genus referendae sunt glossae quae in codice R a manu recentiore leguntur ut: praef. 1 *immortale*: inmutabile, *aurea Roma*: propter diuitias et imperium, 3 *inrevocabile tempus*: quia semper uoluitur et decurrit, 4 *quo*: usque dum, *torrens*: ardens, 7 *frequentant*: celebrant, 8 *adcumulant*: id est augent, 9 *illos*: grecos, *celsi*: excelsi, *Smyrnae*: ciuitas homeri, *fluentes*: uel fluuius, 10 *Maronis*: Mantua uirgilii ubi currit fluuius mincius aliter mincia fuit una de sybillis quae tantum magna fuit, ut stella celi diceretur inde dicitur uirgilius cecinisse more illius et est sensus sicut fuit illud flumen sic illo r sapientia et ut firmitas ciuitatis ita illorum sanctorum in hoc saeculo. in margine uers. 10 legitur: troia nos romanos, 11 *discurrit*: conlaudat, *uatum*: poetarum, 12 *aeternae*: non est aeterna quae finem habet, 15 *famem*: scilicet homeri et uirgilii, 18 *tribuet*:

libri
recentiores

glossae

reddet, 20 *sine crimine*: sine mendacio homeri et uirgilii, 21 *metus*: subaudi: adest mihi, 22 *subtrahet*: ab, 23 *flammiuoma*: flamma ferente. Glossas theutonicas quae similiter scriptae in codicibus diuersis leguntur, collegerunt Steinmeyer et Sieuers in opere illo: Althochdeutsche Glossen II p. 349s., iricas glossas collegit et explicauit Stokes in Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung IV 385 s., VII 410. Ad genus alterum referenda est illa glossarum congeries, quam codex Iunius bibl. Bodl. 25 s. VIII ¹⁾ continet, et glossae illae latino-francicae, quas Marcus Zuerius Boxhornius in historiam uniuersalem, quae Francofurti et Lipsiae a. 1675 prodiit, recepit his uerbis p. 451: „Nec tamen negligenda hic sunt duo, quae in membranis antiquissimis scripta habemus glossaria Carolo Magno inscripta, ex quibus et constabit de ueritate sententiae quam produximus et eiusmodi antiquitatum studiosi haud dubie plurima petere poterunt, quae ut antiquitate ipsa se commendant, ita et complectuntur haud pauca, ex quibus non pauca, quae ad rerum cognitionem attinent, curiose origines indagantium ingenia possunt colligere. Primum optima fide a nobis descriptum ipsique Carolo M. quod iam diximus inscriptum sic habet: Anceps, fogolari. Aurora, tagarod. Acerbus, pittar. Argumentum, list. aer, luft . . . arduum, stechal (cf. Iuu. IV 72). affaminis, locutionis. adfectare, amare in Iuuenec. Anfractus, circuitus . . . cateruium, multitudo Iuuenec. Cunctatio, dubitatio Iuuenec. . . . cedit, euenit. degesto, kizaltemu (cf. I 39). dispendia, farloninissa (cf. I 46). disertor, expositor. relata, kaoparet (cf. I 49). dedita, consueta Iuuenec. dirimo, diuido Iuuenec. dueli, wichaflemu Iuuenec. dapsilis, largus. dissicit, separat Iuuenec. decolor, ungifaruet (cf. II 683) . . . flammuioma, lauespantaz in Iuuenec. fastus, sublimitas in Iuuenec. furens, irascens Iuuenec. . . . hirtum, hirsutum, ruhaz in Iuuenec. hactenus, usque nunc. in uamine, in uulua Iuuenec. . . . lustrata, illuminata Iuuenec. . . . musanti, runentemu Iuuenec. nectunt, hofant in Iuuenec. passim, undique Iuuenec. . . . rependere, farkeltant in Iuuenec. re-

¹⁾ „Incipiunt uerba in Iuueneco“. Omnes fere glossarum opere laudato continentur.

pertor, findo Iuenc. repedat, widricat Iuenc. rutum, unfruatuz in Iuenc. uicibus, hertom Iuenc. uertigo poli, suumtilod himeles Iuenc.⁴ Praeter Iuencum nullum auctoris nomen legitur. Glossae quae ad Iuencum pertinent nomine uel addito uel omisso maximam partem continentur in glossario, quod Steinmeyer et Sieuers l. c. e codice Iunio 25 ediderunt.¹⁾

His expositis restat ut uiris doctis qui me et consilio et re adiuuerunt gratias agam publicas Guilelmo de Hartel, magistro dilectissimo, M. Petschenig, I. Golling, M. Manitio, locorum classicorum inuestigatori praestantissimo.

¹⁾ Glossae a Boxhornio editae in librum laudatum recipiendae erant.

Scripsi Vindobonae Idibus Iuliis a. 1890.

Iohannes Huemer.

CORRIGENDA.

- p. 1 inscript. ad K_1K_2T adde Bb.
- p. 6, 67 not. W. Stud. 1880 *pro* 1888.
- p. 33, 627 not. 627 *pro* 628.
- p. 38, 736 not. CK *pro* CK₂.
- p. 40, 770 in fine notae post PRIMVS adde: EXPL
- p. 66, 543 not. CHIC³ *pro* CHIC₃.
- p. 110, 738 not. CM₂Mp *pro* CM²Mp.
- p. 144 ad u. 774 citand. est *cf. Stat. Theb. IV 692*.
- p. 146 u. 809 regum *pro* regnum.
- p. 146 subscr. MpV₁ IUVENCI *pro* IUVENCII.

CONSPECTUS NOTARUM.

<i>C</i>	codex collegii corporis Christi Cantabrig. 304, s. VII.	
<i>R</i>	codex Musei Britannici 15 A XVI.	
<i>M</i>	codex Monacensis 6402 (olim Frising. 202)	} saec. VIII.
<i>A</i>	codex Augiensis (Karoliruh.) 112	
<i>K₁</i>	} Karoliruhensis 217	} saec. IX.
<i>K₂</i>		
<i>L</i>	Laudunensis 101	
<i>M_p</i>	Montepessulanus 362	
<i>P</i>	Parisinus 9347 (olim Remensis)	
<i>T</i>	Turicensis C 68	
<i>B</i>	Bernensis 534	} saec. IX—X.
<i>Bb</i>	Bobiensis (nunc Ambrosianus C 74)	
<i>Matr.</i>	Matritensis cason 14 no. 22	
<i>V₁</i>	Vaticanus reginae Sueciae 333	
<i>V₂</i>	Vaticanus Ottobianus 35	
<i>H</i>	Helmstadiensis 553	} saec. XI.
<i>Hl</i>	Harleianus 3093	
<i>N</i>	Neoclaustroburgensis 1243 saec. XII.	
<i>G</i>	Gedanensis XVII A 9. 66 saec. XIII.	
<i>Poelm.</i>	= Poelmanni editio a. 1537.	
<i>Reusch.</i>	= Reuschii editio a. 1710.	
<i>Areu.</i>	= Areuali editio a. 1792.	

Mattheus instituit uirtutum tramite mores
 Et bene uiuendi iusto dedit ordine leges.
 Marcus amat terras inter caelumque uolare
 Et uehemens aquila stricto secatur omnia lapsu.
 Lucas uberius describit praelia Christi,
 Iure sacer uitululus, quia uatum munia fatur.
 Iohannes fremit ore leo, similis rugienti
 Intonat aeternae pandens mysteria uitae.

*Hoc carmen continent libri C₂MpPTV₁BH Poelm. cf. Prolegomena p. XXI et XXIV. PRAEFATIO C, INCIPIT PRAEFATIO IUVENCI PRESBITERI V₁, INCIPIT PROLOGVS DAMASSI C₂, INCIPIT LIBER IUVENCI PRESBITERI QVEM DE CONTEXTV QVATTVOR EVANGELIORVM PER METRV M SCRIPSIT B, DE QVATTVOR EVANGELISTIS Poelm., om. rel. 1 Matheus P¹V₁B, Math¹T, Mathæus Poelm. transite C₂ 2 legis T 3 celumque C uidere V₁ Ma¹ fremit ore leonis similis rugienti T 4 uehimens CB¹ ἀέϋρα ἀεθήρᾱ omnia C intonat &ερῆ pandens mysteria uite T, sequitur rasura 1 uers. in Mp 5 descripsit C, describit PT¹B¹ proelia PTBH 6 iura sacer Poelm. uitululus P¹ a uatum uncis inclusit C, post fatur manu post. additum auita qui moenia (c. gl. mandata) fatur auita MpPV¹BH, quia uite m. f. T, quia iuxta m. f. Poelm., qui munia fatur Abia Reinesius coni.; huc spectant uersus Alcuini c. LXXI, 13 et 14 (cf. Duemmler, Poetae aevi Carol. I p. 294) Quodque sacerdotum meminit praesumere iura | Aligeri faciem nouit gestare iuueni. 7 Iohannis CB¹ fremⁱ& B, fremitus H¹ *ore (h eras.) Mp leo* B similique C (l s a man. al.) rudenti C (gi a man. al.), rugenti B Ioh¹ amat terras celumque uolare T 8 misteria CMpB & uehimens aquila stricta secatur omnia lapsu T CALVETH AQLINI SIVE IUVENCII C, post u. 8 unius lineolae spatium uacuum in H*

C. VETTI AQVILINI IVVENCII EVANGELIORVM LIBRI IIII

PRAEFATIO.

Immortale nihil mundi conpage tenetur,
Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma,
Non mare, non tellus, non ignea sidera caeli.
Nam statuit genitor rerum inreuocabile tempus,
5 Quo cunctum torrens rapiat flamma ultima mundum.
Sed tamen innumeros homines sublimia facta
Et uirtutis honos in tempora longa frequentant,
Adcumulant quorum famam laudesque poetae.
Hos celsi cantus, Smyrnae de fonte fluentes,
10 Illos Minciadae celebrat dulcedo Maronis.
Nec minor ipsorum discurrit gloria uatum,
Quae manet aeternae similis, dum saecula uolabunt

7] cf. Verg. Aen. IX 339 s.

IN NOMINE ATQ: ADIVTORIO TRINITATIS SCAE AMEN|INCI-
PIT PROLOGUS EVANGELII VERSUUM *M*, INCIPIT PRAEFATIO
IVVENCII PRS *RB* (om. PRS), HAEC (HIC *K*₂) HIC SVNT EVANGE-
LIA IIII (QA+TVOR *K*₁) VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCII
VC PRESBITERI *K*₁*K*₂*T*, INCIPIT PROLOGVS IVVENCII PPESBI
Mp, INCIPIT PROLOGVS *P*, ITEM PRAEFATIO *V*₁, Incipit praefatio
in LIB Iuuenii presbiteri *HI*, INCIPIVNT VERS' DE IIII EVANGE-
LIIS IVVENCII HISPANIENSIS PBRI *G*, om. *rell*. 1 immortale *MBb*
nichil *HLN* 2 urbes *CBb*², orbes *K*₂ (*m*. 1) *V*₂ (*m*. 1), urbis *TN*
3 sydera *BbN* 5 mdu (u in *ras*. *m*. 2) *Mp* 6 innumeros *M* 7 onus *T*,
8 onos *K*₂ 8 adcumulant *RPTBb* 9 Smirnae *CMp*, Smyrne* (*m?* *eras*.)
M, Smyrne *K*₁*PTBbN*, smvrne *H* fluentis *R*¹*HI*¹, fluentae *V*
10 mincia*de *M*, minciad*o (a *eras*.) *BK*₂, minchia de *MpBbH*, min-
ciade *PT* caelebrat *T*, cebrant *Bb* dulcedo *CK*₂*T*¹*HI*¹ 11 ne *P* de-
currit *Poelm*. 12 dum s. l. *P* saecula *K*₁ (c in *ras*.) *K*₂*MpB* uolabant *P*¹

XXIV. Iau.

1

coniunctos cum subscriptionibus similibus (cf. supra p. XXIX—XXXI, infra p. 49, 78, 111, 146) tum lectionibus concinentibus demonstratur cf. I 13 *tum plebs* 126 *praegredere* (etiam M) 442 *tabis* (C) 586 *precatio* 615 *tineaeue illos* (MBb) 694 om. (MBb) II 217 *inque desertis* 336 *ni* 390 *possit* (Bb) 542 *fini* 600 *decedens* (Bb) III 28 *labis* 100 *vigilium* (MA) 181 *resepere* 206 *remeantia* (CA) 224 *claudet* (M) 292 *saturavit* 499 *gazae stabat* 608 *prior* (M) 694 *se mihi putata* 245 *responsis* (Bb) 286 *horrendi* (A) 384 *repulsis* 456 *concedunt* 498 *nec* 583 *alis* 603 *viros* 608 *mitti*—*requirit* (C) 706 *de pondere* 707 *reuulsis* 710 *omnia uerbis* 756 *aeternaue in* (Bb) 804 *diuina*.

LMpP Etiam reliquos libros LMpP cognationem inter se habere, ex subscriptionibus (cf. p. 40) et locis concinentibus pluribus elucet: cf. I 16 *demissum rerum pater* 254 *latentes* 312 *uirtus* 350 *mundare* 392 *famuli* 634 *aereas* II 323 *expendere* 364 *ferrent* 365—367 in mg. add. 425 *uerba* 596 *possit* 648 *figet* 667 *terras* 698 *adsumpsit* 779 *germine* III 14 *fletusque* 106 *mente* 218 *plebe* 254 *caueri* 340* 419 *proprio* 459 *rura* 687 *dixissent si* 724 *praecepit* IV 75 *sordida* 241 *scirem* 247 *possim* 264 *dispectos* 563 *malis* 773 *hinc* etc. Ad lectiones uetustissimorum firmandas libri s. IX magno sunt usui ita ut spernendi non fuerint cf. e. g. I 204 *dignatur* 298 *discernit* 312 *uirtus* III 738 *praecipit* 601 *uulgum* 738 *ut* IV 567 *in malis* 573 *feris*.

codd.
s. IX—X

E codicibus quos saeculo IX uel X adscribunt, codex V₁ arete cum Mp cohaeret, cf. e. g. I 23 *reuerti* 24 *suadebit* 29 *soboles* 270 *miserandus praesserat* II 192 *reuoluat* 444 *portare* 464 *linquite* III 201 *mirando* 753 *illis* 787 *sanctus*. Cum V₁ non raro V₂ facit uelut I 385 *fecit* 522 *est* om. 593 *ampla* 645* II 140 *illia* 500 *dulci* III 463 *perstat* 640 *in excelsis* 768 *tum* IV 36 *terram* (cum Sg) 478 *geste mania* 618 *uictus*. Cognatus est cum K₁K₂T codex Bb (cf. lectiones supra notatas), quem olim in monasterio Bobiensi fuisse iam diximus (cf. supra p. XXXII). B ex M haerere uidetur cf. I 114, 695, 704, 726 etc. Neque lectiones codicis Matr., qui cum L in subscriptione IV 812 facit, neglegendae erant, cum per se satis

notabiles nonnumquam ad textum recte constituendum multum ualeant. Huius aetatis codicum praestantissimus est V₁, qui et nonnullis locis unicus lectionem genuinam seruauit (cf. III 192) et saepissime lectiones codicis C confirmat; -cf. e. g. I 760 III 44, 59, 205, 227 IV 242.

Codicum s. X inferiorum lectiones saepius quam fortasse expectaueris eam ob causam respexi, ut imaginem textus paulatim deprauati, quippe e correctorum consilio emendati depingerem. Ex his codicibus Hl non paucis locis cum codd. V₁ et V₂ facit cf. e. g. I 31 (*infert*) II 328 (*iamque iterum terram remeauerat in Galileam*) III 369 (*sinu*), H paene apographum codicis B est, Hl saepe cum V₂ concinit, G cum B et L. Codicis Neoclaustroburgensis lectiones ubique fere neglexi, tum respexi, cum notatu dignas aut cum codicibus antiquissimis congruentes exhibebat. Accurate notaui editionis Poelmanni lectiones, cum ex iis maxime perspiciatur, quam studiosi homines per medium aeuum docti fuerint sermonis Iuueniciani proprietates tollendi uel minuendi.

libri
recentiores

Iuuenici uerbis explanandis uiri docti per medium aeuum operam haud exigua nauarunt. Glossarum quae adhuc restant, pars lingua latina est conscripta, aliae theutonice uel irice sonant. Plerumque inter uersuum lineas leguntur, nonnullae a carmine separatae et in unum collectae inueniuntur. Ad primum genus referendae sunt glossae quae in codice R a manu recentiore leguntur ut: praef. 1 *immortale*: inmutabile, *aurea Roma*: propter diuitias et imperium, 3 *inreuocabile tempus*: quia semper uoluitur et decurrit, 4 *quo*: usque dum, *torrens*: ardens, 7 *frequentant*: celebrant, 8 *adcumulant*: id est augent, 9 *illos*: grecos, *celsi*: excelsi, *Smyrnae*: ciuitas homeri, *fluentes*: uel fluuius, 10 *Maronis*: Mantua uirgilii ubi currit fluuius mincius aliter mincia fuit una de sybillis quae tantum magna fuit, ut stella celi diceretur inde dicitur uirgilius cecinisse more illius et est sensus sicut fuit illud flumen sic illo f sapientia et ut firmitas ciuitatis ita illorum sanctorum in hoc saeculo. in margine uers. 10 legitur: troia nos romanos, 11 *discurrit*: conlaudat, *uatum*: poetarum, 12 *aeternae*: non est aeterna quae finem habet, 15 *famem*: scilicet homeri et uirgilii, 18 *tribuet*:

glossae

reddet, 20 *sine crimine*: sine mendacio homeri et uirgili, 21 *metus*: subaudi: adest mihi, 22 *subtrahet*: ab, 23 *flammiuoma*: flamma ferente. Glossas theutonicas quae similiter scriptae in codicibus diuersis leguntur, collegerunt Steinmeyer et Sieuers in opere illo: Althochdeutsche Glossen II p. 349 s., iricas glossas collegit et explicauit Stokes in Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung IV 385 s., VII 410. Ad genus alterum referenda est illa glossarum congeries, quam codex Iunius bibl. Bodl. 25 s. VIII ¹⁾ continet, et glossae illae latino-francicae, quas Marcus Zuerius Boxhornius in historiam universalem, quae Francofurti et Lipsiae a. 1675 prodiiit, recepit his uerbis p. 451: „Nec tamen negligenda hic sunt duo, quae in membranis antiquissimis scripta habemus glossaria Carolo Magno inscripta, ex quibus et constabit de ueritate sententiae quam produximus et eiusmodi antiquitatum studiosi haud dubie plurima petere poterunt, quae ut antiquitate ipsa se commendant, ita et complectuntur haud pauca, ex quibus non pauca, quae ad rerum cognitionem attinent, curiose origines indagantium ingenia possunt colligere. Primum optima fide a nobis descriptum ipsique Carolo M. quod iam diximus inscriptum sic habet: Anceps, fogolari. Aurora, tagarod. Acerbus, pittar. Argumentum, list. aer, luft . . . arduum, stechal (cf. Iuu. IV 72). affaminis, locutionis. adfectare, amare in Iuuenec. Anfractus, circuitus . . . cateruium, multitudo Iuuenec. Cunctatio, dubitatio Iuuenec. . . . cedit, euenit. degesto, kizaltemu (cf. I 39). dispendia, farloninissa (cf. I 46). disertor, expositor. relata, kaoparet (cf. I 49). dedita, consueta Iuuenec. dirimo, diuido Iuuenec. dueli, wichaflemu Iuuenec. dapsilis, largus. dissicit, separat Iuuenec. decolor, ungifaruet (cf. II 683) . . . flammiauoma, lauespantaz in Iuuenec. fastus, sublimitas in Iuuenec. furens, irascens Iuuenec. . . . hirtum, hirsutum, ruhaz in Iuuenec. hactenus, usque nunc. in uamine, in uulua Iuuenec. . . . lustrata, illuminata Iuuenec. . . . musanti, runentemu Iuuenec. nectunt, hofant in Iuuenec. passim, undique Iuuenec. . . . rependere, farkeltant in Iuuenec. re-

¹⁾ „Incipiunt uerba in Iuueneco“. Omnes fere glossarum opere laudato continentur.

pertor, findo Iuenc. repedat, widricat Iuenc. rutum, unfruatuz in Iuenc. uicibus, hertom Iuenc. uertigo poli, suumtilod himeles Iuenc.‘ Praeter Iuencum nullum auctoris nomen legitur. Glossae quae ad Iuencum pertinent nomine uel addito uel omissio maximam partem continentur in glossario, quod Steinmeyer et Sieuers l. c. e codice Iunio 25 ediderunt.¹⁾

His expositis restat ut uiris doctis qui me et consilio et re adiuuerunt gratias agam publicas Guilelmo de Hartel, magistro dilectissimo, M. Petschenig, I. Golling, M. Manitio, locorum classicorum inuestigatori praestantissimo.

¹⁾ Glossae a Boxhornio editae in librum laudatum recipiendae erant.

Scrpsi Vindobonae Idibus Iuliis a. 1890.

Iohannes Huemer.

CORRIGENDA.

- p. 1 inscript. ad K_1K_2T adde Bb.
- p. 6, 67 not. W. Stud. 1880 *pro* 1888.
- p. 33, 627 not. 627 *pro* 628.
- p. 38, 736 not. CK *pro* CK_2 .
- p. 40, 770 in fine notae post PRIMVS adde: $EX\hat{P}L$
- p. 66, 543 not. $CHIC^3$ *pro* $CHIC_3$.
- p. 110, 738 not. CM_2Mp *pro* CM^2Mp .
- p. 144 ad u. 774 citand. est *cf. Stat. Theb. IV 692*.
- p. 146 u. 809 regum *pro* regnum.
- p. 146 subscr. MpV_1 IUVENCI *pro* IUVENCII.

CONSPECTUS NOTARUM.

<i>C</i>	codex collegii corporis Christi Cantabrig. 304, s. VII.	
<i>R</i>	codex Musei Britannici 15 A XVI.	
<i>M</i>	codex Monacensis 6402 (olim Frising. 202)	} saec. VIII.
<i>A</i>	codex Augiensis (Karoliruh.) 112	
<i>K₁</i>	} Karoliruhensis 217	} saec. IX.
<i>K₂</i>		
<i>L</i>	Laudunensis 101	
<i>Mp</i>	Montepessulanus 362	
<i>P</i>	Parisinus 9347 (olim Remensis)	
<i>T</i>	Turicensis C 68	
<i>B</i>	Bernensis 534	} saec. IX—X.
<i>Bb</i>	Bobiensis (nunc Ambrosianus C 74)	
<i>Matr.</i>	Matritensis cason 14 no. 22	
<i>V₁</i>	Vaticanus reginae Sueciae 333	
<i>V₂</i>	Vaticanus Ottobianus 35	
<i>H</i>	Helmstadiensis 553	} saec. XI.
<i>Hl</i>	Harleianus 3093	
<i>N</i>	Neoclaustroburgensis 1243 saec. XII.	
<i>G</i>	Gedanensis XVII A 9. 66 saec. XIII.	
<i>Poelm.</i>	= Poelmanni editio a. 1537.	
<i>Reusch.</i>	= Reuschii editio a. 1710.	
<i>Arev.</i>	= Areuali editio a. 1792.	

Mattheus instituit uirtutum tramite mores
 Et bene uiuendi iusto dedit ordine leges.
 Marcus amat terras inter caelumque uolare
 Et uehemens aquila stricto secat omnia lapsu.
 Lucas uberius describit praelia Christi,
 Iure sacer uitulus, quia uatum munia fatur.
 Iohannes fremit ore leo, similis rugienti
 Intonat aeternae pandens mysteria uitae.

*Hoc carmen continent libri C₂MpPTV, BH Poelm. cf. Prolegomena p. XXI et XXIV. PRAEFATIO C, INCIPIT PRAEFATIO IUVENCI PRESBITERI V₁, INCIPIT PROLOGVS DAMASSI C₂, INCIPIT LIBER IUVENCI PRESBITERI QVEM DE CONTEXTV QVATTVOR EVANGELIORVM PER METRV M SCRIPSIT B, DE QVATTVOR EVANGELISTIS Poelm., om. rell. 1 Matheus P¹V₁B, Math¹T, Mathæus Poelm. transite C₂ 2 legis T 3 celumque C uidere V₁ Ma¹ fremit ore leonis similis rugienti T 4 uehimens CB¹ ἀέρι ἀεθέρῃ omnia C intonat & rugiens mysteria uite T, sequitur rasura 1 uers. in Mp 5 descripsit C, describit PT¹B¹ proelia PTBH 6 iura sacer Poelm. uitulis P¹ a uatum uncis inclusit C, post fatur manu post. additum auita qui moenia (c. gl. mandata) fatur auita MpPV¹BH, quia uite m. f. T, quia iuxta m. f. Poelm., qui munia fatur Abia Reinesius coni.; huc spectant uersus Alcuini c. LXXI, 13 et 14 (cf. Duemmler, Poetae aevi Carol. I p. 294) Quodque sacerdotum meminit praesumere iura | Aligeri faciem nouit gestare iuueni. 7 Iohannis CB¹ frem¹& B, fremitus H¹ *ore (h eras.) Mp leo* B similique C (t s a man. al.) rudenti C (gi a man. al.), rugenti B Io¹ amat terras celumque uolare T 8 misteria CMpB & uehemens aquila stricta secat omnia lapsu T CALVETHI AQLINI SIVE IVEENCI C, post u. 8 unius lineolae spatium uacuum in H*

C. VETTI AQVILINI IUVENCI EVANGELIORVM LIBRI III

PRAEFATIO.

Immortale nihil mundi conpage tenetur,
Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma,
Non mare, non tellus, non ignea sidera caeli.
Nam statuit genitor rerum inreuocabile tempus,
5 Quo cunctum torrens rapiat flamma ultima mundum.
Sed tamen innumeros homines sublimia facta
Et uirtutis honos in tempora longa frequentant,
Adeumulant quorum famam laudesque poetae.
Hos celsi cantus, Smyrnae de fonte fluentes,
10 Illos Minciadae celebrat dulcedo Maronis.
Nec minor ipsorum discurrit gloria uatum,
Quae manet aeternae similis, dum saecula uolabunt

7] cf. Verg. Aen. IX 339 s.

IN NOMINE ATQ: ADIVTORIO TRINITATIS SCĀE AMEN|INCI-
PIT PROLOGUS EVANGELII VERSUUM *M*, INCIPIT PRAEFATIO
IUVENCI PRS *RB* (om. PRS), HAEC (HIC *K*₂) HIC SVNT EVANGE-
LIA IIII (QA+TVOR *K*₁) VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IUVENCI
VC PRESBITERI *K*₁*K*₂*T*, INCIPIT PROLOGVS IUVENCI PPESBI
Mp, INCIPIT PROLOGVS *P*, ITEM PRAEFATIO *V*₁, Incipit praefatio
in LIB Iuueni presbiteri *H*₁, INCIPIVNT VERS' DE IIII EVANGE-
LIIS IUVENCI HISPANIENSIS PBRI *G*, om. *rell.* 1 immortale *MBb*
nichil *H*₁*N* 2 urbes *CBb*², orbes *K*₂ (*m.* 1) *V*₂ (*m.* 1), urbis *TN*
3 sydera *Bb* *N* 5 mdu (u in *ras.* *m.* 2) *Mp* 6 innumeros *M* 7 onus *T*,
onos *K*₂ 8 adeumulant *RPTBb* 9 Smirnae *CMp*, Smyrne* (*m?* *eras.*)
M, Smyrne *K*₁*PTBb* *N*, smvrne *H* fluentis *R*¹*H*₁¹, fluentae *V*
10 mincia+de *M*, minciade (a *eras.*) *BK*₂, minchia de *MpBbH*, min-
ciade *PT* caelebrat *T*, cebrant *Bb* dulcido *CK*₂*T*¹*H*₁¹ 11 ne *P* de-
currit *Poelm.* 12 dum *s. l.* *P* secla *K*₁ (c in *ras.*) *K*₂*MpB* uolabant *P*¹

XXIV. Iuu.

1

- Et uertigo poli terras atque aequora circum
Aethera sidereum iusso moderamine uoluet.
- 15 Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quae ueterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides aeternae in saecula laudis
* Immortale decus tribuet meritumque rependet.
Nam mihi carmen erit Christi uitalia gesta,
- 20 Diuinum populis falsi sine crimine donum.
Nec metus, ut mundi rapiant incendia secum
Hoc opus; hoc etenim forsan me subtrahet igni
Tunc, cum flammiuoma discendet nube coruscans
Iudex, altithroni genitoris gloria, Christus.
- 25 Ergo age! sanctificus adsit mihi carminis auctor
Spiritus, et puro mentem riget amne canentis
Dulcis Iordanis, ut Christo digna loquamur.

18] cf. Stat. Theb. VIII 759.

13 po+li *Mp* adque *C* aegora *C*¹ 14 Ethern *MMp* sydereum
*MK*₂, siderium *B*, sidere (ā a m. 2) *P* iussu *RMp*¹, ius in *N* uoluit
*R*¹*K*₂*Mp*¹, uolet (u a m. 2) *P* 16 hominum gestis *M* mendatia
*K*₁*T* 17 aeterna *R*¹*HI*, aeternę (ę in ras.) *T* ladem (corr. m. 2) *K*₂,
laudis (is in ras.) *T* 18 immortale *CMHI* 19 michi *N* 20 populis
*C*¹*V*₁, add. in s. l. *C*²*MpK*₂*B*, in in textu *RMK*₁*PTV*₂*BbHI*, in populos
Poelm. i. mg. 22 me forsā *K*₁*K*₂*Bb* subtrahit *C*¹ cū* (c et ~ a m. 2.)
Mp 23 discendet *C*¹*K*₁*K*₂*PT*¹, descendit *Mp*¹, discendit *Bb*, descen-
det *rell.* corruscans *C*, coruscus *Mp*¹ 24 post altithroni, coruscans
eras. in M 25 INVOCATIO in *mg. B* assit *N* 27 Iordanes *C*

EXPL̄ PFACIO *RK*₁*K*₂*TBb*; IUVENCVS NOBILISSIMI GENERIS
HISPANVS PR̄ST ^{OR} III EVANGELIA EXAMETRIS VERSIBVS PENE
ADVERBVM TRANSFERENS ^{OR} III LIBROS CON (COM *Mp*) POSVIT
ET NONNVLLA EODEM METRO AD SACRAMENTORVM ORDINEM
PERTINENTIA FLORVIT SVB CONSTANTINO PRINCIPE VT HIE-
RONIMVS PR̄ST DE EO SCRIPSIT (SCRIBIT *Mp*) *RK*₁*K*₂*MpV*₂*HI*
(cf. *Hieron. de vir. ill. c. 84 ed. Herdingianae*) — FINIT PROLOGVS
M, EXPLICIT PROLOGVS *MpPB*

LIBER PRIMUS.

- Rex fuit Herodes Iudaea in gente cruentus,
 Sub quo seruator iusti templique sacerdos
 Zacharias, uicibus cui templum cura tueri
 Digesto instabat lectorum ex ordine uatum.
 5 Huius inhaerebat thalamis dignissima coniux.
 Cura his ambobus parilis moderaminis aequi,
 Ambos adnexos legis praecepta tenebant.
 Nec fuit his suboles, iam tum uergentibus annis,
 Gratius ut donum iam desperantibus esset.
 10 Sed cum forte aditis arisque inferret odores
 Zacharias, uisus caelo descendere aperto
 Nuntius et soli iussas perferre loquellas
 (Cetera nam foribus tunc plebs adstrata rogabat):

2] cf. Ou. Am. III 118. 7] cf. Ou. Met. XIII 153. 8] cf. Lucan.
 I 129, II 105. 13] cf. Ou. Met. II 703.

INCIPIT LIBER PRIMVS *M* (probacio *in mg. glossator*), IUVENCI
 LIB PRIMVS DE NATIVITATE SCI IOHANNIS *B*, INCIPLIB
 PRIMVS *P*, *om. rel.* 1 Herodis *T*¹ Iudaea *plerique*, iudee *Mp*
 2 quoq. *Bb* 4 degesto *M*¹ ⁱⁿ stabat (in *a m. 2*) *Hl* 5 cuius in
mg. Poelm. ⁱⁿ herebat (in *a m. 2*) *M* thalami *Mp* coniux *C M*
*K*₂ (*m. 1*) *V*₂ *Bb* *Hl*, coniunx (c *eras.*) *K*₁ 6 cura *H* ^{fuit} paralis *K*₁ *Mp*¹
 modenis (*rami a m. 2*) *H* 7 adnexos (s *eras.*) *K*₁ tenebat *N*
 8 ne (c *a m. 2*) *P* hⁱis *M* (*saepe*), his in *ras.* *B* soboles *R*¹ *K*₁
*K*₂ *Mp* *B*¹ *Hl*, sobolis *MT*¹, subolis *Bb* tunc *RMK*₁ *K*₂ *Mp* *PTB* *Bb*,
 tot *V*₂ *Hl* ^{gine gindun} uergentibus *H* 9 gracios *G Hl*, grandius *Mp* donum
ex corr. in Mp desperantibus *RM*¹ 10 cum *corr. in qum Mp*¹
*sorte V*₁ *V*₂ aditis libri arisque] ris in *ras.* *M*, araeque *Mp* im-
 ferret *M* 11 Zaccharias *C*, Zacharius *K*₂ uidit *C* descendere *CM*¹
 12 nuncios *G Hl* afferre (af in *ras.*) *G* iusas *M*, iussus *Mp* *T*²,
 iussas (u *eras.*) *K*₂, uisus *V*₂ *Hl* loquelas *M*, loquelas *RK*₁ *K*₂ *Mp*
TB 13 tu plebs *K*₁ *K*₂ *T*¹ *Hl* plebes *RM*² (plebis *m. 1*) *V*₂ *GHN*
 astra^{ta} (r in *ras.*, c *eras.*) *Mp*, adstrata *ex asstrata B* ^{rogabat} iacebat *M*
 1*

- ,Quem tibi terribilis concussit corde pauorem
 15 Visus, cum laeti sermonis gratia placat?
 Nam me dimissum rerum pater unicus alto
 E caeli solio tibi nunc in uerba uenire
 Praecipit et cara tibi mox e coniuge natum
 Promittit, grandis rerum cui gloria restat,
 20 Plurima qui populis nascendo gaudia quaeret;
 Sobrius aeternum, clausum quem Spiritus ipsis
 Visceribus matris complebit numine claro.
 Istius hic populi partem pleramque docendo
 Ad uerum conuertet iter, Dominumque Deumque
 25 Continuo primus noscet plebemque nouabit.
 Nomine Iohannem hunc tu uocitare memento.
 Olli confusa respondit mente sacerdos:
 ,Aemula promissis obsistit talibus aetas,
 Nec senibus fetus poterit contingere fessis,
 30 Quem deus auertens primaueo in flore negauit.'

17] cf. Ou. Ex P. II 570. 18] cf. Val. Flacc. II 551. 27] cf. Verg. Aen. II 736. 28] cf. Verg. Aen. V 415. 30] cf. Verg. Aen. VII 162.

14 corda *Poelm.* quid tibi t. concussi corda pauore *Poelm. in mg.*
 15 eum *MK*, (m. 1) *Mp PTBb GHI* laetis *C* placet *K, Mp¹ TBb*,
 placat (a m. 2) *K, N* uisus? cū laeti sermonis munere placat *Poelm. in mg.*
 16 propitius dimissum p. *C*, propicius rerum p. *RMK, K, TV, BG*
HI, demissum rerum p. *Mp PV, Bb*, ^{demissum}ppicius r. p. *HI*, praepitius fort.
 unius *K*, 17 E] om. *M*, a nonnullis 18 praecepit *K, K*, (a m. 2) *Mp¹*
 19 promittit *Mp* 20 gadia *K²* quaerit *Mp¹ T*, quaeret *K*, 21 subrius
K, (m. 1) *T¹* aeternq *K*, que *HI* in ipsis (in a m. al.) *M* 22 com-
 pleuit *CRHI*, compleuit *M¹*, complebit *K, TBb* 23 pleramque (ra in
ras.) *R¹*, plebemque sed be in *ras.* *CM* (c. gl. plurimam), plebemque *K*,
P¹ TBb N reuertit *Mp* (t docendi m. 2) *V₁* 24 conuertit *C*, suade-
 bit *Mp V₁*, dominumque (que s. l.) *Mp²* 25 noscit *C*, agnoscet (ag
eras.) *M*, gnoscet *K, K*, (m. 2) *RB² Bb H¹* nouabit *M* (t uocauit m. al.)
Mp V₁ G, uocabit in *ras.* *C* et *rell.* 26 tu s. l. *RM* 27 confusa (s
eras.) *M* 28 aetes *K*, (m. 1) 29 fetus *CK*, (m. 1) *T*, f-etus (o *eras.*)
M, soboles *V, Mp Poelm. in mg.*, foetus *rell.* fesis *M* 30 quam
Mp V₁

Haec trepidans uates; cui talia nuntius addit:

,Si tibi mortalis subolem promitteret ullus,

Ad desperandum fors cunctatio mentis

Debuerat tardis haerens insistere uerbis.

35 Nunc ego, quem dominus caeli, terraeque repertor,

Ante suos uultus uoluit parere ministrum,

Auribus ingratis hominis uisusque receptus,

Supremi mandata Dei temnenda peregi.

Quare promissis manet irreuocabile donum,

40 Sed tibi claudetur rapidae uox nuntia mentis,

Donec cuncta Dei firmentur munera uobis.

Haec ait et sese teneris inmiscuit auris.

Interea populus miracula longa trahebat,

Quid tantum templo uellet cessare sacerdos.

45 Progressus trepide numen uidisse supernum

Nutibus edocuit, miserae et dispendia uocis.

Inde domum remeat completo ex ordine uates

Officio, amissamque leuant promissa loquellam;

Nec dilata diu uenerunt munera prolis.

50 Anxia sed uentris celabat gaudia coniux,

Donec quinque cauam complerent lumina lunam.

35] cf. Verg. Aen. XII 829.

31 uatis (a m. 1) *K*₂ *T* infert *RV*, *HI* *Poelm.* in *mg.* 32 subolem *C*
*P*² *BBb* *H*, prolem *Mp*, sobolem *rell.* 33 desperandum *M*¹ *K*₁ (m. 1)
*K*₂ (m. 2) *P* *Bb* cunctatio *R* 34 aherens *Mp* 35 creator *Poelm.*
36 suo uultu *C* parere (e₁ ex *corr.*) *M*, parare *H*² 37 homi-
num *Mp*, homini *coni. Barth.* receptis *Bb* 38 suppremi *RK*₁ *K*₂
HI, supraemi *M* tempnenda *BGHN* peregi in *ras.* *Mp* 39 quare
ex *corr.* in *M*, que iam *N* irreuocabile *HI* 40 clauditur *M*¹ trepide
*MpV*₁ *HI*² uobis ex *corr.* *Mp* 42 tenuis *P* subito tenuis se misit
in auras *Poelm.* in *mg.* immiscuit *C* *HI* 43 populos *R* trahebant *Mp*
44 templo] in *om.* *CR*¹ *Mp*¹ *T*¹ *V*₁ cessare (ad morare s. l.) *T* 45 egressus
edit. 46 & docuit *Mp*¹ miserae** (q; *eras.*) *MV*₂, miserae *T* cum *rell.*,
misera et *coni. Vonck.*, misera ob *Stockes* dispendia (a ex o) *M* 47 re-
meant *C*, rediit *Poelm.* ex *om.* *G* completo *CRK*₁ *K*₂ (m. 2) *TBBb*
uatis *K*₂ (m. 1) *T*¹ 48 amissamque *B*¹ promisa *B*¹ loquellam *CM*
*K*₁ *K*₂ (m. 1) *T*¹ 50 s& *B* celebrat ex celebrat *B*, caelabat *M* con-
iux *CMK*₂ (m. 1) *T*¹ *BbHHI* 51 complerent *CK*₁ *K*₂ *TBBb*, com-
plerent *rell.*

- Tunc maiora dehinc idem mandata minister
 Detulit ad Mariae dimissus uirginis aures.
 Haec desponsa suo per tempora certa propinquo
 55 Abdita uirgineis caste pubescere tectis
 Et seruare diem iussis permissa parentum.
 Ad quam tranquillum sermonem nuntius infit:
 ,Salue, progenie terras iutura salubri,
 Desine conspectu mentem turbare uerendo.
 60 Nam tua concipient caelesti uiscera iussu
 Natum, quem regnare Deus per saecula cuncta
 Et propriam credi subolem gaudetque iubetque.
 Hunc ubi sub lucem dederis, sit nomine Iesus.
 Ad quem uirgo dehinc pauido sic inchoat ore:
 65 ,Nullos conceptus fieri sine coniuge dicunt;
 Vnde igitur subolem mihimet sperabo uenire?
 Nuntius haec contra celeri sermone profatur:
 ,Virtus celsa Dei circumuolitat obumbrans,
 Spiritus et ueniet purus, lectissima uirgo,

64] cf. Ou. Met. I 386, Stat. Theb. XI 121.

52 ANGELVS AD MARIAM in mg. *B Mp* unc *N*, nunc in mg. *Poelm*.
 53 dimissus *CR¹ K, K, TN¹*, dimisus *B¹* 54 dispona *MK₂* (m. 1) *T¹*
b BG 55 casta *Mp¹*, castis *Bb* 56 iusispermisa *M* 57 tranquillauit *HI*
 nutus *B¹* infit ex infit *M*, infert *Poelm*. in mg. 58 progeniae *MBb*,
 proienie *Mp*, progenies *N* terrasque *R*, terras** *K₁*, terras (que a m. 2)
Bb, terrisque *N* iutura (i fort. ex f) *M* (gl. germ. helfentiu), iura (tu a m. 2)
P, futura *CN*, adfutura *H* salubri* (m eras.) *M*, ubri in ras. *B*, sa-
 lubris *V₁N* cf. Wiener Stud. 1880, p. 87 progeniem terris paritura sa-
 lubrem *Poelm*. in mg. 59 disine *M¹* ut uidetur, desine* *K₁* 60 concipient]
 ci in ras. *B²*, concipient (i a m. 2) *Mp*, con***ient *P* 61 deus fecit *M*
 62 propitam *P* sobolem *RM¹K₂* (m. 2) *PTGHI* subolem credi
MpN gauditque iubetque *C* 63 nomen ex nomine *M*, nomen *R*
 64 pauido a manu post. in mg. *C*, pauida *T¹HI* inchoat] at in ras. *M*.
 inchoat *K₂* (m. 2) *P¹T¹*, incipit *MpV₁*: inchoat ore in ras. *H* 65 con-
 ceptos *K₁* (m. 1) *K₂* (m. 1) *B¹* 66 sobolem *RM¹K₂* (m. 2) *PT²BGHI*
 spera**bo *K₁* 67 faterur *Mp¹* *V₁* *V₂*, *Poelm*. (cf. Wiener Stud. 1888,
 p. 87) 68 dei s. l. *B* circumuolitauit (*C¹*), circumuolabat *RMp*, -li- ex
 lu *B* **obumbrans (te eras. ?) *M*, obumbras *K₁* (m. 1) 69 et ueniet]
 adueniet *B¹G*, adueniens *H¹N* l&is-sima *K₁* (m. 1)

- 70 Ac tibi mox puerum casto sermone iubebit
Magnificum gigni populis, quem credere sanctum
Supremique Dei natum uocitare necesse est.
Sic cognata tibi, sterilis quae credita cunctis,
Zachariae coniux mortali germine nuper
- 75 Aeuo defessis hausit miracula membris.
Sextus adest mensis: parent sic omnia iussis.
Virgo dehinc: „Domino famulam nunc ecce iubenti,
Vt tua uerba sonant, cernis seruire paratam.“
Nuntius abscedens uacuis se condidit auris.
- 80 Illa dehinc rapidis Iudaeam passibus urbem
Zachariaeque domum penetrat grauidamque salutat
Elisabeth, clausae cum protinus anxia prolis
Membra uteri gremio motu maiore resultant.
Et simul exiluit mater concussa tremore,
- 85 Diuinae uocis completa est flamine sancto
Et magnum clamans: „Felix o femina, salue,
Felicem gestans uteri sinuamine fetum.
Vnde meam tanto uoluit Deus aequus honore
Inlustrare domum, quam mater numinis alti

79] cf. Verg. Aen. IX 619. 80] cf. Verg. Aen. VII 156.

70 hunc *C* *Mp* (ac in *mg.*), ac reliqui mox p̄p̄m̄ *C* 71 populum *M*¹,
populus *Mp*¹, populos *K*₂ (m. 1) credidere *M*¹ 72 suppraemique *M*
73 cognita *Mp*¹ sterilis *CK*₁ (m. 1) *B*¹ *Bb* 74 Zachariae *C* coniux
*MK*₂ (m. 1) *P*¹ *T*¹ *B*¹ *Bb* *HH*¹ 75 de*fessis (f *eras.*) *M*¹ auxit (h a m. 2)
*V*₁ *B*, auxit *MMpK*₂ (x a m. 2) *T* (x a m. 2) *BbGHH*¹ membra *K*₁ (m. 1)
77 dein *M*¹ n*ecce (unc a m. 2) *K*₁ ece *T*¹ 78 sonent *R*¹, sonent *P*
79 abscedens *M*¹, abscondens *HL* condedit *CT*¹ aures *Mp*¹ 80 SA-
LUTATIO MARIE AD HELISABET *B* deinc *M* Iudeam *R* et alii
81 do (m̄ a m. 2) *C* penetrat *M*¹ salutat (at in *ras.*) *R*, salutet *T*¹
82 Elisha&h *Mp* cum *CBP*¹, quum (t cui m. 2) *Mp*, cui *rell.* proles *R*¹
83 membra *RMpK*₁ *T* 84 exiluit *MK*₂ (m. 1) *T*¹, exilui *Bb*¹, exsiluit
*CT*¹ *HL* concussa (s₂ in *ras.*) *Mp* 85 flumine *C*, famine *RBK*₁ *T* (es:
corr. m. 2) *GHN*. *flamine (af *eras.*) *M*. t flamine m. al. in *mg.*, nu-
mine *Mp*¹ *H*. cf. r. 140 86 eo *K*₁ ofelix *P* 87 sinuamine *K*₁
foetum *RK*₁ *PBBb*, factum (a in *ras.*) *M* 88 aequos *M*¹ 89 illu-
strare *MB*² *HL*

- 90 Viseret? Ecce meo gaudens in uiscere proles
 Exultat, Mariae cum prima adfamina sensit.
 Felix, qui credit finem mox adfore uerbis,
 Quae Deus ad famulos magnum dignando loquetur.
 Illa trahens animum per gaudia mixta pudore
- 95 Subpressae uocis pauitantia dicta uolutat:
 Magnificas laudes animus gratesque rependit
 Immensi Domino mundi. Vix gaudia tanta
 Spiritus iste capit, quod me dignatus in altum
 Erigit ex humili celsam cunctisque beatam
- 100 Gentibus et saeculis uoluit Deus aequus haberi.
 Sustulit ecce thronum saeuis fregitque superbos,
 Largifluis humiles opibus ditauit egentes.
 Tunc illic mansit trinos ex ordine menses,
 Ad propriamque domum repedit iam certa futuri.
- 105 Iamque aderat tempus, quo iussum fundere partum
 Elisabeth uoluenda dies in luminis oras
 Cogeret. Ad partus famam collecta cucurrit

96] cf. Stat. Theb. VII 379. 106] cf. Verg. Aen. IX 7, Ge. II 47.

90 ui^{proles}seret (s eras.) M, uisseret P proles M¹K₁K₂T¹P¹Bb,
 gaudens Hl 91 affamina CMB²PHl, adfamine T¹ corr. m. 2
 92 que M²BMp²K₂ (m. 2) TBb²HHLG, que* K¹ affore recen-
 tiores credit finem Poelm. 93 loquitur M¹B¹K₂ (m. 2) 94 animo
 RK₂ (m. 2) BbHHL podore B, pudore* (m eras.) K₂, pudorem V₁
 Poelm., pauore G animo per gaudia mixta pudorem Poelm. 95 sub-
 pressae CRT 96 magnificat C, mag^{nifico} (nifico m. 2) Mp anima C,
 animo R²M²BMpP²V₁ (m. 2) V₂ (m. 2) HHL rependi P, celebrat
 Mp¹V₂ Poelm. in mg. 97 immensi MHL tanta] tota Poelm. in
 mg. 98 altom R ipsum te caperent Poelm. in mg. 99 erigit CM¹B
 Mp¹PT¹Bb¹H¹, erigi ex eregi K₂, erigere rel. 100 seculis RM¹
 habere Mp¹H 101 tronum plerique, thronum Mp seruis Poelm. in mg.
 frigitque C 102 largifluis] inmensis Poelm. in mg. humilis K₂
 (m. 1) P¹T, homines G *egentes (a eras.) T¹ 104 apropiamque H
 repetat R, rediit M (m. al.), remeat Poelm. 105 PARTVS ELISABET
 Mp iusum M¹ partum C, fetum vel foetum rel.; sarcina deserat
 alium Poelm. 106 Aelizabeth M¹, elishabet Mp liquidas soluenda
 in Poelm. auras libri, cf. Verg. Ge. II 44 107 Ad partus fama tantos
 collecta Poelm.

- Turba propinquorum, tum gaudia mira frequentes
 Concelebrant nomenque iubent genitoris habere.
- 110 Abnuit hoc genetrix, sed Iohannes uocitetur
 Ingeminat. Placuit muti tunc iussa parentis
 Consulere, scriptoque rogant edicere nomen.
 Sed, pro mira fides, tabulis cum scribere temptat,
 Implicitam soluit per uerba sonantia linguam.
- 115 Mox etiam adsuetam penetrant spiracula mentem,
 Completusque canit uenturi conscia dicta:
 ,Concelebrent cuncti laudes gratesque frequentent
 Astrorum et terrae, pontique hominumque parenti,
 Visere quod uoluit propriamque absolvere plebem.
- 120 En beat antiquam gentem cornuque salutis
 Erecto indulget Dauidis origine lumen.
 Hoc est, quod prisce cecinere ex ordine uates,
 Haec est illa salus, qua nos ex hostibus atris
 Eripit, ut iuste iusto seruire queamus.
- 125 At tu, parue puer, sanctus dignusque profeta
 Dicere et Dominum mox praegredi uando
 Illius et populum duces per lumen apertum:
 Errorem per te spernent mortisque tenebras
 Abrumpent omnes, tua qui praecepta sequentur.
- 130 Exhinc secretis in uallibus abdita semper

108 tunc *MMpBG*, per *Poelm. i. m.* ma*na (g eras.) *Mp* 110 genetrix
T¹HI 110 sed *CRM²Mp²PT*, et *rell.* Iohannis *M¹B¹* 111 ingemuit *V₂*
 muti *CRK₂* (s. l.) *Poelm. in mg.*, cunctis *rell.* tum *CB* 112 in scripto-
 que *Poelm. in textu*, in scripto rogitantque *in mg.* 113 pro mira (ra
in ras.) *M*, promissa *K₂* (ex corr.) *HI* tabolis *C* conscribere *RB*
 temptat (p a m. 2) *R* 114 implicitam (i, ex a) *MB* 115 penetrant *M¹*
 facta *HI* 116 completusque] al conscius cui *M* *in mg.* 117 concele-
 brant *RM* (a m. al.) *V₂GHI*, concelebrant *GH* frequentant *RM* (a
 m. al.) *V₂GHI* 119 quod] qui *K₁K₂PBBbHHIG* gentem *HI*
 120 beat* *M*, beat** (am eras.) *H* 121 indulget (in ex q;) *Mp* Da-
 uidis (s a m. 2) *M* 122 hoc] haec corr. in hoc *R* presci* *M¹*
 123 qua *C*, quae *rell.* 125 dignus scsque *M* profeta *C* 126 di-
 cere *K₂* (is m. 2) et] om. *C* dñ *C* praegredere (m. 1) *MK₁K₂T*,
 praegredire *Bb¹*, progredi *Poelm. in mg.* iu**ando *H* 127 et] ut *P*
 130 exin *M* (n ex m) *K₁K₂TBBbGH*, exinc *P*, exhin *HI*

Vita fuit puero, donec poscentibus annis
Vatis ad officium pleno pubesceret aeuo.

- Interea Mariae sponso miracula mentem
Sollicitant, manifesta uteri quod pondera uidit,
135 Et secum uoluit, quam ratione propinqua
Dedecus obpressum celet thalamosque recuset.
Talia tractanti torpescunt membra sopore
Audiuitque Dei super horrida somnia uocem:
,Accipe coniugium nullo cum crimine pactae,
140 Spiritus inpleuit sancto cui uiscera fetu.
Hanc cecinit uates uenturam et uirgine prolem,
NOBISCVM DEVS est nomen cui.' Protinus ille
Haec praecepta sequens seruat sponsalia pacta.

- Sed tum forte nouo capitum discussio censu
145 Caesaris Augusti iussis per plurima terrae
Describebatur; Syriam tunc iure regebat
Quirinus, proprios cui tota per oppida fines
Edebant populi, uires nomenque genusque.
Urbs est Iudaeae Bethleem, Dauida canorum

[148] cf. Verg. Aen. X 149.

132 pubisceret *C* 133 VISIO IOSEP *Mp in mg.* sponsi *M²Mp²*
K₁T²BBbGH miraculamentum (e a m. 2) *H* 135 quānā *HI* ra-
tione* *B* 136 decus (de a m. 2) *RM¹* obpressum *K₁K₂TBBb*
thalamoque *K₂T¹* caelet *M¹K₁PBb* recu-set *M*, recusat *T¹* 137 tur-
pescunt *B¹T¹* membra *K₁K₂T* sapore ut uidetur *R¹* 138 orrida
K₂MpT mox stertente dei uox est audita monentis *Poelm. in mg.* 139 Tu
sponsam capias, uacat omni pactio fraude *Poelm. in mg.* 140 implebit *K₂*
cui* *M* foetu *RMPBBb*, faetu *Mp* 140 sanctus *Bb* 141 uentu-
rum *Bb* et uirgine *C*, ex u. *M* (in ras.) *K₂* (s. l. m. 2) *PV₁BBbGHHI*,
in u. *R* (s. l.) *MpT* (s. l. m. 2), in *K₁* 143 seuat *Mp*, seruit *N* pata *B¹*
144 DE PROCESSIONE ET XPI NATIVITATE *B* cum *HI*, tunc *B¹Mp*
noui-census *MK₁* (m. 2) *PT²*, nouus *Poelm. in mg.* 145 Cesari *L*
Caesareque Augusto iussus *Poelm. i. m.* agusti *Bb* plurima scribi *Poelm.*
in mg. 146 describebatur *MK₁K₁LB¹* Syriam *C*, sirie *MK₁K₂LPTBb*
GHI tunc *CMp*, *quānā* *R*, quae *Bb*, quam *rell.* 147 Cyrius *RBb*
proprio *MBI.PV₁*, propria *H*, proprii *Poelm. in mg.* oppida *BK₁*
tinis *CP* 148 edebant *CMpBb*, aedebant *R*, addebant *rell.* 149 iudā
HI, iudee *pler.* Bethleem *CRM¹K₁MpP¹*

- 150 Quae genuit, generis quae censum iure petebat.
 Edidit hic Mariam Daudidis origine Ioseph
 Desponsamque sibi scribens grauidamque professus.
 Hospitio amborum Bethlehem sub moenibus urbis
 Angusti fuerant praeparua habitacula ruris.
- 155 Illic uirgo nouo completa in tempore fetu
 Soluitur et puerum ueteri cunabula textu
 Inuoluunt durumque datur praesepe cubili.
 Circa sollicitae pecudum custodia noctis
 Pastores tenuit uigiles per pascua laeta.
- 160 Ecce Dei monitu uisus descendere caelo
 Nuntius, at subitus terror tremefacta pauore
 Prostrauit uiridi pastorum corpora terrae.
 Talis et attonitis caelo uox missa cucurrit:
 „Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta,
- 165 Pastores, quibus haec ingentia gaudia porto.
 Nam genitus puer est Daudidis origine clara,
 Qui populis lucem mox laetitiamque propaget.
 Hoc signum dicam, puerum quod cernere uobis

153] cf. Verg. Aen. XII 116. 165] cf. Stat. Theb. X 555.

150 genuit Mariae generis quae *C*, g. Mariae (*†* generis *s. l. m. 2 R*)
 quae *RMpV₂*, g. generis censumque *MK₁PBBbH* 151 ededit *C*, *edi-
 dit *M* Mariam] illam *RMpV₂*, originis *M¹* 152 dispensamque *RK₂*
TBb, desponsata *N* 153 De natiuitate xpi *Mp* hospitium *LMp¹V₂H*
 Bethlehem *C cum plerisque* desub *C* 154 perparua *M* (er in ras.) *B*
LMp 154 et 155 in *mg. Mp²* 155 complet *C* tempora *MMpB¹*
 fo&eu *M*, foetu *RMpPBBb*, fa&eu *K₁* nouum completo tempore foetum
Poelm. 156 conabula *RB* texto (*m. 1*) *K₁K₂T* Edidit et leni pannoso
 tegmine motu *Poelm.* 157 Texit cui durum cunas praesepe ministrat
Poelm. imuoluunt *M¹* durumque *C*, duroque *rell.* que] quae *RK₁*
 praesepe] *e₃* ex is *M*, praesepe *H* 158 sollicite *pler.*, sollicitos *con.* *Arev.*
 pecodum *CMp¹*, pecorum *K₁K₂TBbG* cf. *Lucas II 8*: φυλάττοντες
 φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν κοίμην αὐτῶν ANGELUS AD PASTORES
BL. Angelus apparuit pastoribus *Mp²* 159 uigilis *L*, uigines *Bb*
 160 uisus *M*, iussus *Poelm.* descendere *plerique* 161 at in ras. *K₂*
 t in ras. *T*, et *MpV₂* subito *Poelm.* in *mg.* 163 attonitis *CM*, ato-
 nitis *P* emissa *C* 164 sumitæ *L* 165 post haec ras. 4 litt. in *K₁*
 uobis quibus *H* gaudio *L* 168 VISIO IOSEP *R*

Iam licet implentem gracili praesepia uoce.

- 170 Talia dicenti iunguntur milia plebis
 Caelestis cunctique Deum laudantque rogantque,
 Talis et uniti uox agminis aera complet:
 ,Gloria supremum comitatur debita patrem;
 In terris iustos homines pax digna sequetur.
 175 Et simul his dictis caeli secreta reuisunt.

- Pastores propere ueniunt puerumque iacentem
 Praesepis gremio cernunt; post inde frequentes
 Dispergunt late celeris uaga semina famae.
 Mirantes laudant, laetantes constipuerunt,
 180 Omnia nocturnis monitis quod uera recurrant.

- Viderat octauam lucem puer, ecce recidi
 Ad morem legis nomenque aptare necesse est.
 Inpositumque illi est, monitis caelestibus olim
 Quod Mariae uox missa Deo praecepit, Iesus.
 185 Scripserat antiquae Moyses moderamina legis,
 Inter quae primos prisco de sanguine uatum
 Obseruare dedit fetus offerre sacrandos,
 Implumesque simul ferre ad delubra columbas.
 Haec ubi per Mariam templo seruata feruntur,
 190 Ecce senex Simeon dignus comprehendere sensu

172] cf. Verg. Aen. IX 112. 175] cf. Stat. Theb. X 210.

169 uoce] fotu *coni. Vonckius* 171 laudentque *R*¹ 172 et] *s. l. R*
 aere *Hl* 173 su*preum *C*¹*R*¹, supr*emus *M*¹ comitatur *libri*, co-
 mitetur *edit.* 174 sequatur *CP*, sequetur *rell. cf. Luc. II 9* (*fortm*)
 175 histis *Mp*¹, hiis *M*¹, is *Bb* celsi *H* reui*sit (*it in ras.*) *M* (*ad*
reuisunt angeli in mg.), reuisunt reuisitant *L*, reui*sunt *K*₂ 176 PA-
 STORES IN BETLEM *BL*, *spatium uacuum in Mp* 177 cremio *M*¹
 sequentes (*fort. a m. 1*) *K*₂*T*, *Poelm. in mg.* 178 celebris *V*₂ (?) 179 con-
 stupuerunt *K*₂*MpV*₂*BBGH* 180 recurrunt *M*¹*K*₁*K*₂*PTB*²*BbH*
 181 CIRCVMCISIO *XPI L Mp*² 182 moram *T* est] *in ras. M*², *om. G*
 184 *deo *M* IHSUS *P*, hesus *T*, ihesus *Bb* 185 Moises *C* mode-
 ramine *K*₂ (*m. 1*) *PT*¹ 186 primus *CBbG*¹ natum *C*, natus *N*
 187 fetus *CK*₂ (*m. 1*) *T*¹ 188 delubra* (*m eras.*) *C*, dilubra *P*¹ co-
 lumbes *K*₂ (*m. 1*) *T* 189 seruata *K*₂*T*¹ 190 DE SIMEONE *L*, DE
 SIMONE *B* ^{uenit} senex *L* Symeon *RR*, *PBbG* comprehendere *CRLK*¹
PTBG, comprehendere *MMpK*₂*BbH* sensum *MpV*₂, (*m. 1*) *Poelm.*

- Caelestes uoces, cui quondam praescia rerum
 Virtus prodiderat, quod carcere corporis aegri
 Deposito mortem liber requiemque uideret,
 Cum primum caeli laudem terraeque salutem,
 195 Omnia quem uatum spondent oracula Christum,
 Vidisset templo sollemnes ferre palumbas.
 Isque ubi curuato defessus corpore templum
 Iam grauior penetrat, monuit quod spiritus auctor,
 Ecce simul paruum gremio genetricis Iesum
 200 Ad templum sensit uenisse, trementibus ulnis
 Accepit puerum laetusque haec dicta profatur:
 ,Nunc, nunc me famulum Dominus nunc liberat atris
 Corporis e uinclis finemque inponere uerbis
 Dignatur cum pace suis. En splendida nostros
 205 Lux oculos tua circumstat radiisque renidet,
 Quam cunctis hominum lustratis gentibus addit
 Istrahelitarum cumulatae gloria plebis.
 Quid tantum Mariae stupuerunt pectora matris?
 Hic puer ad casum populi datur, iste renasci
 210 Concedet populos; dictum in contraria signum

198] cf. Verg. Aen. II 436.

191 caelestis *CMp* uoces *Mp* condam *Mp* 192 ^{carcere}corpore *K₁*, cor-
 pore *P* 195 DE DVOBVS PVLLIS COLVMBARVM *B* 196 templo *R*
 sollemnes *CMK₂* palumbes *R*, polumbes *M¹*, palumbes *M²MpK₂*
 (*m. 1*) *Bb²V₁*, columbes *LT¹*, balumbes *K₁*, palumbos *V₂* *Poelm. in mg.*
 197 hisque *Hl* ^{nu}curbato *C* diffusus *R¹*, deffesus *M*, defessos *T¹*
 198 penetrat *M* monuit *L* 199 genetricis *R²* et *rec.* 200 at *L*
 sensit *s. l. K₂T* 201 accipit *C* 202 liberat *RMatr.*, liberet *rell.* arcetis
R¹, artis *K₁K₂LTBb* 203 uinclis *R¹* 204 dignatur *CMp*, dignetur *rell.*
 suis] nitens *Mp* en] ac *L¹Hl* splendide *K₂* (*m. 1*) *T* nostris *K₁* (*m. 1*)
 205 renidet *M¹* (resplendet *in mg.*) *R²BK₁* (*m. 2*) *T²*, refulget *V₁* *Poelm.*,
 retinet *L*, renitet *rell. cf. Wiener Stud. II 112* 206 addit *L* 207 istra-
 helitarum cui *C*, hisraelitarum *R*, israhelitarum *rell.* comolatae *R*, cu-
 mulate *K₂* *uu. 207 et 208 p. u. 222 in Hl* 209 ca-sum (*s. eras.*) *M*
 210 concidet *C*, concidit *M¹*, concedit *K₂* (*m. 1*) *T* populos *CMK₁*
 (*m. 1*) *K₂* (*m. 1*) *B¹*, populis *rell.* dictum *scripsi*, dicta *libri cf. Luc. II*
 34 ἀντιλεγόμενον

Istius adueniet, percurrrens debita leto
Atque animam matris ferro fulgente machaera,
Quo pateant tecti tenebrosa uolumina cordis.'

Haec ait in Simeone Deus; mox ecce profetae
215 Femineam sancto complet spiramine mentem.

Anna fuit natu grauior, quam in flore iuuentae
Destituit uiduam mors inmatura mariti.

Casta sed in templo semper pro coniuge uita
Et cultus cessere Dei; quae numine iussa

220 Cognouit Christum et simili sermone locuta est.

Inde ubi sollemnem pueri pro nomine legem
Compleuit genetrix et Ioseph omnia mirans,
Ad patriam laeti repedant puerumque reportant.

Gens est ulterior surgenti conscia soli,
225 Astrorum sollers ortusque obitusque notare;
Huius primores nomen tenere Magorum.
Tunc hinc delecti Solymos per longa uiarum

213] cf. Stat. Theb. I 351. 215] cf. Verg. Aen. VIII 160. 216] cf.
Verg. Aen. XI 166. 227] cf. Verg. Aen. X 213.

211 percurrent *B*¹, percurrret *R*¹*MpV*₂; p̄currrens omnia *G* leto uel
leto libri 210 et 211 permutati in *Hl* 212 machera plerique; *Poelm.*
in *mg.*: Concedet populis, illi signum esse negabunt

Foederis hi contra caelo uenisse tenebunt

Liuor edax faciet lethum ut percurrat amarum

Atque tuam fulgens animam mihi crede machaera

213 uolumina] uelamina *N* 214 DE ANNA *LB* ait in *s. l. M*² Sy-
meone plerique 215 faemineam mentem—complet *M* 217 distituit
*M*¹*K*₁*K*₂*TB*¹, constituit *Poelm.* in *mg.* immatura *CM* 219 cultos
(*m. 1*) *K*₁*T* nomine *C* 220 simile *P*¹ loquuta *M* 221 solemnem
RL, solempnem *B*, sollempnem *GH* 222 compleuit *CK*₁*K*₂*TBBb*
genetris *Mp*¹ 223 repetant *R*¹, remeant *L*, redeunt *Poelm.* 224 *VBI*
MAGI VIDERVNT STELLAM Mp, *MAGORVM MVNERA ET VISIO*
STELLE. L est *s. l. RHl* Gens est Eoi Phoebo orto proxima regni
Poelm. 225 solers *RMLK*₂ (*m. 2*) *PTBBb* 226 priores *M*¹
227 tunc hinc laeti *C*, tunc hinc delecti *K*₂*Bb*, hinc lecti *R*, tunc hi-
dilecti *M*, (at hinc lecti procures) *L*, tunc hi delecti *BK*₁*PV*₁*V*₂*H*,
hinc l&i (a *eras.*) *Mp*, hinc lecti *L*, hinc lecti procures (in *ras.*) *T*²,
tunc hinc delati procures *G*, hinc laeti procures *Hl* solimos plerique

- Deueniunt regemque adeunt orantque doceri,
 Quae regio imperio puerum Iudaea teneret
 230 Progenitum: sese stellae fulgentis ab ortu
 Admonitos uenisse uiam, quo supplice dextra
 Exortum terris uenerabile numen adorent.
 Territus Herodes Solymorum culmina uatum
 Quique profetarum ueterum praedicta recensent
 235 Imperio accitos iubet omnia quaerere legis,
 Quis pateat, quae sint genitalia moenia Christo,
 Omnia uenturum spondent quem oracula uatum.
 Tunc manifestatur, Bethlehem quod moenibus illum
 Prognigni maneant, cui sacram ducere plebem
 240 Istrahelitarum sancta uirtute necesse est.
 Hinc iubet Herodes Persas pertendere gressum
 Inuentumque sibi puerum monstrare colendum.
 Ecce iteris medio stellam praecurrere cernunt
 Sulcantem flammis auras, quae culmine summo
 245 Restitit et pueri lustrata habitacula monstrat.
 Gaudia magna Magi gaudent sidusque saluant,
 Et postquam puerum uidere sub ubere matris,
 Deiecti prono strauerunt corpore terram

232] cf. Ou. Ex P. II 3, 19. 235] cf. Verg. Aen. XI 235. 243]
 cf. Verg. Aen. II 694. 244] cf. Verg. Aen. VII 512. 246] cf. Gell. IX 9.

229 iudam *HI*, iudaea *plerique* 230 progenitum dicunt *M* stillae *C*
 et stellae sese *LT*² 231 admonitus *C*, ammonitos *MG* dextera *M*,
 dextra* *K*₁ 232 nomen *C*¹*K*¹ (*m. 1*) *T*¹*B*¹ adorant *B*¹ 233 Terri-
 bilis *M* (*al* territus *i. mg.*) Herodis *C*¹*M* alii Solimorum *plerique*
 culmine *M*¹*B*¹ 234 profetarum *CT* 236 quo *Poelm. in mg.* pateant
TBb HI sit *H* 237 uentura *Mp*¹, uenturum quem *M* spondeantq. *L*
 238 Tum *MK*₁*K*₂*TLBbG* Bethlehem *CRMK*₁*Mp* 240 israhelitarum (*t*
eras.) *C* sancta] prompta *MpV*₂, sacra *Poelm.* est] *om. Mp* 241 De
 eo quod magi obtulerunt dño munera *Mp m. al.* hic *C*¹, tunc *V*,
Poelm. in mg. Herodis *M*¹ 242 colendum] uidendum *Poelm. in mg.*
 243 itineris *M*¹, uiae *Poelm. in mg.* stillam *C* 244 quae] q̄ *C*, q̄ *R*²,
 quae in (*sic*) *M*, et *HI* culmina *Mp*¹ 245 restetit *M*¹ 246 magna
 magis redeunt puero *Poelm.* 248 deiecti *C*, dilecti (*al* deiecti) *M*, de-
 iecte *V*₁ (*m. 1*) strauerunt *C*¹*N*, texperunt *M* (*al* strauerunt *i. m.*), te-
 xerunt *rell.* cf. Verg. Aen. VIII 719 terram caesi strauere iuueni

- Submissique simul quaesunt; tum munera trina
 250 Tus, aurum, murram regique hominique Deoque
 Dona dabant. Totam mox horrida somnia noctem
 Sollicitant saeuumque iubent uitare tyrannum.
 Denique diuersis Herodis callibus aulam
 Diffugiunt patriamque Magi rediere latenter.
 255 Ipsum etiam puerum monitis caelestibus actus
 Aegyptum cum matre simul transportat Ioseph.
 At ferus Herodes sibimet succedere credit,
 Quem callens astris quaesisset cura Magorum.
 Quorum praecauto discessu sollicitatus
 260 Horribilem iussit Bethlehem per compita caedem.
 Infantes cunctos teneramque sub ubere plebem
 Auellit ferro nullo sub crimine culpa.
 Haec etiam caedes olim praescripta manebat,
 Quam bonus Hieremias diuino numine iussus
 265 Conplorat, subolis misero pro funere matres

265] cf. Ou. Am. II 6, 9.

249 submissique K_1 , submisique Bb , submissisque N quaesutum C
 tunc *Poelm.* in *mg.*; mox mystica munera promunt *Poelm.* 250 murrā C ,
 myrram uel mirram *rell.* 251 donabant (da a m. 2) MK_1T , donabant
 BbG (bant in *ras.*), d. ferunt *Hieron.* in *Matth. I 2, 11*, *Alcuin. de div. off. 5*
Poelm., dono dabant B cf. *Wiener Stud. 1880, p. 110* tota L somp-
 nia R 252 tyrandum M , tirannum CBG 253 Herodes K_1 calci-
 bus K_2 254 diffugiuntque M , difugiunt K_1 , defugiunt B^1 redire M
 K_1 (m. 1) K_2 (m. 1) T^1 laetantes at latentes M , latentes $RLMpPT^1$
 $BbGHH^1$ cf. *Wiener Stud. l. c. p. 90* p. uers. 256 DE PVERIS IN-
 TERFECTIS AB HERODE Mp , p. uers. 257 PASSIO INFANTVM L
 255 etiam] & K_1 (m. 1) post u. 256 uersus unius spatium C Aegip-
 tum CBG 257 ad CBL Herodis M^1K_2 (m. 1) T 259 discessu*
 (s eras.) M , discessi Bb^1 260 Bethlehem $CRMK_1K_2PT$ competa RL
 K_1K_2MpTB , comp&am K_2 ; crudeli tinxit Bethlehemica compita caede
Poelm. 261 que om. V_2 ubera RHL , hubere P 262 Euellit M
 (auelli in *mg.*), auelli $RK^1MpPBbV_2$ fero LMp ; Innocuam in sini-
 bus rigido succumbere f. *Poelm.* in *mg.* 263 caedis M^1K_2 (m. 1) pre-
 scripta R , perscripta (m. 1) K_2T 264 nomine C^1M (at numine i. m.),
 numine K_1 265 conplorat RK_1TB , conplorant K_2 , conploraret Bb
 sobolis RM^1K_2 (m. 2) LP^1 , suboles Bb ; soboles miserum Mp miserae
Poelm. in *mg.* matris M^1

Horrendis grauiter caelum pulsare querellis.
 Ast ubi sopitus furor est et saeua tyranni
 Infantum horribili feritas satiata cruore,
 Extinxisse putat cunctos, quos unus et alter
 270 Annus letiferi miseros obpresserat aevi.

Mirandis rursus deuinctus membra sopore
 Urgetur monitis Mariam puerumque Ioseph
 Aegypto ad patriam uectare, ubi Nazara felix
 Olim praedictum puero dedit addere nomen.
 275 Dixit et alterius quondam praenuntia uatis
 Vox instincta Deo: Veniet, ueniet mea proles
 Aegypto ex alta terris lumenque salusque.

Crescebat rapidis annorum gressibus infans,
 Praecurrens aeuum sapientia praeueniebat
 280 Gratiaque in uultu et uerbis ueneranda micabat.

Et iam bisseños aevi comprehenderat annos,
 Cum paschae ritum seruando ex more parentes
 Ad templum laetis puerum perducere festis

271] cf. Culex 207.

266 horrendis (rendis in ras.) *K*₁, horridis *P*¹ querelis *RM*¹*Mp* *B*
*GHH*₁, querillis (m. 1) *K*₂; horrenda grauiter pulsabant aethera uoce
Poelm. i. m. 267 foror *L* ti-ranni (r eras.) *C*, tyrandi *M* 268 horri-
 bili] roseo *Poelm.* in *mg.* ferita *C* 269 extinxisse *RL* unus *CRPN*,
 primus (at unus) *M*, primus *rell.* 270 annos *C*¹*M* letiferi *plerique*
 misseros *MP*¹, misere *Poelm.*, miserandos p. *coni. Arev.* obpraesserat *M*,
 subpresserat *RL Poelm.*; miserandus praesserat *MpV*₁, miserandus ces-
 serat *Poelm.* in *mg.* 271 rursum *M*¹ deuinctos *R*, deuictus *M* (at de-
 uinctus i. m.) *H* membra *T* supore *C* 272 urgetur *RM*²*Mp* *K*₁*K*₂
PG 273 Aegypto *C* (passim) uectarae *R*, u&tare *L* felix *M*¹
 274 praedicta *B*²*T* ex *corr. ut uidetur*, praedicto *RM* (at predictum i. m.)
 275 alterius iussi *MK*₂*T* 276 instructa *Bb*, instructa *Poelm.* in *mg.*
 mea ueniet *M*, ueniat mea *H*¹ prolis *M*¹*K*₁*K*₂*T* 277 EX EGIPTO
 VOCAVI FILIVM *B* exaltat *LG* nomenq; (at lumenq;) *M* 278 im-
 fans *M*¹ 279 precur+ens *C*, occurrens *B* 280 omniaque *Poelm.* in *mg.*
 et** (in eras.?) *M* uerba *P* micabant *Poelm.* in *mg.* post u. 280
 inscriptio euanida in *L* 281 comprehenderat *C*, comprehenderat *M*¹
MpTBb, cōpnd& *G* 282 DVODECIM ANNORVM REMANSIT IN
 TEMPLO *B* compascae *L* seruantes *N*, seruare *Poelm.* 283 laeti
*MpV*₁ *Poelm.* in *mg.*

- Omnibus annorum uicibus de more solebant.
 285 Ergo aderant paschae pariter cunctisque diebus
 Festorum inpletis patriam remeare parabant,
 Cum puer in populo comitis uestigia matris
 Deseruit templique libens secreta petiuit.
 Illum per uicos urbis perque abdita tecta
 290 Perque iteris stratas per notos perque propinquos
 Quaerebat genetrix; sed lux ubi tertia uenit
 Ad templum propere remeat, uatumque choreis
 Inuenit insertum legumque obscura senili
 Tractantem coetu. Vix admiratio digna
 295 De pueri uerbis senibus fuit; at pia mater:
 ,Nate, ait, amissum lacrimis te quaero profusis
 Anxia cum genitore gemens. Quae causa parentum
 Discernit gressu templique in sede retentat?
 Ille autem: ,Quid me tantum, quid quaeritis? inquit.
 300 An nondum sentis, genetrix, quod iure paternis
 Sedibus et domibus natum inhabitare necesse est?
 Haec ait et gressum sociat patriamque reuisit;
 Nec genetrix tanti persensit pondera uerbi,
 Ordine cuncta tamen cordis secreta reseruant.

286] cf. Verg. Aen. XI 793. 288] cf. Verg. Aen. VIII 463. 303]
 cf. Cicero, de orat. 17.

284 solebant] sciebant *G* 286 festum implentes *M* (a^l festorum im-
 plet in *mg.*) uu. 285 et 286 in *mg.* adscripti in *Mp* 287 tum *LHI*
Poelm. 289 perque urbis *M*¹ (a^l urbis perque) urbes *V*₁ 290 iteris]
 uiae *Poelm.* in *mg.* stratus *R*¹ totos *H* 291 genetrix *CRM*¹ *MpK*₁ *K*₂ *T*
 292 at *L* choregis *L*, coronae *Poelm.* in *mg.* 293 rerumque *Mp*
 294 ammiratio *MpB*² *G*, admiratio fuit *M* 295 fuit s. l. *M* ad *Mp*¹ *T*
 298 discernit *CMp*, secreuit *V*₁, secernit *rell.* gressum *BH* insidere
 temptat *HI* 299 quid₂] qui *K*₂, s. l. *K*₁ inquit *MMp* 301 inhabi-
 tare] in s. l. *K*₂ 302 inscriptio euanida in *L* reuixit *Mp*, reuisat *G*;
 uers. in *marg. inf. adscr.* *K*₂ 303 REGRESSIO DE HIERVSALEM *B*
 naec *K*₁ 304 ordinem *B*¹ secreto *M* reseruat *RK*₁ *LTV*₁, seruauit
 reseruat *M*, seruauit *Mp*, reuisunt *G*

- 305 At puer obsequiis apte praedulcibus ambos
Ad proprium semper cogens nectebat amorem.
Interea ueteris scripti per debita currens
Omnia saeculorum series promissa trahebat.
Zachariae suboles desertis uallibus omnes
310 Ad deponendas maculas clamore uocabat,
Fluminis ut liquidi caperent miranda lauacra,
Quis animae uirtus abluta sorde niteret;
Esaias uates cecinit quod numine iussus:
,Vox late resonat desertis uallibus; amplas
315 Instruite stratas, omnis sit recta uiarum
Semita, quae Domini digne uestigia gestet.
Subsident colles, uallis complebitur omnis;
Corriget anfractus iteris bona linea recti
Corporeisque oculis lumen tractare serenum
320 Omnibus indulget genitor Dominusque salutis.
Ergo aderant populi passimque hinc inde ruentes
Complebant ripas audique lauacra petebant.
Texta camelorum fuerant uelamina saetis,
Et zonae pellis medium cinxere profetam.

310] cf. Verg. Aen. XII 312.

305 arte (apte in *mg.*) *Mp*, aptae *P*, aptos *H* 306 eos (at semper
cogens in *mg.*) *M*, cogens *L*, habens *G*¹ nectebat *M*, uectabat *Poelm.*
in *mg.* 307 DE IOHANNE *B* scripti ueteris *B* 308 saeculorum
MMpK₁ serie *K₂T¹* 309 Zacchariae *C* soboles *RPBbHI*, sobo-
lis *K₁K₂G*, subulis *L* in uallibus *C* 310 deponendas (de s. l. m. 2)
M, deponentes *P* 311 ca-perent (r eras.) *M* lauachra *B* 312 queis
(?) *V₁* uirtus *CMpPV₁Bb*, species *rell.* ablutas ordine (?) *M*¹, ^{di}luta sorde
G (corr. a m. 2) 313 Esaias *CMK₁K₂PTBb*, Isais uel Ysaïas *rell.*
uatis *K₂* nomine *C* 314 VOX CLAMANTIS IN DESERTO *B* late
sonuit *G* 315 instruite] te s. l. *M*²; instruit estrates *Mp* omnes (*m. 1*)
K₂T; omnis iussit *H* 316 digna *R* gestat *R*¹ D. plantis calcanda
beatis *Poelm. in mg.* 317 ualles (*m. 1*) *K₂T* omnes *C* 318 corrigit
*R*¹*K₂* (*m. 1*), corrigit *HI* tamfructus *K₂T* iteris] callis *Poelm.* 320 do-
minus genitorque *B* 323 textum *M*¹ camel-orum *CM* sedis *L*,
saetis *T*¹ 324 pellis zonae *Mp* cinxere *RLT*¹, tinxere (*m. 1*) *K₁*,
cingere *K₁*, cinxerunt *P*¹ profetam *CB*

- 325 Et tenuem uictum praebent siluestria mella.
 Isque ubi tot populos diuersis sedibus ortos
 Inruere ad fluuium cernit, sic incipit ore:
 ,Viperae gentis suboles, quis debita uobis
 Supplicia urgentesque iras euadere monstrat?
 330 Sed facite, o miseri, fructum, si paenitet, aptum,
 Nec generis uestri tollat fiducia mentes.
 Nam facile e saxis etiam pro nomine plebes
 Succedet uestro, suboles quia degener errat.
 Proxima roboreis iamiam radicibus instat
 335 Cunctorum ante oculos acies leuata securis.
 Caedentur siluae steriles ignemque fouebunt.
 Nunc ego praeteritas maculas in flumine puro
 Abluere institui; ueniet sed fortior alter,
 Cuius uincla pedum non sum contingere dignus.
 340 Abluet ille hominis sancto spiramine mentem
 Flammarumque globis purgabit noxia corda.
 Illius et manibus ruralis pala tenetur
 Et propria ipsius purgabitur area frugum
 Horreaque implebit secreti copia farris
 345 Aeternusque leues paleas populabitur ignis.'

*325 Edere locustas solitus ruralibus aruis

331] cf. Verg. Aen. I 136. 341] cf. Verg. Ge. I 471, Aen. III 574.

u. 325 *antecedit* 325* in CRM²K, MpV, BGHHI, in marg. add. K₂T²
 V₂Bb² hedere V₂ solitus] sonitus sonitus T² 326 ibi P¹ populus C
 327 DE BAPTISMO IOHANNIS ET VERBUM EIVS AD POPVLVM B
 329 subplicita K₁ turgentisque M ut uidetur 330 miseri Mp¹ .penitet
 plerique 332 e] est* (& eras.) M, add. B¹; exaxis L plebis CM;
 potis est dura superum rex cote creare Poelm. 333 succedent RMp
 V₁V₂GHHI, succedunt MK, PTV₂Bb sobolis K₂T errat] *** M,
 erret L¹; progeniem quando soboles sua d. e. Poelm. 334 roboris R
 iam iamq; R 335 acie M, acies* K₂, aciesque Poelm. leuigata Matr.,
 sublata Poelm. in mg., elata con. Arev. 336 caedantur R¹, caeduntur
 M¹K₁K₂TV₁V₂BbHI sterelis C fouebant H 337 ergo CK₁ 339 uin-
 cula M tingere K₁ condignus Mp 340 abluit C hominis C, om̃s
 R, homines rell. sc̃o* (s eras.) K¹ in spiramine RLV₂HI mentem
 C, mergens rell. 343 harea L, a*rea K₁ 344 orreaque M impleuit CK₂B¹

- Haec ait et properis per siluam passibus ipsum
 Cernit Iordanis ueneranda lauacra petentem.
 Sed uetat increpitans uates et talia fatur: —
 ,Tunc meis manibus dignaris mergier undis,
 350 Cum tua me melius possint mundare lauacra?'
 Dixit Iohannes, cui talia reddit Iesus:
 ,Nunc sine, nam decet hoc, sic sancta per omnia nobis
 Iustitiae consecrandus complebitur ordo.'
 Haec memorans uitreas penetrabat fluminis undas.
 355 Surgenti manifesta dei praesentia claret.
 Scinditur auricolor caeli septemplex aethra
 Corporeamque gerens speciem descendit ab alto
 Spiritus aeriam simulans ex nube columbam
 Et sancto flatu corpus perfudit Iesu.
 360 Tunc uox missa Dei longum per inane cucurrit
 Ablutumque undis Christum flatuque perunctum
 Adloquitur: ,Te nate, hodie per gaudia testor
 Ex me progenitum, placet haec mihi gloria prolis.'
 Tum petit umbrosos montes et lustra ferarum
 365 Obsequiumque illi patris praebere ministri

348] cf. Verg. Aen. III 485. 354] cf. Verg. Aen. III 389. 357]
 cf. Verg. Aen. VIII 423. 360] cf. Verg. Aen. XII 354. 364] cf. Verg.
 Ge. II 471.

347 Iordanis *CR²M²Mp²PBHl Poelm.*, Iohannes *rell.* 348 sed uetat]
 succedet *M* 349 digneris *KK₁ (m. 1) LTHl Poelm. in mg.* mergi^{er}
 (er a m. 2) *M*, er in *ras.* *T* 350 mundare *CMpP*, purgare *rell.*
 351 Iohannis *CM¹K₂* reddidit *MK₁ (m. 1) Bb*, dicit *N* 352 si *R*
 353 iustiae *R* implebitur *Mp* 354 post memorans: que celer *eras.*
 in *M* uitreas *P* penetrat fluminis undas *M*, xps penetrabat in undas
K₁LBbGHI; celer uitreas xps penetrabat i. u. (xps a m. 2) *K₁T*, ui-
 treans penetrabat in undas *H* fluminis undas in *ras. B*; undis *Mp*
 355 surgenti* (s *eras.*) *R* 356 aethera *C*, aetra *MMp¹*, aether *V₁*;
 aethera caeli *Poelm. in mg.* 357 descendit *CMpB* alii 358 ex] in *HI*
 359 perfundit *KK₁T* 360 mane *Mp* 361 ambitumque *Poelm. in mg.*
 flatuque *L* 362 alloquitur *RMLPB rec.* 364 tunc *Poelm. in mg.*
 umbrosos *HI* 365 que] *om. M* patri *CMp*, patrii *PV₂ (m. 2)*,
 patrii *B* (s a m. 2) praehere (u *eras.*) *K₁*

- Certabant rapidi, mox liuor daemonis atram
 Cum terrore rapit mentem, nec defuit aegro
 Temptandi interea Christum uersutia fallax.
 Quadraginta illi fuerant ex ordine soles,
 370 Ex quo nulla cibi potusque alimenta dabantur,
 Sed contexta simul firmi ieiunia cordis
 Terrarum ad regnum mentis secreta tenebant.
 Tunc epulas demum monuit conquirere corpus.
 Horrendi interea sceleris fallacia temptans:
 375 „Si te pro certo genuit Deus, omnibus, inquit,
 His poteris saxis forti sermone iubere
 Usus triticei formamque capessere panis.
 Christus ad haec fatur: „Nil me iam talia terrent;
 Nam memini scriptum, quoniam non sola tenebit
 380 Vitam credentis facilis substantia panis,
 Sed sermone Dei complet pia pectora uirtus.
 Rursus at ille dolos uersutis artibus aptans
 Nectere temptator properat. Nam moenibus urbis
 Mox inferre pedem sensit, uis liuida Christum
 385 Culmine marmoreo fecit consistere templi.
 Tum sic adgreditur uocis fallente ueneno:

383] cf. Verg. Aen. XII 116.

366 certabat *V*, rabidi *RPT²B²Bb* libor *C* demonis *libri*
 ater *MG Poelm.* 367 TEMPTATIO DIABOLI *B* terrore (*e₂ in ras.*) *R*
 aegro] ergo *N* 368 temptandi (*i ex o*) *C* interra *N* 369 quadra-
 genta *C*, *XLta M* fuerunt *R¹MV₂* 370 potusque *CV₂N*, potesue *M*,
 potusue *rell.* 372 at *C* mentis *CMp²T*, cordis *rell.* tenebat *G* 373 tunc-
 que *BV₁V₂H* epulas *R* dæmum *MK₁K₂*, demon *G* cœqui***rere *R*,
 conquire *M¹* 374 horrendum *K₂N*, horridi *P* interea* sceleris (*s₁ a*
m. 2) *M* fallatia *R et alii*, fallantia *P* 375 certe *Hl* inquit *pleri-*
que 376 hiis *M¹* posteris (*s eras.*) *K₁* sasis *Mp* forte *K₁* (*m. 1*)
 377 in *mg. inf. adscr. m. al. in C* capissere *M¹* 378 nihil *M¹K₂TV₁G*
 379 quod non iam *M¹*; quod non sit sola datura *Poelm. in mg.* 380 cre-
 denti *K₂*, credentes *T¹* 382 dolus *M¹K₂* (*m. 1*) abtans *Mp* 383 nectire
K₂ (*m. 1*) prope scit *M* nam] quam *Barthius* 384 uis] s *ex corr. C*
 385 marmorei *Poelm.* fecit *V₁V₂Bb*, *SV* *C*, tendit *Poelm. in mg.*,
 suasit *rell.* 386 tum *CM²K₁K₂PT*, tunc *rell.*

- ,Si Deus est uere genitor tibi, culmine templi
 Aera per uacuum saltu iaculabere corpus.
 Testis erit scriptura tibi, quae spondet aperte
 390 Mandatum summi genitoris tale ministris,
 Ut lapsum studeant casu defendere corpus;
 Et famulis manibus current tua membra leuare,
 Ne lapidis laedat summas offensio plantas.
 Reddidit his Christus dictis contraria dicta:
 395 ,Me meminisse magis scripti caelestis oportet,
 Ne uires Domini fidens audacia temptet.
 Rursus in abrupti montis consistere celsis
 Mox furibunda iugis sensit fallacia Christum,
 Ostendens illi fulgentia regna per orbem:
 400 ,Cernis, ait, quae sit tantarum gloria rerum?
 Cuncta tuo possum iamiam concedere regno,
 Talia donantem si me ueneratus adores.
 Tunc sic instantem dictis, reiecit Iesus:
 ,Effuge pestiferi rabies uaesana ueneni,
 405 Haereat ut semper nobis immobile iussum,
 Ut iustus caeli Dominum deuotus adoret
 Unius et famulans ueneretur nomen in aeuum.
 Talibus excussus fugit per deuia daemon.
 Ille ubi Iohannem cognouit carceris umbris

388] cf. Verg. Ge. III 109. 400] cf. Verg. Aen. IV 272.

388 aether (m. 1) *K*₁, ar^a *T*, aer *Bb* iaculare^{ue} (ue *a* m. 2) *M*
 389 testes *K*₁ ait *Hl* spondit *M*¹; spondeat perte *H* 390 munda-
 tum *B*¹ genitore *Bb* tale] id esse *Poelm. in mg.* ministri *RHl*
 392 famuli[§] *C*, famuli *Mp PG² Hl* . curent *K₂ PTBb* 394 Christus]
 ihs *C* dictis xps *L* 395 me] *om. C¹ RMK₁ K₂ T Mp BBb GH*
 scriptis *P* 396 di *K₂* (m. 1) pellatia (m. 1) *K₂ TBb* temptat^{at} *BL*
 397 arrupti *Mp* montes *C* 398 iugis] magis *Poelm. in mg.* 399 illi
CRP¹ V₁ V₂ H¹, olli *rell.* 400 tanta *T¹* 401 tuo] tibi *Poelm. in mg.*
 possim *TBb G* 403 stantem *M¹ Mp¹* 404 rabie suae sana *M*; uesania *LK₁*
 (m. 1) 405 nobis semper *RHl*, s. nobis cum^{donum} *M* iussum donum *R*,
 iussum *V₂* 406 dominum caeli *V₁* deuotos *C* ad^{ad}oret (h eras.) *B*
 407 nomen *C¹ ML Mp PV₂ BBb G*, numen *rell.* 408 excusus *MMp*
 409 agnouit (cog m. 2) *M*

- 410 Inmersum, tristi compressit corde dolorem,
 Finibus et statuit Zabulonum ponere sedes,
 Ut dictum Esaiæ concurreret ordine longo:
 ,Terra Zabulonum et regionis Neptala nomen,
 Et uia trans pelagus longe Galilaea per arua
 415 Trans et Iordanen gentes populique tenebris
 Inclusi magnum lumen subitumque uidebunt,
 In mortisque illis umbra residentibus alma
 Exoritur fidei resplendens luce uoluntas.⁴
 Ergo instare Dei regnantis munera Christus
 420 Nuntiat increpitans praeconia larga salutis.
 Praeteriensque uidet ponti per litora fratres,
 Praesolidum Simonem, dignum cognomine Petri,
 Andreamque simul, sinuosa uolumina lini
 Piscibus insidias disponere marmoris undis.
 425 ,Nunc, inquit, pisces capitis maris aestibus altis,
 Sed me si libeat sectari, fortia uobis
 Prouenient hominum praepulchra indagine lucra.⁴
 Olli confestim firmato pectore certi
 Retibus abiectis pariter praecepta sequuntur.
 430 Post fratres Iacobum Iohannemque marinis

410] cf. Verg. Aen. I 209. 423] cf. Verg. Aen. XI 753.

410 ^{sub}indemersum (sub a m. 2) C, demesum V₁, submersum RM¹L
 K₂ (m. 1) MpTBbHl corda R²Mp²Bb, cordæ M dolorem C¹MV₂
 Bb² Poelm. in mg., dolore rell. 411 istatuit Mp¹ Sabulorum C, dialon
 nunc M¹, diabulonum K₂, zabulonum L, Zabulon Poelm. pedes M¹.
 412 isaiæ R, esaiæ M in ordine M¹ longo C, saec¹li P, saec¹li MK₁,
 saec¹li rell. 413 terre H Sabulorum C, dialon haec M¹, Zabulon K₁K₂P
 TBbG Poelm. 414 Galilaea per arua] ego, Galilaeae arua libri, Galilaeia-
 que arua Barth. Arev. 416 inclusique R uidebunt (d et b a m. 2) C
 417 umbras (M) almas T¹ resedentibus K₁ (m. 1) P 418 splendens V₁V₂
 uoce M uoluptas K₂T 419 uenire instare Mp dñe C¹ 420 longa M¹
 421 uidit R¹, uidens T littera K₁ 422 persolidum N Symonem RM
 424 marmoreis M 425 inquit M et alii altos M¹K₁K₂Mp¹V₁T
 427 pulchra M¹, perpulchra LN, preclara (pre in ras.) T, clara Bb in-
 dagine H 428 illi K₁K₂L²TBb¹Hl 429 secuntur MpTBG
 430 fratres geminos CLMpV₂BH, fratres RM, geminos Poelm in mg.

Insidias gregibus maculoso innectere textu
 Ut uidit similemque dedit de litore uocem,
 Illi Zebedeum genitorem in puppe relinquunt
 Illico sectantes pulcherrima iussa salutis.

- 435 Exhinc per terram Galilaeam sancta serebat
 Insinuans populis regni praeconia Christus
 Donabatque citam inualidis aegrisque medellam;
 Et mox crebra procul Syriam iam fama tenebat
 Mille sonans uerbis praesentia munera Christi.
- 440 Denique certatim languoris tabe peresos
 Diuersisque malis nexos, quis longa dolore
 Absumpsit populans membrorum robora tabes,
 Monstrabant Christo; facili sed munere cunctos
 Reddebat propere miranda ad gaudia sanos.
- 445 Iamque animae ipsius morbi saeuique furores
 Et lunae cursum comitata insania mentis
 Discessere graui sermonis pondere iussa.
 Illum stipantes miracula magna mouentem
 Mixtae sectantur turbae Solymique Syrique
- 450 Et Iudaea frequens populis Galilaeaque plebes,
 Quos et Iordanes dirimit stagnante fluento.

Hos populos cernens praecelsa rupe resedit
 Ac sic discipulis gremium cingentibus infit:

439] cf. Verg. Aen. IV 183. 440] cf. Verg. Aen. VI 442.

433 Zebideum *M*¹, Zebe&eum *Mp* puppi *M* 434 illico *L* 435 ex-
 in** (de *eras.*) *M* Galileam *M*¹*T*, Galileæ *K*₁*K*₂ (*m. 1*) *LMpGH*, Ga-
 lilee* *B* sereba*t (n *eras.*) *M*, ferebat *Poelm. in mg.* uu. 436—438
 in *mg. sup.* *M*² 436 regna *Mp* 437 inualidisq. *C*, fessis *V*₁*T* aegris *C*
 438 siriam *CB* 439 mille sonis *M*²*L*², mellisonis *C*², m. sonant *K*₂ (*m. 1*)
 uerbis *C*, linguis *rell.* 440 praessos *M*¹ 441 longo *L* doloris *MMp*
*K*₂ (*m. 1*) *PBH*, dolorum *V*₁*G* 442 absumsit *M*, adsumpsit *T*¹*Bb* ro-
 bura *M*¹ tabis *C*¹*K*₁*K*₂*T* 443 facile (*m. 1*) *K*₁*K*₂*PT* monere *L*¹
 444 reddebant (*m. 1*) *K*₁*K*₂*PT* 446 commitata *C*¹ mentes *Mp*¹ 448 sti-
 pantis (*m. 1*) *K*₂*T* cuncta *M*¹*Mp*² 449 solimique *C* et alii, solimyque *R*
 Sirique *C* et alii 450 Iuda (*m. 1*) *K*₂*T* gallilea *B* plebis (*m. 1*)
*MK*₂*T* 451 Iordanes *CK*₁*T*¹*B*, Iordanis *rell.* in stagnante *B* 452 in
mg. adscr. *M*²*K*₂*T*² rupe] in *om.* *CMH*, exhibent *rell.* "sedit (re a
m. 2) *R* 453 DE BEATITVDINE *B* praemium (?) *M*¹

- ,Felices humiles, pauper quos spiritus ambit,
 455 Illos nam caeli regnum sublime receptat,
 His similes mites, quos mansuetudo coronat,
 Quorum debetur iuri pulcherrima tellus.
 Hoc modo lugentes solacia magna sequentur.,
 Pabula iustitiae qui nunc potusque requirunt,
 460 Illos plena manet satiandos copia mensae.
 Felix, qui miseri doluit de pectore sortem,
 Illum nam Domini miseratio larga manebit.
 Felices, puro qui caelum corde tuentur,
 Visibilis Deus his per saecula cuncta patebit.
 465 Pacificos Deus in numerum sibi prolis adoptat.
 Felices nimium, quos insectatio frendens
 Propter iustitiam premit; his mox regia caeli
 Pandetur. Gaudete, operum quos iusta tenentes
 Urgebit praeceps stimulis iniuria saeuus;
 470 Plurima nam merces uobis seruatur in aethra,
 Namque profetarum fuit insectatio talis.
 Discite uos hac in terra salis esse saporem.
 Hic sapor amissa si iam uirtute senescit,
 Quae salis absumptos acuet substantia gustus?
 475 Nec quisquam uani post haec superest salis usus,
 Ni longe abiectum cuncta ut uestigia calcant.
 Vos estis mundi clarum (ne abscondite) lumen.

456 decorat *HI* 457 debetur *M*¹ 458 hoc *CM*¹*PV*₁, hic *rell.*
 solatio *R*¹*M*¹*K*₂ (*m. 2*) *T*¹*Bb* magna *C*, digna *rell.* sequitur *R*¹*M*¹
*K*₂*TBb* 459 *add. M*² 460 plane *M*¹, plene *Bb* mane**t (*bi eras.*) *M*
 satiandos *C*, saturandos *rell. cf. Sedul. P. c. I 6 (ed. Huemer)* 464 hos *M*¹
 manebit *L* 465 *in mg. add. m. 2 K*₂*T* 467 praemit *CRM alii*
 468 post^{operum} *T* *corr. m. 2* iussa *RM*¹*K*₁*K*₂*LTG*, iussat (*at in ras.*) *B*
 tenent *Bb*¹ 469 urguebit *RML alii* 470 uobis] *om. m. 1 in K*₂*T*
aetra R 471 profetarum *CB*¹ 472 VOS ESTIS SAL TERRE *B*
*in hac terra M*¹; haec *Bb*¹ 473 si] protinus *C*, si* (*c eras.*) *B* se-
 nescet *V*₁ 474 qua *K*₂*T*¹ absumptos *C*, absumptus *R*¹*K*₂ (*m. 1*) *L*¹*T*¹
 acuit *C* 475 nequiequam *M*¹*Mp*¹*B*¹, nec quicquam *R*¹*HIT*, neccui-
 quam *K*₁*K*₂ (*m. 1*) *Bb*, nequiquam *RT*, nec quiquam *PG* 476 ni] nil
*CK*₂ (*m. 1*) ut] *om. P* 477 VOS ESTIS LVX MVNDI *B* clarum
 mundi *C* nec *K*₁

- Nam quis praecelsis inpostam rupibus urbem
Occultare queat? Vestrum sic lumen ad omnes
480 Perueniat rerumque decus sub luce serena
Ponatur. Cunctis genitoris gloria uestri
Laudetur, celsi thronus est cui regia caeli.
Non ego nunc priscas leges dissoluere ueni
Vertere nec, ueteres ponunt quae iussa profetae;
485 Omnia nam uobis per me complenda manebunt.
Vera loquor, donec caeli terraeque marisque
Interitus ueniat, legis nec littera saltem
Aut apicis parui gracilis distinctio deerit,
Omnia quin fiant digesto ex ordine saeculi.
490 Si quis enim minimam mandati soluere partem
Ausus erit, pariterque homines audendo docebit,
Hic minimi nomen caelesti in sede tenebit.
At quicumque operis proprii moderamina seruans
Iniuncta simul tradet praecepta priorum,
495 Magnus erit magnique feret trans sidera nomen.
Audistis ueteris iussum moderamine legis:
Humano si quis macularit sanguine palmas,
Ille reus ferro persoluet iudice poenas.
Ast ego praecipiam, ne quis consurgere in iras
500 Audeat atque odio fratris feruente moueri.
Nam reus hic aequo poenas sub iudice pendet.

482] cf. Verg. Aen. VII 210. 486] cf. Verg. Aen. I 598. 499] cf. Val. Flacc. I 673.

478 in praecelsis *M* impositam *C*, inpositam $R^2M^1K_1$ (m. 1) *LH*
479 q; ad *Hl* sic *C* (c in ras.), sed *rell.* 481 cuncti (m. 1) K_2T
482 tronus (h a m. 2) *B* 483 NON VENI SOLVERE LEGEM *B* desol-
uere *B* 484 uetere *C* profetae *CB*, prophetae *R* 486 loquar *MT*
487 legum R^1 saltem $CMpB^2$, saltim *rell.* 488 deri*at (n eras.)
C, derit K_2 (m. 1) *T* 489 digesto *C*, digesta RK_1K_2LTBBb , degesta
 R^2MB^1 , di*gesta *Mp*, digestae *P* saeculi MK_1 491 suadendo V_2K_2
(m. 1 ?) 492 in] *om. III* 493 moderamine RV_2 (a m. 2) 494 tradit
 CK_2T 495 erit] enim K_2 (m. 1) ferit *corr. in* feret *C* 497 macu-
larit (ue a m. 2) *C*, maculauerit $M^1Mp^1K_1$ (m. 1) B^1 499 iniquas
 Mp^1 500 fratres *L* 501 aequae $C^2RM^1K_2L^1TV, V_2BbG$ pones Mp^1
reddet *M* (at pendet m. al.) K_1K_2TV, V_2Bb

Nec minor illorum conuicia flamma sequetur,
Qui fatui miserie uidentur sub nomine fratrem.

Sin offerre uoles, uenerans altaria, munus
505 Et tua tunc tacitae mentis penetralia tanget,
Quod tibi sit cum fratre domi suscepta simultas,
Munera cuncta illic aditis admota relinque
Et prius ad pacem properans transcurrere petendam.
Fraterno demum iam conciliatus amori

510 Offer grata Deo tranquillo pectore dona.

Est tibi praeterea semper contraria uirtus
Corporis; hoc casti celeri curetur amore,
Dum rapidae tecum graditur per compita uitae.
Accusabit enim polluti corporis usus

515 Et te sublimi statuet sub iudice uinctum.
Damnatum rapient ad uincula saeua ministri
Nec prius e tenebris solueris carceris atri,
Ultima quam minimi reddatur portio nummi.

Haut ignota, reor, uobis stat cautio legis
520 Corpus adulterio prohibens, sed nunc mea iussa
Occulta internae frenant molimina mentis:
Nec minus optati quam facti poena luenda est.

519] cf. Verg. Aen. II 91.

502 illorum *i. m.* *C*² 503 miserie *C* (que *a m. 2*) *RMLK, TV*₂ *cient*
(*c in ras.*) *BT*, uocent *Mp*, dent *K*₂ (*m. 1*) 504 SI OFFERS MVNVS
TVVM B si *M*¹ uolens *C*¹ *M*² *Mp*¹ *V*₁ *V*₂ *BBb*¹ *HHI* munus *CV*₁,
munis *N*, donis *rell.* 505 tuae *CM*¹ *Bb*¹ tum *CPBb*² *N* tacita *C*²
tangit *RMLMpP* (in *K*₁ *T a m. 2*) *BHHI* 507 illis *T* acditis *L*,
aditis *plerique*, adito *R ex corr.* 508 prope+rans (t *eras.*) *R*, properet *P*
^{trans}curre (trans *a m. 2*) *R*, transcurrere* (s *eras.*) *C* petendam (t *a m. 2*)
R, petendum (*m. 1*) *K*₂ *T* amora *K*₁ (*m. 1*), amari *G*¹ 510 offer* (s
eras.) *CK*₂ *THI* tranquillo* *K*₁ 511 ESTO CONSENTIENS ADVER-
SARIO *TVO B* Virtus contraria semper *RMpBbHIN Poelm.*
512 caste *K*₂ (*m. 1*) *T*¹ caeleri *R* 513 rapida *M*, rapide *nonnulli*
compita *CM* (*m. al.*) *MpPBb*, compita *TK*₂ (*m. 1*); uias competa *G*¹
515 statuet (e *ex i*) *C* 516 uincula *MpB*¹ saeui *M*¹ 517 mitteris
*KK*₂ (*m. 1*) *TV*₁ *V*₂ *Poelm.*, carceris *at*₁ solueris *M* (diri *fort. eras.*)
519 aut *CM* 521 occultare (*m. 1*) *K*₂ *T* internae s; *M* ferient *L*,
feriant *KK*₁ (*m. 1*) *T*¹ *B* *Bb* *HHI* *B* 522 est] *om. MpV*₁ *V*₂

Si te forte oculi dextri laqueauerit error,
 Auctorem miserae properans conuellito labis
 525 Et iaculare procul. Nam membrum perdere refert
 Exiguum, flammis quam totum dedere corpus
 Perpetuisque animam pariter conuoluere poenis.
 Et si dextra manus mentem per deuia ducit,
 Erroris causam praestat decidere ferro,
 530 Quam totum aeternis corpus concedere flammis.

Praecipiant ueteres, si quis conubia rumpit,
 Scribere discidium, iuris feralia uerba.
 Sola uiri recte discedet adultera tectis,
 Ast aliae maneant, nam casti iura pudoris
 535 Auctore amittet mulier deserta marito.

Antiquae leges prohibent periuria linguis,
 Sed nostris cedat iurandi audacia iussis.
 Nec fas est homini caelum iurare per altum,
 Quod sedes Domini, nec quae uestigia gestat
 540 Terra Dei, Solymaeue urbis uenerabile nomen,
 Quod regis magni propria est, iurabitur umquam.
 Nec caput in proprium cuiquam iurare licebit,
 Namque potestatem minimi non esse capilli
 Cernitis, albumue aut nigrum mutare colorem.

534] cf. Ou. Amat. I 100. 540] cf. Ou. Amat. III 407.

523 SI OCVLVS TVVS SCANDALIZAT TE B 554 autorem M
 misserae M¹ conuellato M¹ 526 post exiguum, aestibus *eras. in M*,
 flammis Bb² *in mg.* 527 conuellere R¹ MK₂ 528 dextera M diuidia M¹
 529 praestet Bb G ferro *in ras. Mp* causam magis utile uellere f.
Poelm. in mg. 530 *in mg. add. Mp* concidere C¹ Hl, condere (m. 1)
 K₂ T 531 permittunt *Poelm. in mg.* rumpet RM¹ Mp K₁ K₂ PV₁ V₂ Hl
 532 discidium (: separationem m. al.) M 533 recti Bb discedat RP
 T¹ BHHl 534 SI QVIS DIMISERIT VXOREM B alia Hl podor-
 ris Bb 535 auctore M¹, auctore Hl amittat R, amittit M¹ K₁ K₂
 V₂ G, mittet (*corr. in -at*) T, emittit Bb 536 legis Hl linguis (in,
 ui a m. 2) C 537 caedat R 538 nec] om. M est] om. K₁ 539 sedis
 M¹ K₂ T domini C, est d. M¹, d. est *rell.* neque CMp¹, nec eius que
 M, nec quod *Poelm. in mg.* 540 terram ^{dei} pedis M Solimae R, solimeque
 K₂ Bb G 541 quod *corr. in* quae K₁ 544 SIT SERMO VESTER EST
 EST NON NON B albumque V₁

- 545 Est est sufficiat, quod non est dicite: non est.
 Quod superest istis, totum fallaciter aegro
 Suggestet obreptans animo uis tetra ueneni.
 Peruulgata diu legis praecepta tenetis:
 Laedentem semper similis uindicta sequatur,
 550 Sed tranquilla malum melius patientia uincet;
 Ac si quis partem palma percusserit oris,
 Mox aliam uultus partem praebere memento.
 Auferet aut tunicam si quis ui iudicis instans,
 Cede libens pariterque ferat tua pallia secum.
 555 Si te forte aliquis passus per mille iubebit
 Ire uiam grauidique oneris perferre laborem,
 Mox perges aliudque iteris comitabere duplum.
 Si quis egens poscet uel si simulabit egentem,
 Ex animo miserans largire; aut mutua si quis
 560 Orabit, tribue, et mitem ne subtrahe uultum.
 Nec tibi sit placitum solis succurrere amicis
 Aut caecis odiis inimicos ducere dignos.
 Quin ego praecipiam semper blando esse per omnes
 Obsequio precibusque Deum mollire benignis

556] cf. Verg. Ge. II 343.

545 sufficiet $M^1 K_1 K_2 T B b G$, sufficiant (ant *in ras.*) L , te *add.* N
 dicere $M^1 L K_1$ (m. 2) $T^2 H I$ *Poelm. in mg.* 546 hiis M^1 , histis $M p$
 egre $H I$ 547 suggestet $C^1 R M M p^1 B b$, suggestit *rell.* uis] s *ex r* M
 tetra C , thethra R 548 peruulta (u_1 *ex corr.*) M^1 549 laedentem
 pio R sequetur $M p^1 L$ 550 manum K_1 uincit $K_1 K_2$ (m. 2) G
 551 SI TE CVSSERIT MAXILLA B at L 552 alteram u. p. partem
 M^1 ; alium L 553 auferat $R V_1 B b G H H I$, auferit K_2 (m. 1) T^1 to-
 nicam $R M$ et alii 554 pariter M^1 feret K_1 (m. 1) 555 SI ANXIA-
 VERIT MILLE PASSVS B te *om.* $M^1 L^1$ super C iubebat K_1
 556 grauemque iteris C labores $M^1 L T^1$ 557 moxque M^1 pergens
 $K_1 K_2 L T B b G H$. aliutque $C T^1$ dublum M^1 558 si] se $M^1 M p^1$
 K_2 (m. 2) $P T^2 B b$ poscit $C M^1 B^1$ simulauit R , simulauit M (*corr.*
 m. 2) 559 mutuo K_2 (m. 1), mutuo M^1 560 tribuae M mitem
 L , tristem V_1 561 succurre C 562 dignus L^1 563 ergo K_1 (m. 1)
 blandum super R , uos (M) blando semper $M T^1$, blando super esse L
 $K_1 K_2 M p P V_1 V_2 B B b$ 564 obsequium $R L$; blanda—obsequia $B b^1$ prae-
 cibus *omnes fere*

- 565 Pro uita ipsorum, qui uos excindere gaudent
 Aduersisque truces animis odiisque sequuntur.
 Nam genitor noster communia lumina solis
 Communesque dedit pluuias iustisque malisque.
 Quod si coniunctos tantum ueneramur amicos,
 570 Quis locus hic iustae poterit mercedis haberi?
 Seruit amicitiae tantum gens dedita lucris.
 Sed uos perfecto similes estote parenti.
 Sicubi iustitiae pandetur pulchra facultas,
 Deuitate oculos hominum; nam nulla manebit
 575 Merces, posterius quae factum tale sequatur.
 Adplaudet tantum sterilis laudatio uulgi.
 Sed quod dextra facit, faciat, nescire sinistram
 Conueniet; iustis meritis tum digna rependet
 Occulti solus scrutator praemia cordis.
 580 Sunt quos praetumidae tollit iactantia mentis,
 Et precibus propriis gaudent adsistere turbas
 Multifluisque diem uerbis ducendo fatigant;
 His uotis pompae fructus succedit inanis.
 Sed secreta domus precibus penetrabilia castis
 585 Claudantur paucisque Deum uenerabere uerbis.

582] cf. Verg. Aen. VIII 94.

565 excindere *MT*², excingere *K*¹ 566 aduersusque *L* secuntur
CK₁K₂TBb 567 PLVIT SVPER IVSTOS ET INIVSTOS *B* nostro
 (m. 1) *K₁* 569 ueneraemur *L*² 571 geni¹ *M* 572 perfecto* (s. *eras*.)
C, perfecti *Poelm.* in *mg.* similis *Bb*¹ 573 Si tibi *Poelm.* in *mg.*
 panditur (m. 1) *K₂T* pulchra iusta *C*, pulera *RLV₁V₂* 574 deuities
Poelm. in *mg.* nam] s. l. *K₂T*, quia *N* 575 merces *CR*¹; merces in
 caelo *Poelm.* sequetur *Hl* 576 sterelis *CM*¹ 577 QUOD FACIT
 DEXTERA TVA *B* sed te *M¹K₁K₂LV₁TBb*¹ dextera *M* facit *M*
 (m. al. s. l.), s. l. *RBb*², om. *TV₁* facies *corr.* in facias s. l. *K₂*, faciens *Hl*
 sinistra *Hl* 578 cū ueniet *M* (m. al.) *P¹Hl*, conuenit *V₁* iustis] hiis
M, his *K₂* (m. 1) *T*, et iustis *V₁* 579 occulti* (s. *eras*.) *K₂* 580 sunt**
 (et *eras*.) *M* iactantia *CK₁V₁* (?), iactatio *rell.* 581 praecibus *plerique*
 gaudet *L* assister& *B* turbis *R*¹ 582 docendo *M*¹ 583 succidit
*K₂T*¹ 584 custis *C*, -tis in *ras.* *R* 585 claudentur *Poelm.* dñm *M*¹
 uenerabile *C*, uenerauere *K₂T¹Bb*

- Scit pater ipse, tui quae sit trepidatio cordis.
 Nil absente Deo loquimur, nil abdita clausum
 Pectoris antra tegunt, praesens Deus omnia cernit.
 His igitur uotum placeat concludere uerbis:
- 590 Sidereo genitor residens in uertice caeli,
 Nominis, oramus, ueneratio sanctificetur
 In nobis, pater alte, tui: tranquillaque mundo
 Adueniat regnumque tuum lux alma reclaudat.
 Sic caelo ut terris fiat tua clara uoluntas,
- 595 Vitalisque hodie sancti substantia panis
 Proueniat nobis; tua mox largitio soluat
 Innumera indulgens erroris debita prauis;
 Et nos haut aliter concedere foenora nostris.
 Tetri saeua procul temptatio daemonis absit
- 600 Eque malis tua nos in lucem dextera tollat.
 Sic etenim genitor populis delicta remittet,
 Si uestra alterni uobis peccata uelitis
 Cedere nec durum erratis intendere pectus.
- Sunt etiam praegrata Deo ieiunia plebis;
 605 Sed propriam multi faciem foedare laborant,
 Quo uanam captent hominum ieiunia famam.
 Tu uero et grato crinem nitefactus oliuo

586 precatio K_1K_2 (m. 1) T^1Bb^1G 587 nihil (*utroque loco*) M^1K_2
 PT^1 clausi T ex corr. 589 placat C 590 resedens L post in
 uertice: in culmine *eras.* in C 592 tranquilloque M 593 regnique tui
 M (m. al.) $L^1P^1V_1V_2Bb^1$, regnumque tuum RM^1K_2 (m. 1) alma****
 (ampla *eras.*) C , ampla RV_1V_2 reclaudat***** (patescat *eras.*) C ,
 recludat Bb , patescat RV_2 , redundat M (corr. in -et) B^1G , redundet
 $MpK_1PT^2V_1HH^1$ 594 sic ** (in *eras.*) C , in $M^1R^1K_1K_2$ (m. 1) P
 TBb caelo* in M ut] *om.* R , et ut L , et in K_2T tua fiat RPV_1
 V_2BbH^1 , tua fit (m. 1) T 595 substantia P 598 aut CMK_2TBb
 aliter conueniat M^1 concidere C foenera foederæ C , fenore M^1
 fas est V_1H^1 , nostris *rell.*, fort. nostrum uel nosti 599 tætri CR
 601 delicta] peccata H^1 remittit $MMpV_2B$ 603 concedere M^1 er-
 retis M intendere CR^1V_1 , impendere uel impendere *rell.* 604 semper
 grata M^1 , prægrata R , pergrata *rec.* 605 foedare ex foedere MK_1 ,
 foedera P^1 606 cum ieiunio M^1 607 et] *om.* M gratum M^1 ma-
 defactus M^1 (*ut uidetur*) *Poelm. in mg.*

- Laetantem puris de fontibus ablue uultum,
 Ut solus genitor deuoti pectoris altum
 610 Seruitium cernens laudet meritumque rependat.
 Vanum est defossis terra inuigilare talentis.
 Illic aerugo et tineae dominantur edaces,
 Cunctaque diripiunt fures egesta latebris.
 Condite thesauros uobis in uertice caeli;
 615 Non aerugo illos tineaeue aut horrida furum
 Factio diripiet. Vobis ubi condita res est,
 Illic corda etiam simili ditione tenentur.
 Corporis est lumen, quo publica lumina cernis;
 Sed si pura acies oculis simplexque nitebit,
 620 Clare totius splendebunt corporis artus.
 Sin uero nequam fuerit paruumque uidebit,
 Obscurae incumbunt super omnia membra tenebrae.
 In nigras lumen sed si conuertitur umbras,
 Ipsis horror erit quantus sine luce tenebris?
 625 Nemo potest dominis aequae seruire duobus,
 Unius aut odiis cedit uel cedit amori,
 Nec pariter dominum seruus patietur utrumque.
 Haut umquam poterit quis diuitiisque Deoque
 Inseruire simul; sed uos haec iussa tenete:
 630 Sollicitet proprio ne uos pro corpore uestis,

614] cf. Verg. Aen. I 225. 620] cf. Verg. Ciris 198.

608 abluet *L* 609 abtum *M¹K₂T¹*, aptum *Hl* 610 laudet] *om. M*,
 laudem *K₁K₂PTV*, *rec.* rependet *M¹Mp* 611 defossis *M¹* terrae
RMK₂ (*m. 2*) *LT²V₁B* 612 edaces *MMp* 613 deripiunt *RV₂*, diri-
 pient *T* congesta *T* 615 tineaeue illos *M¹K₁K₂TBb* haud *Mp*
 orrida *CMp* 616 cunedita *L* 617 ditione *CMK₂T*, ditione *B*, ditione
rell. 618 qui *M¹* publica *C* 619 oculi *MK₁Mp²TG*; oculi acies *MK₁*,
K₂MpPTB, oculis acies *V₁* 620 Et totius clare *M* (*in ras. m. al.*) *Mp*
P, clare+totius *K₁*, clare & totius *K₂G*, totius clare *V₁*, tunc totius clare
V₂ (*m. 1*) 621 si uero *C* (*u ex n*) *Hl* paruumque *H*, paruumque *C*,
 prauumque (*pra in ras.*) *M*, prauumque (*ra in ras.*) *B*, prauumque *rell.*
 623 tenebras ^{ubras} *M* 624 quantus (*s a m. 2*) *R* 626 hodiis *RT¹* cedit
C, cedit (*utroque loco*) *M¹K₁K₂*, cedat (*altero loco*) *P¹V₂* 627 aut
CK₂T¹V₂N 629 NEQVE DE VICTV NEQVE DEV ... *B* 630 pro]
 de *RHl*, per *K₁* (*m. 1*)

- Neu faciles uictus aegra disquirite cura.
 Nonne animam pluris facimus quam corporis escas?
 Aut dubitat corpus quisquam praeponere uesti?
 Aerias spectemus aues: num uomere presso
 635 Terga soli subigunt, iaciunt aut semina farris,
 Aut segetum culmos incurua falce recidunt?
 Proueniet tamen his satias potusque cibique.
 Nonne Deo magis est hominum curatio cordi?
 Nec dignum fuerat uestis suspendere curam
 640 Pectoribus nostris; non, si cubitalia possent
 Incrementa suis homines inponere membris.
 Cernite, per pingues agros ut lilia fulgent!
 Non ulli tamen his umquam incubuere labores,
 Nec Solomona illum, cum regni diuitis aula
 645 Afflueret, talis contexit gratia uestis.
 Quod si pratorum fruticumque uirentia laeta
 Ipse Deus uestit nostris obnoxia flammis,
 Cur uobis potior non est fiducia patris?

*645 Naturale bonum terris commune placebit

631 facilem uictum M^1K_1BbN ; facilis V_2 disquerite (disquerere *m. al.*) M , disquerere BK_1P 632 quam] q ; K_1 (*m. 1*) Mp 633 haud P^1 dubitet V_1 (*m. 2*) quisque Mp^1B^1 uestri Bb 634 aereas Mp^1PH^1 , aerea B num $CP(?)N$, non *rell.* 635 soli *s. l.* R^2 , in *ras.* K_2 ; terram umquam $LB^1(?)$ 636 haut K_1 , nec *Poelm. in mg.* segitum K_2T^1 , segemitum Bb 637 prouenit M^1 , proueniat K_2 ; prouenit attamen T^1 hiis M satietas M , saties TK_2 (*m. 2*) HH^1 , sacitas L 638 cordis RK_2MpPB 639 fuerit *coni. Areu.* 640 non sic ubi talia *plerique*, num sic cubitalia *coni. Areu.* Pectoribus si nunc habitam transire figuram *Poelm. in mg.* possunt M^1H^1 *Poelm.* 641 hominis K_2 (*m. 1*); per se nemo potest aut quicquam imponere membro *Poelm. in mg.* 642 fulgent] florent *ante eras. in C*, florent M (*d. sc. m. al.*) P (*† fulgent s. l.*) $V_2(?)$ 643 nonnulli R^1M K_1K_2T , nulli Mp $h\frac{z}{z}$ quam R his *om. P* labores ligones C , labores (*† ligones m. 2*) RP , ligones M (labores *add. m. al.*) K_1 (*s. l.* labores) K_2 (*ex corr.*) L 644 Solomona C , Salomona *rell.* illum] grauem *Poelm. in mg.* 645 affluerit K_1T^1 , affluerit Bb , afflueret *rell.* uestes K_1 *post* 645 Naturale bonum terris commune placebit $K_1TV_1V_2$, *add. in M* (*m. al.*) Mp (*in mg.*) 646 fruticumque K_1 (*m. 1*) Mp

- Ergo cibum potum uestemque et inania cuncta
 650 Gentibus infidis terrenam linquite curam.
 Vos potius digne caelestia quaerite regna
 Iustitiamque Dei — spontanea cetera current —,
 Crastina nec uobis curetur copia rerum;
 Quisque dies sibimet satis est pro fraude diurna.
 655 Iudicium uestrum fugiat damnatio saeua;
 Nam Dominus uestri iuris documenta sequetur,
 Quae uos in terris statuetis tempore capti:
 Mensuram tibi, quam ponis, portare necesse est.
 Cernis adhaerentem fistucam in lumine fratris,
 660 Nec tamen in proprio tignum consistere sentis
 Atque oculum prius alterius purgare laboras;
 Deripe sed proprio fallax de lumine lignum,
 Tunc minimam alterius curabis demere aristam.
 Ne canibus sanctum dederitis neuē uelitis
 665 Turpiter inmundis iactare monilia porcis.
 Namque illa in caeno pedibus subiecta iacebunt
 Conuersisque sues uasto uos uulnere rumpent.
 Poscenti dabitur, quaerens inuenta tenebit,
 Pulsantique aditus foribus pandetur apertis.
 670 Vos homines natis panem poscentibus omnes

*657 Haec eadem uobis genitor seruabit in aethra

667] cf. Verg. Aen. IX 580.

652 current surgent *C* 656 uestri iuris *CG*, iuris uestri *rell.*
 documenta *T*, documenta (cu *in ras.*) *M* 657 quaecumque *R*, quae
 uobis *M¹V₂*, *Poelm. in mg.* in tempore *M¹* post 657 *uers. 657* le-*
gitur in RK₁LV₁V₂BbGHHl, in *marg. add. in MK₂MpP²*, *interpos.*
in B²T² 658 quam] quod *Hl* panis *Hl* 659 DE FESTVCO IN
 OCVLO PATRIS *B* fistucam *CM¹K₂TBb* 660 properio *P¹* lignum
ex tignum *C*, dignum *M*, tegnum (*m. 1*) *K₂T* 662 diripe *RLMpB*
Poelm., eripe *MK₁K₂TBbG* *Poelm. in mg.* trabem *R* (1 tignum *m. 2*)
V₁V₂, dignum *M* 663 tū *C* aretam *R¹* 664 nec *RK₁PBG* neuē]
 ne *C* 665 inmundis *C* 666 insceno *Hl* 667 conuerseque *K₂T¹*;
 conuersaeq; alii conuersisque canes *Poelm. in mg.* sues *R* uasto u.]
 uastantes *Hl* 669 pandentur *M*, panditur (*m. 1*) *K₂T* 670 uos homines]
 quis uestrum *K₂* (*m. 1*) *T*

- Non lapidem dabitis piscemue petentibus anguem;
 Vos, inquam, rigidi, quibus alte est insita cordis
 Durities, uestris dabitis semper bona natis.
 Indulgens hominum genitor bona mitia digne
 675 Quam praestare magis gaudet poscentibus aequis!
 Quae cupitis uobis hominum benefacta uenire,
 Haec eadem uestro cunctis praestate fauore.
 Haec legis summa est, hoc ius dixere profetae.
 Ite per angustam, iusti, super aethera portam.
 680 Quam lata et spatiosa uia est, quae limite laeuo
 Praeruptum conuoluit iter caligine mortis,
 Innumeraeque illam penetrant per prona cateruae!
 Vitalis uastis stipatur semita saxis,
 Celsaque uix paucos ducit per scrupula uirtus.
 685 At si quos nimium fallax inlexque malorum
 Planities suasit deformi lubrica lapsu,
 Adripit hos pronosque trahit uelut impetus amnis,
 Aut alacer sonipes ruptis effrenus habenis,
 Aut rectoris egens uentosa per aequora puppis.
 690 Obseruate illos, falso qui nomine uobis
 Insidias faciunt appellanturque profetae.
 Hos ouium species uestit, sed saeua luporum
 Pectora fraude tegunt, lacerantque incauta trahentes

689] cf. Verg. Aen. VI 335.

672 regidi *M*¹, ridigi *P* 674 homini *Poelm. in mg.* digne] donet
C; an donet Quae? 676 cupitis *ex* cupidis *C* 679 DE ANGVSTA ET
 LATA VIA *B* super ~~///~~ aethera *C* (sidera *eras.*), supra (pra *in ras.*)
 sidera *M*, super aethera *RLB*², supra sidera *rell.* 680 quod *Poelm.*
in mg. 682 penetrant *M*¹ 683 strictis *V*₁ 684 ducet *RK₁K₂V₁*
BbG scropea *M et alii* 685 quos] nos *HI* 686 plenities *R*
 labso *C* 687 adripit *B*¹, abripit *R²ML*; arreptos *Mp*¹, pronosque *pcites B*
cē (uelut *s. l. m. al.*) *M* amnes *K₁K₂T* 688 effrenos *R*¹ (-us *m. 2*),
 effrenis *B¹L*, efrenis *H* abenis *C*, habens *M¹P*, abneis *L* 689 agens *L*
 pupis *B¹P* 690 ADTENDITE A FALSIS PROPHETIS *B* et illos *K₁*
(m. 1) nomina *(m. 1)* *K₂T* qui falso *HI* 691 profetae *C* (*passim*) *T*
 693 incautos *M*¹

- Agmina cedentum, saeuus quos decipit error.
 695 Fructibus e propriis noscuntur talia monstra;
 Quemque petat finem fallax doctrina uidendum est.
 Nam neque de tribulis ficus nec sentibus uuas
 Prouenisse umquam ruris per terga notastis.
 Utque arbor proprio uestitur germine pomi,
 700 Sic dolus illorum fructu monstrante patescit.
 Non ego palpantum uerbis et honore mouebor,
 Nec, me quod dominum praeblanda adolatio dicet,
 Praemia caelestis capient spontanea sedis.
 Illi sed merito gaudebunt munere regni,
 705 Qui facient nostri genitoris iussa uolentes.
 Adueniet mox summa dies, quae iure seuerō
 Praemia iustitiae tribuet scelerique gehennam.
 Tunc mihi multorum clamabit talia fletus:
 Nonne tuo quondam magnae sub nomine nobis
 710 Virtutes sanctis domuerunt omnia iussis?
 Saepe etiam nostra est uox adnumerata profetis
 Seruiuitque tuo nobis sub nomine daemon.
 Tunc iurabo illis, quod talis cognita numquam
 Vita mihi est hominum, gestis quae sordet iniquis.
 715 Quisque meis monitis auresque et facta dicabit,
 Hunc aequabo uiro solidis fundamina saxis

*696 Quapropter rerum molitio perspiciatur

706] cf. Verg. Aen. II 324, VII 145.

694 *om.* $M^1 K_1 K_2$ (*add. m. 2*) $T^1 Bb^1$ edentum C , credentum RK_1
 $Mp^2 TGH$, credendum L sc+uus Hl 695 & $M^1 B^1$, ex N noscantur
 N 696 quamque Hl est *om.* V_2 NON COLLIGVNT DE SPINIS
 $VAS B$ 696* legitur in CV_2 (*sed uncis inclusus*) G , *add.* K_1
(m. 2) $Mp^2 P^2 T^2 Bb$ 697 nec] neq. L 698 notatis $RM^1 T$ 701 NON
 OMNIS QVI DICIT MIHI DNE DNE B 702 adolatio *optimi* 703 capient
 C , accipit B^1 , capiat Hl , capiet *rell.* sedes $K_2 T^1$ 704 olli *Poelm.*
in mg. munera $M^1 B^1$ 705 facient $CK_1 K_2 T^1 PBb$, faciunt *rell.* uolenter
 H 706 saeuero RMP 707 gehennem Mp^1 708 clamauit CM^1
 709 nobis sub nomine uirtus *Poelm.* 710 aruerunt domuerunt C , *fort.*
 uirtutes (*scil. erant*), nostris paruerunt *etc.* iusis M Exstitit et nostris
 parebant *Poelm.* 714 gentis L 715 DOMVS SVpra PETRAM FVN-
 DATA B quis M 716 sasis Mp^1

- Ponenti, librata super cui moenia surgent.
 Illa domus pluuiis uentisque inlaesa manebit
 Torrentumque minas firmato robore uincet,
 720 Haerent immotae quoniam fundamina petrae.
 Qui uero auditu tantum mea iussa tenebit
 Diuersisque procul factis per lubrica perget,
 Hunc similem faciam, uolucris qui fulcit harena
 Fundamenta domus; primo cui flamine uenti
 725 Et pluuias infusus coepit cum incumbere riuis,
 Omnis subuerso procumbit pondere moles
 Insequiturque graui tectorum strage ruina.
 Talia dicentem fixa admiratio plebis
 Immensum stupuit, quoniam transcenderat alte
 730 Doctrinam ueterum Christo concessa potestas.
 Denique linquentem celsi fastigia montis
 Stipabat gaudens populorum turba sequentum.
 Ecce sed horrenda confixus uiscera tabe,
 Quem toto obsessum foedarat corpore lepra,
 735 Procubuit uenerans iuuenis Christumque precatur:
 ,Ut caream tandem languoris pondere tanti,
 Sufficiet uoluisse tuum.' Tum dextera Christi

728] cf. Verg. Aen. IV 362.

717 ponentem (m. 1) K_2T , promenti L ; p. domus M surgunt K_1
 K_2 (m. 2) 719 uincet HI 720 immotae CR alii immota—petro P ,
 immoto—fundamine *Poelm.* in *mg.* 721 DOMVM SVPER ARENA B
 722 diuersis M pergit CV_1 723 uolucris P , pulueri M^1 que (m. 1) K_1K_2
 figit ex fulcit C 724 flamine $CK_1K_2MpTV_1V_2$, flamina *rell.* 725 in-
 fusus $CM^1Mp^1PV_1$, effusus uel efusus *rell.* coepere (cum om.) K_1K_2T
 726 in *mg.* add. Mp omnes T^1 procumbet M^1B , procumbent P mo-
 lis $RM^1K_1K_2LPT^1Bb$ 727 grauis $HPoelm.$ tectorem HI strange
 (m. 1) K_1 ruinā (sic) C 728 dicentem] i ex *corr.* Mp (cf. *Matth.* VII
 29), dicenti K_1 , dicente K_2 , dicente V_1 fixa magna C , fixa V_1 , magna
rell. 729 immensum C transcenderet B^1 732 stipabat (p *eras.*) R
 733 horrida M^1 734 DE LEPROSO B totum (m. 1) K_2 foedauerat
 R^1M^1 , foderat K_2 (auit *corr.* m. 2) P , fedauit K_1T^2Bb 735 procumbit M^1
 precatur CRM^1 alii, precator K_1 736 caream CK (m. 1) T , careat *rell.*
 tandem aliquando B languoris (m. 1) K_1K_2PT pondera M^1 , pon-
 derae G 737 sufficiat *Poelm.* dum M^1 , tunc R

Adtactu solo purgavit lurida membra.

Incolumique dehinc: ,Celaris gaudia, iussit,

740 Et legi parens offers tua munera templo.

Inde recedenti supplex se protinus offert

Centurio et precibus proiectus talibus orat:

,Inpubis pueri cruciatur spiritus aeger,

Cuius cuncta repens membrorum munia languor

745 Dissoluit uitamque tenet iam poena superstes.

Sed iussu miserere precor, nam tecta subire

Crimina nostra uetant uitae lucisque parentem.

Nunc uerbo satis est iubeas remeare salutem.

Subiectos mihi saepe uiros sic nostra potestas

750 Officiis uerbo iussis parere coegit.

Dixerat. Ille uiri motus precibusque fideque

Talia conuersus populo dat dicta sequenti:

,Haut umquam talem memini me gentis auitae

Inuenisse fidem; sed ueris discite dictis,

755 Quod multos homines diuersis partibus orbis

Progenitos caeli regnum sublime uocabit

Cum patribus nostris uitali adcumbere mensae,

Progenies quorum caecis demersa tenebris

Dentibus horrendum stridens fletumque frequentans

738] cf. Ou. Met. XIV 747. 746] cf. Verg. Aen. VI 117. 750] cf.

Ou. Met. I 385. 755] cf. Verg. Aen. XII 708. 759] cf. Verg. Aen. VI 288, Stat. Theb. VI 765.

738 a+actū (t eras.) R, atactū B¹, adtactū (m. 1) K₂T lurida li-
bida C, lu+rida K₁ 739 incolomique R¹Mp, incolomeque K₂T celaris
scripsi (cf. Matth. VIII 4 nemini dixeris), caelare CRM, celaret Poelm.
in mg., celare K₂ (are in ras.) rel. haec gaudia RM (haec m. al.) K₂
LMpPT² Poelm. 740 offers tua C, offerret RMpBV₁V₂G, offerre M¹,
offerri K₁BbH, offerit T¹, offerri** K₂, fort. offer tū templi Hl 741 re-
cidenti C, recedente K₁ (m. 1), recedente Hl aufert Hl 742 uen-
turo Hl proiectis K₁ 743 impubis CB puer M¹ spū (s m. al.) M
744 raepens M¹, tepens Poelm. (cf. Sed. P. c. IV 287 H.) langor pleri-
que cf. supra v. 736 746 precor RM alii 747 parentam K₂ 748 uero
M, uerba K₂T¹, uerbu Hl iubeat K₁ 749 potes-
tas C 750 parare L 751 mo+us P 753 aut CM 754 uiris C 755 quam multos Poelm.
758 demersa C, plerique dimersa 759 gentibus Hl frequetas Bb

- 760 Perpetuis poenae cruciatibus acta subibit.
 At tibi iam, iuuenis, mentis uirtute fidelis,
 Ut credis, ueniet fructus cum luce salutis.
 Dixerat et dicto citius cum uoce loquentis
 Ad puerum celeris transcurrunt munera uerbi,
 765 Ingressusque domum miles properante recurso
 Praeuenisse Dei laetatur dona medentis.
 Aedes inde Petri sanctus penetrabat Iesus,
 Cuius anhela socrus aestu febrique iacebat.
 Utque illi dextram tetigit saluator Iesus,
 770 Sana ministerium praebebat femina mensis.

*762 Quae cupis extimplo optineas poscens sapienter

763] cf. Verg. Aen. I 142. 768] cf. Ou. Ex Pont. I 10, 5.

760 poenae *CV*₁, poenam *rell.* 761 ac *HI Poelm.* tū *M*¹ iuuenis
 lenis *C*, iuueni (s a m. 2) *K₂T* post u. 762 obteneas quae cupis rogando
 sapienter extemplo (extimplo *M*) *CM*, quae cupis extimplo optineas poscens
 sapienter *K₂* (i. m. m. 2) 763 in *mg. adscr. Mp*² loquentes *CP* 764 cē-
 leris *R* percurrunt *Poelm. in mg.* 765 procurante (?) *H* cursu *M*¹
 767 hedes *T*, sedes *HI* penetrabat *M*¹ hiesus *C* 768 an+hela (c eras.) *M*,
 anela *LMp*, anaelo *P*, hanela *HI* 769 atque *HI* dext+ram (e eras.)
MK₂ seruator *V*₁ SAPIENTISSIMI VIRI IUVENCI XPIANI EVAN-
 GELIORVM LIBER PRIMVS EXPLICIT *C*, EXPLICIT LIBER PRI-
 MVS *RMLMpPV*₁, EXPLIĀ LIBER PRIMVS GAI (VEIT) AQVILINI
 SIVE IUVENCI VERSVS EVANGELIORVM *B*, G. VETTI IUVENCI
 PRESBITERI EVANGELIORVM (om. *K₁*) LIBER PRIMVS *K₁K₂TBb*

LIBER SECUNDUS.

- Iamque dies pronò decedens lumine pontum
 Inciderat, furuamque super nox caerulea pallam
 Sidereis pictam flammis per inane trahebat:
 Cum multos homines mentis languore ruentes
 5 Deuinctosque animam furibunda daemonis arte
 Certantes populi caeca iam nocte ferebant.
 Sed uerbum Christi tanto languore remoto
 Omnibus indulgens praebebat munera patris.
 Ecce sed exorta maior cum luce tumultus
 10 Gratautis populi cum turbis; anxius ille
 In mare ueliuolum celsam deducere iussit
 Discipulis puppim. Precibus tum scriba profusis
 Nauigio Sancti pariter poscebat abire.
 Olli Christus ait: „Quo me tu, scriba, sequeris?
 15 Vulpibus in saltu rupes excisa latebras
 Praebet, et acriis auibus dat silua quietem;

2] cf. Stat. Theb. II 527, Silu. I 6, 85. 6] cf. Verg. Aen. II 397.
 11] cf. Verg. Aen. I 224. 17] cf. Verg. Aen. XI 146.

INCIPIT LIBER SECVNDVS CALVETII AQVILINI Inde Philippus
 ... cernes dubitare quiesce | et proprios huc saepe greges ad pocula du-
 xit | Progrediens inde nã oculis tueri licebit | ad hoc seruator talia dicta
 detulit C (cf. II 109 et 264), INCIPIT LIBER (om. RK₁V₁) SECVNDVS
 MRK₁K₂MpTPV₁Bb, INCIPIT LIBER EIVSDEM B 1 decidens K₂
 (m. 1) T (cf. Thielmann, Archiv für lat. Lexic. II 710) 2 incederat
 K₁K₂ (m. 2) BbG fuluamque C, furuamiam PH₁ super] iam R¹P,
 s. l. M (m. al.) B² 4 langore nonnulli 5 deuinctosque M; deuinctas-
 que animas C, deuinctas animas Poelm. scelerata furibunda C, furi-
 bunda MpV₂, scelerata rel. 6 certantes CK₁ (m. 1) K₂MpPTBbG, cer-
 tatim rel. populo L 8 patres T 9 extorta V₁, exortus Poelm. 11 mul-
 tisonum uelibolum C 12 pupim MB¹ praecibus RM¹ alii 13 pariter
 sancti Mp habire C 14 olli] o ex corr. Mp², illi Poelm. in mg. scribe K₁
 15 altum M¹ rupis RMp²P exesa K₂ (m. 1), excesa Bb¹, excissa
 MMp¹ latebras C, latebram rel. 16 aereis RB¹, a****ereis Mp,
 ethereis GH₁

Ast hominis nato nullis succedere tectis
Est licitum: gentis sic sunt molimina uestrae.'

Tunc e discipulis unus sic ore rogabat:

- 20 ,Ultima defuncto debentur munera patri,
Sed spatium tribuat tua nobis, Sancte, uoluntas,
Ut liceat miseri genitoris condere corpus.'
Christus ad haec: ,Itiner melius comitabere nostrum
Et sine defunctis defunctos condere terrae.'
- 25 Conscendunt nauem uentoque inflata tumescunt
Vela suo, fluctuque uolat stridente carina.
Postquam altum tenuit puppis, consurgere in iras
Pontus et inmissis hinc inde tumescere uentis
Instat et ad caelum rabidos sustollere montes;
- 30 Et nunc mole ferit puppim nunc turbine proram,
Inlisosque super laterum tabulata receptant
Fluctus disiectoque aperitur terra profundo.
Interea in puppi somnum carpebat Iesus.
Illum discipuli pariter nautaeque pauentes
- 35 Euigilare rogant pontique pericula monstrant.

*29 Ventorum rabies mixtis hinc inde procellis
Instat et ad caelum rabidos sustollere montes
Pontus et abruptos tollit trans sidera montes

23] cf. Verg. Aen. VI 112. 24] cf. Verg. Aen. XII 893. 27] cf.
Verg. Aen. III 192, Val. Flacc. I 672. 30] cf. Verg. Aen. I 115. 32] cf.
Verg. Aen. I 107. 33] cf. Verg. Aen. IV 554.

18 sunt molimina intentio *C*, sunt m. *M* (in ras. m. al.) *MpP¹V₁BH*,
est intentio *R¹K₁K₂LTV₂BbG* *Poelm. in mg.*, cf. infra u. 308 19 e] s. l. *R²*
21 nobis tua *RMpV₁V₂B*; nobis tribuat tua *Hl* sancta *BLH* uoluntas
potestas *C* 23 itener *MV₂* (m. 1), callem *Poelm. in mg.* 25 nauim *M*
(m. al.) *K₁* (m. 2) *N* inflante *M¹*, inflatu (m. 1) *K₁* 26 flataque *Bb¹*
27 consurgit *CG³* 28 immisis *M*, inmessis *P¹*, inmensis *RK₁K₂LMpV₂*
GHI tumiscere *C* 29* Ventorum—montes *C* *Poelm. in mg.* 29 instat
coepit *C*, cepit *RK₂* (m. al.), coepit *LMpBGHHl*. rabidos *CR¹M¹K₁*
PV₂, rapidos *rell.* montis *C* 30 more *K* pumpim *K₁*, puppem (m. 1)
K₂T 31 inliss* (i *eras.*) *M*, illis hosq; *Hl* lateram *B¹* receptat *Poelm.*
in mg. 32 fluctos *H* disiectoque *Poelm. in mg.* 33 in] s. l. *R²* poppi *K₂*

- Ille dehinc: „Quam nulla subest fiducia uobis!
 Infidos animos timor inruit!“ Inde procellis
 Imperat et placidam sternit super aequora pacem.
 — Illi inter sese timidis miracula miscent
 40 Conloquiis, quae tanta sibi et permissa potestas,
 Quodue sit imperium, cui sic freta concita uentis
 Erectaeque minis submittant colla procellae.
 Iam Gerasenorum steterat sub litore puppis;
 Ecce sed egresso iuuenis — mirabile dictu —
 45 Occurrit, miseram cui mentem spiritus ater
 Immunda inplebat lacerans uirtute furoris.
 Illi grata domus tetrus habitare sepulchris;
 Nec poterat rapidum quisquam retinere furorem,
 Fortia quin etiam rumpebat uincula ferri
 50 Scindebatque graues ut lanea fila catenas.
 Et iam conpedibus leuis insultare solutis
 Ludus erat saxisque ferum concidere pectus.
 Isque ubi pergentem Christum per litora uidit,
 Cum clamore ruit longeque adcurrit adorans:
 55 „Regnantis semper Domini certissima proles,

38] cf. Verg. Aen. I ¹⁴² 49. 39] cf. Verg. Ge. IV 174, Aen. VIII 452.
 40] cf. Verg. Aen. IX 97. 43] cf. Verg. Aen. III 277. 44] cf. Verg.
 Ge. II 30. 49] cf. Verg. Aen. II 134. 53] cf. Verg. Aen. VI 684.
 55] cf. Verg. Aen. VI 322.

36 parua *Poelm. in mg.* subest] sub *m. al. M* fiduciam *C* 37 in-
 fidosq; *N* irruit *R* 38 inpetrat *L* suber *M¹B¹* aecora *Mp* 39 ti-
 midi *T²V₂*, 40 quae tantanta *C*, qualis *M (m. al.)* sibi et *C*, sit ei
RMB, sibi *LPV₁HHI*, fiet *MpK₁K₂* (i in ras. 2) *BbG*, stet *T*, sit (it
 a m. 2) *V₂*, siet *coni. Korn.* fuat olim conieci 41 cui] cuic *HI* 42 sub-
 mittunt *K₂ (m. 2) HI* procillae *C* 43 gerasinorum *MK₂ (m. 1) T¹*, Iera-
 senorum *V₁*, tam senorum *L* littora *C*, littore *R* 45 miserocui *V₁V₂*
 acer *M¹V₂* 46 immundam horrenda *C*, horrenda *Poelm. in mg.*
 47 taetris *R* saepulchris *M¹* 48 poterapidum *C*, ravidum *MR¹MpV₁V₂*,
BGHHI 49 fortia */// (ferrea eras.) C*, ferrea *MpV₁* *Poelm.* ferri mem-
 bris *C*, membris *MpV₁* *Poelm.* 50 sparges graues *C* lania *Bb*, linea
Poelm. fāla *Bb* 51 cum pedibus *LBBb* soluto *Poelm.* 52 conscin-
 dere *M m. al.* 53 ibi *Poelm. in mg.* 54 rugit *M¹K₁ (m. 1) BbG* longe-
 que] que s. l. *R²* adcurrit *RK₁K₂MpPTBBb* 55 prolis *R¹M¹K₁K₂TBb*

- Oramus, ne nos solitae regionis ab oris
 Excutias longe tormentis excruciatos.
 Nam nomen Legio est nobis multosque sub uno
 Nomine consociat flatus uis sola nocendi.
- 60 Cernis, ut immundi subigant haec pascua porci?
 His saltem liceat rabiem satiare repulsam,
 Per patris altithroni nomen sublime rogamus.⁴
 Imperat his hominis mentem dimittere Christus
 Porcorumque sinit gregibus finire furores.
- 65 Iamque hominis stupidum decusso daemone pectus
 Insuperata suae ueneratur dona salutis.
 Et iam praecipites scopulorum margine porci
 In mare coniecti properant disperdere uitas.
 At uero e speculis miracula tanta pauentes
- 70 Diffugiunt urbisque ruunt ad tecta subulci
 Et famam accendunt populosque ad litora cogunt.
 Insanum uero iuuenem postquam resipisse
 Credere cernentum populorum turba coacta est,
 Orabant pauidi, regionem linqueret illam.
- 75 Inde domum repedit terrarum lumen Iesus.
 Ecce reuertenti iuuenis torpentia membra,
 Officium quorum morbus dissoluerat aeger,

62] cf. Verg. Ecl. IX 27, Ouid. Trist. IV 10, 121. 66] cf. Val.
 Flacc. II 488. 71] cf. Verg. Aen. IV 289.

56 hos *C* solita *Bb*; solitae ne nos *Poelm.* horis *M*¹ 57 excutias^{trudas}
HI, extrudas *MpV*₁, excruciatos *M*¹ 60 immundi *C* subigant^{ruorant} *T*
 61 saltim *RM* alii rapiem *C* 62 altithroni *RP* 63 hiis *MMp*
 64 furoris *C* 65 namque *HI* homini *M*¹ decusso *CH*(?), discusso *M*,
 discusso *rell.* 66 inspirata *R*¹*M*¹*Mp*¹ 67 iamque *M* *scopulorum *M*
 68 disiecti *RTG*, deiecti *MK*₁*K*₁*MpPBBbH* uitam *L Poelm.* in *mg.*
 69 ut *HI* e] *om. MT*¹ scopulis *Mp* 70 difugiant *M* querunt *B*
 *uulci *M*¹ 71 fama *HI* incendunt *M*¹*K*₁*PTBBbGH*, spargunt *Poelm.*,
 intendunt in *mg.* populosque] que *om. HI* 72 insanum iuuenem post-
 quam resipisse uidebant *Poelm.* resipisset *C* 75 repetat *R*¹ 76 re-
 uertenti* (s *eras.*) *M* iuuenem *C*, fort. iuuenem, torpentia m. turpen-
 tia *C*, torrentia *T*¹ 77 morbos *M*¹ aeger *CRV*₁*T*, *om. Bb*¹, acer *rell.*

- Ante pedes Christi lecto posuere cubantem.
 Quem miserans animo uerbis conpellat Iesus:
 80 ,Adsit certa tuae, iuuenis, constantia menti,
 Nam tibi praeteritus uitae donabitur error.'
 Hoc dictum scribae mentis per operta malignae
 Carpebant, quod uerba Dei uirtute ferenda
 Protulerat. Christus sed pectora talia cernens,
 85 ,Hoc, inquit, uerbum scribarum dicta retractant.
 Quod quanto leuius fuerit dixisse sequentis
 Et dicti et facti pariter uirtute probabunt,
 Et mihi concessum peccata remittere cernent.
 Quapropter iuuenis, firmato corporis usu
 90 Surge uigens stratumque tuum sub tecta referto.'
 Surrexit lectumque umeris iam fortibus aptat,
 Per mediumque uigens populi mirantis abibat.
 Tunc timor et laudes Domini per pectora plebis
 Concelebrata simul miracula laeta frequentant.
 95 Progrediens tunc inde ad uectigalia uidit
 Consessu in medio Matthaeum; protinus ergo
 Discipulis haerere iubet. Nihil ille recusans
 Imperio Christi paret gaudetque secutus.
 Inde iter ingrediens simili sermone Philippum
 100 Hortatur comitemque suis adsciuit amicis.
 Ille ubi cognouit Christi uiresque uiamque,
 Ut primum iusto concurrit Nathanaheli,

78 a. p. ponunt tepido recubantia lecto *Poelm. in mg., cf. etiam Gruneri edit. Sedul. ad u. III* 93 79 compellat *MMp* 82 hic K_1 83 uerenda *Sabatierus* 84 Christus $C^1 M^3 MpB$, *scs. rell.* 85 inquit *CM alii* uerbo *Hl* 86 quantum facile *Poelm. in mg.* sequentes *T* 87 facti et dicti *Hl* probabo *Poelm.* 88 peccata^u (& eras.?) K_1 cernunt V_2 (*m. 1*) H^1 , cernit B ; ut (*pro et*)—cernant *Poelm. in mg.* 90 uies M referto C († reportat *m. 2*) $M^1 MpP(?)$ 91 umeris C , humeris *rell.* 93 laudis M^1 94 laeti N 96 concessu CB , consensu MK_1 (*m. 1*), consensum R^1 , consessum PHl , consessu *rell.* Matheum C cum aliis 97 heres L nihil $CRPT^1 BbHl$, nil *rell.* recusat (*n. eras.*) C , recussans M 98 paret] pauper Bb^1 sequutus $MBHl$ 102 et $R^1 V_2$ *Poelm.* cucurrit M Nathanaeli C

- ,En nostris, inquit, concessum est surgere saeculis,
 Quem uoces ueterum et sancti cecinere profetae.
 105 Hunc genuit ueniens Daudidis origine Ioseph,
 Nazara cui felix patria est et nomen Iesus.
 Ille refert: ,Genuit quicquam si Nazara, miror,
 Quod dignum tantis umquam uirtutibus esset.
 Inde Philippus ait: ,Cernes, dubitare quiesce.
 110 Illum ubi tendentem longe respexit Iesus:
 ,Vir uenit huc, inquit, cui pectora nescia falsi
 Virtutem puram seruant sine fraude maligna.
 Ille sub haec: ,Ubinam uel quo me tempore nosti?
 Cui Dominus dicta haec diuino pectore promit:
 115 ,Cum te diffusae tegerent umbracula ficus,
 Ante etiam quam te uocitarent uerba Philippi,
 Vidit et elegit comitem te spiritus auctor.
 Talibus attoniti sequitur uox Nathanahelis:
 ,Progenies ueneranda Dei, rex inclite gentis,
 120 Tu populis manifesta salus uitaeque magister.
 Christus ad haec: ,Facilis suasit tibi credere uirtus,
 Arborea quod te uidi recubare sub umbra;

*109 Progrediensque uide nam oculis tueri licebit

103 In V_1 , et V_2 *Poelm. in mg.* inquit *CBT alii* est] *om. MBb*
 surgere uisere *C*, uisere R^2 (*s. l.*) *PHIN Poelm.*, uiscere *P* *cf. u. 181*
 saeculis] sedes R^1 104 quae uoces V_2 105 dabitur *L*; origine dauidis *M*
 Ioseph *BK₁Mp*, uirgo *Poelm.* 106 *ihs plerique* 107 minor *MH*
 109 inde] olli *MT¹Bb* cernis *CV₁ (m. 2) V₂*, cernes *MpPV₁B¹ Poelm.*
in mg., cernens *rell.* quis esset *M*, quiesces K_1T^1 , quiescis *Bb*; cernens
 noli dubitare *Poelm.* 109* *deest in RG, add. in CK₁MpT, post u. 109*
legitur in MLPV₁V₂BBb; que] om. CMLK₁B¹BbH namque *L* tuere
CPB, spectare edit. 110 longe *ihs M* 111 uere ait *Poelm. in mg.* inquit
CMpG nescia pectora *RH* falsi] fellis *Poelm. in mg.* 112 seruans *R*
 maligna nocendi *C*, nocendi *Mp*, maligne K_1T^1 , maligni *Poelm. in mg.*
 114 cui] tunc *Mp* 115 te iam *B* diffusa V_1V_2 , diffusae K_1 , diffuse B^1
 uerbum (*m. 1*) K_1 117 eliget *C* comitantem *Hl* autor *M* 118 Na-
 thanielis *C* 120 populi K_2V_2BbHl manifesta terraeque *C*, mani-
 festa K_1Mp , terraeque *rell.* 121 ad haec *s. l. K₂T* 122 quid P^1
 recumbere $B^1K_1T^1$, cubare *Mp¹*

- Sed maiora dehinc rerum miracula restant.
 Cernitis pariter totum se scindere caelum
 125 Atque Dei celeres aethram penetrare ministros,
 Inde hominis nato claram deferre coronam.⁴
 Interea thalamis conubia festa parabant
 In regione Chanan, ubi clari mater Iesu
 Nato cum pariter conuiuia concelebrabat.
 130 Vina sed interea conuiuiis deficiebant.
 Tum mater Christum per talia dicta precatur:
 ,Cernis, laetitiae iam defecisse liquorem?
 Adsint, nate, bonis ex te data munera mensis.⁴
 Olli respondit terrarum gloria Christus:
 135 ,Festinas, genetrix; nondum me talia cogit
 Ad uictus hominum tempus concedere dona.⁴
 Mensarum tunc inde uocat laetata ministros
 Mater et imperiis nati parere iubebat.
 Sex illic fuerant saxis praepulchra cauatis
 140 Vascula, quae ternis aperirent ilia metretris
 Haec iubet e fontis gremio complere ministros.
 Praeceptis parent iuuenes undasque coronant
 Completis labiis lapidum; tum spuma per oras

123] cf. Verg. Ecl. I 1, Ou. Met. X 129, Calp. Ecl. IV 37. 124] cf. Verg. Ge. IV 441. 125] cf. Verg. Aen. I 587. 135] cf. Verg. Aen. XII 18. 143] cf. Verg. Aen. II 607, I 724.

124 cernitis] *M¹K₂* (m. 1) *T¹V₂* totum pariter ūbrę *L* cōscendere (se a m. 2) *Mp* 125 caeleres *RM*, celeris *V₂* aethram *R¹K₂Mp*, aethram *M*, aethrem *T¹*, aethram *alii* penetrare *M* 126 deferre *M* corona *Mp* 127 parabas *L* 128 chanaan *RK₂T*, chanā *M*, chanam *Mp* clara *R¹M¹MpT¹* iesu* (s *eras.*) *T*, iesu *Bb*, ihu *plerique* 129 conpariter *V₁LH¹* conuiuia *M* concelebrabant *CLN*, caelebrat *M*, concelebrantbat *H* 130 conuiis *Bb* deficere f*rtē (o *eras.*) *M*, defecere *K₂* (m. 1) *Mp¹Bb¹* 131 tunc *RLMpPV₁V₂H¹* uerba *H¹* 132 defecisse *CK₁T*, difficise *M* liquorum *CM¹(?)* 133 assint *C*, et sint *H¹* 134 illi *H¹* respondebit *L¹* 135 festina *P¹* genitrix *M* 136 concidere *C* 137 laeta uocat *M* 138 et] *om. M* 140 ternis quae *M*, quaternis *L* ilia] = ilja, illa *K₂LTBb*, illia *V₁V₂* metretris *LT¹Bb*, m&ri** *K₂*, metris *rell.* cf. *Wiener Stud. l. c. p. 107* 141 effontis *P* complere *C* ministris *C* 143 lapidum labiis *Poelm.* dum *K₁Bb* spuma* (s *eras.*) *M*

- Conmixtas undis auras ad summa uolutat.
 145 Hinc iubet, ut summo tradant gustanda ministro.
 Ille ubi percepit uenerandi dona saporis
 Nescius, in uini gratum transisse liquorem
 Egestas nuper puris de fontibus undas,
 Increpat ignarum sponsum, quod pulchra reseruans
 150 Deteriora prius per mensas uina dedisset.
 His signis digne credentum discipulorum
 Perpetuam stabili firmauit robore mentem.
 Inde ubi Iudaeis aderant sollemnia paschae,
 Ad Solymos direxit iter temploque subibat.
 155 Repperit hic populum uenalia multa locantem:
 Pars uendebat oues, pars corpora magna iuuenecum,
 Pars inhians nummis arti numerare uacabat.
 Restibus hic Christus conecit uerbera flagri
 Et tales populos sancta proturbat ab aede,
 160 Et mensas uertens aeris profundit acervos
 Et superincrepitans: 'Procul haec auferte profani,
 Ut meus hic genitor, non sordida lucra colantur.'
 Tum poscens signum plebes Iudaea fremebat,
 Quo fidens animos in talia facta leuaret.
 165 Ventura obscuris tunc Christus talia miscet:

145] cf. Verg. Ge. IV 499 s. 149] cf. Culex 146. 153] cf. Ciris 43.
 157] cf. Verg. Aen. XI 811. 162] cf. Verg. Aen. VI 258.

144 undas (*m. 1*) K_2T aurasque MpV, BBb , aures L 145 tradent
 (*m. 1*) K_1 ministra M , magistro K'_2 (ag in *ras. m. 2*) 147 ligorem C
 148 nuperis T^1 149 ignarus C quid *Poelm.* 152 robore M 153 Iu-
 deis C cum aliis adherant K_1H 154 solimos CMK_1P deflexit R
 Mp (ex corr.) V_1V_2 templumque Mp *Poelm. in mg.* subibant Bb 155 re-
 periit M^1 hiic M^1 156 uindebat C , scindebat T^1 157 in *mg.*
add. K_1 inhians T arti] *Aren. con.*, partim Mp , arte: T , arte M^2G ,
 artem *rell.* uocabat K_2T^1 ; mensas onerauerat aere *editt. pler.* 158 quo-
 nectit L flagris C , flagellis N 159 perturbat RT^1 edae CR 160 ac R
 mensas se Mp profudit CB^2 161 tum super V_2 proferte P^1 162 et C
 colantur $C^1M^1K_2T^1V_2Bb^2$ (*m. 1*) G , colatur *rell.* 163 tum CR , tunc *rell.*
 plebis M^1T 164 quod K_2 (*m. 1*) PT animas C 165 tum RK_1K_2L
 $PTGH$ tempora miscet V_1

- ,Soluite pollutis manibus uenerabile templum
 Hoc, ego restituam, cum tertia lumina solis
 Incipient rutilam terris infundere lucem.'
 Illi inter sese tractantes murmure caeco:
 170 ,Hoc, aiunt, uix sex et quadraginta per annos
 Constructum ueteris regni molimine templum
 Tu poteris tribus in spatiis renouare dierum?'
 Hoc uerbum quondam post tempora debita digni
 Cognouere uiri, proprio de corpore Christum
 175 Delubrum dixisse Dei. Sed signa uidentes
 Tum multi cepere fidem Sanctumque secuti.
 Nocte sub obscura celso sublatus honore
 Primorum procerum Iudaei nominis unus
 Venit et ad Christum submissa uoce profatur:
 180 ,Haut dubium est, quod larga Dei te, Sancte, uoluntas
 Humanis lucem concessit surgere rebus;
 Nec quisquam tantis tribuet miracula signis,
 Ni comitata Dei iubeat splendescere uirtus.'
 Christus ad haec: ,Iteris iusti si culmina quaeris,
 185 Nullus ad excelsum poterit conscendere regnum,
 Reddita ni penetret nascendi exordia rursus
 Atque nouam capiat diuino munere uitam.'
 Ille autem tantis stupefactus corda loquellis:
 ,Hoc, inquit, nostrae non est comprehendere mentis.

166] cf. Ou. Ex Pont. III 3, 91. 167] cf. Verg. Aen. VI 255.
 168] cf. Ou. Met. I 364. 169] cf. Verg. Aen. XII 591. 171] cf. Verg.
 Aen. III 84. 177] cf. Verg. Ge. I 478. 179] cf. Ou. Met. VII 90.

168 incipiant *MK₂LT¹BGHI* rutilam *H¹* lumen *Poelm.* in *mg.*
 169 hoc inter *Poelm.* in *mg.* murmure *R¹B¹* 172 tu* (in *eras.*) *M*
 in] *om.* *MMpB¹* reuocare *P* tu poterisne trium spatio *Poelm.* 178 uer-
 bum *g****ncis* quondam tempore debito *M* pos *L* 174 in *mg.* *add.* *Mp*
 176 coepere *R* sequi *M* 177 DE NICODIMO PRINCIPE SACER-
 DOTVM *L* obscurum (*m.* 1) *K₂* 178 numinis *M* 179 summissa *R*
 180 aut *R* 182 tribuet *C*, tribuat *R¹* (-it *m.* 2) *V₁V₂*, cogeret *M*, age-
 ret *L*, tribuit *rell.* signis rebus *C* 183 splendescere *C* uirtus] in
ras. *K₂T* 186 credita *Mp* penetret *MBb* 187 numine *M*, numere *K₁*
 (*m.* 1) 188 corde *RMp¹P* loquellis *K₂* (*m.* 1) *T* 189 inquit *C* non
 est nostrae *P* comprehendere *C*, comprehendere *M*, comprehendere *plerique*

- 190 Quis poterit coeptae reuocare exordia uitae?
 An rursus senior matris conreptet in aluum
 Ut nouus in lucem ueniat uitamque reuoluat?⁴
 Ille sub haec: ‚Liquido si quis de fonte renatus
 Et flatu sancto rudibus consistere membris
- 195 Coeperit, aetheriam liber conscendet in aulam.
 Terrenum corpus terreno corpore natum est,
 Spiritus haut aliter similem generat sibi flatum.
 Spiritus hic Deus est, cui parent omnia mundi.
 Hic, ubi uult, quocumque uolat uocemque per auras
- 200 Iactat, sed nescis, quae sint exordia uocis,
 Quamque petant eius currentia flamina partem.
 Quisque igitur iustae repetit primordia uitae,
 Hunc similem sancti flatus reuirescere certum est.⁴
 Et Iudaeus ad haec: ‚Nil horum cernere possum.’
- 205 Talia tum Christus: ‚Solymorum magne magister,
 Tune etiam mentem uitae de lumine raptam
 Demergis praeeceps furuis, miserande, tenebris,
 Nec potes obtunso comprehendere talia sensu?
 Ecce fides nulla est, tantum terrestria dixi!

*205 Israhelitarum sublimis gloria gentis

190] cf. Verg. Aen. VII 40. 199] cf. Verg. Aen. II 768. 205*] cf. Verg. Aen. VI 767.

191 aut *M*, aut *K₁K₂TBb* conreptet *R*¹, correpet *Poelm. in mg.* 192 et *M*^{uitam} lucem *M* resoluat *C*, resumat *R*, reuoluat *M* (s. s. u.) *K₂(?) MpV₁*, reuoluet *Bb* 195 aetheream *M* conscenderet *CB*, conscendit *LN* aulam] altum *Hl* 197 aut *C*, haud *R* 198 rerum *P* (t mundi) 199 ubi] om. *CM¹K₂* (m. 1) *T*, cum *Poelm. in mg.* uolens *C* quacunque *B* aures *Hl* 200 nescit *Hl* exordia *Hl* 201 que] s. l. *Bb²* flumina *T¹*, flammina *K₁* in *mg. legitur uers. H* 202 iuste *R* 203 reuirescere *Cant.*, reuirescere *CMp¹*, reuiscere *M*, reuirescere *V₁*, reuiiscere *rell.* cf. *Wiener Stud.* l. c. p. 110 204 nihil *PT¹Bb* posum *M* 205 tunc *RMp* solimorum *Cum aliis* magni (m. 1) *K₂T* 205* *CR*, in *mg. add. MT¹V₂Bb²Hl*, om. *Cant. cf. I* 207 207 dimergis *R*, demerges *K₂T¹* mirandae in *mg. add. in M* 208 potes* (t eras.) *K₁* comprehendere *K₁K₂PTB¹Bb*, deprehendere *Hl* 209 dixi* (t eras.) *B*

- 210 Quid, si caelestes uires conscendere sermo
 Coeperit et superas rerum comprehendere formas?
 Quis uestrum duram poterit mihi pandere mentem?
 Accipite ergo, nouis quae sit sententia rebus.
 Sidereum nullus poterit conscendere caelum,
- 215 Ni solus, qui missus caeli uenit ab aula,
 Idem hominis natus, caeli qui in sede moratur.
 Ut serpens olim regionibus in desertis
 Moysei manibus summo sublatus honore est,
 Sic hominis natum tolli in sublime necesse est,
- 220 Ut, quicumque fidem mentis penetralibus altis
 Illius ad nomen statuit, sub turbine saeculi
 Proculcet pedibus letum et trans sidera surgens
 Sublimis capiat donum inuiolabile uitae.
 Namque Deus mundum tanto dilexit amore,
- 225 Eius ut in terras discenderet unica proles
 Credentes Domino uitae iunctura perenni.
 Nec Deus hunc natum disquirere iure seuero
 Iudicioe truci terras expendere misit,
 Mitia sed populis ueniant ut munera uitae.

211] cf. Verg. Aen. VI 626. 213] cf. Verg. Aen. III 250, XI 314.
 217] cf. Verg. Aen. IV 42. 219] cf. Verg. Aen. X 144. 220] cf. Stat.
 Silu. III 5, 56. 222] cf. Ou. Met. XII 374. 224] cf. Verg. Aen. I 344.

210 sermo *R* 211 comprehendere *K₁K₂MpPTBb* 213 accipe *V₂L¹*
 215. nisi *V₁V₂BHN* qui missus caeli *C*, missus qui u. *H* caeli qui uenit
 ab aula missus *M*, caeli qui uenit missus a. a. *LPB* (missus in *ras. m. 2*)
 217 olim *R²* in *ras.* regionibus olim *L* in desertis regionibus olim *BP*
GH, desertis in regionibus olim *Mp* in deser^{us} (in *m. 2*) *R*, inque desertis
K₁K₂T¹Bb² olim uastae regionis in oris *Poelm.* 218 Moysei *C*, Moysei
MLMpK₂, Mosei *RPBH*, Mosey *Bb*, moseis *Poelm.*, moysi *G Poelm.*
 in *mg.* 220 penetrabilibus *R¹MpP¹V₂*, penitralibus *M* 221 nomen
CMK₂ (*m. 1*) *T¹*, numen *rell.* statuet *RLV₁HH¹* 222 proculcet & *M*,
 conculcet *Poelm.* in *mg.* letum *plerique* 223 capiat *K₂T¹* inuiolabile
R¹, inreuocabile *M* 224 nam dominus mundum *V₂*, nam d. hunc *H¹*
 amovere (ro *eras.*) *R* 225 terra *MHI* discenderet *M*, ascenderet *K₁*,
 (*m. 1*), descenderet *rell.* prolis *T¹* 226 dono *C*, dominum *V₂H¹*
 perendi (*sic*) *M* credas ut domino uita uicturae perenni *G* 229 po-
 pulis sequi *K₂*, p. eu *T¹*

- 230 Namque ubi certa fides fuerit complexa salutem
Non erit ulla illic anceps agitatio iuris.
Ast ubi dona procul fuerint exclusa medellae,
Iam propria ipsorum mentem damnatio torquet;
Unica nam Domini fuit his incognita proles.
- 235 Aduentum lucis miseri fugere superbi
Et magis amplexi caecas tenuere tenebras.
Sic quicumque malis mentem maculauerit actis,
In tenebras pauidus refugit, ne lumine claro
Sordida pollutae pateant contagia mentis.
- 240 At quicumque pia^e tenuit uestigia uitae,
Ad medium properat lucemque nitescere gaudet,
Splendeat ut claris uirtutis gloria factis.
Inde Galilaeam repetit seruator Iesus.
Praeteriens sed forte venit Samaritida Sichen.
- 245 Illic fundus erat, Iacob de nomine pollens,
Et puteus gelido demersus in abdita fonte.
Sederat hic rapido saluator anhelus in aestu,
Discipulique escas mercantes moenibus urbis
Passim dispersi solum liquere magistrum.
- 250 Moenibus egrediens Samaritis femina uenit
Hauritura cauis putei penetralibus undas.

236] cf. Verg. Aen. III 232. 246] cf. Verg. Ecl. X 42. 248] cf. Verg. Aen. XII 116.

230 foerit *B*¹ complexa *RMB*, completa *HI* 231 erat *K*₁
233 iamque *M*, tunc *HI* propriam *HIN* dominatio *M* 234 nam-
que *Bb*¹ prolis *K*₁*K*₂ 235 fugire *CK*₁*T*¹ superui *C*, supernae *Poelm.*,
superbe *coni. Koenigius* 236 tenebras *CMp* 238 in *C*, ad *rell.*
241 admedium *L*, in *m. Poelm. in mg.* 243 DE MVLIERE SAMA-
RITANE *L* Galileam *plerique* petiit *V*₁*HI* seruator *CK*₁*K*₂*MpTV*₁,
saluator *rell.* 244 Samaritida (*a*₂ *in ras.*) Sichen *C*, Sichae *RMMpV*₁,
sychem *K*₂, sichem *LV*₂, sychen *K*₁*PTBb* 245 Iacobi *RMK*₁ (*i in ras.*)
*V*₂*Bb* de nomine *CLMpPB*, nomine *MK*₂*T*¹*Bb*, cognomine *R* 246 at *C*
gelidus (*m. 1*) *K*₁ dimersus *RLPB*¹*GH* 247 rabido *MK*₁ (*m. 2*)
saluator *C*¹*R*²*N*, seruator *rell.* anhellus *MB*¹, sanhelis (*m. 1*) *K*₁ estus *T*¹,
e¹tu *Mp* 248 discipulisque *Mp*, discipuli (*m. 1*) *K*₂ 249 sparsim *L* lin-
quere *C* 250 Samarites *M* faemina *M* 251 hauritura (*ha in ras.*) *B*, ex-
tractura *Poelm. in mg.* canis *L* penetrabilibus *B*¹*T*¹, penitralibus *K*₂

- Olli Christus ait: 'Laticis da, femina, potum.'
 Respondens mulier: 'Mirum mihi praecipis, inquit,
 Ut tibi Iudaeo mulier Samaritica potum
 255 Dispernens ueterum Samaritum iussa ministrem.'
 Tum seruator ait: 'Domini si munera nosses,
 Et quis te sitiens putealia pocula poscat,
 Tu potius peteres, uiuam tibi traderet undam.'
 Illa sub haec: 'Puteus gremium sinuatur in altum,
 260 Urceus est nullus nec sunt tibi uincula funis;
 Unde igitur poteris undam mihi tradere uiuam?
 Num tu maior eris nostri uirtute parentis?
 Hunc Iacob etenim puteum cum prole bibebat,
 Et proprios huc saepe greges ad pocula duxit.'
 265 Olli respondit mundi regnator Iesus:
 'Ex ista plene nullus satiabitur unda,
 Nam rursus sitiet; sed nostri dona liquoris
 Ardorem excludent aeterna in saecula bibendi.
 Dulcia prouenient nostri cui pocula fontis,
 270 Largior inde fluet uitalis gratia fluctus.
 Sed desiderium nostrae si te capit undae,
 Excitus ueniat tecum mox urbe maritus.'
 Coniugio sese mulier negat esse reuinctam.

252* Illam deposcit potum sibi tradere Christus

264] cf. Verg. Ecl. VIII 28. 265] cf. Verg. Aen. XII 18.

252 exhibet *C* (de pro da) *Poelm.*; Rom. (ap. *Areu.*): Sic olim Christus
 l. d. f. p.; post u. 252 legitur in *C* 252*, qui uersus in codd. omn. praeter *T*
 adest, cf. infra u. 279; ordine inuerso u. 252/3 leguntur in *V*₁*V*₂ 253 re-
 spondit *ML* inquit *K*₂*T*, inquit *Bb* 254 samaritidica *C*, samaritida
*K*₁*LPV*₂*BGH Poelm.* in *mg.* 256 saluator *BHH* 257 putualia *R*,
 potalia *ML*, putalia *P*¹ 258 peteris *T* tradier *R*, tradere *K*₂*V*₁*V*₂
*T*²*Bb* 261 unda *C* mihi poteris undam *M*, p. mihi undam *L* 263 ia-
 cob; (sic) enim *C* puteo etenim Iacob *Mp*, puteum Iacob semper *HI*
 etenim (& a m. 2) *K*₂*T* hoc—puteo *MBH Poelm.* in *mg.* 264 dixit *LB*
 265 ad haec seruator talia dicta detulit *M* (uersus genuinus in *mg. add.*)
 olli] o in ras. *K*₂ 266 planae *M*, plane *V*₁, ad plenum *Mat.* satura-
 bitur *M* 267 sitia *B*¹ 270 fluitur *B*¹, fluit *K*₁*K*₂*TBb* 271 dissi-
 derium *M* si] om. *M* capet *CM*, capit *K*₁ 273 coniugio *M* de-
 uinctam *M*

- Tunc sic prosequitur mentis perspector Iesus:
 275 ,Femina, ueridicis loqueris de coniuge uerbis.
 Nam tu conubiis nexa es iam quinque uiuorum,
 Nunc aliena super thalamorum uinacula tollis.
 Tum mulier: ,Sanctum te certum est esse profetam.
 Sed nostri istius uenerandum montis in arce
 280 Praeceptum nobis quondam liquere parentes,
 At uos in Solymis orandum dicitis oris.
 Talia dicenti mox talia reddit Iesus:
 ,En aderit tempus, montis cum uertice uestri
 Omnibus et Solymis aberit ueneratio longe.
 285 Sed nunc certa salus Iudaeis surget ab oris,
 Et nunc instantis cursus iam temporis urget,
 Cum ueri sanctum genitorem errore remoto
 Cultores iustis armati legibus orent.
 Spiritus his ac plena fides erit et pater altus
 290 Talia conquirat cultorum pectora terris.
 Illa dehinc: ,Scimus, quod Christus nuntius orbi
 Aduentu proprio uititalia saecula pandet.
 Et tum peccantis largus miserator Iesus
 Se lumen terris Christum uenisse fatetur.
 295 Et iam discipuli reduces stupuere magistrum,

289* Spiritus atque fides aderit simul et pater altus

282] cf. Verg. Aen. IV 362. 283] cf. Verg. Aen. VII 674.

274 tum $K_1 K_2 L M p T$ rec. 275 uiridicis CR , ueredicis ($m. 1$) $K_1 K_2$
 276 cunubiis M nexas Bb^1 uiuorum V_1 277 thalamorum R uincla M
 278 tunc Hl profetam C , prophetaem R post u. 279 add. $m. 2$ in K_2
 illi xps ait laticis da femina potum cf. supra u. 252 279 uenerandi
 $R^1 L M p^2 B$ 280 quondam nobis B 281 e Solimis R 282 reddidit
 $M K_2$ 285 surget $C M B^1 Bb$, uenit $M p V_1 Hl$, surgit $rell.$ 286 stantis M
 tempus L urguet $K_1 M p L B b$ 287 ueri $om. M$; uerum sancti $M p$
 288 cultoris $K_2 T^1$ iustis samarites C 289* legitur in C (*scriptura*
diuersa), (*om. u. 289*) in $M p Matr.$ 290 conquirat $R^1 V_2$ 291 qua ex quod M^2
 292 saecula K_1 ($m. 1$) pandent K_2 ($m. 1$) 293 tunc $R P B b Hl$ pec-
 cantis C , praecantum M (*in mg.* peccantum), peccatum P , peccat+u $M p$,
 peccantum $rell.$ 294 christus C MIRABANTVR QVOD CVM MVLIERE
 LOQVEBATVR L sese M 295 discipoli C

- Quod secreta illis potiretur femina uerbis.
 At properans urnam mulier pro fonte reliquit
 Et populum totis eduxit moenibus urbis.
 Omnia nam memorat, sibimet sermone profetae
 300 Gesserat ipsa prius quaecumque, ex ordine dicta.
 Tum propere Christum fusae petiere catherinae.
 Discipuli interea rogabant, sumeret escas.
 Ille satis sibi pulchrorum superesse ciborum
 Respondit. Sed tum mirantum discipulorum
 305 Inter se occultis currebat sermo loquellis:
 ,Forte aliquis prior hic epulas dedit ante magistro,
 Nostras ut merito satiatus respuat escas.
 Ille sed internae cernens molimina mentis:
 ,Hae mihi sunt epulae, pectus satiabitur istud,
 310 Si faciam magni genitoris iussa per orbem.
 Quattuor hinc menses laetae ad primordia messis
 Frugiferae aestati certe superesse putatis.
 Erigite ergo oculos, albentes cernite campos,
 Cunctaque maturam iam rura exposcere messem.
 315 Nunc quicumque metet, pulchri mercede laboris
 Vitalique dehinc gaudebit fruge redundans
 Et sator accipiet messorum gaudia laetus.
 Vos ego nunc misi grauidam succidere messem,
 Quae non est uestro sulcis inserta labore.

313] cf. Verg. Aen. XII 36. 315] cf. Ou. Fast. VI 661, Lucan. V 331.
 318] cf. Ou. Met. VIII 781.

296 illi *C*, illius *R¹M¹K₁Mp¹V₂Bb*, ullis *P* poteretur *L¹K₂* (*m. 1*)
 297 ad *R¹M¹K₂G* prope *MLPV₁H¹* fontē *M* relinquit *M¹*; *uersus*
in mg. adscr. in Mp 298 totum *ML*, notis *H¹* 299 namque *M*
 profetae *CT* 300 ipsa prius] ipsius *H¹* *uersus in mg. add. P²* 301 tunc
MpB properat *K₂P* fu^{ae} *MB*, fulsē *L* petere *CMB*, petire *K₁*
 302 rogabant *M*, cogitabant *B¹* sumere *B* aescas *M* (*passim*) 306 prior
 (*a m. 1 om.*) *K₂T* 308 interno *P* 309 haec *H¹* aepulae *CR* 310 DE
 MATVRIS MESSIBVS *L* 311 hic *K₂LT¹V₂*, mensis *RBbN*, messis
ex corr. BK₁ 312 aestati *CR¹G*, aestatis *rell.* u. 313 *in mg. M¹K₂T²*
 eregite *C* 314 exposcere *T¹* messe *Mp* 315 metit *LP²BH* mer-
 oide *CM¹* labores *T* 316 uitalisque *H¹* ^{red} hābundans *M*, potitus *Mp*
 318 ergo *R* succedere *R¹P¹* 319 laborem *R¹*

- 320 Vos aliena bonae ditabunt munera frugis.
 Talibus adloquiis comitum dum pectora conplet,
 Ecce Samaritum populi uenere rogantes
 Exorantque illic geminos expendere soles.
 Iamque fides multos plebis fundauerat alta;
 325 Nec iam femineis tantum concedere uerbis
 Ipsos, sed coram uirtus manifesta docebat,
 Venisset saeculi quod iam seruator Iesus.
 Iamque Galilaeam remeauerat in regionem,
 Quondam ubi fontanas uino mutauerat undas.
 330 Regius hic iuuenis, cui natum morbus anhelio
 Ardore extremis uitae torrebatur in oris,
 Conperit ut Christum certo remeasse recursu,
 Aduolat et precibus subolis pro sorte profusis
 Orabat, celeris deposcens dona salutis,
 335 Ne prius ad letum natus traheretur acerbum.
 Christus ad haec: „Signis nisi suadeat omnia uirtus,
 Non erit ulla fides; sed perge et sospite uita
 Aedibus in uestris dulcem complectere natum.“
 His uerbis fructum mox perceptura salutis
 340 Pulchra fides animum laetanti in pectore firmat.
 Iamque iter ingresso properantibus obuia seruis
 Nuntia fama uenit pueroque in luminis oras
 Limine de mortis subitam remeasse salutem.

329] cf. Ou. Fast. IV 655. 331] cf. Verg. Ge. II 171. 338] cf. Verg. Ge. II 523. 341] cf. Verg. Aen. VII 160. 342] cf. Verg. Aen. IX 474, VII 660. 343] cf. Culex 224.

320 alienae *Bb* bonos (*m. 1*) *K*₂ fruges *R*¹*K*₂*T*¹ 321 alloquiis *CRM* alii 322 uenire *T*¹ 323 exorantque *R*¹ expendere *CML*¹*MpPB*¹ *GH*, impendere *rell.* u. 324 in *mg. adscr. M*² 327 saeculi *K*₁ quod] d *ex n M*, qm̄ *B* saluator *BH*¹ 328 DE FILIO REGVLII *L* Galileam *plerique* Galilea—regione *T* iamque iterum terram remeauerat in galileam *V*₁*HI* 330 anhelio *MK*₂, anhelans *Bb*¹ 331 ardoris *M* horis *HN* 332 certum *HI* cursu *M* 333 praecibus *CRM* sobolis *RPB*¹ profusus *Mp*¹*T*¹ 335 acerrum *R*¹*B*¹ 336 nt *M*, ni *K*₁*K*₂*T* 337 sospita *M* (in *mg. adscr.*) *R*¹, suspita *T*¹ 340 laetantiu *CBb* in] *om. RV*₂ 342 horas *LB*²*GH*¹ puero resonatque iacenti *Poelm.* in *mg.* 343 liminis *L*¹, lumine (*m. 1*) *K*₂*T*

- Ille ubi cognouit certum concurrere tempus
 345 Sanantis Christi verbis, seseque domumque
 Mancipat amplexus fidei uenerabile donum.
 Forte dies epulis multos sociauerat unis,
 Publica conductis qui uectigalia lucris
 Professi rapiunt alieno nomine praedam.
 350 Hos cum discipulis simul accipiebat Iesus.
 Ecce Pharisei occulto reprehendere risu,
 Quod legis doctor conuiuia talia iniret.
 Ille sed inspiciens, quid pectora clausa tenerent:
 ,Non, inquit, medicis opus est, ubi fortia membra
 355 Intemerata salus uegetat uirtutis honore.
 Aegris sed merito miseris adhibenda medella est.
 Discite nunc saltem, iubeant quid uerba profetae:
 Non ego sacra magis quam mitia pectora quaero.
 Haut etenim iustos ueni ad directa uiantes,
 360 Sed reuocare malos peccantium a limite gressus.
 Ecce sed e numero mirantium munera Christi
 Unus Iohannis quaerebat discipulorum,
 Cur ipsi legis ieiunia crebra tenerent
 Nullaque sub Christo plebes ieiunia ferret.

346] cf. Verg. Aen. VI 408. 355] cf. Culex 358.

344 concurre *T* 345 sanati *V*₁, sanatis *V*₂*H*ⁿ*I* 346 macipiat *MP*
 complexus *M* domum *LMp*¹*B*¹ 347 QVARE CVM PVBLICANIS *L*
 unis *CM*¹ (una in *mg.*) *K*₂*T*¹, unus *H*¹ *Poelm.* in *mg.*, una *rell.* 348 pu-
 plica *C* 349 professe *R*¹, professo *M*¹ 350 accepiebat *C* reprehin-
 dere *C*, reprehendere *R*, reprehendere *BK*₁*LP* 352 cum *M* conuiuia *M*
 concelebrabat *L*, talia uellet *MpV*₁*V*₂*H*¹ 353 clausa saeua *C*, clausa
Poelm. in *mg.*, saeua *rell.* 354 non] num a m. 1 fuisse uid. in *M*
 355 uegitat *CMK*₂*TB*¹*Bb* uiresque ministrat uirtutis honore *C*, uiresque
 ministrat *MpV*₂ (a m. 2) *Poelm.* 356 miseris *C* *Mat.*, miserans *rell.*
 cf. *Sedul. P. c. I* 38 *H.* est] om. *Mp* 357 discedite *L* salutem *Mp*,
 saltim *RMK*₁*K*₂*LPTV*₁*GH* 358 non] nunc *B*¹ 359 aut *C* uenit *L*
 360 peccantē *H*¹ a] om. *CP* mortis a *M*¹ limite *CMp* *Mat.* *PBN*,
 limine *M*, limine *rell.* 361 NON CORA SPONSO IEIUNARE *L* 362 Io-
 hannes *R*¹ 363 ipse *H*¹ crepra *C* 364 plebis *M*¹*K*₂*P*¹*T*¹ ferrent
CLMp

- 365 Christus ad haec contra placido sic ore profatur:
 ,Qui sponsi laetis comitantur uota choreis,
 Non praesente illo ieiunia tristia portant.
 Iamque dies aderit, cum sponsus turbine saeculi
 E medio comitum rapietur: tristibus illi
- 370 Spondebunt animos lacrimis horrore ciborum.
 Quam stultum est, rudibus ueteres subtexere pannos
 Vestibus, ut turpis peius scissura patescat?
 Aut utribus calidum tritis committere mustum,
 Quis ruptis totum sequitur disperdere uinum?
- 375 Sed rudibus rectum est utribus spumantia musta
 Condere: sic uinum conseruant fortia uasa.
 Talia tractanti percussus pectora luctu
 Ecce sacerdotum princeps procumbit adorans
 Et sibi defunctam — funus miserabile — natam
- 380 Inplorat lacrimans, certamque uenire salutem
 Defunctis etiam poscebat munera Christi.
 Haut mora, consurgens graditur seruator Iesus.
 Progressi mulier sequitur uestigia seruans,
 Quam languore graui bis sex labentibus annis

370* Languida concipient animis ieiunia flentes

365] cf. Verg. Aen. VII 194. 368] cf. Verg. Aen. II 132. 378]
 cf. Ou. Met. XIV 751. 383] cf. Verg. Aen. II 711. 384] cf. Verg. Aen. II 15.

365 contra] illi $K_1 K_2 TG$ 365—367 in *mg.* add. $Mp^2 P$ 366 quis $H1$
 uestigia M^1 (nota in *mg.*) 367 ieiunia M , uenia Mp tristitia $C^1 H^1 (?)$,
 tristi-a K_1 368 turbine] de add. Mp^2 369 illis L 370 tuncque da-
 bunt *Poelm.* in *mg.* lacrimos R^1 u. 370 excipit u. 370° in $CK_1 L Mp (?)$
 GH ap. *Poelm.*, in *mg.* adscr. in $MK_2 PT^2 BBb$, ante u. 370 leg. in V_1
 $Mat. H1$ concipient $K_1 PTB$ 371 panno C 372 ut-^{erisque} M (turpis
 i. m., ut putres $K_1 T$, ut putris $K_2 Bb$, ut ruptis *Matr.* peior $M^1 L K_1$
 (ex corr.) patescat notetur C ueteris peior scissura patescat *Poelm.*,
 turpis peius scissura notetur *Poelm.* in *mg.* 373 fessis tritis C 374 dis-
 rumpere N 375 certum M 376 concidere C 377 DE FILIA PRIN-
 CIPIS SACERDOTVM L percussus $C Mat.$, percussus *rell.* 381 de-
 functae uita poscebat munere Christi *Poelm.* munere MH 382 aut C
 cum aliis saluator $K_1 LBH1$ 383 DE FLVXV MVLIERIS L pro-
 gressos *Poelm.* 384 graue T

- 385 Carpebat fluxus macerans sine fine cruoris
 Viribus absumptis et toto corpore fessam.
 Pectoris haec tacitam uoluebat credula mentem
 Arcano secumque fide iam certa tenebat,
 Actutum fesso fugeret quod corpore tabes,
 390 Extremam Christi posset si tangere uestem.
 Haec ubi per populum summi pendentia pepli
 Fila manu trepida tractauit, protinus ille
 Et causas morbi et credentia pectora cernens
 Concessit celerem tali cum uoce salutem:
 395 ,Accipe, quod meruit fidei constantia, munus.'
 Et mox restricto uiguerunt sanguine uenae.
 Postquam peruentum est, ubi funera uirginis, ingens
 Plangentis populi fremitus clangorque tubarum
 Ultima supremae celebrabant munera pompae:
 400 Abscedant, inquit, tectis haec tristitia uestris.
 Namque puella iacet placido demersa sopore,
 Defunctam retur flentum quam nescia plebes.'
 Talia dicentem ridentum turba reliquit,

385* Torquebat soluens morbus pallore uirentem

386* Visceribus siccis fluxu sine fine cruoris

396] cf. Verg. Ge. III 460. 398] cf. Verg. Aen. II 313.

385 macherans K_2 , manans *Koenig coni.*, lacerans *Arev.* post u. 385
 exhibet C: Carpebat soluens morbos pallore uirentē

Viribus absumptis et to corpore fessā

Visceribus siccis fluxu sine fine cruoris; Pectoris etc.

Torquebat soluens morbus pallore uirentem *Poelm.*, Torpebatque graui
 morbus p. u. *Poelm. in mg.* 387 tacita *HI* 388 arcana *RMK₁PV₁B²Bb*
Poelm. in mg.; arcanaque fide s. *Poelm.* secum *MBb* fidei *M*, fidem
MpHI, fides K_1 (m. 1) 389 actum T^1 labes *M* 390 possit K_1K_2TBb
 391 pendentia K_2T^1 plebi MB^1 396 restrictu (m. 1) K_2T , constrictae
Poelm. 397 DE EADEM FILIA ITERVM *L* 399 suppraemę *RPHI*
 celebrabat *Mp* munera *RM*, funera (al' munera in mg. m. 2) *B*, funera
rell. 400 abscedant (m. 1) K_2T inquit *CMTBb* tristitia $R^1T^1B^1$
 401 iacit *C* dimersa *R* supore CT^1 402 eştimaş retur *Mp*, fertur
Poelm. in mg. quam flentum miretur *M* plebis *MTBb* 403 om. K_2
 (m. 1) T^1Bb dicenti (m. 1) K_1 requirit K_1T , reliquit † requirit K_2

- Quod morte abreptam dixit dormire puellam.
 405 Sed Christus, leti uictor uitaeque repertor,
 Frigentis dextram dignatus prendere dextra
 Surgere mox iussit miranda ad gaudia patris.
 Inde reuertenti clamor se protinus offert
 Caecorum pariter gressu labente duorum.
 410 Ollis Christus ait: ,Quid credunt pectora uestra?
 Num uirtute mea se reddet lumen adeptum?'
 Olli firmato se credere corde fatentur.
 Tum Christus fatur: ,Credentes cernite lucem
 Nec cuiquam nostrum post haec edicite nomen.'
 415 Dixit; sed propere per gaudia tanta uidentum
 Ardor inexpletus famam per cuncta serebat.
 Offerturque dehinc iuuenis, cui rapta sonorae
 Daemonis incursu fuerat substantia uocis.
 Ast ubi propulsus fugit de pectore daemon,
 420 Confestim sanae redierunt munera linguae.
 Talia mirantis populi stipante tumultu
 Vallatur; cernens sed milia tanta uirorum
 Ingemit ut ruris dominus, cui pascua laeta
 Innumerae tondent pecudes rectoris egentes.
 425 Tunc ad discipulos depromit talia dicta:
 ,Quam laetae segetes ruris per terga patescunt!

411] cf. Verg. Aen. III 658. 426] cf. Verg. Ge. I 1.

404 loeto *Mp* arreptam *B¹ H¹* puella *Mp* 405 laeti *C* 406 dexteram *M* 407 surge (re in *mg.*) *M* 408 DE DVOBVS CAECIS *L* reuertentem *R¹*, reuertendi *Mp¹* 409 lumine captorum *Poelm.* labante *coni.* *Arev.* 410 illis (*m.* 1) *K₂ T* Quid *CK₂* (*m.* 1) *T¹ V₁ Bb H¹*, si *rell.* 411 nunc *R¹* (*in mg.*) *MK₁ K₂* (*m.* 2) *T¹ BBb GH*, nonc *P¹* reddet quod *M* adeptum *H¹* 412 illi *C* 413 tum *CRBb*, tunc *rell.* lumen *M* (*in mg.*) *V₁ G¹* *Poelm.* 415 *||||* maior (propere *eras.*) *CV₂*, propere *Mp Mat. V₁* *Poelm.* *in mg.*, maior *rell.* 417 DE SVRDO E MVTO *L* adferturque *Poelm.* *in mg.* 418 fuerat] ferebat *Mp* 419 pulsus *M*, proculsus *Mp* peccatore *Mp* 422 uallatos *R* 423 utrucci (*m.* 1) *K₂*, utrucis *K₁ T* 424 tudent *C* pecodes *MK₂*, equites *L¹* rectores (*m.* 1) *K₂ TBb* 425 MESSIS MVLTa . . . *L* uerba *LMp V₁ V₂ BG Poelm.* 426 qua *H¹* latae *R*, late *B*; en late *Poelm.* *in mg.* segites (*m.* 1) *K₂ T¹ B*

- Sed rarus messor frugis superatur aceruo.
 Iam superest dominum segetis deposcere tantae,
 Ut sua rura uelit numero complere colentum.⁴
- 430 Haec fatus populo ex omni delecta seorsum
 Fortia conglomerat bissono pectora coetu.
 Hos ubi delegit, praeceptis talibus inplet:
 „Deuitate itiner, quod gentes perfidiosae
 Et Samaritarum fraudis uestigia calcant.
- 435 Pergite, qua patrii pecoris custodia labat.
 Pergentes uero similem mihi sumite mentem,
 Ut uobis subigat uirtutes daemonis atri
 Sancta fides curamque piam languoribus aptet.
 Hae uires nulla uobis mercede dabuntur
- 440 Et uos haut aliter gratuita inpendite dona.
 Non auri argentiae domet possessio mentem,
 Nec uos nummorum subigat scelerata cupido.
 Non geminas uestes nec plantis tegmina bina
 Virtutis nudae cupiat seruare minister.
- 445 Ingressi muros urbis perquirite semper,
 Hospitio quorum par sit succedere iustis;
 Ingressique dehinc pacem sub tecta uocate.

431* Bis sex consociat fidorum corda uirorum

427 rarus *T* fruges (*m. 1*) *K₂PT* 430 VBI MITTIT DISCIPVLOS
 SVOS PREDICARE *L* omni expectata *C* dilecta *CR*¹ 430 *om. Mp*
post u. 431 u. 431 legitur in CLG, in mg. add. in Bb² tertia c. G uer-*
sus 431 et 431 inuerso ordine Mat. K₂V₂N* 432 dilegit *R*¹ 433 itener
CMG; uiam quam Poelm. in mg. gentis K₁K₂LBH¹ 434 samaritū *R*¹
MV₁V₂, samaritanum K₁T¹G: atque Samaritum Poelm. fraudes R¹K₁Bb
ante uestigia erasum doctrina frequentat C calcent *M* 435 patri (*i ex*
u) *C* balat *V₁HL* 436 uere *HL* sūmite *C* 436 et 437 *transmutati*
in M subigant *RMpPB* uirtutem *Poelm. in mg.* 439 haec *TH¹*
*mercede CM*¹ 440 aut *C* 441 argentique *R* 442 nūmerum *R*¹ *ante*
subigat eras. rabies uanissima uincat C nec uos n. rabies uanissima
uincat Mp 443 non *CRK₁MpPBBbGH*, nec *rell.* 444 uirtuti *MK₁*
MpB Poelm. capiat MG seruire *R¹MLH¹ Poelm., portare MpV₁*
 445 ingressique *R* 446 pars *R*¹ 447 uocato *L*, uocare *N*

- Si tranquilla domus fuerit, pax illa manebit,
 Sin erit indignis habitantium moribus horrens,
 450 Diffugiet uestrumque abitur pax uestra sequetur.
 Excludet quicumque ferus uos limine tecti,
 Auribus aut duris spernet uititalia uerba,
 Excutite egressi domibus uestigia uestra,
 Haereat iniustae ne uobis portio uitae.
 455 Illos deterior Sodomorum poena manebit
 Suppliciiis, ueniet mundo cum terminus omni.
 Pergite nunc ut oues, durorum praeda luporum;
 Sed uos arguto serpentum corde uigete,
 Simplicitate tamen dulces superate columbas.
 460 Nam saepe incumbet uobis iniuria praeceptis
 Conciliisque hominum statuentur corpora uestra.
 Vos flagris uinclisque feris durisque tyrannis
 Frendens urgebit pro me uiolentia saeculi.
 Cum uos prodiderint, uerborum linquite curam,

451* Siue auersa dei famulos succedere tectis
 Hospitiique focos miscere grauata uetabit

451] cf. Ou. Ibis 613. 464] cf. Ou. Met. IX 697.

448 post si rasura 5—6 litt. in C 450 defugiet MP uirumque B¹
 habitum RMK, L Mp TBBb GH seque+tur (n eras.) C 451 ferox
 Poelm. limine L 452 penitrent M, penetret Poelm., speret (n a m. 2) T
 post 452 in C ras. 3 lin., quae haec fere continuisse uidentur: Siue (sin
 Matr.) auersa (aduersa Matr.) dei famulos succedere tectis Hospitiique
 focos (osp. fores Matr. al focos in mg.) miscere grauata uetabit (ingrata
 uitauit Matr.), hi duo uersus exstant in cod. Matr. et in edition. Dauentr.
 et Poelmanni 453 egressique M, egressu Poelm. in mg. 454 iniuste
 RMp uobis ne RHl // uitae (terrae eras.) C, terrae MpV, 455 post
 illos ras. (d+ horridior?) in C superior M post u. 456 insert. est
 u. 479 in MGH, a manu post. addit. est in C, eras. esse uidetur in B
 457 pergite nunc C (is super te m. 2) MpN, pergitis en rell. saeuorum
 MpV, Hl 458 uegete L¹ 459 ante dulces: puras eras. in C, quod
 habet Poelm. in mg. columbis (m. 1) K₁ 460 incumbit K, TG 461 con-
 sistent Poelm. in mg. 462 dirisque Bb¹ tyrannis // (catenis eras.) C,
 tyrandis (sic) M, catenis MpHl 463 urgebit K₁ seclii+ K₁ 464 tra-
 diderint Poelm. in mg. linquite // (ponite eras.) C, linquite MpV, Hl,
 ponite rell. cura C

- 465 Sponte fluens dabitur sermonis gratia uobis;
 Spiritus in uobis pro uobis digna loquetur.
 Prodet enim fratrem scelerata insania fratris,
 Ad letumque dabunt genitorum corpora nati.
 Vos odia urgebunt semper pro nomine nostro,
 470 Sed finem fidei comitatur gloria uitae.
 Profugite ex tectis, quae uos sectabitur, urbis;
 Inde aliam, mox inde aliam conquirit sedem.
 Nam uobis urbes semper superesse necesse est,
 Istrahelitarum quae dent sub nomine plebem.
 475 Discipulus numquam transcendat celsa magistri
 Culmina, nec dominum temptet praecellere seruus.
 Discipulo satis est uires aequare magistri
 Vel domini similem uirtutem prendere seruo.
 Pectoribus uestris semper timor omnis aberret;
 480 Nam nudata suis promuntur cuncta latebris.
 In tenebris tacite uobis quaecumque iubentur,
 Dicite praeclaro nitidi sub lumine solis.
 Auribus et uestris dicam quaecumque susurrans,
 Excelso in populos spargantur culmine tecti.
 485 Despicite illorum rabiem, qui corpora uestra
 Prosternent ferro: non est his ulla potestas
 Viuacem leto pariter dimittere mentem.

467] cf. Verg. Aen. VII 461. 479] cf. Verg. Aen. XI 14. 482] cf. Verg. Aen. VI 255. 484] cf. Verg. Aen. IV 186.

466 pro] in *L* nobis *T* 467 scelerata* (m *eras*.) *C* † fratri *P*
 fratrem autem prodet *Poelm.* in *mg.* 469 odio *LB*² *Poelm.* in *mg.*
 470 fidem *K*₁ (m. 1) *B*¹ 471 e *CRGH* insectabitur *M* 472 alia *C*
 post 472 uestigia uersuum supra laudat. in *marg. inf.* *M* inueniuntur
 473 urbis *T*¹ 474 Istrahelitarum *C*¹ numine *M*¹ 475 discipuli (m.
 1) *K*₁ transcendet *L*² 476 praescellere *M*, procellere *Mp* seruos (m. 1) *K*₁
 477 magistro *K*₁, *T*² 478 seruo* (s *eras*.) *C* m prendere seruo *om.* *Mp*
 479 *om.* *M* aborret *R*¹, aberit (m. 1) *K*₁, *TBb*, aberrat *GH* 480 notata *M*
 cuncta] lata *Poelm.* in *mg.* 481 iubentur a m. 2 in *R* 482 limine
*R*¹, *H*¹ 484 A+celso *L*, E+celso *T* 485 despicite *RK*₁, *LTB*¹, *Bb* ra-
 piem *C* 486 prosternunt *V*₁(?) *GH* *Poelm.* non est his *R*², sed non
 est his *C* (his *om.*) *R*¹ non his est *LGH*¹ 487 demittere *R*², *P*

- Illum sed potius cordis secreta pauescant,
 Corporis est animique simul cui cuncta potestas.
 490 Passeribus pretium nummi uix portio parua
 Proueniet; non est tamen unum credere dignum
 Iniussu Domini laqueos incurrere nostros.
 Quis dubitet sapiens, Domini sub pectore multis
 Cedere pinnatis hominem pro milibus unum?
 495 Qui me confessus fuerit sub iudice terrae,
 Hunc ego non aliter coram genitore fatebor;
 Sic itidem coram genitore negabo negantem.
 Non ego nunc pacem terris inmittere ueni,
 Sed gladium, patrio dirimat qui pectore natum
 500 Et dulcem natam dirimat qui pectore matris.
 Si quis amore meo genitorem pluris habebit,
 Vel matri suboliue meum postponet amorem,
 Sentiet horribilem nostra de sede repulsam.
 Contemnet quicumque animam pro nomine nostro,
 505 Inueniet laeta florentem fruge salutis.
 Qui uos suscipiet, me suscepisse benignis
 Obsequiis, idem me pro genitore supremo
 Suscepisse sibi gaudebit perpete uita.
 Talia discipulis bis sex cum iussa dedisset,
 510 Iustus Iohannes caeci de carceris umbris
 Sectantum e numero delectos talia dicta

494] cf. Ou. Met. I 325. 510] cf. Verg. Aen. VI 734.

488 pauescant *C* 489 est] *om. Mp* animique *CRM*, animaeque *rell.*
 iusta *B*, ^{cunc}ta *G* 491 proueniat *B* 492 sine iusu *M*, iniussu *uel* ni
 iussu *rell.* laqueos facile decidere laeto incurrere nostros *C* 494 cre-
 dere *M* (*in textu*) *R* (*in mg.*) *K₁Bb* pinnatis *plerique* 495 confesus
M, cum confessus *Mp* 496 & ego *M* 497 itidem] iterum *M* 498 im-
 mittere *C*, emittere *ML²MpB* 499 a patrio *Hl*, propio *N* 500 *in*
mg. *K₂T²* dulci *CV₁V₂* que *K₁* (*a m. 1*) 502 matri a *Hl* sobo-
 liue *rec.* postponat *Mp*, postponit *K₂T* 504 condemnet *M* prono-
 men *B¹* 505 laetam *K₂T* uirtutis *M*, salutem *RM* (*in mg.*) *K₂* (*m. 1*)
L¹V₂B¹HHl 506 suscipiet *C*, suscepit *R¹K₂* me] *om. T* benignus
R¹B¹ 507 idest *Mp* supremo *C* 508 uite *R¹* 509 IOHANNES
 DE CARCERE IHVM *L* 510 caecis *RMK₁K₂MpPV₂BbGH* 511 sex
 tantum *Hl* dilectos *ex* delectos *C*, dilectos (*m. 1*) *K₂T*

- Ad Christum portare iubet uerumque referre:
 ,Tune piis animis requies, quam regia caeli
 Pollicita est terris, nostro sub tempore fulgens?
 515 An aliam superest post haec sperare salutem?
 Talibus haec Christus dictis mandata remittit:
 ,Caecorum tenebrae mutantur lumine lucis
 Debiliumque uigent firmato robore membra;
 Lurida discutitur squamoso corpore lepra,
 520 Aeriae uocis penetrat surdas sonus aures.
 Redditur amissae leti post funera uitae
 Ad corpus remeans animae iam libera uirtus,
 Pauperibusque suis non dedignata patescit
 Fulgentis splendens aduentus gloria nostri.
 525 Ille beatus erit, quem non deceperit error.
 Talia discipuli referunt mandata magistro.
 Hoc super ad populum depromit talia Christus:
 ,Cur in deserto uoluistis uisere nuper
 Stramen harundineum uento uibrante moueri?
 530 Cur etiam molli uestitum ueste uidere?
 In domibus regum molli cum ueste tenentur.
 Ille profetarum solus transcendere uires

522* Depositum repetens animae substantia corpus

523* Omnibus et late non dedignata patescit

524* Lucifluis splendens aduentus gloria terris

513] cf. Verg. Aen. VII 210. 515] cf. Verg. Aen. II 354. 518] cf. Ciris 43.

514 pollicita est] largiter *HI* fulgens nostro *M* fulges (*m. 1*) *K*₂
 515 an *CV₁GHHI*, anne *rell.* alia *HI* 518 fugent (*in ras.*) *Mp*
 519 lurida lucida *C* squamosa *K₁* 520 penetrat *M²* surdas penetrat
 uocis *B* 521 amissae—uitae *C*, amissa—uita *rell.* post uitae: rursus
in C 522 remians *M* 522* post 522 legitur in *CV₁ Matr. Poelm.*
 depositam—substantiam *C* 522 et 522* inuerso ordine *V₁ Matr. Poelm.*
 523 patiscit *C* 523* legitur in *C* 524 splendens *Mp* 524* legitur in *C*
 525 deciperit *MK₁K₂TBb* 526 refferunt *M* 527 QUID EX ISTIS VI-
 DERE ARVNDINEM *L* hoc] c *in ras.* *C*, hec (*m. 2*) *K₂* at *C¹*
 528 uoluisti *HI* 529 stamen *RMK₁K₂PTGHI* bibrante *M* 531 en
 domibus *C* cōmolli *L* 532 post profetarum: scās eras. *in C* trans-
 cedere *R* fatidicis longe praeponitur ille prophetis *Poelm. in mg.*

- Iudicio ueteris scripti promittitur olim.
 Hunc etenim memorat uenerandae lectio uocis:
 535 En ego mitto meum stratas aptare ministrum
 Ante tuos uultus; genuit nec femina quemquam,
 Maior Iohannis nostri qui uiribus esset.
 Sed minor hoc caeli fiet sublimior aula.
 Huius ab exortu uim caeli regia sentit,
 540 Et caeli regnum uiolentia diripit atrox.
 Lex omnis summam Baptistae ad tempora cepit
 Atque profetarum finis concluditur idem.
 Si uultis uolucris penetralia noscere saeculi,
 Corpus Iohannis felix habitabile sumpsit
 545 Helias, quondam quem turbine missa corusco
 Flammipedum rapuit simulatio quadriugorum.
 Audiat haec dictis pandens uitalibus aures.
 Nunc tibi confiteor, genitor, cui gloria seruit
 Fulgentis caeli et terrarum frugiferentum,
 550 Celasti nunc quod sapientibus ista superbis

543* Ipse est Iohannis felix uenturus in aeuum

550* Oculis haec quondam parue sapientibus orsa

549] cf. Ouid. Met. II 17.

533 iudicii *C*, indicio *PT* olim unus *C* ut ueteres quondam cecinerunt oracula scripti *Poelm.* in *mg.* 534 hinc *R*¹ memora*t (n *eras.*) *C* 535 egomet *B* abtare *MMp* 537 qui maior nostris Ioanne hoc uiribus esset *Poelm.* in *mg.* 538 maior *R*¹ **aula (in *eras.*) *M* sed minimus caeli qui in regno est maior habetur *Poelm.* in *mg.* 539 ab] sub *R* sensit *K₂TBb* 541 LEX ET PROPHETE VSQVE AD IOHANNEM *L* hominis *Mp*¹ summam *ex corr.* in *K₁T* a tempore *RV₁*, in tempore *Poelm.* in *mg.* coepit *C* et alii 542 adque *C* fini *K₁K₂T* post 543 *CHIC*³ (= *Cantabrig. Gg 35 saec. XI*) *inserunt* Ipse est iohannis felix uenturus in aeuum, qui uersus in folio adnexo cod. *V₁* (u. 543—591) post 544 et in *Bodl.* (527 s. XIII) post 546 legitur 545 misso *MR¹V₂*, iussa *V₁* corrusco *C* 548 comfiteor *M* seruis *C* 549 frugiferarum *Poelm.* 550 in *mg.* add. *MK₂T*, post 552 *Bb* celesti *B¹BbHl* quid *MpB*, qui *K₁PH* nunc qui *Bb* Namque abscondisti *Poelm.* in *mg.* post 550 *insertus* est u. 550* in *CRL Mat. V₂Hl* haec oculis—paruae *RLV₂Hl*, *Populus*—parbe *Matr.*; sequitur in rasura *C*: Celasti quondam sapientibus ista superbis

- Paruulaque infantum uis haec comprehendere corda.
 Iam mihi regnantis sunt omnia tradita patris,
 Nec quisquam Domini poterit cognoscere natum,
 Ni solus genitor; genitorem mente uidebit
 555 Filius, aut idem pandet cui talia natus.
 Huc omnes ueniant, oneris quos sarcina uasti
 Conprimit; his poterit uirtus mea munere patris
 Antiquas uires hilari reparare quiete.
 Sumite forte iugum, leuis est mea sarcina iustis,
 560 Namque humili dulcem largitur corde salutem.
 Haec ubi dicta dedit, messis per culta grauatae
 Praeterit, et populus sectantum discipulorum
 Spicarum grandiam carpebat in ordine frugem.
 Ille dies ueteri poscebat lege quietem,
 565 Sabbata nam priscis repetebant otia iussis.
 Ecce Pharisei coram reprehendere Christum,
 Quod sanctae legis calcarent iussa metentes
 Discipuli. Legum sed tum completor Iesus
 Incipit his ueteris scripti monumenta retexens:
 570 ,Legistis certe, in templo Dauidae canorum
 Cum populo quondam panes sumpsisse sacratos
 Et propriam comitumque famem sedasse; sed illos
 Illicitum cuiquam fuerat contingere panes,
 Sumere quos solus poterat de lege sacerdos.
 575 Eiusdem scriptum est iusto moderamine legis:
 Sabbata profanent templo sine crimine uates.
 561] cf. Verg. Aen. II 790.

551 qui *MK₁K₂MpTV₁* infantum *M* comprehendere *K₁PTBBbG*
 552 regnanti *H¹* 554 nisi *C* genitorest *Mp* 555 itidem *RK₂T*
 pandit *RT¹H¹* 556 VENITE AD ME OMNES QVI LABORATIS *L*
 557 munera *K₁V₂* (*m. 1*) *Poelm.* 558 quietae *R* 560 largitur *CRM*,
 largitus *rell.* 561 DIE SABATI ABIIT PER GENTES *L* mensis
RK₁ 563 frugum *R* 565 sabbati *MpV₂* ex priscis *Mp* 566 pha-
 risei *plerique* curant *BLH Poelm. in mg.*, curam *Mp* reprehendere *C*
RMH, reprehendere *rell.* 568 tum *CRMpB*, tunc *rell.* completur
 (*m. 1*) *K₁K₂* 569 is *Poelm.* monumenta *C¹M¹*, monimenta *rell.*
 570 legis *L* 573 fuerit *R¹* 574 solus] lege *N¹* poterade *Mp*
 576 sabbato *R* ante profanent *eras*. dimoueant *C*, profanant *G*

- Nec minor est istic uestrae glomeratio turbae
 Quam templi uirtus. Caperent si pectora uestra,
 Quod non sacra Deus, sed malit mitia corda,
 580 Non iam saepe uiros damnasset factio sacros,
 Expertes culpa. Sed nunc ego sabbata cuncta
 Sponte mea dominans legis sub iure tenebo.
 Tunc conuenticula ipsorum post talia dicta
 Ingreditur; mox hic iuuenem pro limine cernit,
 585 Siccatum ex umero cui pondus inutile palmae
 Pendebat. Sed tum dictis temptando dolosis,
 Aegris an liceat per sabbata ferre medellam,
 Quaerunt, calcatae ut legis uindicta maneret.
 Christus ad haec: ,Foueam si forte pecuscula uestra
 590 Inciderint, certe transibitis otia legis
 Et pecus abrupto tolletis uile profundo.
 Quanto igitur nobis hominum curatio maior
 Ad benefacta animos tollens accendere debet!
 Ergo age tu, iuuenis, rediuiam tendito dextram.
 595 Cum dicto palmas sanus porrexit utrasque.
 His tum pro signis, quae uix ueneratio posset
 Mirantis digno populi sustollere cultu,
 Conciliis trucibus conclamant decipiendum.

585] cf. Ouid. Amor. III 7, 15. 593] cf. Verg. Aen. XII 426.

577 isti *C*, istic est *M*, istinc *K₂T*, ista *L* nostrae *T* 579 mallit
CK₁PTB¹, malit *MV₁BbG*, mali& *Mp*, malet *V₂* 580 iam *CM¹Mp*
K₁PBb, tam *rell.* sacros] praeceps *H¹*, uestra *Poelm.* 582 sponta *M*
 583 VBI MANVM ARIDAM RESTITVIT *L* tum *K₁K₂MpP* com-
 uenticula *M* eorum *MMpB¹*, illorum *Poelm. in mg.* 584 hiic** pro
 limine *M* **pro (in *eras.*) *K₁*, de *Poelm.* 587 medelam *R et rec.*,
 medillam *T¹* 588 aq̄ *K₂* 589 pepuscola *L¹* 590 inciderent *CR*, in-
 cederint *M* 591 uile tolletis *M* 594 ergogen *Mp* rediuiam tendito
C, rediuiam extendito *Poelm.*, sanam protendito *rell.* 595 palmas—
 utrasque *C*, palmam—utramque *rell.* sanam *ML* cum dicit palmam,
 alii palmas sanas utrasque *Poelm. in mg.* 596 istum *M* (in *mg.* iu-
 stum) *R* (in *mg.*) *K₁K₂PTBbGH*, istis *Poelm.* (iustum in *mg.*) quē *K₂*
 possit *MpP*, poset *M* 597 populis *CL* 598 consiliis *coni. Arev.* dispi-
 ciendum *RV₂*

- Talia perspicieus procerum molimina Christus
 600 Discedit; uariis hominum languoribus aptat
 Concessam in populos patria uirtute medellam.
 Oblatus sibi mox, quem daemonis horrida uirtus
 Et lingua et uisu truncatum uiuere poenae
 Et propriis escam cruciatibus esse uolebat.
 605 Hunc ubi curatum uisusque et uoce uigentem
 Caeca Pharisaeae cognouit factio gentis,
 Daemonis auxilio, qui princeps daemoniorum
 Solus nequitiae uires ditione teneret,
 Haec illum fecisse ferunt. Sed talia Christus
 610 Veridicis aperit conuincens pectora uerbis:
 „Si gemina regnum distractum parte dehiscat
 Et scissa aduersum sese diuulsio pugnet,
 Disruptis propere labentur cuncta medullis.
 Horridus et daemon si daemone pellitur atro,
 615 Aduersa sibimet scissus uirtute repugnat.
 Quis poterit praedam tectis auferre uiuorum,
 Ni prius adgressor custodum brachia nodis
 Vinciat, ut facilis ueniat direptio praedae?
 Quisque meis aberit discretus miles ab armis,
 620 Hostis in aduersa consistet fronte duelli.

608] cf. Verg. Aen. I 236.

599 VBI CAECVM ET MVTVM CVRAVIT L perspicieus CV₁,
 prospicieus *rell.* 600 discedit C, decedens M, decedens K₁K₂TBb, de-
 cessit *Poelm. in mg.*, discedens *rell.* uarii Mp aptet R¹ 601 conces-
 sum Bb in populis *Poelm. in mg.* patriam P medillam (m. 1) K₂T
 602 oblatus G, oblatusque *rell.* sibi mox *scripsi*, ***** mox (se illi
eras.) C, ibidem est M (est *exp.*) V₂, illi est Mp (illi *ex ubi*) V₁HI,
^{est illi} ibidem TG, ibidem *rell.* 603 uiuere p.] affixit amare *Poelm. in mg.*
 604 cruciantibus C 606 cognouit factio gentis] cognoscunt pectora plebis
 MpV₁ 608 ditione RH¹ d. teneret uires M 610 ueridicis K₁T com-
 uincens M uerbis] uirtus P 611 gemina est TBb distractum C, di-
 strictum N arte M 612 diuulsio C (diuisio *ante eras.*) V₁, deuulsio HI,
 diuisio *rell.* 613 disruptis K₂T¹HI 615 et scissus T¹Bb, scissa K₂ (m. 2)
 repugnet K₂TBb 617 pius T¹ adgressus MpV₁ custodem L nubis
 (m. 1) K₂T 618 uincere K₂ (m. 1) ut] et MK₁L¹T¹Bb 619 et 620
erasi in C aberit—meis *om.* Mp 620 consistit K₁PTBbG

- Quisque meis gregibus cogendis liber aberrat,
 Dissicet ille mei pecoris per deuia pastus.
 Sed quicumque hominum fuerit super omnibus error,
 Dimitti poterit; tantum ne Spiritus umquam
 625 Vocibus insana laceretur mente profusis.
 Siue furens hominis nato conuicia quisquam
 Ingeret, haec etiam poterunt peccata remitti.
 Spiritus at sanctus tantum cuiusque profana
 Verborum rabie uiolabitur, inreuocatis
 630 Suppliciis nunc et semper torrebatur ignis.
 Quando ueneniferi serpentis saeua propago
 Sermonum dulci poterit mitescere fructu?
 Nam bona thesauris promuntur dulcia iustis
 Et mala letifero procedunt ore uenena.
 635 Verborum meritis ueniet sub iudice poena,
 Verborum meritis dabitur sub iudice uita.
 Quae genitor faciet, sectabitur omnia natus,
 Namque idem nato manifestat cuncta uidenda
 Et potiora dehinc tribuet miracula rerum.
 640 Sicut enim genitor demortua corpora reddet
 Ad claram uitae lucem, sic omnia natus,
 Quae uolet, ad lumen surgentia corpora ducet,
 Nec genitor quicquam uestri se iudice quaeret,
 Sed dedit haec nato quaerendi iura per orbem,
 645 Gloria quo maneat similis natoque patrique.

639] cf. Verg. Ge. IV 441.

621 aberat *C*, oberat *R*, ab***atur *Mp*, oberrat *Poelm.* in *mg.* libero
 erret *L* 621 et 622 *desunt* in *H* 622 dissicet (*m.* 1) *K₂T* 623 error]
 eius *Hl* 626 conuicia *RMpPTBH* 627 ingerit *ML*, ingerat *MpV₁*,
 potu-runt (e *eras.*) *K₂T* remitti] relinqui *R* 628 ac *T*, ad *Bb*
 629 rabiem *K₂* 630 igni *MpV₁* 632 mitescere *C*, mitescere *V₂T¹*
 633 thesauris *K₂T¹* dulcia] congrua *V₁Hl* 634 laetifero *C* 635 in
mg. inf. suppletus in *M* paenas *M* 636 uite *Hl* 637 DE VNI-
 TATE PATRIS ET FILII *L* 638 manifesta *M* 639 priora *M* tri-
 buit *R¹* 640 genitore demortua *M*; emortua *K₁LMpV₂BBbGH* re-dit
 (d *eras.*) *C*, reddit *P* 642 lumen *CMpPV₁BHHl*, superos *rell.* ducit
RMK₂PBBbGH 643 quicquam *CRMK₁K₂* (*m.* 1) *T¹V₂Bb*, quemquam
rell.

- Namque repulsus erit uestro si natus honore,
 Inprobitate pari genitorem despicietis.
 Sed cui nostra fidem sermonis gratia figet,
 Mox me mittentis genitoris dona patescent
 650 Aeternamque dabit praesens constantia uitam.
 Iudiciumque illi non est, sed migrat ab atra
 Morte procul lucisque uigens ad limina tendit.
 Adueniet tempus, cum mortua corpora uocem
 Accipient nostram et uitam cum uoce tenebunt.
 655 Nam sicut genitor uitam sibi possidet in se,
 Sic tribuit nato uitam et ius dicere iussit,
 In terras hominis quoniam cum corpore uenit.
 Nec uobis mirum uideatur, corpora cuncta
 Vocis ad auditum propriis exsurgere bustis,
 660 Iustorumque animas rediuiuo corpore necti,
 Iudicioque graui miseros exsurgere prauos.
 Nec mihi iudicium tribuit mea sola potestas,
 Arbitrio quoniam genitoris cuncta iubentur,
 Qui me iustitiam terris disquirere iussit.
 665 Namque ego si proprio testis pro nomine surgam,
 Falsa loquar; aliusque itidem quia testis habetur
 Pro nobis, semper mihi talia temnere fas est.
 Nam ueris operum signis manifestior omni
 Luce nitet praesens nostris testatio factis.

652] cf. Verg. Aen. VI 696. 667] cf. Verg. Aen. I 77.

646 nam *M* despicietis *RR₁K₂TB¹BbH* 648 fide *C* figet *CLP*
V₁GHHI, figit *rell.* 649 emittentis *MHI* patiscunt *C* despiciens—
 patescent *om. Mp* 653 DE DIE IVDICII *L* adueniat *R¹HI* tempus
 quo mortua *Poelm. in mg.* 654 acceperit *C*, accipiant *L* tenebit *HI*
 655 possedit *C*, posedet *M* ipse *M* 656 et ius dicere iussit sic tribuit
 nato uitam *K₁K₂ (m. 1) T¹* et ius—hominis *om. M¹Bb¹* 657 terras *C*
LMpPV₁BGH, terris *rell.* cum *C*, de *rell.* torpores *Mp uu. 658—*
 676 post 764 leguntur in *M* 658 mirum uobis *HI* 659 ad] *om. Mp*
 proprii *C*, epropitis *Mp* 662 tribuet *CK₁K₂G*, tribuat *V₂* uoluntas
MK₁K₂LPV₁BBbH 663 iubet *M* 666 loquor *B* alius *M, s. l. K₂*
T²Bb habet* *C* 667 semper] recte *R²T* mihi iam *C* 668 uiris *C*,
 uerius *M*, uires *(m. 1) K₂T* 669 actio *M*, testatio in *ras. K₂T²*, est
 actio *Bb¹* facti* *T*

- 670 Talia concedens genitor mihi testis adhaeret,
 Qui me dimisit terris sua ponere iussa.
 Huius enim uocem numquam comprehendere quistis
 Nec speciem propriam concessit uisere uobis.
 Nec sermo ipsius poterit per uestra sedere
 675 Pectora, credendi quoniam substantia nulla est.
 Quaeratur ueterum scriptorum lectio uobis,
 Perpetuam cunctis uitam quam ferre putatis.
 Haec etiam nostrum testatur lectio donum.
 Nec tamen audetis propius consistere nobis,
 680 Ne uerae uobis contingat gratia uitae.
 Non mihi captatur terrenae gloria laudis.
 Namque ego quod summi genitoris nomine ueni,
 Respuitur uobis, ueniet sed decolor alter,
 Nomine quem fultum proprio gens uestra sequetur.
 685 Alternae in uobis captatur gloria famae,
 Unius et solam fugitis disquirere laudem.
 Nec uos arguerim coram genitore, sed illic
 Accusator erit, quem spes modo uestra celebrat,
 Moyses, quem fidei nullo seruastis honore.
 690 Eius enim scriptis uester si crederet error,
 Crederet et nobis, Moysi quem scripta frequentant.
 Talia tum contra scribarum uerba sequuntur:
 ,Vocibus indubitata fides comitabitur istis,
 Si uirtus certis firmet miracula signis.'
 695 Ille dehinc: ,Polluta malis generatio quaerit

670 concedens *C* adhaeret mihi *M* 671 dimisit *R²K₂B¹HH¹*
 terras *H¹* 672 cuius *MK₁K₂* comprehendere *R¹MpBb*, comprende *T*,
 comprende *P* quistis] quisquam *C* 673 concessit *C* 675 credenti *R¹*
 est] *om. M* 677 cuncti *H¹* 678 nostram - domum *L* 679 proprius
LT¹B¹ 680 ne* *B* 681 iteratus in *mg. legitur R*; *uers. iter. eras.*
in M 683 decolor *CK₂T¹Bb¹*, decollor *M*, discolor *rell.* 684 sequitur
K₁Mp 686 disquerere *CK₂* 688 spes] *sps R* uestra modo *M* 689 Moyses
C (saepius) seruastis *C Matr. Poelm.*, seruatis *rell.* 690 scribitis *C*
 eror *C* 691 crederit *K₂T* moisi *C*, moysei *M*, moysi *Mp*, mose *T*,
 moyse *K₂* 692 VBI IVDEI QVERVNT SIGNA *L* tum] *om. M* istis]
 iusis *M* 694 signet *M¹* 695 mallis *P*, magis *LBbGH*

- Signa sibi; rebus stabunt sed signa futuris.
 Namque profeta cauo quantum sub pectore ceti
 Temporis absumpsit, terrae in penetralibus altis
 Progenies hominis tantum demersa manebit.
- 700 Adueniet tempus, cum surget reddita uitae
 Gens hominum propriis in fletum dedita gestis.
 Haec istam digno damnabit crimine gentem,
 Quod maris e fundo surgentis uoce profetae
 Commonita in lacrimas Dominum proiecta reflexit.
- 705 Hic et Ionaeis monitis potiora iubentur,
 Contemnitque feris animis gens impia lucem.
 Et regina Noti uitales surget in oras.
 Illius ad specimen damnabitur effera plebes,
 Finibus extremis Libyae quod uenerit illa,
- 710 Ut Solomona pium, praeceptis dedita iussis,
 Audiret; potior nunc est Solomone potestas
 Et tamen obtunsae caecantur pectora plebis.
 Expulsus si quando fugit de pectore daemon,
 Quem turbat sanctus purgato corpore flatus,
- 715 Ille uenenatis conlustrat passibus oras,
 Qua nulla excurrit fontani gurgitis unda,
 Nec requiem placidae sedis sibi repperit ardens.
 Tunc repetit suetae sitiens habitacula mentis.
- 698] cf. Verg. Aen. VII 59. 702] cf. Verg. Aen. VI 430.

697 coeti *RM et alii* 698 adsumpsit *R¹LMp* penetrabilibus *R¹T¹V₁*
 699 dimersa *RLT²B¹* 703 effundo *M* 704 commota *R¹K₁* 705 ionae (is
a m. 2) T 707 nothi *RK₁PBbG*, austri *H* noditur ales *M* horas *K₂*
TBbG, auras *HI¹* 708 specimen *C Matr.*, spetiem *K₁*, spetium *L*,
 speciem *rell.* clamnabitur *R* affere *M* plebes *T*, plebis *MK₂ (m. 2) T²*
 709 uenerat *K₁K₂* 710 Solomona *CMp*, Salomona *rell.* iussis (*s₂ fere*
eras.) C 712 obtunsa (*m. 1) K₁T*, obtunso *K₂*, obtense *P*, obtuso *V₁*
 pectore *Mp* plebi *MK₁TBb* caecatur pectore plebes *HI¹* 713 ex-
 plusus *M* 714 purgat ^{turbat} *M*, turbat ^{purgat} *K₁*, purgat *Bb¹* prolato e *M¹K₁T¹*
 (predato s. l. m. 2) *Bb* (e om.) e corpore *MpP Poelm.*; proluto e c. *coni.*
Reuschius corpore] pectore *HI¹* 715 horas *K₂T* 716 quas *M* fon-
 tan* *M* unde *R¹* 717 placitae *RMK₁K₂PTV₁BbG* 718 tum *RM*
K₁K₂TG repetet *CT* sueta *MK₁K₂T¹G* querens *Mp*

- At si forte suis obnoxia corda uenenis
 720 Ornatuque leui ridentia limina cernit,
 Adsociat septem similes glomerando furores
 Vis inimica homini penetratque in uiscera serpens.
 Sic genus hoc uero mentis cum degenerarit,
 Vincula perpetuis deflebit subdita poenis.⁴
 725 Atque ea dum populis uitalia dicta frequentat,
 Pro foribus mater cum fratribus adstitit illi
 Et miscere foris sermonem comminus orat.
 Talia tum matris mandatis dicta remittit:
 ,Hic mecum genetrix, mecum germana residunt
 730 Corpora. Nam patria inpletur cuicumque uoluntas,
 Ille meo proprium conecit sanguine corpus,
 Et matris generisque mei sub nomine habetur.⁴
 Progreditur templo terrarum lumen Iesus
 Et maris extrema terraeque resedit in ora,
 735 Innumeraeque illuc plebis fluxere cateruae.
 Ille sed excelsam scandens, quae proxima, puppim
 Litora complenti depromit talia plebi:
 ,Ecce sator proprio commendat semina ruri;
 Illa cadunt diuersa solo sortemque locorum
 740 Pro uirtute ferunt. Nam sicubi trita uiarum
 Sub pedibus solido densetur limite tellus,

719 ac *RMT*¹*V*₂*Bb*, ad *Mp* 720 leui* *C* 722 hominique penetrat
 uiscera *M* 723 mentis] sensu *B* et edit. degener errat *RB*, ex corr.
*K*₁*K*₂*TPGHH*¹ Sic istec generatio deteriora priorum *Mp*, qui uer-
 sus post 723 legitur in *H*¹ 724 uincla *RM* deflebit *M*, defluit *Mp*
 subsita *M* 725 VBI MATER IHS STABAT FORAS *L* interea *M*
 atque haec *Poelm.* in *mg.* cum *RMMpPBb* *uu.* II 726—III 276 de-
 sunt in *G*; in *Mp* uers. ita se excipiunt 720, 723, 724, 721, 722, 725, 726
 726 adstetit *CK*₁*K*₂, adstitit *M* illi *CRMBb*¹, illic *rell.* 727 misceri
*MK*₂ (*m.* 2) *V*₂ (*m.* 1) *T*² 728 tu *Mp* dictis mandata *B* 729 huc *M*
 genetrex *M* resident *R* (*corr.* 2); hic residunt mecum *Mp* 730 patris
*RK*₁ (*ex corr.*) adimpletur *M* 733 lumi^{ue} *M* 734 ma^{ris} (*t eras.*)
*CK*₁*T* residit *R*, res^{dent} *M* 736 PARABOLA . . . *L* excelsa *H*¹
 quae (*a eras.*) *C*, in *RMpV*₁, & in quē *P*, quae *om.* *H*; celeri pede *Poelm.*
 in *mg.* proxima fuit *M* pupin *R*, puppem *T*¹ 738 propria *V*₁*B*¹
 739 sortesque *Poelm.* 741 limine *M*

- Aeriis auibus dant nudam semina praedam.
 Ast ubi pertenui uelantur puluere saxa,
 Farra quidem uiridem depromunt germinis ortum;
 745 Sed quia nulla subest suci substantia glebis,
 Inserto arescunt radicum fila calore,
 Cunctaque mox apicum labuntur acumina leto.
 Seminibusque aliis contingunt aspera rura;
 Sentibus hic spinisque feris uelocius exit
 750 Roboris augmentum frugemque internecat angens.
 Uberibus nero dantur quae semina glebis,
 Illa ferunt pulchram segetem, cui laeta frequentat
 Incrementa sui centeno copia fetu.
 Audiat haec, aures mentis qui gestat apertas.
 755 Talia discipuli mirantes dicta requirunt,
 Implicitis populo cur clauderet omnia uerbis,
 Ille sed amota credentum plebe profatur:
 ,Vobis, qui firmo robustam pectore mentem
 Ad capienda Dei penetralia constabilistis,
 760 Concessum est aditis penitus consistere regni;
 Illis pro merito clauduntur lumina mentis.
 Si quis habet dignus, capiet potiora redundans;
 Qui uero expertes caelestis muneris errant,
 Amittent etiam, proprium quodcumque retentant.
 765 Idcirco obscuris coopertum ambagibus illum
 Perstringit populum sermonis gratia nostri,
 Ut dictum Esaiæ merita de plebe recurrat:

742 aereis *MpBHI* nudam dant *V*₂ (*a m. 2*), dant nuda *V*₁, d. uilem *L*² *Poelm.* 743 tenui *Mp* pulu+er+e *R* 744 terra—depromit *M*
 745 suci *CK*₂ (*m. 1*) *T*¹*N*, si+ccis *P*, sicci *Matr.*, duris *V*₁*HI*, siccis *rell.*
 746 in *ras.* *R*² fil+a (*i eras.*) *K*₁ 747 aculmina *Bb* 749 his *C*, hiic *M*, hic alii *HI* feri *C* 750 roburis *M* aumentum *MT*¹ inter-
 naecat *C* anguens *MK*₂, egens *Mp*¹, angues *Bb*¹ 752 frequentant
MBL 754 que *CMp* 756 cl+uderet *P* 757 ille sed amota *CP*, ille
 semota *M*, ille sed admota *RK*₁*K*₂*MpTV*₁*V*₂*Bb* credent+um (*i eras.*) *M*
 plebem *C* 759 penetrabilia *P* constabilitis *K*₂*T*¹*Bb* 760 aditis
plerique 761 limina *K*₁ (*m. 1*) *V*₂ limina uitae *Poelm.* 762 quis] quid
nonnullae editiones meritis potiora capesset *V*₁*HI* 764 amittant *P*¹
 765 coopertum *C*, cooperta *rell.* 766 perstringet *R*²*MK*₁*K*₂*TBb*, prae-
 stringit *V*₁*V*₂ 767 isaiæ *R*

- En populi mentes uelantur ad omnia crassis
 Obicibus, sensu ne tangerent munera uitae.
- 770 Auribus adsistunt clausis oculisque grauatis,
 Ne conuersa bono sanetur noxia plebes.
 Quam uestrae nunc sunt aures oculique beati!
 Nam multi ueteres iusti sanctique profetae,
 Quae uobis clarent, orarunt cernere dona.
- 775 Accipite ergo animis, qui sit de semine sensus:
 Quisque meum uerbum summas dimittit in aures,
 Nec sensus recipit stabili praecepta uigore,
 Eripit illius totum de pectore daemon.
- Hic agro est similis duro, qui germina farris
- 780 Exponit rapidis auibus sine fruge rapinam.
 Sunt alii, laeto qui pectore nostra receptant,
 Sed breuis est illis perceptae gratia frugis.
 Nam si dura premat mentem strictura coercens,
 Continuo trepidi produnt sibi credita leto.
- 785 His saxosus ager simili leuitate uirescit.
 At spinosus ager curarum mole grauatis
 Respondet, pressant quos pondera diuitiarum.
 Semina sic nostri sermonis pressa grauantur,
 Nec fructus sequitur spinarum horrore necatus.
- 790 Pingua sic itidem paribus stant uiribus arua
 Illis, qui clarae capiunt praecepta salutis,
 Quae penetrant animum sensu tractante tenaci
 Centuplicemque ferunt uirtutis robore frugem.'

775] cf. Verg. Aen. III 250, X 104.

771 conuersa *M* plebis *MK₂T¹* 772 oculi*que *K₁* 773 ueteris *T¹*
 sancti iustique *RLBH* 775 accipete *C* animi (s a m. 2) *K₂T* quis
MpHl, que *Bb* 776 demittit *P Poelm.* 777 sensus] uelox *V₁Hl*
 778 eripiet *V₁* 779 hic] talis *Poelm.* similis est *ML* qui] que *C*
 germine *CL¹Mp* farris *C Poelm.*, calle *rell.* 780 exponet *C* 781 no-
 stro *R¹* 783 cohercens *RMPH* tribulatio cordis *V₁Hl* 785 hic *CK₁*
 (m. 1) leuitate] de uita *C* uirescet *C* 786 more *K₂* (m. 1) *Bb* gra-
 uatus *RK₁B¹* 787 responde*t (n eras.) *T* praeceptant *M* 788 si *M*
 791 illi *Hl* clarae *CV₁* 792 tractante *CK₂* (m. 2) *Mp Matr. PHN*,
 tractant (te a m. 2) *T*, tractata *rell.* 793 robure *M*

- Haec tum discipulis plebique haec insuper addit:
 795 ,Agricolae simile est regnum sublime Tonantis.
 Ille iacit proprio mandans bona semina ruri,
 Sed post subripiens hominum insidiando sopori
 Trux inimicus adit loliumque inspergit amarum.
 Ecce sed ad fructum culmis cum spiceus horror
 800 Processit, lolio messis maculata redundat.
 Tum domino famuli mirantes talia fantur:
 Nonne bonum terrae semen per terga dedisti?
 Unde igitur lolio turpi tua rura grauantur?
 Sed iam, si iubeas, messem purgabimus omnem,
 805 Triticeusque nitor selecta sorde resistet.
 Tum dominus miti contra sermone profatur:
 Hic dolus est, inimice, tuus, sed farra sinamus
 Crescere cum lolio. Pleno nam tempore messis
 Secretum lolium conexo fasce iubebo
 810 Ignibus exuri; at nostro de semine messor
 Horrea nostra dehinc purgata fruge replebit.
 Haut aliter simile est, cordis si panditis aures,
 Praeparui grano regnum caeleste sinapis,
 Quod proprio insinuans disponit cultor agello.
 815 Seminibusque illud minus omnibus esse uirentum
 Creditur; at iusti mox incrementa uiroris
 Sumpserit, erecto transcendit uertice cunctas

794] cf. Verg. Aen. XI 107. 799] cf. Verg. Ge. I 314. 814] cf. Ou. Fast. V 499.

794 tunc *CM*¹*P* addidit *Mp* 795 ALIA PARABOLA DE SEMINANTE... *L* agricolae *C* simili ē *Mp* 797 surripiens *H* homini *Poelm.* insitiando *M*, insidiare *Hl* soporem *Poelm.* 798 addit *M* spargit *M* 799 culminis *M* conspiceus *K*₁ (*m. 1*) 803 turpia *T*¹ grauantur rura *M* 805 tritici Usque *C* resistet *CV*₂, nitebit *Matr.* *V*₁ *Poelm. in mg.*, nitescet *rell.* (*cf. III* 322) 806 mitti *P* 810 at] *om. C*, et *Hl* messis *Poelm. in mg.* 812 aut *C* pandetis *C*, pandet (*m. 1*) *K*₂*TBb* 813 praparui *M* sinapi *C*, senapis *K*₁, sinapis *rell.* *cf. III* 376 814 per sinum flectans sinuans *Mp* 815 uiuentum *M* 816 incrementa *C* 817 sumē^{erit} *M*

Agrorum fruges, ramis ut plumea turba
Conludat possitque umbras habitare uirentes.

- 820 Fermento par est munus caeleste salubri,
Quod magna condit mulier sub mole farinae.
Illa dehinc modico fermenti mixta calore
Conducto, unius coalescit corpore massae.⁴

- Talia tum populo perplexis condita uerbis
825 Promebat, ueteris quo possent dicta profetae
Ordine saeculorum iussis concurrere rebus:
Os aperire meum dignabor, condita mundi
Conuoluet ructans uarii sermonis imago.
Inde domum repetit serus turbasque reliquit.

818 agnorum *M* 819 conludat *CM¹MpPT¹V*, considat *rell.* possit
sub umbras *M* uirentes (*in ras.*) *M* 821 condit magna *Poelm.* 822 fir-
menti (*m. 1*) *K₂T* mixta] a *ex i Mp* 823 coaliscet *C* masae *M*
824 dum *MK₁* (*m. 1*) *LPT Poelm. in mg.* 825 possint *RMK₁K₂PTBBbH*
profetae *C* 826 saeculorum *MK₁B¹* 827 mehum *L* 828 conuoluet *M*,
conuoluit *R*, cum uoluet *B¹* ructans (*u. eras.*) *M* 829 serus] uictor *C*
C³, fortasse doctor relinquit *Mp* EXPLT INCPT · LIBER · TERTIVS
C, LIBER SECVNDVS EXPLICIT INCIPIT TERTIVS *MRPL* (*add.*
DECLARATIO MESSIS), EXPLICIT LIBER SECVNDVS : INCIPIT
TERTIVS *RB* (*add.* IUVENCI), G. VETTI AQUILINI SIVE IUVEN-
CI.VC. PRESBITERI EVANGELIORV LIB · II · EXP INCIPIT TERTIVS
K₁K₂T (*add.* LIBER) *Bb*

LIBER TERTIUS.

- Fuderat in terras roseum iubar ignicomus sol.
 Discipuli rogitant, lolii quid quaestio uellet
 Et segetis; clarus quibus haec depromit Iesus:
 ,Optima qui farris commendat semina glebis,
 5 Filius est hominis; mundum sub nomine ruris
 Accipite, atque homines puro pro semine iustos.
 At lolium infelix cooperti daemonis arte
 Sunt homines; inimicus erit, uis horrida, daemon;
 Extremus mundi finis pro tempore messis.
 10 Messores patrii uenient per rura ministri,
 Quos hominis natus proprii de corpore regni
 Colligere erroris laqueos labemque iubebit
 Collectosque simul rapidis exurere flammis.
 Dentibus his stridor semper fletusque perennis,
 15 Secretisque piis ueniet lux aurea uitae,
 Sedibus ut caeli uiuantur lumina solis.⁴
 Haec docuit patriamque redit seruator in urbem.
 Illic expediens populis — mirabile dictu —
 Iustitiae leges uitaeque salubria iussa,
 20 Virtutes patrias simul insinuando docebat.
 Tunc liuore graui plebes conmoti suorum
 Praesentis simul doni miracula uoluens
 Et generis noti reputans ex ordine gentem,

7] cf. Verg. Ecl. V 37. 15] cf. Verg. Aen. VIII 670. 18] cf. Verg. Ge. II 30. 23] cf. Verg. Aen. VIII 722.

1 terris *V₂HI* 2 lolii (1 *eras.*) *A* 2 uelit *RMK₂* (m. 1) *PTV₂*
 3 segetes *AK₁* clarus] *xps V₁HI* 4 optima *RMAMPB* 7 infelix *M*
 cooperte *Mp* 10 patris *Poelm.* 11 proprio *Bb* 12 collegere *R¹T¹*,
 corrigere *AV₂* errores (m. 1) *K₁K₂T* iubebat *HI* 13 collectisque *HI*
 rabidis *K₁* (ex corr.) *P* 14 histridior *L*, histridor *B* fletusque *CMp*
PTV₁, *Poelm.* in mg., luctusque *rell.* perendis (sic) *M* 17 re+it *M*
 seruator *CK₁K₂MpPTBb*, saluator *rell.* 18 dicti in *A* 19 legis *MA*
K₂T¹Bb¹ 20 simulque *M*, patriasque *B* 21 tum *A²K₁K₂* (m. 1) *T*
 plebis *AK₂T¹* 22 doni *CR*, dñi *rell.*

Haec inter sese mussanti uoce uolutant:

- 25 ,Nonne hic est fabri suboles, cui nomen Ioseph?
Non Maria est genetrix, non fratrum nota propago?
Unde igitur legis doctor tantaeque minister
Virtutis, cedit cui labes uicta malorum?
Nazara sic plebes; cui talia reddit Iesus:

- 30 ,Temnuntur propriis miracula semper in oris
Et sine honore manent patria sub sede profetae.
Talibus indignans pressit sua munera Christus.

Interea ad regem uolitabat fama superbum,
Quod mala cuncta illi uirtus diuina domaret.

- 35 Sed putat Herodes, leti quod lege remissus
Tanta ut Iohannes uirtutis dona teneret.
Nam quondam cernens liuenti pectore daemon,
Erroris labem puris quod solueret undis
Iustus Iohannes, damnis accensa malorum

- 40 Tunc petit Herodem pestis saeuissima regem.
Et facile iniusti penetrans habitacula cordis
Adcumulare feris subigit scelera impia gestis.
Arserat inlicito Herodes accensus amore
In thalamos fratris, casto quod iure uetabat

- 45 Doctus Iohannes. Feritas sed nescia recti
Subiecit leges pedibus fruiturque nefandis
Conubiis ipsumque super, qui praua uetabat,

43] cf. Verg. Aen. VII 496. 46] cf. Verg. Ge. II 492.

24 mussanti *CT¹V₁Bb*, submissa *Poelm.*, musitanti *rell.* uolutat *K₂*
(*m. 2*) *T*, susurrant *V₁* 25 sobolis *AT¹* 26 nonne *A¹* patrum *M¹*
propago] *CR*, propago est *rell.* 27 magister *RBL* 28 laues *A*, labis
K₁K₂T uicta] cuncta *V₁Hl* laborum *V₁V₂Poelm.* 29 Gazara *V₁*
sit *V₂Hl* plebis *MAK₁K₂PT¹Bb* reddidit *MT¹*, reddet *A¹* 30 ho-
ris *Hl* 31 profetae *C* 33 superuum *C* 34 illi *CT¹*, illic *rell.* doma-
rit *C*, donaret *A¹* 35 lege remissus] surgere posset *Hl* 36 tantae] *iii*
Iohannis (*ex corr.*) *M* 37 quoniam *M¹*, quando (*in ras. m. 2*) *K₁T*
libenti *CK₂T¹* 38 lauam *A* 41 penetrans *M* 42 adcomolare *R*
subegit *RV₂* scelere *Hl* 43 inlicita *Hl* herodis *MK₂T¹* 44 tha-
lamis *T¹* casto *CV₁Poelm. in mg.*, sancto *rell.* uetebat *M* 45 io-
hannis *MK₂T* 46 sebiecit *R¹* legis *K₂T¹Bb¹* 47 ipsumque] istum
(*m. al.*) *M*, iustumque *Poelm. in mg.* insuper *M* qui *MK₂T¹Poelm.*,
quia *rell.* uetebat *K₁P¹*

- Carceris inmersum tenebris uinclisque grauauit.
 Sanguine nam iusti primo compressa timore
 50 Abstinuit sitiens feritas, quia magna profetam
 Plebis Iohannem ueneratio suscipiebat.
 Natali sed forte die cum laeta tyrannus
 Herodes celsis strueret conuiuia mensis,
 Luxuriae quoniam coniuncta superbia gaudet,
 55 In medio iuuenum reginae filia uirgo,
 Alternos laterum celerans sinuamine motus,
 Conpositas cantu inhgit modulante choreas.
 Ipse sed in primis mirata uirginis arte
 Attonitus stupuit; tunc praemia cuncta patere
 60 Iuratus spondet, quaecumque puella petisset.
 Illa sed horrendae seruans scelera impia matris
 Urget Iohannis caput a ceruice reuelli
 Et lance inferri praesentia munera poscens.
 Praesentum Herodes procerum sub pondere tristis,
 65 Iurandique memor iuris tamen imperat aegre,
 Insontis caput inferri tradique puellae.
 Illa — nefas — matri scelerata ad gaudia portat.
 Corporis at lacerum flentes sine nomine truncum
 Discipuli condunt terrae Christumque sequuntur.

53] cf. Verg. Aen. I 638. 59] cf. Verg. Ge. II 508. 62] cf. Verg. Ge. IV 523. 68] cf. Verg. Aen. II 557.

48 inmersum *C*, inmersit *rell.* uinclisque K_2T^1 grauabit AV_2
 49 promotio pressa timore *Poelm. in mg.* 50 profetam *C* 51 uene-
 ratione T^1 suscipiebat $MK_1K_2MpTV_1$ 52 natalis LP tyrannus *C*,
 tyrandus M 53 herodis $M^1K_2T^1$ celsi Mp instrueret V_1 mensis CV_1 ,
 tectis *rell.* 54 luxoriae MB^1 55 medi A filie L 56 caelerans RM
 motos P 57 cantu] s. l. C^2 conpositas lusit R († iungit *m.* 2) A lusi-
 scantō A iugit Mp , iunxit L modulante C 59 patere CV_1Bb , parare
rell. 60 spondit RB^1 62 urget $RMPB^1Bb$ iohannes C capud C
 e R 63 poscens CRV_1V_2Bb , poscent (*m.* 1) K_2P , poscit *rell.* 64 hero-
 dis $MK_1K_2T^1$ mox rex procerum de N 65 iuratumque T^1 aeger A
Poelm. in mg. 66 capud C imferri M 67 matri C , matris *rell.* cf.
Matth. XIV 11 68 ad plerique 69 (= 73) secuntur $K_1K_2MpPT^2Bb$

- 70 Ille ubi cognouit iusti miserabile letum,
Deserit insonti pollutam sanguine terram
Frondosaque latet secretae uallis in umbra.
Sed populi immensae uirtutis dona sequuntur.
Ille ubi credentum turbas in ualle remota
- 75 Conuenisse uidet, morborum tabe repulsa
Corpora subiecit miseratus multa medellae.
Iamque sub extremo labentis lumine solis
Discipuli Christo suadent dimittere turbas,
Ut sibi quisque paret quaerens per compita uictum.
- 80 Ille iubet cunctis ibidem conuiuia poni.
Discipuli ostendunt, nil amplius esse ciborum
Ni pisces geminos et farris fragmina quinque.
,Hoc, inquit, satis est.' Tum mox discumbere plebem
Gramineisque toris iussit componere membra.
- 85 Suspiciensque dehinc caelum genitore precato
Ipse duos pisces et quinque ex ordine panes
Diuidit et dapibus mensas onerauit opimis.
Iamque expleta iacet — dictu mirabile — plebes,
Reliquiasque dehinc mensis legere ministri
- 90 Bissenosque sinus cophinorum fragminis implent.
Cenantum numerus tum milia quinque uirorum,
Praeterea populus matrum fuit et puerorum.
Discipulis tunc inde iubet conscendere nauem
Et transire fretum, donec dimitteret omnes,

83, 84] cf. Verg. Aen. I 708, VIII 176. 87] cf. Verg. Aen. I 706,
III 224, Ge. IV 133. 88] cf. Verg. Aen. III 630.

70 cognouit ut *A* misserabile *M*, mirabile *Hl* 71 insontis *RAP*
BHHl Poelm. in mg. 72 secreta *V₁Hl* 73 DE QVINQVE PANIBVS *L*
74 inde *M* remota* (*s eras.*) *Hl* 75 conuenisse *M* uidit *AV₂Bb*
labe *M* 76 misseratus *M*, miseratur *Mp¹*, medio *A¹* medillae (*m. 1*)
K₂T 78 demittere *Mp* 79 competa *RMK₁K₂TV₁V₂B¹*, completa *P¹*,
impio *A* 80 conuiuia *M* 81 nihil *MP* cyborum esse *A* 82 nisi
CT¹ fragmine *R*, fragmina *Mp* 83 inquit *CAK₂MpT¹* tunc *ML*
Poelm. in mg. 85 suscipiens *K₁T¹V₁B* 86 ille *M* 87 onerauit *Hl*
88 iacet] iubet *A* plebis *MK₂T¹Bb* 89 reliquiasque *RP* 90 cofino-
rum *CAK₂PTB*, coffinorum *M* 91 cenantum *CR²MpH*, cenatum *rell.*
98 tunc ipse *V₁* nauim *RB¹*

- 95 In sua quemque, uiros. Tum montis celsa petiuit
 Secretusque dehinc genitoris nomen adorat.
 Iamque soporata torpebant omnia nocte,
 Cum puppis medio sulcabat in aequore fluctus
 Iactata aduerso surgentis flamine uenti.
- 100 Ast ubi iam uigilum quarta statione premebat
 Noctis iter rapidos attollens lucifer ortus,
 Fluctibus in liquidis sicco uestigia gressu
 Suspensus carpebat iter — mirabile uisu —!
 Iamque propinquabat puppi, sed nescia nautae
- 105 Attoniti tremulo uibrabant corda pauore
 Clamoremque simul confusa mente dederunt.
 Tum pauidis Christus loquitur: 'Timor omnis abesto,
 Credentumque regat uegetans constantia mentem.
 En ego sum, uestrae doctorem noscite lucis.'
- 110 Olli confidens respondit talia Petrus:
 'Si tua nos uere dignatur uisere uirtus,
 Me pariter permitte tuo super aequora iussu
 Fluctibus in liquidis inmersos figere gressus.'
 Adnuit his Dominus; nauem mox linquere Petrus
- 115 Audet et innixus figit uestigia ponto.
 Verum ubi tantarum mentem miracula rerum
 Terrificant uentique minas crebrescere cernit,

96] cf. Verg. Aen. III 437. 97] cf. Verg. Aen. VI 390. 103] cf. Verg. Aen. VII 810, XII 252. 107] cf. Verg. Aen. XI 14. 110] cf. Verg. Aen. XII 18. 115] cf. Verg. Aen. VI 159. 116] cf. Verg. Ge. IV 441. 117] cf. Verg. Aen. XII 222.

95 queque *RPV₂H* petunt *A¹* 96 numen *M¹AT²* 97 turpebant *R*
 98 fluctum *AK₂* (*m. 1*) 99 surgentes *A* flamina *T²Bb* 100 iam] *om. P*
uigilum M¹A¹K₁K₂T 101 inter *C* attollit *R¹V₂* lucifer hortus *K₁*
 102 gressus *A* 103 uisu] dictu *V₁* 104 pupi *M* 105 attoniti stupefacti *Mp*
 bibabant *A* corde *R¹* 106 confussa *M* mente uoce *C*, mente *AMPN*, uoce *rell.*
 107 tunc *K₁K₂TBb* 108 reget *A¹*, regat *V₁* uegitans *MK₁K₂LT¹V₁V₂B¹Bb* 109 uester *M¹T¹* 110 i olli *A*
 respondet *R*, respondens *H* 111 uere nos *PN* dignantur *R¹L* uisere *M*
 113 non mersos *MpV₁* 114 annit *C* hic *M*, huic *T* nauim *RL* mox] post *V₁H¹*
 relinquere *M¹* 115 innexus *A¹*, innexos (*m. 1*) *K₂T¹Bb* fixit (*x in ras.*) *T* 117 crebriscere *C*, crescere *RM¹K₁T¹*

- Paulatim cedunt dubio liquefacta timore
 Quae ualidum fidei gestabant aequora robur.
- 120 Iamque Simon medio submersus corpore clamat:
 ‚Fluctibus horrendis pereuntem diripe, Christe!‘
 Dextera confestim protenditur obuia Petro,
 Et dubitata fides uerbis mulcatur amaris
 Ascensaeque rati contraria flamina cedunt.
- 125 Praesentemque Dei subolem stupuere rogantes
 Cuncti, nauigio socios quos casus habebat.
 Transierat tandem sulcans freta feruida puppis
 Optatumque grauis conprenderat ancora portum.
 Conueniunt populi rapido per litora cursu
- 130 Portantes aegros nestisque attingere fila
 Extrema exoptant — mirumque — hoc munere cuncti
 Credentes referunt plenam per membra salutem.
 Ecce Pharisei scribaeque hinc inde dolosi
 Captantes Christum promunt fallacia dicta:
- 135 ‚Cur tua discipulos patitur doctrina labare
 Praeceptis ueterum? manibus nam cura lauandis
 Praeteriit, sumuntque simul cum sordibus escas.‘
 Ille sub haec fatur: ‚Magis hoc est quaerere dignum,
 Transgressi praecepta Dei quod proditis omnes.
- 140 Namque Deus mortem defixa lege minatur,

119] cf. Verg. Aen. IV 441.

118 timori CATN 119 rubor C 120 Symon Bb summersus C
 121 pereuntem R eripe A, deripe PV₁V₂Hl fort. recte 122 com-
 festim A praetenditur V₂ (a m. 1) 123 mulcatur CAK₂T(?), mulcetur
 rell. et edit. amoris ex amaris C, amoris MT 124 ascensique A flu-
 mina T¹ 125 subolem CK₂T¹HHl, sobolem rell. 126 in nauigio B
 causa trahebat A 128 obtatum RA alii comprehendere R¹AM¹, compre-
 henderat A ancora C¹K₂MpT¹ 129 conueniunt M 131 extremā A
 optantes MpHl mirumque CA Poelm. in mg., miroque rell. 132 per]
 in sua A saluam A¹ 135 Quur A uetuit A labari C, lauare A,
 labore T¹L lapsare ferunt documenta Poelm. 136 nam] quos K₁K₂TV₁
 137 praeteriit M¹AK₂ (m. 1?) T¹, praeterit rell. sumuntque CAP, ab-
 sumuntque uel assumuntque rell. 138 sed ex sub M 139 transgressa
 K₁ (m. 1) mandata Poelm. in mg. 140 iamque A morte Poelm.
 defixa AK₂T¹

Si genitor cuiquam uerbo laedatur amaro
 Vel genetrix nati dictis pulsetur acerbis.
 Inrita uos istaec facitis peruersa docendo.
 Quam manifesta uigent de uobis dicta profetae:

- 145 Me populus summis labiis sublimat honore,
 Sed diuersa procul cordis secreta pererrant.
 Accipite ergo omnes auresque aduertite cordis:
 Non inlata homini fuerint quaecumque, pudendis
 Sordibus aspergent uitae animae sedebunt.
 150 Erumpunt hominum sed quae penetralibus oris,
 Internam misere maculabunt edita mentem.
 Discipuli Christo memorant, quod uerba loquentis
 Occulto traherent scribarum pectora risu.
 Ille dehinc: Genitor plantarum semina noster
 155 Quae non ipse sui consequit in aequore ruris,
 Abiciet penitus radicibus eruta longe.
 Caecum forte ducem caecus si nactus oberret,
 Decidet in foueam pariter dimersus uterque.
 Tunc petit absolui Petrus, quid quaestio uellet,
 160 Ipse Phariseis quam mox scribisque dedisset.
 Tum sator aeternae respondit talia uitae:
 Vos etiam duro discluditis omnia corde
 Iussa nec admittit mentis dubitatio lucem.
 Nam quaecumque hominum ueniunt extrinsecus ori,

147] cf. Verg. Aen. V 304.

141 sic *R*¹*B* quisquam *A*, cuiusquam *V*₁ 142 genetrix *M*, genitoris *A*¹ uerbis *MpV*₁*V*₂ acerbis *R*¹*A* 143 ista haec *R* (haec *a m. 2*) *AMp* (hista), ista *MLV*₁*V*₂*Bb*, istae *T*¹*B*¹, ista et *PHI* 144 profetae *C* 145 oblimat *Mp*¹ 148 inlota (*m. 1*) *K*₂*T* hominis *Mp*¹, homines *Poelm.* in *mg.* 150 penetralibus *M*, penetrabilibus *RAV*₁*V*₂ 151 miserae *C*, misere *M* 153 carpant *V*₁ (*cum gl.* detrahant, captant) 155 suo *R*¹ *K*₁*K*₂*L* consequit (*m. 1*) *K*₂*T*, plantauit *H*¹ 157 caecum—caecus *C* *A*²*MpP*, caecus—caecum *rell.* si] i *C* nactus *RM*¹*AK*₂*TV*₁ oberret *R*, aberret *M*², oberrens *Poelm.* in *mg.* 158 decidit *R*¹*MLV*₁*V*₂, decidi& *H*¹ demersus *CAK*₂ (*ex corr.*) *Mp*²*Bb* 159 NV QVOD IN OS INTRAT QVOINQVINAT *L* tunc *MpPN*, tum *rell.* uellit *C*, uelit *R*¹*V*₁ 160 scribisque quam mox *M* 161 tunc *CRMp* 162 duos *K*₁*K*₂ 163 amittit *C*, ammittit *P*, admittet *K*₂*TBb*

- 165 In uentrem cedunt animoque incognita currunt.
 Quae uero interno concepta e pectore promunt
 Ora hominum, mentem possunt aspergine labis
 Polluere immundoque hominem maculare piacolo.
 Secreto cordis promuntur noxia uitae
- 170 Consilia et caedes et furta nefanda tororum
 Et fraudes fallaxque hominum pro testibus error
 Et rapidae caelum pulsans uasania uocis.
 Haec sunt quae maculant hominem, quae sordibus implent.
 Inlotis autem manibus non polluit umquam
- 175 Corporis arbitrio terrenum sumere uictum.
 Haec ubi dicta dedit, pulcherrima rura Syrorum
 Sidonemque Tyrumque petit: cum femina fusis
 Crinibus et precibus natam causata iacentem
 Voluitur et tacitum non desinit anxia Christum
- 180 Orare, ut mentem uexatam daemone saeuo
 Redderet et miserae tandem respirare liceret.
 Tunc etiam precibus sectantum discipulorum
 Respondit, proprias genitoris malle bidentes
 Cogere, quas uanus late disperserat error.
- 185 Crebrius instanti tum talia fatur Iesus:
 ,Natis quisque suis panem non detrahet umquam
 Et canibus iaciet.' Tum talia femina fatur:
 ,Micarum saltem canibus sua portio mensae

170] cf. *On. Met.* IV 174. 176] cf. *Verg. Aen.* II 790.

166 concepta K_1 , concepte AK_1T^1 , e *om.* CMp 170 torum C 171 fallax fraudesque A 172 rapida A , rabida V_2 , rabidae K_1 (*m. 2*) MpT^2 *Poelm. in mg.* uasania C , uisania (*ui in ras.*) M uoce A^1 175 sumire T^1 176 DE MVLIERE CANANAEAE L sirorum C 177 sydonem RM^1P , sydorumque Mp tirumque C , tyrorumque A^1K_2 petiit A suplex A 178 crinibi effusis A 179 uolbitur A d+sinit (*i eras.*) M 180 Demones euo sanam M , demonis aeuo K_1K_2T 181 misere R *cum aliis* misiserere resipisse Mp respirare CV_2 , respirare; resipisse R , resipissere M^1 , resipere A , reseperere (*m. 1 ?*) K_1K_2T , resipisse *rell.* liceret *ex* liceat R 182 tunc etiam] insuper his liceret A , insuperhis $MpHl$ 183 uidentes C 184 disperserit $AK_2Mp^1T^1$ 185 tunc Mp , tum Iesus RHl , tum ihs MV_1V_2 186 *om.* T panes PBN detrait (*it in ras. m. al.*) M , dethraet Hl 187 iaciat Hl tunc HHl 188 saltim RMA *alii*

- Decidit et nihilo dominorum cena grauatur.⁴
 190 Tum Dominus loquitur: ,Veniant tibi digna salutis
 Praemia, quae fidei meruerunt robora tantae.⁴
 Talia saluator uerbis caelestibus edit
 Virginis et mentem discusso daemone uirtus
 Complexam inpleuit donis fecunda salutis.
 195 Inde Galilaeas repedit seruator in oras
 Praecelsique procul montis consedit in arce.
 Haut mora, conueniunt populi secumque trahebant
 Pars captos oculis et crurum debile uulgu
 Elinguesque alios morbique uocabula mille.
 200 Omnibus ille tamen languores dempsit amaros,
 Viribus et ualidis uenerando munere donat.
 Tum populi pariter miracula tanta frequentant
 Aeternoque patri laudes gratesque celebrant.
 Discipulos Christus cogens in uertice montis
 205 Secreto adloquitur: ,Plebis miseratio multa est,
 Tertia nam terris remeant iam lumina solis,
 Ex quo nulla sibi sumunt alimenta ciborum;
 Ieiunam nolim tantam dimittere plebem,
 Ne labor adficiat populos per longa uiantes.⁴
 210 Discipuli Christo ostendunt septem sibi panes
 Esse et pisciculos alimenta ad proxima paucos.

190] cf. Verg. Aen. I 605. 201] cf. Verg. Aen. V 361. 204] cf. Verg. Aen. XI 526. 206] cf. Verg. Aen. VI 255. 207] cf. Ou. Met. VII 79.

189 decidet *RK₂T¹*, decidat *Poelm. in mg.* grauetur *Poelm. in mg.*
 190 tunc *MpHl* uenient *MMp* 191—194 *desunt in Mp* 191 ro-
 bura *R¹* uitae *Hl* 192 caelestibus edit *V₁*, medicamina donat *Matr.*
 et uoce loquutus *uel* locutus *rell. cum C, qui uerba in rasura litteris*
cursiuis anglosaxonice scripta habet 193 decusso *V₁V₂Hl* 194 se-
 cunda *V₁* 195 ERAT IHS SANANS POPVLV L Galilee *V₁Hl*
 repetat *CR*, repetit *A* saluator *K₁K₂MpPTB* 196 conscendit *Mp(?)*
 197 aut *CMp*, haut *plerique* conueniunt *M* 198 uulgu debile crura
Poelm. 199 altos *C* alii *TV₁V₂* morib;que *C* 200 languores
Hl acerbos *MpV₁Hl* 201 et uires ualidas *A* mirando *MpV₁* mu-
 nera *H* 202 tunc *Mp* 203 aeterno *M* 204 DE SEPTEM PANI-
 BVS L 205 secreto *CV₁*, secreta *rell.* 206 remeantia *CAK₁K₂T*
 207 sumant *VHl* 208 nollim *T¹Bb¹*, nulli L

- Tum populum iussit terrae per terga cubare,
 Quodque fuit totum propriis discerpere palmis;
 Et cunctae curat mensatim dedere plebi.
- 215 Discipuli ponunt epulas populusque repletur
 Ad satiem dapibus; relegunt mox fragmina panis
 Et sportas referunt cumulado pondere septem.
 Quattuor ex omni fuerant tum milia plebe
 Nec numero quisquam matres puerosque notauit.
- 220 Inde Magedarum naui transcurrit in oras.
 Ecce Pharisei Sadducaeique dolosi
 Poscere temptantes instant caelestia signa.
 Sed Christus cernens fallacia pectora fatur:
 ,Conuexum quotiens claudit nox humida caelum,
- 225 Si ruber astrifero procedit uesper Olympo,
 Dicitis: Adueniet uentura luce serenum.
 Iamque sub exortu solis ubi tristia rubro
 Nubila miscentur confusa luce colori,
 Dicitis, agricolis nautisque uenire fragosam
- 230 Ventorum rabiem tempestatumque furores.
 Fallaces, nostis faciem discernere caeli,
 Saeculorum uero nescitis tempora signis
 Explorare suis? Sed uobis signa dabuntur,
 Quae maris immenso quondam uenere profundo,
- 235 Belua cum tenuit uentris sub carcere uatem.
 Haec ait et propere puppis retinacula soluens

215] cf. Ou. Fast. IV 545. 224] cf. Verg. Aen. II 8, III 198.
 225] cf. Verg. Ecl. VI 86. 226, 227] Moret. 4. 230] cf. Stat. Theb. VII 810.

213 quod *ML*, quotque *P* 214 comtae *M* curam *V*₁, curat (t in
ras. 2 litt.) *K*₁ curat cunctas *H*₁ 215 epulas dapibus *H*₁ 216 faciem *H*
 relegant *R* fraumina *A* 217 refferunt *M* pundere *M* 218 plebe
*CLMpT*²*V*₁, plebis *rell.* 219 notabit *A* 220 magedarum *C*, magi-
 darum *MK*₂*Bb*, mageddarum *V*₂ 221 saduceique *RM alii* 224 conexum
M, connexum *N* claudet *MK*₂*K*₂*T* nox ex mox *T* umida *K*₂ (*m. 1*)
*T*¹*PH* 225 iubar *A*, rober *K*₂*T*¹ procedet *V*₁(?)*V*₂ olimpo *C cum*
aliis 227 ortu *R*¹*M*¹ ubi *CV*₁, si *rell.* 228 nula *L* confusa *M*
 229 uenise *M* 234 uenire *AK*₂*T*¹ 235 bilua *M* 236 CAVETE FER-
 MENTV PHARISEORVM *L*

- Trans freta contendit rapido comprehendere cursu
 Arua Philipporum sociisque haec talia fatur:
 ,Sollicite uobis uitentur noxia farra
 240 Fermentumque ferox uestris auertite mensis.
 Illa Pharisaei Sadducaeiue dolosi
 Admiscent escis falluntque in nomine panis.
 Cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes?
 Pro! quam parua fides sensu torpente fatiscit!
 245 Dicitis auersi, nauis quod tollere panes
 Non fuerit uobis uacuum farrisque cauendas
 Insidias iubeam; meminisse et scire putabam,
 Quod panes quinque plebis mihi milia quinque
 Inplerint dapibus cophinisque superflua tantis
 250 Fragmenta ad cumulum fuerint collecta ciborum,
 Quattuor et rursus cenantum milia panes
 Quod facile inplerint septem sportasque referri
 Vidistis rursus completas reliquiarum.
 Sed moneo istorum semper fermenta cauere.
 255 Discipuli tandem uitalia uerba secuti
 Doctrinam cernunt fermenti nomine dictam.
 Inde ubi peruentum liquidi per terga profundi
 Clara, Philippaeo quae pollent nomine, rura,
 Cogit concilium sectantum discipulorum
 260 Et quaerit, quem se populorum fama putaret.
 Respondent multas plebis tunc esse loquellas:

237] cf. Verg. Aen. V 291.

237 transcendit rabido freta *R* († trans freta contendit in *mg.*) con-
 prehendere *K₂TB* 239 sollicito *A¹* 241 sadducaeiue *C*, saduucciue
 plerique 243 quur *A* tacitam—mentem *MpV₁* tacita *K₂T¹V₂*
 oluit *CR*, soluet *A* cogitatis *M* mentis *AK₂T¹* 244 qua *C* fate-
 scit *RK₁MpPV₁B¹*, patescit *M¹Bb* 245 aduersi *V₁Hl* 246 cauendus *C*
 247 et scire] iscire *Hl* 248 quod panes quini plebis mihi *Poelm.*, p. q.
 mihi plebis quod in *mg.* 249 implerent *CR¹K₁K₂PV₁V₂B*, implerunt *M*
 coffinisque *M* 250 cumulum *C* 251 rursus *MK₁K₂Bb* 252 imple-
 rent *CK₁K₂PTBb*, impleuerint *M* 253 rursus *AK₁K₂MpT* 254 ca-
 ueri *MK₂LMpPTBBbH* 257 peruentum est *RKLP* 258 quo *T¹B¹H*,
 qua *Poelm.* rora *M* 259 sectandum *HHl* 261 multique *A*, multi
K₂ (m. 1) T¹V₁V₂

- Crebrius audisse et multos firmare, quod esset
 Iustus Iohannes, populos qui flumine lauit.
 Pars memorat uolucris famae sibi cognita uerba
 265 Heliam uenisse iterum, quem praepete curru
 Turbine caelesti quondam simulata quadrigis
 Astris inseruit rapidae uis feruida flammae.
 Hieremiam dixere alii paruuisse profetam.
 Tunc Christus cunctis arridens pectore blando
 270 Conquirat, quae sit sententia discipulorum.
 Sed stabilis Petrus: 'Tu Sancti filius, inquit,
 Christus, magnifico terras qui lumine complēs.
 Tum Dominus forti respondit talia Petro:
 'Petre beatus eris, nam talia pandere certe
 275 Humanus sanguis uel terrae portio corpus
 Haut umquam poterit. Genitoris munera sola
 Possunt tam ualidum fidei concedere robur.
 Tu nomen Petri digna uirtute tueris.
 Hac in mole mihi saxique in robore ponam
 280 Semper mansuras aeternis moenibus aedes.
 Infernis domus haec non exsuperabile portis
 Claustum perpetuo munitum robore habebit;
 Caelestisque tibi clauis permittere regni
 Est animus; terrisque tuo quae nexa relinques
 285 Arbitrio, caelo pariter nodata manebunt;

264] cf. Ou. Ep. XVI 207. 272] cf. Verg. Aen. III 645. 284] cf. Verg. Aen. XI 925.

262 et om. *MK₁Bb*, audiss& *K₂T* esset] ipse *HI* 263 iohannis *K₂T*
 264 memorans *K₂TBb* uolucris memorat *PB* 265 praepeti *MR¹Bb*,
 repete (re in ras.) *B* curru *C*, curru *K₂* (*m. 1*) *T¹V₁*, cursu *rell.*
 268 om. *Mp* paruuisse *C*, paresse *M*, apparuisse *V₂*, pars esse *rell.*
 profetam *C* 269 tum *MK₁K₂TBb* arridens] affatus *MpV₁HI* 272 qui
 terras *K₂* 273 tunc *C* forte *K₁* (*m. 1*) *Mp¹* 274 certe] terre *N* 275 san-
 guis *M* 276 aut *C* (*passim*) poterint *RM¹* 277 poscunt *C* concidere *C*
 rubor *C* 279 hoc in moli *M* (inmobili i. m. adscr.); hoc mihique immobili *P*;
 post mihi: ualidumque in marmore eras. in *C* robore *M* 281 infernis
M, infirmis *K₂* exuperabile *C*, exsuperabilis *M¹* 282 monitum *C*
 robore *M¹*, robore *AK₂* (*m. 2*) *Bb²*, robur *rell.* 283 caelestesque *AL*,
 celesteq; *K₂* (*m. 1*) *T¹* 284 nixa *R¹*, nexu *A¹K₂T¹* relinquens *P*, re-
 linquis *V₂* 285 caeli *T¹V₂* ligata *A*, non data *K₂T¹*

- Soluerit et rursus tua quae sententia terris,
 Haut aliter uenient caeli sub sede soluta.
 Sed uos discipuli Christum me dicere cunctis
 Parcite, quo soli cognoscant talia digni.
- 290 Iam lux adueniet properis mihi cursibus instans,
 Moenibusque in Solymis rabies cum prona furore
 Eximios uatum saturabit sanguine nostro.
 Ast ubi lucifluum reddet sol tertius ortum,
 Consurget radiis pariter redimita salutis
- 295 Vita mihi cunctisque dabit sua munera terris.
 Tum Petrus magno percussus corda dolore:
 ,Absint, Christe, tuis, inquit, tam tristia sanctis
 Monstra procul membris; nec fas est credere tantum,
 Nec tibi tam durus poterit contingere casus.
- 300 Christus ad haec: ,Procul hinc, inquit, procul effuge, daemon.
 Non diuina tibi mentem prudentia tangit,
 Sed terrena sapis mollique timore tremiscis.
 Sed si quis uestrum uestigia nostra sequetur,
 Abneget ipse sibi corpusque animamque recusans
- 305 Atque crucem propriam comitatibus addere nostris
 Gaudeat, amissam redimet cui gloria uitam;
 Nam seruata perit terris possessio lucis.
 Sed quid proficient saeculi mortalia lucra,

296] cf. Verg. Aen. I 209; cf. *infra* u. 364.

286 soluerit *C* et] ad *Mp*, at *V*₁ 287 ueniet *K*₁*K*₂ sub] *om.* *V*₂
 289 quos (s *add. m. al.*) *M*, quod *RK*₁*K*₂*V*₂*Bb* *Poelm.* 290 propriis *R*¹*M*
 291 moenibusq; *C*, que *om. rell. cf. indicem* solimis *plerique* prona] uesana
in mg. add. M 292 eximio statu *M* (*ex corr.*) *A* uatum] tantos *K*₂, *in ras.* *T*
 adornabit (saturauit *m. al. s. l.*) *M*, saturauit *K*₁*K*₂*T*¹ sanguine* (*m. eras.*) *A*
 nostros *M* 293 lucifluum *V*₁(?) *Poelm.* 295 cunctisque] cautisque *H*¹
 debet *R*¹ 296 tunc *MK*₂ (*ex corr.*) *MpPBbG* percussus *R*²*AMp*(?) *B*¹
 corde *K*₂*LT*²*V*₁*V*₂*B*¹*BbG* pauore *RL* 297 inquit *C* (*passim*) 298 ne-
 fas *H* 301 nil *RP*, nihil *MT*¹*Bb* tua diuinam *Poelm.* *in mg.*
 302 tremore *K*₂*T*²*H*¹ tremiscis *CA*, timesces *K*₂, timisces *T*, tremescis
rell. 303 sequatur *MP* 304 abnegit *C* corpus *K*₁*Bb* animamque
*in ras. T, s. l. K*₂ 305 adque *C* 306 redemit *M* 308 s. q. proficient
Poelm., commoda sed quid erunt *Poelm.* *in mg.* saeculi *M*

- Si damnum subeant lucis uitaeque perennis?
 310 Vel quae digna queunt animae commercia poni?
 Filius huc hominis ueniet sub nomine patris,
 Caelestesque illum fremitu comitante ministri
 Stipabunt, reddetque hominum sua debita uitae.
 Vera loquor: certos istic sub limine lucis
 315 Inueniam, caeli fulgens cum regna capessam.
 Haec ubi dicta dedit, passus bis terna dierum
 Lumina conuerso terras transcurrere caelo,
 Tum secum iubet abruptum conscendere montem
 Petrum Zebedeique duos per deuia natos.
 320 Inde ubi peruentum secreti montis in arcem,
 Continuo Christus faciem fulgore corusco
 Mutatur, uestemque niuis candore nitescit.
 Respiciunt comites mediumque adsistere sanctis
 Heliae Moysique uident. Tum talia Petrus:
 325 ,Respice, num nobis potius discedere longe,
 An istic tantae spectacula cernere molis
 Conueniat; trino tamen hic tentoria uobis,
 Si iubeas, frondis faciam diuersa paratu,
 Singula sub noctem quae uos aulaea receptent.'
 330 Talia dum loquitur, caelo praefulgida nubes
 Circumiecta oculis uestibat lumine montem,

315] cf. Verg. Aen. VIII 507; Stat. Theb. II 109. 316] cf. u. 176.
 321] cf. Verg. Ge. IV 98. 322] cf. Verg. Aen. XII 84, III 538. 331] cf.
 Verg. Aen. VI 640.

309 subeunt *A*, pariant *V*₁ *Poelm.* uitae lucisque *MP* perendis *M*
 310 queant *H*₁ 312 caelestisque *AK*₂*T*¹, caelestes *H*₁ 313 hominem
*V*₁ (*m.* 1) 314 istinc *MAK*₂, isti*c (*i*, *a m.* 2) *T* lumine *R*¹*K*₁*MP*¹*T*²*B*¹
 sublime *AL* 315 inueniam *M* 317 conuexo *A*¹*K*₂ (*m.* 2) *PT*²*H*₁
 terras] umbras *K*₂, uerbera *Bb* 318 tunc *PB* 320 peruentum est
RLPGH 321 Christi *Bb* facie *R* (*in mg.*) *K*₂ (*m.* 1) *LV*₂*B*²*H*, facies
*Bb*² corrusco *C* 322 uestemque *C Matr.*, uestesque *K*₂*T*², uestisque
rell. niueo *MP* candorem *A* 324 helian *A* Moysi] Moisi *C*, Mosei
*RV*₂, moysen *A*, Moyse *K*₁*K*₂*T*¹ tunc *R* 325 uobis (*m.* 1) *K*₂ 326 anne
*A*¹(?)*L*² istinc *A*¹*Bb* 327 comueniat *M* trino *CK*₁*LT*¹*V*₁*B*, trina *rell.*
 hiic *M*, stic *T*¹ 328 frondes *K*₁*K*₂*T*²*Bb*² diuerso *MBb*¹ apparatu *M*
 329 nocte *MMpV*₂*BbGH* qui *MP* receptant *L*² 330 nubis *AK*₂*T*¹
 331 uesti*bat (*e eras.*) *RM*, condebat *Poelm.* *in mg.*

- Et uox e medio lucis manifesta cucurrit:
 ,Unicus hic meus est natus, mea summa uoluntas;
 Huius iustitiam iusto comprehendite corde.'
 335 Discipuli pauido presserunt corpore terram,
 Nec prius e prono uultus sustollere casu
 Audebant, sancto Christi nisi dextera tactu
 Demulcens blandis firmasset pectora uerbis:
 ,Surgite et abiectum fortes calcate timorem
 340 Nec cuiquam praesens pandatur uisio uerbis,
 Ni prius huc hominis suboles speciosa reportet
 In lucem referens mortis de sede tropaea.'
 Consurgunt solumque uident et uoce requirunt,
 Cur scriptis ueterum scribarum factio certet,
 345 Heliam primum caeli de sede reuerti
 In terras Christique dehinc consurgere lucem.
 Christus ad haec: ,Veniet certo sub tempore iussus
 Helias reddens mox omnia debita saeclo.
 Sed si quis credit, iam uenerat ante renascens,
 350 Ignotum ueluti rabies quem caeca furoris
 Demersit leto; mox saeuior altera caedes
 En hominis nato trucibus laniatibus instat.'
 Haec ait et populum repetit' montemque relinquit.
 Ecce sed inflexis genibus fletuque solutus

340* Horomatis huiusce expertes facite cunctos

333] cf. Verg. Aen. VIII 581. 350] cf. Verg. Aen. II 244.

333 sola *M* uoluptas *Poelm. in mg.* 334 comprehendite *ALBBbG*
 337 audibant *A* christi sancto *Mp* quam *Poelm. in mg.* 339 et 340
om. M¹, pro quibus legitur u. 340* Horomatis huiusce expertes facite cunctos,
post 339 legitur uersus in MpPV₁GH, post 352 in T (Horomatisque
 huius), *idem post 340 in R* (Horomatisque huius), horomatis huius ex-
 pertes reddite cunctos *H1*; gloriae et huiusce expertes uos red-te *Poelm.*,
 oromatisque huiusce expertes reddite cunctos *Poelm. in mg., cf. Beda, Retr.*
in Act. ap. IX, 11 et 12 340 uobis *PB¹*, uerbi *G* 341 Nisi *CA* hinc *A*
 subolis *CMT¹* 343 solidumque uident et *Poelm. in mg.* 344 quur *A*
 347 certo ueniet *M* certe *V₂*, iussus *C*, iustus *rell.* 348 haelias *C*
 debeta *C* 350 rabies quem ueluti *Mp* 351 dimersit *K₂LG* leto *C*
 352 inque *RV₂*, in *Mp* laniantibus *H1* 353 reliquit *RK₁K₂LPTB*
 354 imflexis *M* fletusque *Mp*, flectuque *B¹*

- 355 Vir senior precibus Christum ueneratus adorat:
 ,Dauidis suboles, hominum lumenque salusque,
 Te precor, horribilem nati de corpore morbum
 Proturbes, reddasque seni solacia uitae.
 Nam cursus lunae natum mihi daemonis arte
 360 Torquet et in liquidas deiectum proicit undas,
 Aut miserum medio proiectum uoluit in igni.
 Nam tua discipuli sectantes iussa frequenter
 Conisi nulla in solidum mihi dona dederunt.
 Tum Christus magno conmotus corda dolore:
 365 ,O gens nullius fidei, gens effera semper,
 En etiam patiar uobiscum me fore terris?
 Sic ait et puerum mandat perferre parenti
 Ante suos uultus. Tum uocis pondere multo
 Incubuit mentisque simul conuulsa uenena
 370 Daemonis horrendi purgato corde fugauit.
 Discipuli rogitant, cur non successerit illis
 Eiusdem pueri totiens temptata medella.
 Respondit Dominus: ,Labat quia pectore uestro
 Instabilis fidei nutans per lubrica gressus.
 375 Nam si certa foret credendi portio uobis,
 Instar quae minimi possit praestare sinapis,
 Istius hinc montis possetis uellere uerbo
 Inque alias sedes cunctam transuoluere molem.
 Nam genus hoc morbi precibus sine fine fidesque

360] cf. Verg. Aen. V 859.

355 precibus *C* 356 dauidis (b *eras.*) *A* o soboles *Mp*, sobolis
K₁T¹V₁Bb 358 proturbas *K₁K₂LT¹BBb* 359 iam *A* 360 proicit
ML, protrahit *Hl* 361 uoluet *K₂Bb* ignem *A*, igne *K₂T¹Bb*
 362 dicta *B* 363 solida ex solidum *T* 364 tunc *RHl* corde *RLB¹Hl*
Poelm. in mg. 366 Nunc eius iam *A* patior *K₁K₂TBBbH* 367 prae-
 ferre *V₂* 368 tunc *AHl* pondere *M* 369 simul] sinu *V₂Hl* 370 pur-
 gata *P* 372 medelis *Mp* 373 respondet *K₁* lauat qui *M* 375 nobis
Mp Poelm. 376 perstare *R* sinapi *Audomaropolitanus 266 s. IX*, senapis *A*,
 sinapis *rell.* quae minimi posset granum p. s. *Poelm. in mg.* 377 po-
 teritis *K₁ (m. 1) K₂T* 378 hincque *V₁Hl* altas *K₂T¹* 379 precando *A*
 fidesque *K₁ (m. 2) MpV₁B*, fideique *L*, fide que *rell.* at genus h. m.
 duntaxat uota precesque *Poelm. in mg.*

- 380 Multaque robusti ieiunia pectoris arcent.⁴
 Inde Cafarnaum gradiens peruenit ad oras.
 Conuenere Petrum, quibus instat cura tributi,
 Soluere poscentes solitum pro nomine Christi.
 Ille sed ad Petrum conuersus talia fatur:
 385 ,Dic, inquit, reges quorum dependere natos
 Externos propriosne sibi iussere tributa?⁴
 Respondit Petrus: ,Alienos soluere certum est.⁴
 ,Cernis, ait Christus, natum non soluere regis;
 Sed ne quem laedam, praeceptum suscipe nostrum:
 390 En maris undisoni rupes quae prodit in altum
 Scandatur tibi summa, Simon, hamusque profundo
 Stamine saetarum conexus praecipitetur.
 Haeserit et curuo qui primus acumine piscis,
 Huius pandantur scissi penetralia uentris;
 395 Illic inuentum duplex dissolue tributum.⁴
 Discipuli post inde rogant, quis maximus alto
 In caeli regno meritis pro qualibus esset.
 Tum Christus medio puerum consistere coetu
 Praecipit et placido doctor sermone profatur:
 400 ,Quisque cupit celsam caeli conscendere sedem,
 Istius en pueri similem se moribus aptet.
 7 Erroris laqueos saeculis increscere certum est,

394] cf. Verg. Cat. V 39.

380 multum ac *A* robusti *P* 381 Capharnaum *M* peruenit ad
CMG Poelm. in mg., peruenerat *rell.* 382 conuenere *M* instabat *R¹M*
 383 poscentis *K₂T¹* solidum *K₁T²* 384 conuersus *M* 385 inquit
C cum aliis rependere *V₂* natis *K₂T¹* 286 propriosue *MK₂LMp*
PTBGHH¹ sibi ^{no} (ne a m. 2) *R* 387 Petrus his *Poelm. in mg.*
 390 E Maris *M*, et maris *Poelm.* undisoni *C¹M¹* rupis *MPBb* in
 aequor *R²* (*dupl. scr.*) *MK₁K₂TBb* post 394 Inuentumque dragmum
 illius iliis apertis Prome et te illum prebe poscentibus nummum *M* (*sed*
signo athet. addito) *C₂* in *mg.*;

Illic inuenta didragma quae illius ilis est

Apertis prome et te praebe illud poscentibus aurum *T²* i. m. inf.

395 inuento *Poelm. in mg.* 398 tunc *RM* 399 praecepit *MK₂T¹BbH¹*
 et] eis *A* vv. 400 et 401 transmutati in *MK₁K₂MpPTBBbGH* En
 huius—se fingere certet *Matr. V₁*

- Sed tamen infelix, per quem generabitur error.
 Qui uero e paruis istis deceperit ullum,
 405 Si sapiat, nectat saxo sua colla molari
 Praecipitemque maris sese iaculetur in undas.
 Nec quisquam fastu paruos contempserit istos.
 Horum custodes caelesti in sede tuentur
 Altithroni uultum genitoris sidera supra.
 410 Sed si quis pastor, cui pascua credita tondent
 Centum balantes, unam cum forte seorsum
 Nescius error habet, quaesitor deserit omnes
 Unius et totis lustrat uestigia siluis,
 Illam si magno possit reperire labore;
 415 Laetitia inuentae maior tum nascitur agnae,
 Quam pro cunctarum numero, quod nulla resedit.
 Ex istis paruis genitor sic perdere quemquam
 Non patitur gaudetque suis increscere regnis.
 ,Si fratrem proprium delicto conmaculatum
 420 Cernis, secretum mox dictis corripe solus.
 Si tua uerborum patiens moderamina laudat,
 Labentis mentem frater lucrabere fratris.
 Sin tua solius contemnit uerba relinquens,
 Tunc alios pariter monitor pia iussa frequentet.
 425 Sed si discutiet doctorum frena duorum,
 Tunc ad concilium referantur crimina plenum,
 Ut populi saltem sanetur pondere uictus.

406] cf. Verg. Ecl. VIII 59, Aen. IV 253. 413] cf. Verg. Aen. XI 763.

404 deceperet *C*, deciperet *R*, deciperit *MBb* unum *T*² 405 sapiet
C, rapiat († sapiat *m. 2*) *R* suo *L* 406 mari *Bb* iaculatur *R*¹
 410 Et siquis *V*₂ 411 una *C* 414 illa *Mp* repperire *CR* alii
 labores *Bb* 415 tunc *Hl* 416 quod nulla resedit] quibus auit error *A*
 recedit *nonnulli rec.*, recessit *Poelm. in mg.* 418 non] num *L*¹ con-
 crescere *R*¹ 419 proprio *RM (m. al.) K, LMpPBBbGH*, proprios *K, T*¹
 420 cernes *CP* secretum *corr. in* secretum *C*, secretim *Matr. V, Hl*,
 secretis *PBBbG*, secreto *rell.* 422 amorem *A* lucrare *M* frater
 l. fratris *m. A* 423 si* (*n eras.*) *C*, si *AL* contempnet *RK, K, MpP*
TBBbGHl reluctans *MK, K, T* 424 tum *ML* monitor pariter *RMp*
 425 dicutiet *V*₂, discutiet *CM (m. al.)*, decutiet *K, K, PTBb*, discutiat *B*,
 decutiat *H* 427 saltem *C*, saltim *rell.*

Sin et multorum contempserit offerus ora,
Sit tibi diuersae multatus nomine gentis.

- 430 Namque in concilium semper praesentia nostra
Adueniet mediumque duum me stare necesse est,
Siue trium fuerit coetus sub nomine nostro.

Tum Petrus quaerit, quot fratri errata remittat,
Vel septem lapsus hominum si forte liceret.

- 435 Christus prosequitur: „Non septem crimina tantum,
Sed decuplata super donentur uulnera fratri.”

„Nam caeli regnum domini praediuitis aulae
Consimile est, nummi rationem qui sibi poni
Iusserit et seruum debentem multa talenta

- 440 Praecipit abreptum cum coniuge progenieque
Atque opibus cunctis uenali nomine sisti.
Tum seruus dominum prostrato corpore adorat
Et spondet, spatii sibi si foret ulla facultas,
Omnem nummorum domino dissoluere summam.

- 445 Conmouit dominum famuli miseratio flentis
Cunctaque trans meritum concessit debita seruo.
Ille sed egrediens conseruum limine in ipso
Nactus constringit; tum debita fortior urget
Persolui precibusque locum truculentus abegit,

- 450 Carceris et mersum tenebris poenisque premebat.
Quae postquam dominus famulorum noscere uerbis
Incipit, adducto ingressit iustissima seruo
Dicta dolens iramque mouet iussisque seueris

429] cf. Verg. Aen. XI 246.

428 contempserit *ex corr. M* *ora (h eras.) *M* 429 diuisae *MMp*
PV, BBbGH mutatus *CAMP^TV₁V₂*, multator *K₂* (m. 1) 430 consi-
lium *A* 431 adueniat *L* dnm *A* 433 tunc *RLGHI* quod *A¹B¹*
dimittat (m. 1) *K₂T* 434 si forte *C*, si ferre *rell.*, indulgere *edit.* 436 cri-
mina *R* frit *Mp* 437 nunc *RML* 441 adque *C* et alii 442 tunc *AH¹*
443 si sibi *C* si] *om. Bb*, s. l. *T* fuerit (m. 1) *K₂* 444 summa *P*
445 tum mouit *M* 446 concesserit *A¹* 448 nactus *R¹MAK₁MpBBb*
constrinxit *M* inmitior *MK₁K₂T*, fortius *H Poelm.* urgit *C*, urguet
MK₁B¹ 449 praecibusque *C* abegit *T¹* 450 promebat *A* 451 pos-
quam *T¹* 452 addicta *K₂TG* 453 iamque *K₂T¹*

- In tormenta ferum detrusit cuncta reuoluens
 455 Debita, dum dignis lueret per uincla poenis.
 Sic uobis faciet genitor, qui culmina caeli
 Possidet, inmites saeuo si pectore fratrum
 Peccata orantum dure punire uoletis.⁴
 Talia dicta dedit; Galilaeaeque arua reliquit
 460 Iudaeamque petit, qua pingua rura silenter
 Agmine Iordanes uiridis perrumpit amoeno.
 Nec minus in stratis aegros donare salute,
 Sublimisque patris concedere munera praestat.
 Ecce Pharisei temptantes quaerere pergunt,
 465 Coniugis an liceat reiectum scindere uinclum,
 Quicquid erit, laesi tangit quod corda mariti.
 Haec ubi percepit, depromit talia Christus:
 ,Principio Deus in terris par dispare sexu
 Constituit iussitque uno de corpore necti
 470 Amborumque animas iunctis inolescere membris.
 Quod Deus ergo iubet proprio concreescere uerbo,
 Illicitum est hominum foedo secernere luxu.
 Moyses praecepit, quod pectora dura uideret,
 Scribere discidium, quo saxea corda reuinci
 475 Per proprios apices possent sub iudice flamma.
 Nam temere exsoluet casti qui iura cubilis
 Alteraque illius thalamis sociabitur uxor,
 Crimen adulterii populo sub teste subibit.⁴

459] cf. Verg. Aen. V 852.

455 lueret *R*¹ uincla *M* 457 possidet *CM* inmitis (*m. 1*) *K*₁*K*₂*T*
 pectora *R*¹ 459 Galilaeae *CH*, Galilaeae *ALMpV*₂*G* rura *LMp*
PGH 460 quam per *M* silentem *M*, silenium (*m. 1*) *K*₂*T* 461 amne *M*
 Iordanis *RM et alii* prerpumpit *MK*₁*K*₂*T*, perrupit *P*, prorumpit *Poelm.*
 amoenos *V*₁ 462 pratis *ML* aegris—salutem *RAPBGHHI* saluti
*K*₁*K*₂ (*m. 2*) *T* 463 perstat *MV*₁*V*₂ 465 coniugii *MBb* relictum *M*
 466 quidquid *C*, quicquid *M* tale si quod tangit *A*, (*om. quod*) *V*₁*V*₂
 tanget *CMpP* corde *R* 467 percipit *CM* 468 dispari *MT*² 470 ani-
 mos *RMK*₁*K*₂*LPT*²*G* inoliscere *C* 472 secedere *Hl* 473 Moses *C*
 praecipit *C* uidisset *MK*₂ (*m. 2*) *Bb*, uiderunt *A* 474 quod *AK*₂*T*¹
 reuincti *A* 475 possint *RMK*₁*K*₂*PTBb* flammæ *V*₁*V*₂*Hl* *Poelm. in mg.*
 476 exsoluit *R*¹*MK*₁*K*₂*TV*₂*BbG*

- Discipuli referunt: ,Urget lex ista uirorum
 480 Seruitiique premit non aequo pondere partem,
 Ut melius fuerit thalamis caruisse perosis.
 Respondit Dominus: ,Non omnes pondere tanto
 Subicient umeros, lectae sunt talia dona
 Virtutis. Trino truncantur corpora more,
 485. Quae nulla gaudent genitali lege tororum.
 Namque alios tales progigni in luminis oras
 Conperimus; plerosque hominum uis ferrea sexu
 Exuit; atque alios ipsos sibi demere constat
 Pro caeli regnis pronum de pectore amorem.
 490 Quisque capax fuerit, celsa uirtute capessat,
 Quod paucis lectisque Deus uult pandere munus.
 Haec ait et pueros, quos gaudens cura parentum
 Cum precibus laetis certatim hinc inde ferebat,
 Suscipit et plebem sectantum, quod prohiberet,
 495 Increpat ac tales adfirmat regna mereri
 Aulae caelestis. Sanctas his ordine palmas
 Inponit redditque ulnis portare parentum.
 Ecce sed e populo iuuenis, cui rura domusque
 Et gaza exstabat, rerum possessio fulgens,
 500 Accedit Christumque palam submissus adorat:
 ,O bone praeceptor, dic nunc, quae facta sequamur,
 Ut mihi perpetuam liceat comprehendere uitam?'

486] cf. Verg. Aen. VII 660.

479 urguet *R¹ MK₁ L* issa *L* 480 prę monet *M* pundere *M*
 483 subiciunt *A*, subici *L* humeros *RR₁ K₂ Bb* laetae *Poelm. in mg.*
 484 truncatur *P* corpore amore *Hl* 485 genitalia (*m. 1*) *K₂ T* 487 ho-
 minum] horum *L* 488 exsui *CK₁* exultatque *A* 489 promunt *C*
 morem *M*, amorum *Hl* 491 electisque *MP* minus *R* 492 aut *A*
 gaudens quos *M* 493 laeti *CK₁ Bb Poelm.* ferebant *CK₁ Matr. PV₁ Bb*
 494 suscepit *M*, suspicit *A* peccatum *A* prohiberent *Hl* 497 red-
 di-que (*t eras. m. 2*) *R*, reddiditque *M* humeris *V₁ V₂ Hl* portare] iubet
 ipse *R¹* 498 iura *V₁* domique *P* 499 gazaestabat *C*, gazae stabat
K₁ K₂ T², gazistabat *Matr. N*, gaza distabat *RML Mp V₂ Bb GH*, gaza ad-
 stabat *B¹*, gazae adstabat *V₁ Hl* 500 accidit *M* summissus *CR*
 501 dic nunc] dignum *M* sequantur *MPT¹* 502 comprehendere *MA*
K₂ PTB

- His auctor uitae tum talia reddit Iesus:
 ‚Nunc demum quaeris, ueteri quae lege tenentur?
 505 Non hominis perimes uitam, non furta tororum
 Inuades, quaestumue alienis noxia rebus
 Mens aut dextra leget, non testis falsa loqueris.
 Sit genitor genetrixque tuo sublimis honore,
 Proximus et frater pro te tibi cedat amore.‘
 510 Ille dehinc: ‚Istaec semper mihi perpete cura
 Obseruata reor, sed ne quid forte relictum
 Desit, praesenti liceat me uoce moneri.‘
 Tum Christus fatur: ‚Nunc si perfecta requiris
 Prendere praecelsis meritis fastigia uitae,
 515 Omnia, quae proprio retines solus dominatu,
 Distrahe et ad miseros confer securus egentes.
 Tum thesaurus erit caeli tibi conditus arce
 Virtutisque tenax uestigia nostra sequeris.‘
 Haec adolescentis ueniunt ubi dicta per aures,
 520 Deiecit uultum tristisque in tecta refugit.
 Tum sic discipulis uitae spes unica fatur:
 ‚Difficile est terris adfixos diuite gaza
 Auelli caelique leues in regna uenire.
 Nam citius tenuis per acus transire foramen
 525 Deformis poterunt inmania membra cameli,
 Quam queat ut diues caelestia regna uidere.‘
 Talibus attoniti comites stupidique silebant,

504] cf. Verg. Aen. XII 819. 505] cf. Ou. Met. IV 174. 512] cf. Verg. Aen. III 461. 520] cf. Verg. Aen. III 320, VII 500. 527] cf. Val. Fl. VII 101, cf. Verg. Ge. II 508.

503 tunc *R et alii* reddidit *MP* 504 daemum *C* 505 peremis
 (m. 1) *K₂T¹* 506 inuadis *K₂T¹* questumque *P* 507 dextera *M*
 liget *RV₁V₂Bb* falso *R¹* 508 genetrexque *MA alii* 509 frater *C Matr.*,
 puro *rell.* 510 ista haec *MAMPPTV₂BbGHHI*, ista hac *R*, cuncta istaec
V₁, istam haec *L* 511 nequi *P* 513 tunc *R* num *Mp* 514 fa-
 tigia *C* 515 retinens *CMp¹* 517 tunc *MALBPGHHI* thesaurus *T¹*
 518 om. *R¹* 519 adoliscntis *CA*, aduliscntis *A*, adulescentis *K₂B²*
 521 tum *CAMPV₁V₂GH*, tunc *rell.* 522 adfixus *K₂T* de diuite (de
s. l. m. 2) *Mp*, deuite *Bb* 525 deformes *K₂T¹* 526 quam diues possit
c. r. u. A diues ualeat *Poelm. in mg.* 527 stupuere *A*

- Voluentes quae tanta foret sub pectore uirtus
 Humano, talem possit quae prendere uitam.
- 530 Respicit aeternae iustorum gloria uitae
 Atque ait: Haec homini fors an uideantur acerba,
 Sed Deus electis facilem praepandit in aethra
 Possibilemque uiam, uirtus quam celsa capessat.⁴
- Tum Petrus fidei munitus moenibus inquit:
 535 ,Omnia nostrorum proiecta reliquimus olim,
 Et tua iussa sequi nobis spes unica restat.
 Quid nostris animis superest? Dic, Christe, precamur.⁴
 Talibus ad Petrum uerbis respondit Iesus:
 ,Vos quicumque meum mentis penetralibus altis
 540 Credentes seruatis iter, cum sederit alte
 Progenies hominis, celso quem cinget honore
 Maiestas, bis sex illic pulcherrima uirtus
 Constituet uobis sublimi in uertice sedes,
 Iudiciumque hominum pariter tractare licebit.
- 545 Hic quicumque sui linquet generisque domusque
 Gazas adfectusque omnes pro nomine nostro,
 Centuplicata dehinc capiet uitamque perennem.
 Primorum meritum postremi transgredientur,
 Ultima praeteriti capient uix praemia primi.⁴

529] cf. Verg. Aen. V 363. 539] cf. Verg. Aen. VII 59.

529 humanum V_1 talem ut possit M (ut *m. al.*) A (pos&) posset
 MpT^2B^2 deprehendere A 530 respicit K_2 (*m. 1*) T^1 aeterna K_2T^1
 531 forsitan ABb uidebuntur M^1 acerba C , acerua R^1B^1 532 electis
 C , celestis M^1 aetheram K_1K_2 (*m. 1*) T^2 533 quem Bb capissat C^1 ,
 capisset M^1B^1 , capessit K_1K_2PTG 534 tunc AB monitus CLV_1B^1 ,
 monitos (*m. 1*) K_1 535 nostra olim *Poelm. in mg.* relinquimus Mp
 539 penitralibus M , penetrabilibus R^1 540 credentis P 541 quam B^2H
 cingit *libri* cingit in hore Mp^1 542 magestas RAK_1Mp illis K_2 ,
 illi* (*c eras.*) T 543 constituit C in] *om. RV_1* ^{uertice} $arce$ M post 543
 bis saeneque tribus uestros sub iure iacebunt A 545 his M , hinc $K_2P^1T^1$
 sui] *om. MK_2* (*m. 1*) T^1 linquit R , linquit $K_1K_2PV_2B^1$ genitoris M
 domique P 547 centuplicate K_1T perendem M 548 transgredientur A
 549 ultimi A

- 550 ,Sedulus ut ruris dominus, cui dulcia fundum
 Pinguibus in campis late uineta coronant;
 Hic ubi progressus primo cum lumine solis,
 Conduxit iuuenum fortissima robora pactus
 Unius in lucis certa mercede laborem,
 555 Et sua tum iussit cultu uineta polire.
 Ipse sed egrediens, ubi tertia uenerat hora,
 Inuenit ecce alios operique adcreescere iussit,
 Pro meritis operis promittens praemia digna;
 Illi non aliter laeti praecepta sequuntur.
 560 Ast ubi sexta dehinc lucis transfluxerat hora,
 Haut secus hinc alios iuuenes conducere pergit.
 Horaque nona dehinc ubi solis cursibus acta est,
 Tunc alios pariter conductos iussit adire.
 Ultima labentis restabat portio lucis:
 565 Egressus cernit iuuenes causasque requirit,
 Cur pigris manibus torperent otia lenta.
 Aiunt, conductoris quod praecepta fuissent
 Nulla sibi. Dominus mox hos insistere ruri
 Tunc etiam iussit. Sed uespere protinus orto
 570 Praecipit, ut cuncti caperent mercedis honorem
 Aequalique omnes portarent praemia nummo.
 Tunc manus illa uirum, prima quae luce laborem
 Sustulerat factisque diem tolerauerat aequum,
 Indignans secum tali cum murmure fatur:

554] cf. Ou. Fast. VI 661. 559] cf. Verg. Ge. IV 448. 562] cf. Verg. Aen. III 512. 565] cf. Verg. Aen. VI 710.

550 fundunt *CR*² 551 late* *R* 552 de culmine *A* 553 iuuenem *K*₂ (*m. 1*) *Mp*¹*PT*¹ robura *M* 554 certe *Mp*¹ mercede *M* laborum *RMK*₁*K*₂*LPTBBbHl* 555 poliri *RBHHl* 556 uenerit *Poelm.* ab-hora *K*₂*T*³ 557 adolescere *K*₁*LB* ad opus quos ire iubebat *Poelm.*, a. o. quibus ire a. l. operique adolescere i. *Poelm. in mg.* 558 operis *CV*₁*T*² *Hl*, operum *rell.* 560 hinc *M* locis *K*₂*T*¹ transfloerat *T*¹ 561 aut *C* 564 labentes *T*¹*V*₂ 565 perquirat *M*, requirit *K*₂*T*¹ 566 Quur *A* torpere *V*₁ otio lento *M* 567 conductor reddunt ipsis quod nulla dedisset iussa sibi *Poelm.*, aiunt quod conductoris praecepta fuissent n. s. *Poelm. in mg.* 568 rursus *Hl* 570 praecepit *R*¹*MK*₁*K*₂*Mp*¹*T*¹*B* cunctis *A* 571 portarent omnes *M* 573 equum *K*₂, equum *T*, aequis *V*₁ 574 reffertur *M*

- 575 Iniustum est, istis similem nos quaerere nummum,
 Ultima quos operis sero coniunxerat hora.
 Tum dominus ruris sedato pectore fatur:
 Inlibata tibi mercedis portio saluae
 Redditur et pacti seruantur iura fidelis.
- 580 Istis de nostro liceat concedere tantum,
 Extima quos operis glomeravit portio ruri.
 Nam multos homines dignatio sancta uocauit,
 E quis perminimam dignum est secernere partem.
 Haec ait et Solymos repetit comitesque seorsum
- 585 Adloquitur solisque iteris regionibus inquit:
 ,Ingredimur gnari truculentaque moenia adimus.
 Filius hic hominis prodetur ad ultima mortis,
 Scribarum procerumque ferens ludibria membris,
 Adfixusque cruci post tertia lumina surget.'
- 590 Hic tum Zebedei coniux submissa rogabat,
 Ut Christo medio caeli sublimis in arce
 Felices nati dextra laeuaque sederent.
 Tum quaerit Christus, calicem si sumere possent,
 Quem sibi praeceptis instaret sumere patris.
- 595 Respondent se posse simul. Tum talia Christus:
 ,Vos nostrum calicem fas est potare, sed altis
 Sedibus aequali mecum considerare honore

577] cf. Verg. Aen. IX 740. 587] cf. Horat. Epist. I 16, 79; Calp. Ecl. III 91. 592] cf. Verg. Aen. VI 486.

575 isti *HI* ut nos *R* (ut *a m.* 2) *MMp¹Bb* 576 coniunxerat *C¹*,
 coniunxit *M* 577 tunc *MLBb* 578 inliberata *A* 579 pactis *R¹V₁V₂*,
 facti *L* seruantur] $\frac{1}{2}$ redduntur *T* 580 nostra *T¹* natum *A* 581 ultima
R¹MLH, extrema *AP* quo extrema *T¹*, quos extima *K₂* (os in *ras.* 2) ruris
AK₁Mp¹ 582 uocabit *AK₁K₂PT²* 583 aequis *AV₁* dignata *M*
 584 solimos *CM alii* 585 solisque *CMAK₂T¹P*, solitisque *R¹ Matr. V₁L₁*,
 solimisque *R²MpBBbGHH₁* iterum (*m.* 1) *V₁* 586 ignari *CM¹* tru-
 culenta *R¹M¹T¹* 587 proditur *K₂T¹* 588 procerum (*m.* 1) *K₂T*
 589 adfixusque *HI* 590 hiic *M*, haec *L*, hinc *HI* coniunx *T*
 592 dextera *M* residunt *G* 593 tunc *RBH* possint *RV₂* 594 in-
 starent *A* sumeret *Mp¹* 596 putare *C*, portare *R¹K₂T¹V₂* 597 con-
 sedere *RV₂* honorem *C*

- Non hoc nostra dabit cuiquam pro munere uirtus.
 Haec certis genitor sublimia dona reseruat.
 600 Exin discipulos dictis pro talibus omnes
 Conmotos tali sermonis mulcet honore:
 ,Gentibus infidis celsa dicione potestas
 Inponit quoscumque super dominantur eorum
 Exercentque trucem subiectis urbibus iram.
 605 Vos inter longe tranquillior aequora uitae
 Concordi sternit mitis moderatio pace
 Magnus et obsequiis crescit super alta minister.
 Nec primus quisquam, nisi cunctis seruiat, unus
 Esse potest. Hominis natus sic uestra minister
 610 Obsequio solus proprio pia munera gestat,
 Et multos redimens pretioso sanguine seruat.
 At uos ex minimis opibus transcendere uultis
 Et sic e summis lapsi comprehenditis imos.
 ,Si uos quisque uocat cenae conuiuia ponens,
 615 Cornibus in summis deuitet ponere membra
 Quisque sapit. Veniet forsitan si nobilis alter,
 611* Pro multisque animam pretioso sanguine ponit

605] cf. Verg. Aen. V 763. 608] cf. Horat. C. II 2, 12. 611*] cf. Verg. Ge. IV 238.

598 haec *MAK₂PT¹H* nomine *RV₂ Poelm.* 599 certis] paucis *Poelm. in mg.* reseruet *A¹H¹* 600 exhinc *R* 601 stabili *R* 603 inponi *Mp* quosque *M*, quemcumque *Poelm.* quoscumque uelit dominantur *Poelm. in mg.* earum *V₁ (m. 2) H¹* 605 uos hic sed *MpV₁B Bb*, uos inter *R² in ras.* longet *MA* tranquilliora *R¹MPV₂*, tranquilla *A* aequorū *A*, aequore *B²Bb* Longe tranquilliora inter uos aequora uitae *L* 606 concordia* (s. *eras.*) *M*, concordēs *R* cernit *R*, adsociet *A*, sternit *K₂T¹* pacem *C*, paci *R*, pacis *K₂* 607 crescat *A*, crescet *K₁K₂PT* 608 prior *MK₁K₂T¹* seruiet *R* 609 esse potest] non secus atque *A* sic] qui *A* sicura *LG* cuncta ministrat *Poelm.* 610 gestans *Poelm.* ante 611 uersus 611* legitur in *CR Matr. V₂H¹*, et u. 611 om. in *MAK₁K₂L* (seruat) *PTV₁* (saluat) *BbGHI* (saluat); 611 add. a m. 2 in *V₁B* et multos redimet gloriosa morte coronat *Matr.* 612 ad *R¹MpK₁* eximiis *H¹* concrescere *A* 613 comprehenditis *MBT*; comprehenditi simus *A* *imos (s. *eras.*) *C* 614 conuiuia* (e. *eras.*) *C*, comuiuia *M* 615 diuitet *K₂T¹* 616 forsitan *A* si** (bi. *eras.*) *K₁*

- Turpiter eximio cogetur cedere cornu,
 Quem tumor inflati cordis per summa locarat.
 Sin contentus erit mediocria prendere cenae,
 620 Inferiorque dehinc si mox conuiua subibit,
 Ad potiora pudens transibit strata tororum.⁴
 Proxima tum Solymis conscendit culmina montis,
 Ordinibus lucent quae glaucicomantis oliuae.
 Hinc lectis iussit sectantum discipulorum,
 625 Obuia castelli monstrans habitacula, Christus
 Inde asinam pariter fetu comitante repertam
 Ducere; uel si quis causam disquirere uellet,
 Cur sua tam subito quoquam iumenta trahantur,
 Dicere tunc, operam dominum sibi sumere uelle.
 630 Discipuli celeri complent praecepta paratu.
 Adducunt mollique super uelamine uestis
 Insternunt pullum placidum praebentque sedendum.
 Hinc ueteris quondam fluxit uox nuntia uatis:
 ,Ecce uenit placidus tibi rex, quem terga sedentem
 635 Praemitis gestant asinae pullique sequentis.⁴
 Tunc populi stratas praetexunt uestibus omnes,
 Quaque iter est Christo, subnexa fronde coronant.
 Proxima tunc alii spoliant palmeta uirore
 Conclamantque omnes: ,Dauidis origine creto
 640 Osanna excelsis sit gloria laeta tropaeis!⁴
 Sic adeo ingreditur Solymorum moenia Christus.

631] cf. Stat. Theb. V 315. 637] cf. Verg. Aen. IV 506.

617 turpitar *Mp* eximio] *i*, s. l. *R*², esūmo *A* i. e. ex summo *fort.*
recte cf. v. 618 618 locaret *H* 619 si *RMAK₁K₂PTBG* pendere
CB¹, phaendere *A* 620 inferior *M* conuiuia *M*, conuiuia (*m. 1*) *K₁K₂*,
 621 at *C* prudens *AV₂*, audax s. l. *T²*, audens *Sg* accedet *M*, trans-
 iuit *A*, transsibit *LV₂* 622 Solimis *plerique* conscendet *C* 623 quo *HI*
 624 hoc *L* electis *M*, lectos *A* 625 obuiae *A* 627 dicere *M²K₁*,
 627. 628 *om.* *M₁K₂* (*m. 1*) *P¹T¹* 628 quur *A* trahuntur *V₂* 629 du-
 cere *K₂T¹* opera *HI* uellet *C* reddere huic: nostro nunc iis opus
 esse magistro *Poelm.* 630 parati *A* 632 placidum pullum *RPBb*
 633 batis *A* 635 gestans *A* sedentis *R¹M* 636 tunc *CP*, tum *rell.*
 pertexunt *Bb* 637 subnixa *RMK₂T¹BGHH¹* 638 palmita *MK₂T¹*
 640 ossanna *C* in excelsis *RV₁V₂*, set *C* tropeis *plerique*, prophetis *A*
 641 adeo] tunc *Poelm.*

- Ingresso occurrit primo sub limine templi
 Cruribus atque oculis certatim debile uulgus.
 Quos ubi tam subito gressu uisusque uigentes
 645 Cuncta sacerdotum cognouit factio mirans
 Et pueros templi complentes tecta clamore:
 Osanna egregia Daudidis stirpe creato,
 Ipsum percontant cuncti, quae causa clamoris
 Impubem tantum tollat per gaudia plebem.
 650 Christus ad haec: „Legis sanctae uos scripta tenere
 Creditur, infantum quae dicit ab ore uenire
 Lactantum et linguis iusti consurgere laudem.”
 Haec ait ingratam linquens cum ciuibus urbem
 Bethaniamque petit, rediensque in margine cernit
 655 Stratae tendentem diffusa umbracula ficum.
 Illic forte cibi pertemptans corda uoluntas
 Arboris adtrectat ramos, sed nulla facultas
 Pomorum sterili frondis concreuerat umbrae.
 Olli Christus ait: „Non sit tibi fructibus umquam
 660 Copia promendis.” Tum protinus aruit arbor.
 Discipuli celerem mirantur in arbore mortem.
 Sed Christus stupidis adsistens talia fatur:
 „Nunc ligni istius nostro stupuistis honore,
 642] cf. Verg. Aen. II 469. 647] cf. Verg. Aen. X 549.

642 ingressus *C*, ingressoq; *MK₁P* 644 uisu gressuque uigentes *M*
 646 canore *HG* (ex clamore) magno clamore replentes *A* 647 osanna
CT create *A* 648 percunctant *RK₁K₂MpPTV₁V₂Bb*, percunctantur *M*
 tum percontantur *Poelm.* clausa *A* timoris *MK₂* (*m. 1*) *T¹*, tumoris
Cant., canoris *G* (ex clamoris) *Hl* 649 impubem *C* tantam *K₁* (*m. 1*)
PT², tanta *K₁* (*m. 2*) *V₁* tollant *R¹* per plebem impubem tollant ut
 gaudia tantum *A* 650 sc̄ae *CMpT²V₂BBb*, inquit uel inquit *rell.*
 uos] duos *A* tenere ex tenete *R* 651 creditis *RV₁* 652 lactantum *R¹*,
 lactantum *V₂N* cf. *Matth. XXI 16* (ed. Wordsworth) 654 residens *MG*,
 redigit *K₁*, redigensque *L* 655 stare extendentem *Poelm.* in *mg.* def-
 fussa *M* 656 pertemptas *A* uoluptas *T¹Bb* 657 attrahat *MG*, ad-
 trectant *Hl* 658 sterili *CRAMP¹B¹*, sterilis *rell.* frondes *MK₁*
 (*m. 1*) concreuerant *M* umbra *A* *Poelm.* 659 fructus—promendi *M*
 660 tunc *MK₁K₂PTBb* arbos *RTV₁V₂* 661 caelebrem *A* natum *Hl*
 662 stupendis *M* (stupidis in *mg.*) 663 ligni libri, lignum *Reuschius*
 cernitis en ligni istius defecisse uigorem *A*

Desisse ad uires terrenos ducere sucos.

665 Sed ueris uerbis iterumque iterumque monebo:

Namque fides si certa animi consistet in arce

Nec dubiis nutans uitiiis tremebunda iacebit,

Arboris istius uobis substantia cedit.

Nec tantum istius, sed montis celsa reuelli

670 Credentum uerbo poterunt undisque profundi

Cum siluis pariter saxisque ferisque recondi.

Et quaecumque fides robusto pectore poscet,

Credentum semper digna uirtute tenebit.'

Haec ubi dicta dedit, templi se moenibus infert.

675 Confestim proceres populi miracula rerum

Collecti inquirunt, uirtus quae tanta dedisset.

Ollis Christus ait: ,Quaerentibus omnia uobis

Dicere iam facile est, si nobis uestra uicissim

Percontata prius paucis sententia soluat.

680 Nuper Iohannes, puro qui gurgite lauit

Sordentis populi maculas, diuina potestas

An hominis potius uobis fallacia uisa est?'

Haec ait ancipiti uerborum pondere claudens

Captantum procerum mentem; nam magna profetam

685 Plebis Iohannem ueneratio suscipiebat,

Nec poterant eius fallacem dicere uitam.

665] cf. Verg. Aen. III 436. 675] cf. Verg. Ge. IV 441.

664 sucus *R*¹ et uerbum nostrum magna uirtute pactum *A* 665 iterum iterumque *MKLMpPV, B¹BbH* docebo *A* 666 consistit *CRAK, L V₁V₂BbGHH* 667 tremibunda *CM* 668 cedit (i corr. in e) *CK*, 669 istius] ipsius *C*; uersus 668 et 669 contraxit *A*: Non tantum imperiis uestris substantia cedit arboris istius sed montis celsa reuelli 670 profundis *MpBb* 672 poscit *CMLK, K₂PTG* 675 confestim *M* 676 mirantes rogitant qua uirtute efficit ista? *Poelm. in mg.* 677 illis *A*, olli *K₂L* 678 uobis si *R* 679 percontata *CR¹AB²H*, percunctata *rell.* soluet *A* 680 puero *A* quid *CT*, quod *ABK₂* (m. 1, quid m. 2) *T¹* 681 sordentis *CRV₁V₂B¹H¹*, sordentes *rell.* macula *C* 682 uissa fallacia est *M* 683 punder *M* ludens *V₂* 684 mentes *H¹* magnam *C*, magnum *MG* propheta *Mp* 685 suscipiebat *C*, suscipiebat *RMPK₂T¹V₁V₂H¹* post 686 legitur in *A*: Humanoque ortu trepidant baptismata fateri | aetherio quodsi loquerentur fonte uenire | cur non caperent traherent confessio culpam | Se nescire . .

- Rursum sublimem dixissent esse profetam,
 Occidisse illum traheret confessio culpam.
 Se nescire tamen respondit factio fallax.
- 690 Tum Christus: „Non est iniustum claudere uocem,
 Cum mihi claudantur procerum responsa superba.“
 „Nam geminae prolis genitor maioris in aures
 Talia dicta dedit: Vitis mihi portio maior
 Semiputata iacet. Sed perge et robore forti
- 695 Nunc scrobibus nunc falce premens uineta retunde.
 Tum iuuenis sese tam sordida dicta laboris
 Nolle pati memorat. Post omnia iussa parentis
 Exsequitur damnansque sibi responsa coercet.
 Post alium natum simili sermone iubebat
- 700 Ad uineta sui dependere iussa laboris.
 Adnuit his iuuenis nec dictis facta repensat.
 Dicite, quis potius genitoris iussa sequatur?
 Olli conlaudant responsum posterioris.
 Prosequitur Christus: „Nunc uera aduertite dicta.
- 705 Iam magis hinc caeli sedem comprehendere possunt
 Corporis e uitiiis quaerentes sordida lucra,
 Quam uestrum quisquam. Vobis nam uenerat ante
 Iustus Iohannes, sed non est credere uestrum.
 Namque fidem potius meretricum pectora certam
- 710 Hauserunt sordesque animi posuere pudendas.
 At uos tantorum scelerum nil paenitet umquam.“

693] cf. Verg. Aen. V 852. 694] cf. Verg. Ecl. II 70. 695] cf. Verg. Ge. I 157. 701] cf. Verg. Aen. XII 841.

687 rursus *RP* si dixissent *CM¹K₁V, Bb*, dixissent si *R¹MpPB*, si dixerint *T¹* si sublimem dixerat *G* 689 tamen] igitur *Poelm.* fatur *M* 690 tunc *CBb* 691 superbia *A* 694 semiputata *ML* se mihi p. (*m. 1*) *K₁K₂T¹* perge & *MpT¹* robore *M* 695 retundes *K₁*, retundens *K₂T¹* 696 tum *CMpBb*, tunc *rell.* dicta *C*, uineta *rell.* 697 postumius *L* 700 deprendere *G* iusta *RA* 701 adnuit *MK₂PT¹L* 703 illi collaudant nati responsa prioris *Poelm.* 705 hic *C* sedem caeli *R* comprehendere *AK₁K₂TB* possunt *CR*, certum est *rell.* 707 quemquam *AK₁K₂P¹TBb* est qu**quam *M* 708 iohannis *MK₂T* 709 fidem nam *M* 710 auxere *R*, auserunt *V₁V₂* animis *MpB¹*, animae *V₁* deponere *M* 711 ad *ALMp* nihil *MA*

- ,Sic quidam diues, cui iugera multa nitentis
 Vineti saepes circum densata coeret,
 In medio turrem prelumque et dolia fecit
 715 Cultoresque dedit fructusque locauit habendos,
 Inpositam statuens mercedis soluere legem.
 Tum longinqua petit, sed fructus tempore certo
 Actores famulos mittit, quis portio salua
 Cultorum certa ruris mercede daretur.
 720 Ecce colonorum rabies hos uerbere saeuo,
 Ast alios lapidum proterrent undique telis;
 Denique letali prosternunt uulnere multos.
 Tum dominus ruris plures incedere seruos
 Praecipit et rursum mercedis pacta reposcit;
 725 Maior at in plures audax iniuria surgit.
 Ultima iam domino natum dimittere mens est,
 Quod subolem partemque sui nis digna pudoris
 Cultorum cordi uenerandam posceret esse.
 Sed contra illorum iam mens maculata cruore
 730 Progenie extincta domini sibi post dominatum
 Cedere credentum, crudeli uulnere fixum
 Obtruncant iaciuntque foras trans saepta cadauer.
 Post haec iam dominus ueniet poenasque reposcet
 Tantorum scelorum. Sed uobis tradita quondam

717] cf. Verg. Ge. II 197, Ou. Rem. 189. 729] cf. Pseudo-Ou.
 Nux 157. 731] cf. Verg. Aen. II 561.

712 sed *MB* 713 saepis *R¹MK₁ (m. 1) L* 714 turrin *RK₁G* post
 turrem: ut *add. R* proelumque *C*, pleramque *M* dolea *M* 716 im-
 positam *C* statueris *A* 717 tunc *MK₁K₁PT* longinquam *C* 718 mi-
 sit *ML* 719 mercede *CM* 720 colonum *M* seruos *Hl* 721 alio *C*
 proterunt *M*, terrentes *A*, prosternunt *Hl*, prosternunt *Bb* (*dubl. lect.*)
 724 praecepit *R¹AK₁K₂LMp¹TB¹* rursus *RAK₁LPTV₂* constituta
 pacta *Mp* 726 demittere *CMpV₁BbH¹* 727 subolem *CAK₂T¹*
 dina *A* 728 corde *MK₁P*, corda *A*, corda *H* concrederet esse ueren-
 dam *A*, posceret esse uenerandam *H* 730 progeniem *R¹B¹* extincta *C*
 et alii 731 credere *MpB¹* fixum (s. *eras.*) *M* 733 post etiam *Hl*
 resposcet *Hl* 734 a uobis *M* tradita regna | diuersa ingente iuste
 translata ferentur praepingues domino possitque reddere fructus *A*

- 735 Fulgentis regni sedes translata feretur
 Ad placidam gentem, possit quae reddere fructus.
 ,Ut rex, qui nato thalamorum uincula nectens
 Praecipit, ut proceres conuiuia laeta frequentent,
 Accitos famulis uoti regalis honorem
- 740 Concelebrare simul; cuncti sed adire recusant
 Regales thalamos, regalis pocula mensae.
 Post alios mittit, sese largissima cuncta
 Magnificasque dapes, conuiuia laeta parasse.
 Illi neglectis opibus diuersa petebant.
- 745 Hic aedes proprias, hic ruris tecta propinqui,
 Ast alius merces potius ac lucra reuisit.
 Multi praeterea missos, qui ad laeta uocarent,
 Insones famulos rapiunt et corpora ferro
 In mortem cruciant. Tum rex ubi conperit acta,
- 750 Milibus armatis ciues cum moenibus ipsi
 Subruit, effusi famulorum sanguinis ultor.
 Tunc seruis fatur: Nunc festa iugalia cenae,
 Praelargis opibus quaecumque instruximus illi,
 Contempsere meis proceres contingere mensis.
- 755 Ite igitur propere per publica saepta uiarum,
 Et quoscumque illic casus glomerauerit, omnes
 Huc laetis nati thalamis adhibete uocantes.
 Progressi famuli per compita cuncta uiarum
 Inuentos duxere simul. Iam denique cunctae

737] cf. Verg. Ecl. VIII 78. 743] cf. Verg. Aen. I 638.

735 sedis *R¹MK₂PT¹* refertur *MB¹* 736 ad gentem dignos *RV₂Poelm.*
 737 at *Poelm.* 738 praecipit *CM₂Mp*, praecepit *rell.* ut *Mp*, *om.*
rell. conuiuia *M* (*saepius*) *K* frequentes *A* 739 accitis *RK₁K₂PTB*
 regalisque *M* 740 et 741 *om.* *V₁* cuncti *R¹M* se *A* 744 ille *C*
 neglectis *Mp* dapibus *Poelm.* patebant *C*, p^oetebant (*a eras.*) *K₂*
 747 comissos *M ex corr.*, missis *P¹* 749 trucidant *A* tunc *RA*
 750 militibus *M* 751 et fusi *AV₁V₂H¹* 752 et coniugalia *Mp* caenae]
 cerne *A* 753 quae tunc *A* illis *MpV₁B¹Bb* 755 puplica *C*, lubrica *A*
 septa *C* 756 glomeraberit *A*, glomeravit *Bb* 757 hunc *K₁T* natis *C¹*
 758 competa *R¹MK₂TBBb¹* lata *RMK₁K₂PTB²GHH¹* 759 inuentos *M*

- 760 Conplentur mensae mixtae sine nomine plebis.
 Hic iusti iniustique simul cubuere uocati.
 At rex ingressus conuiuia laeta reuisit.
 Hic uidet indutum pollutae uestis amictu,
 Laetitiis thalami fuerat cui dissona lingua.
- 765 Isque ubi regalis sermonis pondere causas
 Reddere pro uestis maculis et labe iubetur,
 Oppresso tacuit non puri pectoris ore.
 Et tum conuersus famulis rex praecipit illum
 Conexis manibus pedibusque et corpore toto
- 770 In tenebras raptum mox praecipitare profundas.
 Illic stridor erit uasti sine fine doloris,
 Et semper fletus. Multis nam saepe uocatis
 Paucorum felix hominum selectio fiet.'

760] cf. Verg. Aen. IX 343.

760 mixta *Poelm. in mg.* sine] s. l. *R²M* 761 hiic *M*, huc *V₂* simul
 discubuerunt *C*, s. uenere *RV₂*, discubuerunt simul *M*, s. accubuerunt *K₂T¹*
 763 uidit *CK₁K₂MpPTV₁V₂B* amictum *H* 764 laetitia* (s. *eras.*) *C*,
 laetitiis *V₁*, laetitiae *rell.*; laetities—longe *coni.* *Hartelius* thalamis *BbGH*
 cui *CRAMPV₁V₂B*, quae *rell.* dissonae *A*, inconueniens *Mp*, desona *L*
 lingua *R¹V₂*, lingue *B¹*, longe *rell.* 765 ibi *R¹* regali *CRK₁K₂LPT*
 pandere *R*, spondere *A* 766 iuuetur *M* 767 inpuri *M*, non puro *R¹V₂*
 768 tum *CV₁V₂*, tunc *rell.* conuersis *Bb* praecepit *R¹AK₁K₂MpPT*
 771 illi ē *A* 772 nam multis *M* 773 selectio *C*, electio *AT¹* EVAN-
 GELIOR^{...} LIBER TERTIVS EXPLCIT INCIPIT EIVSDEM LIBER
 QVARTVS FELICITER *CV₁* (Explicit euang. l. t., feliciter *om.*), LIBER
 TERTIVS EXPLICIT INCIPIT QVARTVS *M*, EXPLICIT LIB III INCIPIT
 QVARTVS *RLMpPBBb*, EXPLICIT EVANGELIORV LIBROS
 III INCIPIT EIVSDEM LIBER IIII AM A, G. VETTI AQVILINI VC
 SIVE IVVENCII (VC hic *K₁* add.) PRESBITERI EVANGELIORVM (*om.*
K₁) LIBER III EXPLICIT INCIPIT LIB IIII K₁K₂ (post IVVENCII
nonnullis erasis) *TBb*, EXPLICIT LIB TERCIVS IVVENCII *G*, Finit
 liber tercius, Incipit quartus *HI*

LIBER QUARTUS.

- Talia dicentem confestim factio frendens
 Temptare adgreditur uerbis cum fraude malignis:
 ,Certum est, ueridicum te nunc uenisse magistrum,
 Nec quemquam metuens Domini uestigia seruas.
- 5 Dic ergo, an liceat nostrae dissoluere genti
 Caesaris urgentis semper sub lege tributum?
 Ille sed inspiciens saeui penetralia cordis:
 ,Cur temptatis, ait, nunc me concludere uerbis,
 Fallaces? mentis prodit fallacia fructum.
- 10 Inspicite in nummum sculptique nomismatis aera,
 Caesaris expressum facile est ubi cernere uultum.
 Soluite nunc illi propria sub lege tributum,
 Atque Deo proprium legis seruemus honorem.⁴
- Post Sadducaei hinc inde latratibus urgent:
- 15 ,Moysea, qui legum posuit praecepta, iubere,
 Si quis conubium properata morte relinquet,
 Pignoribus mediis nondum de germine cretis,
 Huius germano rursus sociabile uinculum
 Deberi, generis pereat ne portio lapsi.
- 20 Finibus in nostris septem germana fuerunt
 Corpora; sed maior primus mox uincla nuptae

1] cf. Verg. Aen. IV 362. 4] cf. Verg. Aen. II 711. 13] cf. Verg. Aen. V 601. 16] cf. Verg. Aen. IX 401.

1 confestim *M*, continuo *A* fractio *L* 2 tentari *M*¹ 3 uere-
 dicum *C*, ueridicum est *A* 4 metuis *RK₁K₂MpV₁BGHH^{metues}I*, times *M*
 (corr. m. al.), tueris *L* *Poelm.* in *mg.*, metu*eris *Bb* seruans *RMK₁* (m. 2)
MpTBbGH 6 urgenti *RMK₁* (m. 2) *TB*² ex *AV₁HI* 7 penetralia *M*
 8 Quir *A* tentatis *CM* mecludere *Mp* 9 fallacis *CAK₁K₂LMpP*
 10 sculptisque *HI* numismatis *MLMpTBHI* 11 facile *CM¹LV₁HHI*,
 certum *B*, promptum *rell.* 12 illi nunc *M* propriū *M²LT¹BBb* 13 ad-
 que *CMpL* seruetis *Poelm.* 15 Mosea *CR¹BBbH¹* 16 conubium
CC₂, coniugium *rell.* 17 pigneribus *MAK₂T¹* semine *MLT²* s. uinc-
 tum *R¹*, sociabere uinclo *K₂* (m. 1) *T¹* 19 ne pereat *M* 20 germa *M*
 21 uincla *M* nubtam *A*

- Sumpsit, praeceleri cecidit sub acumine mortis
 Post alius frater thalamis sine fructibus isdem
 Concidit et cuncti iacuere ex ordine fratres
- 25 Unius et cunctos fletus gemuere maritae;
 Post ipsam rapuit gelidae inclementia mortis.
 Si uenient igitur cuncti sub limina uitae,
 Cuius conubiis mulier reddenda resurget?⁴
 Ollis Christus ait: „Errori obnoxia prauo
- 30 Legibus et iussis Domini mens dura resistit.
 Namque secunda dehinc laetae reparatio uitae
 Non thalamos nouit, non terrae gaudia uana,
 Sed similes leuibus genitoris iuxta ministris
 Constituet regni uirtus sublimis in aula.
- 35 Nec Deus illorum dominum se ponere mauult,
 Qui tetram proni meruerunt sumere mortem,
 Sed potius uitae possunt qui prendere lucem.⁴
 Ecce alii rogitant, quae sint firmissima legis.
 Ille indefessus nulli responsa negabat:
- 40 „Sublimem caeli Dominum deuotio cordis
 Diligat; est istaec uirtus firmissima legis.
 Consimile est isti: Magno teneantur amore
 Ad ius fraternum iustae penetralia mentis;

30* Legibus et uirtute dei mens decolor exit

26] cf. Verg. Ge. III 68. 42] cf. Verg. Aen. I 675.

22 sumpsit CRM 23 thalami RA hisdem C, hisdem M, idem A
 25 utque maritae uni fletus omnes genuissent Poelm. in mg. 26 istam M^{ibeam}
 uers. 27 ante u. 25 exhibet A 27 lumina AK₁K₂LMpPTV₁ 28 coniugiis
 MLT²B, coniugio V₁ resurgit T¹ 29 illis RBb erroris RM, errore Mp
 innoxia R paruo M, prauo R¹, prabi A, in quo pro u. 30 sequitur
 pectora concertant crebris seiungeret aedis 30 repugnat RLV₂ post
 hunc uersum m. 2 inseruit u. 30* in M (decolor) R (p. u. 34), m. 1 in
 Mp, Poelm. in mg.; om. u. 30 habet K₂T³ (ex corr.) 32 non] nec R
 uana] in ras. R 33 sed similes claris aeterna in luce ministris A iuxta
 CC₂K₁K₂P, iusta rell. 34 sublibis C, sublimes M 35 dominus A
 poscit Poelm. in mg. 36 terram V₁V₂Sg 37 luce A 41 et est uirtus
 C, & ista haec u. M, ista (hec a m. 2) u. R, ista haec est u. A, est istaec
 (ex corr.) u. K₁K₂T, est ista haec u. MpP (hec a m. 2) V₁BbGHHI
 fortissima V₁ Matr. 43 penitralia M

His etenim geminis dependent omnia iussis.

- 45 Sed uobis cuius suboles uentura uidetur
Christus, quem cuncti spondent in saecula profetae?^c
Respondent, illum Dauidis germine nasci.
Prosequitur Christus: ,Cur illum dicere Dauid
Diuino flatu scriptum est Dominumque Deumque,
50 Quod proprium patrem non aequum est dicere nato?^c
Talia saluator; cuncti obstipuerunt silentes.
Ille sed accita credentum plebe profatur:
,Adspicite scribas sublimi sede superbos.
Hi quaecumque docent, iustum est comprehendere cordis
55 Obsequio, maculas ipsorum temnite uitae.
Abrupta inponunt umeris nam pondera uestris,
Ipsi quae digito saltem contingere nolunt.
Adcubito primo cenae fastuque superbo
Atque salutantum uano tolluntur honore,
60 Et nomen sublime uolunt gestare magistri.
Sed uos noluerim praecelsi nominis arcem
Adfectare, tamen uobis est una magistri
Inposita aeternum caeli de lege potestas,
Vos eadem fratrum parili coniunxit amore.
65 Unus item pater est, caeli qui in culmine regnat.
In uobis si quis sublimia colla leuabit,
Decidet et barathri mergetur ad ultima caeno;
Ast humilis claram conscendet liber in aethram.

51] cf. Verg. Aen. XI 120. 60] cf. Ou. Trist. IV 10, 121.

45 soboles *RMp*, sobolis *MPBb*, subolis *K₂T¹* 46 cunctis *Hl*
47 om. *Mp* 49 scribunt *C* 50 proprio *K₂T¹Hl* nominæ cū ē di-
cere *A* patri *C* est] om. *R¹MP¹V₂* 52 credent*um (i *eras*.) *M*
plebem *A* 53 aspice nunc *Poelm*. 54 quodcumque *V₁Hl* compre-
hendere *AK₁* 55 illorum *M¹* 56 inponunt *C* pondera *M* 57 saltem
CM, saltim *plerique* 58 accubitu *M* (*ex corr.*) *MpT¹BBb*, accubita *P*
59 adque *C* 62 uobis doctrina est una magistri *C*, magis est uobis
^{est} una m. (est s. l. a m. al.) *M*, magis [est] uobis una m. *R*, uobis est hic
uana m. *A*, uobis est doctrina magistri *Matr.* cf. *Matth.* XXIII 8 est
hic *Hl* 63 in aeternum *Mp* ^{re} lege *M corr. m. al.* 64 coniunxit *CK₁T*
65 idem *RK₂T¹*, isdem *A* in] om. *AK₂T¹Hl* 67 decedet *M* 68 con-
scindit *C*, conscendit *K₁Mp* in aethra *LV₂*

- Defendi semper scribae et lacrimabilis aeu
 70 Caeca Pharisaeae cunctis fallacia plebis.
 Nam uobis itiner clausum quia iure negatur,
 Non sinitis quemquam penetrare per ardua lucis
 Et cunctos trahitis saeuae ad consortia flammae.
 Vos similes dicam tectis splendore sepulchris,
 75 Quis facies nitida est, internaue turpia bustis.
 Sic uox uelatur iustae sub imagine uitae
 Atque aditis mentis celantur sordida corda.
 ,O Solymi, Solymi, ferro qui saepe profetas
 Ad uestram missos uitam sine fine necastis,
 80 Quam uolui uestram gentem populumque tueri,
 Ales uti dulces solita est sub corpore pullos
 Obice pinnarum circumcomplexa fouere!
 Sed uobis semper caelestia munera sordent.
 Deseritur iam nunc domus haec uastanda ruinis,
 85 Nec nostrum uobis fas ultra est cernere uultum.
 Egreditur templo, cuius praecelsa notantes
 Moenia discipulos tali sermone docebat:
 ,Haec operum uobis miracula digna uidentur
 Obtutu stupido; ueris sed discite dictis,
 90 Quod mox cuncta solo passim disiecta iacebunt.
 Haec ad Oliueti dicens peruenerat arcem.
 Discipuli solum postquam uidere, rogabant,
 Ut sibi uenturi tempus distingueret aeni,

83] cf. Verg. Ecl. II 44. 89] cf. Verg. Aen. I 495.

71 s. intrandi regnum quibus est auersa uoluntas | Nec sinitis q. p. p.
 a. l. | Nam uobis itiner clausum quia iure negatur | Contra histis miseros
 seuq ad consortia flamma A callis clausus Poelm. in mg. 73 cunctos
 et R saeuae** (que *eras*.) R 75 interq; R¹M, intra H¹ sordida LP
 MpBBbGHH¹ busti RM 76 celatur RMK₂ (m. 2) P²T², cel&etur Mp
 77 adque C aditis plerique caelantur CRM alii 78 solimi CRM alii
 79 neca+tis (s *eras*.) CK₂T¹, necatis RMK₁MpP¹V₂BGH 81 uti dulces
 Matr. A, ut indulces C, uti dulci K₂, ut molli rell., ut solita est molli
 T³ in ras. 82 pinnarum CMA, pennarum rell. 84 uastanda C, uasta-
 tur Bb, uastata rell. 85 nubis Mp fas] om. M ultra] *eras*. in M
 87 talia A 88 opera—miraculo M 90 quam mox Poelm. in mg.
 deiecta RMK₁P 93 uenturum Mp distingueret C

- Promissa ipsius quem poscant prendere finem,
 95 Eius et aduentus terrae consumeret orbem.
 Quaerentum uerbis respondit talia Christus:
 ,Obseruate dolum, falso ne nomine capta
 Credulitas laqueis errantum praecipitur.
 Discurrent cunctis bellorum incendia terris;
 100 Sed uos praeualido consistite robore cordis,
 Ne mens accepto iaceat turbata tumultu,
 Non etenim prima inponent mox proelia finem,
 Gentibus et gentes et regibus obuia reges
 Signa ferent, nec morbi tunc corrumpere tractum
 105 Aeris aut pestes prosternere corpora parcent.
 Fixa etiam solido per inania pondere tellus
 Per diuersa loci motu quassante tremiscet.
 Haec in primitiis temptamina parua manebunt.
 Prodentur multi uestrum letoque dabuntur,
 110 Proque meo uobis incumbere nomine gentes
 Tormentis poenisque feris odiisque necesse est.
 Liuor erit terris, erroribus omnia plena
 Et falsi surgent populorum labe profetae.
 Haec inter si quis protectum a uulnere pectus
 115 Ad finem seruare queat, sublimia lucis
 Aeternis uitae sertis redimitus adibit.
 Regnorum caeli celebratio peruolitabit

99] cf. Verg. Aen. I 566. 101] cf. Verg. Aen. VI 858. 102] cf. Verg. Aen. II 619. 104] cf. Verg. Aen. III 138. 106] cf. Verg. Aen. IX 752.

94 quo M^1K_2 (*m. 1*) $T^1V_1V_2H$ poscant] p̄quā HI comprehendere C orbem] tandem M^1 98 errorum V_1 99 discurrent K_2T^1 100 rubore M^1 , robore V_2 101 ad coeptus tumultus PT^1V_1Bb , de ceptis $RMpHHI$ lateat HI 104 nec non (*non s. l.*) R^2 , non (*nec m. al.*) M rumpere R tractu maeris] tractaberis A 105 pesti R , reliqui fere omnes pestis possunt A 106 fissa *Poelm.* 107 diuersi K_2T^1 tremescet $RMpHHI$ $K_2PTBbGH$ 108 inprimis M , primitias *Poelm.* 109 tradentur *Poelm.* in *mg.* 110 pro ineoque M nomine uobis incumbere M 111 odiisque feris M , odiisque ferisque R 112 erit] enim LV_1V_2G 113 laue A 116 ut desertis A abibit $CMpV_2$, abit (*di a m. 2*) B 117 caelebratio C peruolutabit V_1

- In cunctas terrae metas; gens omnis habebit
 Testem lucifugo sancti sermone salutis.
- 120 Et tunc finis erit currentia saecula soluens.
 Adueniet iam tum tristis defletio terris,
 Quae Danihelis habet iussam uerissima uocem;
 Haec dignus tantum poterit cognoscere lector.
 Iudaei longe fugient montesque capessent,
- 125 Nec quisquam domibus repetat sustollere secum,
 Quae fuga consociet uestemue aut mobile quicquam.
 Deflendae iam sunt uteri cum pondere matres
 Et miseros fetus dulci quae lacte rigabunt.
 Poscite iam precibus, tristis ne frigore brumae
- 130 Adueniat fuga uestra tamen, neu sabbata festa
 Anceps praecipiti turbet trepidatio cursu;
 Nam cunctis uenient saeuissima pondera terris.
 Tale malum non saecula prius nec postera norunt.
 Et ni sublimis genitor decerpere tempus
- 135 Et numerum miserans uellet breuiare dierum,
 Nulla dehinc trepidae superarent corpora uitae.
 Sed propter lectos ueniet miseratio iustos.
 Nomine fallentes Christi falsique profetae
 Exsurgent terris et monstra potentia fingent,

129] cf. Verg. Aen. III 261; Ou. Trist. IV 7, 1.

119 sancti *CR¹M*, sanctae *rell.* 120 uoluens *V₁Hl* secula reuoluens *G*
 121 adueniat *R¹V₁GH* tunc *M¹A* def-ectio *M*, difflectio *R*, defeccio *A*,
 defle-tio *K₁V₁*, deflectio *PB²G*, deflexio *Hl* 122 quā *Hl* Danielis
 habent *RMpV₁* iussa *Hl Poelm. in mg.* uoce *K₁K₂PT* quam pro-
 pria Danihæl testatur uoce prophetæ *A*; *omissus erat uersus in MV₂B*,
sed suppletus est a m. 2 123 agnoscere *K₁* *vv. 122 et 123 transpositi*
in R 123 iudeq̃ *Hl* 124 fugient—capessent *C* (capissent) *Mp*, fugiant—
 capessant *rell.* 125 ne *R¹M* quicquam *V₁* repetet *Poelm.* adtol-
 lere (*m. 1*) *K₂PT* 126 quē *Hl* consociat *RM* uestemuae *CA*
 127 uteris *C*, uentres *V₁Hl* 128 foetus *R cum aliis* dulque *C* qui
R¹, q* (os *m. al.*) *M* 129 tristis *CAMP¹T¹GHHl*, tristi *rell.* broinae *M*
 130 ne *C* tamen ne] aut ne tunc *Poelm. in mg.* adueniatur saeu-
 issima uestra aut tunc cum sabbata fiunt *A* 133 nec] non *Hl* 134 de-
 cernere *M¹P* 135 *om. Mp* brebiare *A* 137 *om. Mp* iustis *K₂PT¹*
 138 fallentis *K₂P¹T¹* 139 exurgent *C*

- 140 Quae forsā lectos capient miracula iustos.
En praedicta patent instantia saecula uobis.
Desertis si quis Christum peragrarē loquetur
Occultisue procul penetralibus esse repostum,
Longe credulitas absit uanissima uobis.
- 145 Sicut enim fulgur caelum transcurrit apertum
Et cerni facile est cunctis orientis ab oris
Usque sub occiduum caeli uergentis in orbem,
Sic rapido aduentu clarebunt lumina Christi.
Abscondet furuis rutilos umbris radios sol,
- 150 Amittet cursum lunaris gratia lucis
Ignicomaeque ruent stellae caelumque relinquunt.
Omnis item uirtus caeli conmotā superni
Signa dabit, proles hominis quis uertice caeli
Clareat; omnigenasque tribus defletio iugis
- 155 Urgebit, ueniet cum nubibus ignicoloris
Maiestate potens hominis per sidera natus.
Tum tuba terrifico stridens clangore uocatos
Iustos quadrifido mundi glomerabit ab axe.
Praeteriet neque enim praesens generatio saeculi,
- 160 Donec cuncta sequens claudat sibi debita finis.
Haec tellus caelumque super soluentur in ignes,
Sed mea non umquam soluentur ab ordine dicta.
Quis fuit ille dies nescire est omnibus aequum,

153] cf. Verg. Aen. I 225. 157] cf. Verg. Aen. II 313.

142 deserentis M^1 143 occultisque $RMpGH$, occultis uel K_2T^1
penitralibus M esset K_2T^1 repositum M 145 fulgor $RMAMpV_1V_2$
percurrit R 147 occidunt A , occasum K_1 148 munera M (lumina
in *mg.*) 149 abscondit $K_2P^1T^1$ sol rutilus furuis radios abscondet in
umbris *Poelm. in mg.* 150 amittet RB 151 stillae C linquent M
152 item] iterum K_2T^1 154 deflectio $M^1AK_1K_2PTV_1V_2$, defectio RB
 GH , deflexio Hl lucis $RMK_1PT^2B^2GHHl$, uulgi V_2 155 tum MA
 K_1K_2PTHl 156 magestate K_1Mp 157 tunc BbG 159 praeteriet
neque *Arev. Cantabr. (?) secutus*, nec praeteriit (b a *m.* 2) K_2T , nec praeteri-
bit *rell.* enim] *om. Hl* saeculi g. p. Hl 161 super] si R^1 per-
soluentur M 162 numquam R 163 fuit AK_1 (*m.* 1) K_2T^1 , fuit CR
 $MpPBBb$, fiat (*m.* 2) K_1K_2TG , fuerit MHl , erit *rell.*, sciet *coni. L. Mueller*

- Ni soli rerum Domino, qui sidera torquet.
 165 Ut quondam terras undae inuoluere furentes
 Et diuersa sibi tractantes munia cunctos
 Diluuii rapuit subito uiolentia tractu,
 Sic subitus flammās uoluens descendet ab aethra
 Aduentus noster; nec cunctos ille sub una
 170 Condicione premet. Nam tunc ubi iugera laeta
 Infident duo depresso sub uomere sulcis,
 Unus correpto tolletur corpore arator,
 Ignarusque alius uasto linquetur in agro.
 Uno quin etiam recubantes stramine lecti
 175 Dispar iudicium diuersa sorte subibunt.
 Unus enim socium quaeret per strata relictus.
 Idecirco famuli uigilent, quia nescius illis
 Aduentus Domini subita discendet in hora.
 Si sciret certum furis insistere tempus
 180 Quisque domus custos, uigilaret et obuia ferret
 Arma procul, ruptas ne quis penetraret in aedes.
 Sed uos intentis animis adsistite semper,
 Namque repentinus uobis subitusque recurret
 Filius huc hominis iustis sua praemia seruans.
 185 Ille fidelis erit seruus, cui credere cuncta
 Aedes et famulos uoluit per longa profectus
 Vir pater ipse domus: sapiens nimiumque beatus,
 Quem ueniens Dominus seruantem iussa uidebit.

164] cf. Verg. Aen. IX 93. 170] cf. Verg. Aen. VII 737. 171] cf. Verg. Ecl. IV 33.

164 fecit *V*₁ 165 terris *B*¹ 166 munera *RMA* 168 subitos *M*¹, subitas *RBGHH* descendet *Bb*, descenderet *A*, descendit *K₂PT* 170 premet *C* alta *MR*, lata *R²K₁K₂MpPTV₂BBbGH* 171 infident *M* gemini *R* depressos *R¹M¹G* sub mouere *M¹A¹* sulcos *R¹K₂PG*, sulces *M* 172 corrupto *HI* 176 querit *T* 178 descendet *M*, descendit (*m. 1*) *A*, descendit *K₁K₂TV₁*, descendet *rell.* subita—ora *C*, subitas—horas *rell.* 179 certum sciret *HI* fures *RMMp¹V₂*, furem *A* rebus *RMAMpBb* 181 et 182 transpositi in *C*; 182 om. *Mp* 183 recurret *Mp* 185 reddere *HI* cunctas *RMAK₂MpV₁V₂GH* 186 famulus *M* 187 domus] adeo *A* 188 praecepta implere uidebit *K₁K₂PT¹*

- Illum maiori famulum redimibit honore.
 190 Ast ille infelix, qui sordida luxuriatus
 Tardantem contempnet herum, famulosque fatigans
 Verberibus segnique indulgens ebrietati
 Luxuriosorum conuiuia concelebrarit;
 Adueniet dominus seruumque incauta furentem
 195 Praecipitem dignis poenarum cladibus abdet.
 Illum perpetuus fletus stridorque manebit.
 ,Conferri possunt caelestia regna puellis
 Bis quinis, pars est quarum sapientior una,
 Altera praestupido pars est stolidissima corde.
 200 Occurrere illae uotis sponsalibus omnes
 Ornatu adcinctae taedarum flammicomantum.
 Sed sapiens pars illa, sibi quo lumina flammae
 Susciperet, portare simul curabat oliuum.
 Stultarum uero non est prudentia talis.
 205 Cumque moraretur sponsus, tum membra sopore
 Soluuntur cunctae per compita lata uiarum.
 Iam noctis medio clamor crebrescere magnus
 Exoritur, laetoque dehinc occurrere uoto
 Admonuit taedisque uias ornare coruscis.
 210 Surgere uirginibus properatum, et lumina taedis
 202] cf. Ou. Ep. XII 191. 205] cf. Culex 207.

189 redimebit $CAK_1K_2PT^1$, cumulabit *Poelm. in mg.* 190 infelix M
 sordide RMK_2 luxuriatus MK_1K_2LPT 191 contempnat RM , contemnit
 BbG fatiga* C , fatiga A , fatiget RM , fatigat $MpBbHl$ 192 signi-
 que C , segnise L , signisque K_2T^1Hl , segnique se M^1 , nigri segnique Mp
 hebreitatis L 193 luxurie semper ex luxuriosorum *m. 2 in C* concelebraret
 C , conceleb//// (r& *eras. uid.*) M , concelebrabit AH , concelebrabat KK_1K_2 ,
 $MpPTBbG$, concelebrari V_2 194 incaute R^1MK_2 (*m. 2*) V_1 195 ad-
 dicet M , retrudet abdet Mp , aptet K_1 197 comferri M 199 per-
 stupido AK_2T^1 pars est] *om. M*, pras est L 200 occurrent M
 203 *om. M^1* susciperent C simul et portare Hl curabatur A
 206 soluunt M , solbuntur M , soluentur V_1 cumte M , compote V_2 ,
 competa $R^1MK_1K_2MpV_1V_2BGH$ laeta R^2 , latae V_1 207 iam] at
 K_1K_2T medium K_1K_2T , media G crebriscere K_2T^1 208 hinc M
 occurre MB , concurrere Hl 209 corruscis C , curuscis M , choruscis L ,
 choriscis V_1 210 properandum R , properanti A , properatim MpK_2
 (*m. 1*) $V_1BbGHHlN$ et] est CK_2 (*m. al.*) L

- Instruere et flammās pingui componere oliuo.
 Tum stolidae rogitant olei sibi cedere partem,
 Prudentes secum quod tunc gestare uidebant.
 Sed quoniam sapiens pauitāt chorus, omnibus aequē
 215 Ne desint clarae nutritina pingui flammāe,
 Ex paruo aequalis si detur portio cunctis,
 Tum pergunt stultae, ut liquidum mercentur oliuum.
 Dum pergunt, laetae transcurrunt omnia pompae
 Et sponso tantum comitatur factio prudens.
 220 Adueniunt brutae sero post tempore segnes
 Et sponsi pulsare fores et limina clausa
 Nequiquam ingeminant precibusque ingrata frequentant,
 Ut liceat miseris penetrare in limina laeta.
 Illas non comitum sponsi cognoscere quisquam
 225 Non ipse sponsus uoluit. Vigilate timentes,
 Aduentus uobis quia non est certior hora.
 ,Sicut enim, longas cui contigit ire profecto
 In terras, credens seruis tractanda talenta
 Uni quinque dedit, duo cepit et alter habenda,
 230 Tertius unius curam tractare talenti
 Suscepit, uires quoniam diuersa merentur.
 Sed maior quis est concredita portio nummi,
 Certatim duplis auxerunt incrementis.
 Ille sed, unius cui credita cura talenti,

215] cf. Ou. Met. XV 352.

211 componere pingui *M* 212 tunc *R* stolida *A* sumere *RML*,
 dedere *G* 213 tum *CAK, K, MpPBbH* iestare *V₂* 214 pauitad *R¹*
 echorus *A* 215 paruae *RM¹V₂* 216 aequales *K₁K₂T¹* 217 tunc *RM*
 stolide *M¹L* et *CV₂*, om. *K₁K₂T* mercentur *RMK₁K₂PTBBb* liqui-
 dum ut *V₁* (m. 1) *Poelm. in mg.* 219 sponsum *H¹* portio *H¹* 220 fa-
 tuae *Poelm. in mg.* 221 sponso *R¹* 222 nequi+quam *CR*, nequidquam *A*
 ingratē *M* 223 penetrare *M* lumina *M¹* 224 quemquam *M* (in *mg.*
m. al.) 225 ipqus *Poelm.*, non sponsus uoluit quare in *mg.* 226 quia
CM (m. al.), quot *L*, quod *rell.* 227 contegit *M* 229 coepit *R* cum
aliis et] om. *V₁* 230 tertius et *C* 231 suscipit *CR²* 233 duplex
R¹M, duplicis *A* hauserunt *M* incrementis *CK₂* (m. 1) *TV₁V₂Bb¹*
HH¹, munera donis *L Matr. Poelm.*, in . v . /// incrementis (in *eras.*) *M*,
 inque ccrementis *rell.* aera lucellis *Poelm. in mg.* 234 cura est *V₂*

- 235 Telluri infodiens seruat sine fructibus aera.
 Iamque aderat praesens dominus: tum primus et alter
 Se geminasse illi pariter concredita monstrant.
 Illos laudat herus potioraque credere tantae
 Promittit fidei. Sed tertius ille refodit
- 240 Et domino reddit tali cum uoce talentum:
 Quod scirem domino memet seruire seuerō,
 Qui meteres segetes alieno semine cretas,
 Extimui, argentumque tuum concredere terrae
 Malui, quod saluum semper tibi reddere possem.
- 245 Tum dominus famulo respondens talibus inquit:
 Si nescire meos auderes dicere mores,
 Nequitiae tantae ueniam concedere possem.
 Hoc etiam gnarum potius praestare decebat,
 Ut fructum nobis tractata pecunia ferret.
- 250 Quapropter segni tollatur portio nostri
 Prudentique dehinc detur possessio maior,
 Quem duplis cumulassem lucris mea quinque talenta
 Inueni. Namque est certum, potiora mereri,
 Quis res uberius cumulatae sortis abundat.
- 255 At cui parua subest segni substantia corde,
 Id minimum penitus iuste tolletur ab illo,
 Ut nequam seruus tenebras dimersus ad imas
 Perpetuos fletus poenae stridore frequentet.

245] cf. Verg. Aen. X 860.

235 tellure *R* tellurem fodiens terrae *M*¹ condit *MMpG*, seruans
R Matr. 236 cum *AK₁K₂MpT* 238 erus *AK₂* (*m. 1*) *TH*, heros *PG*
 240 reddidit *M* 241 scirem *CLMpPV₁V₂BGH*, sirem *RH₁*, sciebam
AMT¹Bb¹, scibam *K₁K₂*, cf. *Prolegomena* 242 meteres *CPV₁B¹*, me-
 teret *rell.* 244 quo *RK₁* (*m. 1*), quos *A* tibi semper *V₂* possim
RMK₁K₂MpPTBbGH 245 responsis *K₁K₂TBb* imfit *M*, infert *K₁*
 247 concidere *C* possim *RLMpPT¹BbGHH¹* 248 etiam *C*, igitur *rell.*
 praesentare *K₁* (*m. 1*) 249 uobis *R* eferret (*m. 1*) *K₁K₂* 250 quia
 propter *AL* signi *K₂T¹* 253 inueni *M* 254 rebus *R¹M* uberius
K₂T¹Bb habundat *RMK₁MpP* 255 ad *R¹* 257 ut *C*, et *AK₁K₂*
BbG, at *rell.* dimersus *RMKLMpG*, demersus *rell.* in *MK₁LT²*,
 ab *Mp* 258 perpetuo *R* frequentent *C¹K₁*

- ,En hominis natus ueniet patrisque ministris
 260 Stipatus celsa iudex in sede sedebit.
 Tum gentes cunctae diuersis partibus orbis
 Conuenient iustosque omnes de labe malorum
 Secernet dextraque libens in parte locabit,
 At prauos laena despectos parte relinquet;
 265 Ut pastor pecoris discernit pascua mixti,
 Lanigeris dextri permittens mollia prati
 At laeuos hirtis dumos tondere capellis.
 Sed rex ad dextros conuersus talia dicet:
 Huc ueniant sancti, iamdudum debita sumant
 270 Dona patris, mundi quae sunt aequauea nitentis
 Et iustis primo promissa parantur ab ortu.
 Namque fame fessum quondam me grata refecit
 Haec plebes potuque sitim mihi saepe remouit,
 Hospitiumque domus patuit mihi saepe uocato
 275 Et nudus uestis blandissima tegmina sumpsi
 Carceris et poenis horum solacia cepi.
 Tum Domino tali respondent uoce beati:
 Non meminit nostrum quisquam te uisere nudum
 Nec famis oppressum dura dicione notauit,
 280 Carceris aut poenis meminit uidisse reuinctum.
 Respondens illis dicet tum talia iudex:

260] cf. Verg. Aen. VII 192. 261] cf. Verg. Aen. XII 708. 262]
 cf. Verg. Aen. II 97. 263] cf. Verg. Aen. IV 374. 266] cf. Verg. Ecl.
 X 42. 267] cf. Verg. Ge. III 287. 274] cf. Verg. Aen. I 298.

259 et *A* patriisque $K_2T^1V_2$, patrique K_1 261 tunc *M* cum aliis
 262 dehinc AK_2T^1 *Poelm. in mg.* 263 secernat R^1 , secernens MK_2 ,
 (m. 2) *L*, secernent T^1 264 dispectos $MK_2LMpPTBb$ 265 discernet
 $AB^2K_1K_2T^1$ 266 lanigeri K_2T^1 dextrae—partis $RMK_1K_2LT^1$
 267 ac *C* hyrcis *R* tondere *C* capillis *R* 268 conuersos *M*
 269 uenient R^1 270 aequa *M*, aequiua *L*, aequata K_2 nitentes MK_1Bb^1
 post u. 270 Qui coluere metant dignos pro tempore fructus *A* 271 pa-
 rentur AK_2 (m. 1) 272 nam fessum fame *M* reficit *M* 273 plebis
 R^1M 274 hospitioque V_1 276 coepi *R* cum aliis 277 tunc *Hl*
 dñm *A* 279 obpressum MAK_1Mp notabit *Hl* 280 ar*is K_2
 281 dicit CK_1K_2 §lia *C*

- Fratribus ista meis humiles miserando labores
 Qui fecit, certum est dulcem mihi ponere fructum.
 At uos, iniusti, iustis succedite flammis
 285 Et poenis semper mentem torrete malignam,
 Quas pater horrendis barathri per stagna profundis
 Daemonis horrendi sociis ipsique parauit.
 Namque sitim passo quondam mihi pocula nulla
 Nec famis in poena parui miseramina panis,
 290 Aut peregrina mihi tecti uestisue parumper
 Tegmina de magnis gracili pro parte dabantur,
 Carceris aut saepto claustris morbisue iacenti
 Umquam uisendi solacia uestra fuerunt.
 His damnata dehinc respondet factio uerbis:
 295 Haut umquam nostrum meminit te uisere quisquam
 Aut sitis aut saeuae famis aegrum agitare laborem,
 Hospita uel fessis errare per oppida rebus,
 Carceris aut mersum poenis morboque grauatum,
 Ut tibi sollicito fieret miseratio iusta.
 300 His rerum dicet Dominus: Cum uestra superbo
 Angustis rebus feritas sub corde tumebat
 Calcauitque humiles minimos, me spreuit in illis.
 Haec ubi dicta dabit, meritis sua praemia reddet.
 Aeternum miseri poena fodientur iniqui,
 305 Aeternumque salus iustis concessa manebit.'

282] cf. Verg. Aen. VI 56. 297] cf. Verg. Aen. XI 335. 303] cf. Verg. Aen. II 537, Laudes Domini u. 5.

282 hōmi+lis K_2 283 succidite CR 285 torrite M 286 horrendi
 AK_1K_2T baratris R^1 profundi R^1TBH^1 quas p. h. sociis ipsique
 parauit Mp 288 procula C^1A 289 parui mihi fragmina $Poelm.$
 290 haud MpB peregrino RMT^1Bb tectis H^1 ūrisue A 291 mul-
 tis H^1 dabuntur R^1T^1 292 haud $Poelm.$ in $mg.$ morbisque MK_1
 (m. 2) K_2 (m. 2), morboque T^1H^1 , morbiue Bb 293 numquam RL
 294 dānanda A respondit $K_1K_2Mp^1T^1Bb$ 295 aut CA , haud $RPBb$,
 haut $MK_1K_2Mp^1$ umquam $CMpPBH$, quidem M , equidem $rell.$
 296 egrumue laborē A 298 morboque $RMAK_1K_2TV_2Bb$ grabatum A
 300 dicit $CRAK_1K_2TV_2$ rerum K_2T^1 303 dedit $Poelm.$, reddit R
 304 plectentur A 305 iustos M

- Talia dum loquitur, scissos lacerata capillos
 Pro fratris morbo iustis soror anxia curis
 Hortatur iuuenem rapido percurrere gressu,
 Casibus ut tantis Christus seruaret amicū.
- 310 Nam fuerat mulier meritis accepta benignis,
 Obsequio cuius fratremque domūque merentem
 Amplexus pleno Christus retinebat amore.
 Nuntius adueniens perfert, extrema iacere
 Dilectum Christo iuuenem per tristitia morbi
- 315 Et leti et uitae confinia summa tenentem.
 Lazarus hic habuit nomen, sed Christus amaris
 Percussus uerbis: „Non est, si creditis, inquit,
 Ad letum ducens istaec uiolentia morbi,
 Sed Deus ut digno iustis celebretur honore
- 320 Et suboles hominis sancta uirtute nitescat.’
 Tunc ad discipulos: „Dormit iam Lazarus, inquit,
 Sed carum iuuenem faciam consurgere rursus.’
 Aiunt discipuli: „Somno succedere plena
 Et remeare salus poterit;’ nec mente sequuntur,
- 325 Quod mortem somni dixit sub nomine Christus.
 Errorem quorum tali sermone remouit:
 „Lazarus in letum cecidit, sed gaudia menti
 Hinc ueniunt uestramque fidem mihi fortius armant,
 Cernitis absentem longe quod cuncta uidere.
- 330 Sed properemus,’ ait. Didymus tum talia fatur:
 „Pergamus pariterque omnes procumbere leto

307] cf. Val. Flacc. II 113. 315] cf. Ou. Met. VII 706. 319] cf. Verg. Aen. V 58.

308 praecurrere $K_1K_2TV_1V_2Bb$ 311 inferentem Mp 312 complexus ML 314 tristitia M^1AT^1 316 sed] si Mp 317 percussus RM^2
 $K_2(m.2)T^2$ creditus Mp 318 ista haec RPV_1BbHI , ista haec A ,
 hista F Mp 320 sobolis R atque dei soboles HI 323 aiunt] red-
 dunt $Poelm.$ somnum P succedere C plenam M^1 324 secuntur C ,
 sequuntur $AK_1K_2T^1$ 329 cernetis $K_1K_2T^1$ 330 didimus CMA alii,
 dydimus R tunc HI 331 laeto C

- Cogamur, totiens quod gens Iudaea minatur.⁴
 Iamque aderat Christus, fuerat sed forte sepulto
 Quarta dies, mersasque atris de morte tenebris
 335 Germanas luctus lacrimosaque tecta tenebant.
 Conuenere illuc solacia debita dantes
 Iudaeae gentis proceres carique propinqui.
 Sed Martha, audito Christum uenisse, cucurrit
 Obuia deseruitque domum maestamque sororem,
 340 Et procul: ,O utinam praesens uirtus tua nobis
 Adforet et morti fratrem rapuisset acerbae.
 Nam quicquid poscis, certum est tibi posse uenire.⁴
 Quam Dominus tali solatur uoce gementem:
 ,Robustam mentem, mulier, uirtute resume.
 345 Lazarus haec uitae recidiua in lumina surget.⁴
 Et mulier: ,Certe surgent in munera uitae
 Mortales cuncti, ueniet cum terminus orbi.⁴
 Christus item sancto depromit pectore uocem:
 ,En ego sum clarae uobis reparatio uitae.
 350 In me qui credit, mortem deponere sumptam
 Et uitam poterit iugi componere saeclo.
 At quicumque fidem uiuo sub pectore sumet,
 Horrida non umquam continget limina mortis;
 Istaec si credis puro de pectore, Martha?

332* Haec ait et Christo cuncti praeuente sequuntur

336] cf. Verg. Aen. II 757. 353] cf. Stat. Silu. IV 6, 104; Lucret. VI 1208.

332 toties *R* totiesⁿ quotiens gens *M* u. 332 excipit 332* in *RM*²
*K*₁*K*₂*LTV*₁*V*₂*BBbHHI* 332* pereunte *M* 333 sepulcro *HI* 334 mer-
 seque/// *M*, mersusque *V*₂ 335 germanos *Bb* luctui *A* tenebras *HI*
 338 audiens *M* 340 O om. *CMMp* utinam ait *M* hic Christe fuisses
Poelm. in mg. 341 ac morti *RAK*₁*MpPT*¹ aceruae *CK*₂ clamat
 haud morti frater cessisset *Poelm. in mg.* 342 quidquid *C* posces *C*
 uenire posse (tibi om.) *M* 344 mulier mentem *RAK*₁*K*₂*TB* resume *R*
 345 recidiua *CAK*₂*T*¹*V*₁, rediuua *rell.* 347 terminos *C*, terminis *R*¹
 350 credet *V*₁ 351 assiduo iugi *Mp* componere *CM*, comprehendere
uel comprehendere *rell.* 352 aut *R*, et *A* 353 contingit *M* 354 ista
 haec *RMAMpPHI* de] dei *ALT*²*V*₁*B*², sub *K*₁ (*m.* 2), die *HI*

- 355 Illa dehinc: „Haec una fides mea corda tenebit,
 Sublimis ueneranda Dei quod uenerit in te
 Caelestis suboles celso sub nomine Christi.’
 Haec ait et Mariam cursu motura sororem
 Interiora petit; sanctum uenisse magistrum
- 360 Et pariter luctu oppressam uocitare sororem
 Admonuit tacito designans omnia nutu.
 Prosilit illa foras audito nomine Christi;
 Prosequiturque simul Solymorum turba gementem
 Credentum, tumulto fletus inferre sorores.
- 365 Illa salutiferum postquam conspexit Iesum,
 Procidit ante pedes rumpitque hanc pectore uocem:
 „Si mihi germanum potuisses uisere uiuum,
 Lazarus haut poterat durae succumbere morti.’
 Fletibus his Christus socians de corde dolorem
- 370 Inquirit tumuli sedem, quo condita nuper
 Membra forent animae uolucris spoliata calore.
 Haut mora demonstrant flenti maestoque sepulchrum
 Rupe sub excisa; lapidis quod pondere clausum
 Ut uidit Sanctus, multo mox uecte moueri
- 375 Praecipit; at Marthae talis uox uerberat auras:
 „Quattuor en lucas totidemque ex ordine noctes

366] cf. Verg. Aen. III 246. 368] cf. Verg. Aen. II 62. 370] cf. Verg. Aen. VI 152. 371] cf. Ouid. Met. XV 457. 373] cf. Verg. Aen. VI 42. 375] cf. Plaut. Amph. I 1, 177.

355 corde AK_2T^1 tenebat *Poelm. in mg.* 356 uenerande AK_1K_2 , uenerante T^1 357 soboles RPB , sobolis MK_2T^1 , suboles A^1 numine T^1 358 et] *om.* M matura $CRMK_1PHHl$, moratura K (*m. 1*) K_2T , maturata L 359 interiorum A^1 360 oppressas—sorores $AK_2T^1H^2$ 361 ammonuit R 363 gementum Hl 364 credentem Mp^1V_2 tumulto CR , tumultos Mp laniatum R , laniantum A , laniatu K_2T^1 ferre AK_2T^1 366 procedit C rumpitque hunc uoce dolore R (hunc *ex* hanc *corr. m. 2*), rupitque hac uoce dolore K_2TV_2Bb rupitque $MK_1MpTBbHHl$ hac K_1 de pectore M 367 potuisses germanum M uiuere Mp^1 368 aut C durae poterat C 369 sociens R 371 uolucris C colore P^1B^1 372 aut C more A 375 praecepit RBb^1 , praecipitat A talix A uerberata A auras CMB^2H , aures *rell.* 376 lucis $K_1K_2Mp^1T^1$

- Praetereunt, quo membra solo conposita quiescunt.
 Crediderim, corpus motu fugiente caloris
 Fetorem miserum liquefactis reddere membris.
 380 His dictis contra depromit talia Christus:
 ,Iam totiens dictum est, magnis consistere rebus
 Credentum uirtute fidem; sed gloria summi
 Iam genitoris adest, fidei si robur habetis.
 Haec ubi dicta dedit saxumque inmane reuulsis
 385 Obicibus patuit, uirtus mox conscia caelum
 Suscipit et tali genitorem uoce precatur:
 ,Eximias grates, genitor, tibi, sancte, fatemur;
 Me placidus semper uenerandis auribus audis,
 Sed populus praesens me missum credere discat.
 390 Haec ubi dicta dedit, tumuli mox limine in ipso
 Restitit aduerso complens caua saxa clamore:
 ,Lazare, sopitis redeuntem suscipe membris
 En animam tuque ipse foras te prome sepulchro.
 Nec mora conexis manibus pedibusque repente
 395 Procedit tumulo, uultum cui linea texta
 Et totum gracilis conectit fascia corpus.
 Tum solui iussit laetumque ad tecta remittit.
 Iudaei postquam factum uenerabile cernunt,
 Qui tanti Mariam fuerant Marthamque secuti,
 400 Pars credens sequitur tantae uirtutis honorem;
 Ast alii repetunt urbem procerumque superbis
 Cuncta Pharisaeis rerum miracula narrant.

377] cf. Verg. Aen. I 249. 385] cf. Verg. Aen. V 455, XII 668.
 386] cf. Verg. Aen. IX 403. 390] cf. Verg. Aen. XI 881. 391] cf. Verg.
 Aen. III 566. 400] cf. Ou. Met. XIII 153.

377 praeteriunt *R'A* quod *CAMpT, Bb* conposita *CMLV*, quie-
 scint *A* 380 talia contra depromit *M* 381 toties *RMMp* 383 ru-
 bor *P* habentis *K₂T¹* 384 saxum *M* repulsis *K₁K₂T* 386 prae-
 catur *C* 387 genitor tibi sancte *M* fatemur] *fnit A* 388 placidus
 me uenerandis *M* 390 tu+mulu (m *eras*.) *C* 391 canore *editt. pler.*
 392 suspiribus *C¹* 395 procidit *C* et uultum *HI* multum *T¹* lin-
 theamine *M* 396 fascea *CK₂T* 397 remitti *RMp* 399 Marthamque
 fuerant *M* 400 sequens creditur *R¹* sanctae *MV₁*,

Ergo ad concilium scribae, plebisque uocatur
Iam grauior numerus, qua uatum principis alte
405 Pulchra Caiphaeae conlucent atria sedis.

Illic conplacuit Christum prosternere leto,
Sed uitare dies paschae, ne plebe frequenti
Discordes populi raperent in bella furorem.

Ille Simonis erat tectis, quem lurida lepra
410 Virtute ipsius diffugerat. Ecce iacenti
Accedit mulier propius, sanctumque alabastro,
Quo pretiosa inerant late fragrantis oliui
Unguenta, ab summo perfundit uertice Christum.
Discipuli increpitant fantes, potuisse iuuari
415 De pretio unguenti miserorum corpora egentum.
Has Dominus prohibet uoces factumque probauit:
,Desinite obsequio iustam prohibere puellam.
Pauperibus semper dabitur succurrere tempus,
Sed me non semper tribuetur uisere uobis.

420 Funeris ista mei multum laudanda ministrat
Officio mundumque inplebunt talia facta.

Tunc e discipulis unus se subtrahit amens
Iudas et ad proceres tali cum uoce cucurrit:
,Quod pretium sperare datur, si prodere uobis
425 Quaesitumque diu possim monstrare magistrum?
Illi continuo statuunt ter dena argenti
Pondera; his Iudas scelerei se subdidit alto.

404] cf. Verg. Aen. II 436. 408] cf. Horat. Eod. VII 13.

403 plebesque *RL* 404 altem *C* 405 caifaeae *C*, phiriseae *ML*
conlocent *R'K₂T¹Bb* 406 illi *R¹*, ille *K₂T¹* 409 symonis *RPBBb*
410 defugerat *B²H* 411 proprius *H¹* sanctumque alabastro *libri*,
frangensque alabastrum *Arev.*, fractoque alabastro *conieci* 412 fraglan-
tis *C*, fragrantis *RMK₁K₂MpPTV₁BBbH*, fragrantis *V₁* 413 ungenta
(*passim*) *CK₁* ab *CRV₁V₂B¹H*, a *rell.* perfundit *CPB*, profudit *M*,
profundit *L¹*, perfudit *rell.* 414 fantis *T¹* 415 corpus aegmentum *MK₂*
T¹V₁V₂ 416 prohibet *CT¹* 417 dissinite *ML* 418 succedere *R*, suc-
cumbere *B* 420 funeribus—meis *M* multum] semper *RLHL* 421 in-
plebunt *C* 422 tunc ce *Mp*, tunc ex *H* subtrahet *K₁K₂T¹Bb¹*
423 et *om. PH* 424 precium *C* 426 argenti ter dena promittunt *C*,
ter dena minarum *Matr.*, argenti ter dena illi mox pollicebantur *Poelm. in mg.*
427 pondera *M*

XXIV. Iuu.

9

- Iamque dies paschae primo processerat ortu:
 Discipuli quaerunt, ubi cenam sumere paschae
 430 Vellet; at ille sibi quendam sine nomine quaeri,
 Ultima qui domini caperet mandata, iubebat.
 Vespere mox primo bis sex recubantibus una
 Discipulis, tali diuinat uoce magister:
 ‚En urget tempus, Christum cum prodere morti
 435 E uobis unus scelerato corde uolutat.‘
 Continuo cuncti quaerunt, quis talibus ausis
 Insano tantum cepisset corde uenenum.
 Ille dehinc: ‚Epulis mecum nunc uescitur, inquit.
 Sed suboles hominis quondam praescripta subibit
 440 Supplicia ad tempus. Miserabilis ille per aeuum,
 Qui iustum dedet; quanto felicior esset,
 Si numquam terris tetigisset lumina uitae!
 Et Iudas grauiter tum conscia pectora pressus,
 ‚Numquid, ait, Iudam talis suspicio tangit?‘
 445 Respondit Dominus: ‚Te talia dicere cerno.‘
 Haec ubi dicta dedit, palmis sibi frangere panem,
 Diuisumque dehinc tradit sancteque precatus
 Discipulos docuit, proprium sic edere corpus.
 Hinc calicem sumit Dominus uinoque repletum
 450 Gratis sanctificat uerbis potumque ministrat,
 Edocuitque, suum se diuississe cruorem,

435] cf. Verg. Aen. IV 533. 436] cf. Verg. Aen. II 535. 442] cf. Stat. Theb. V 260, 535. 450] cf. Verg. Aen. VIII 181.

429 rogitant V_1 a christo quaerunt (cenam om.) RK_1K_2PT pascha
 RMp (caenam om.) K_1K_2PT 430 uellit B^1 432 mox] sed K_1K_2 (m. 1)
 PT^1V_1HHI recumbentibus RB , accubantibus (m. 1) $K_1K_2T^1$ 433 dis-
 cipulis fatur u. diuina RLV_2 434 urguet RMK_1P 437 coepisset R
 et alii, concepisset M 439 sobolis RMK_2T^1Bb omnis R^1 per-
 scripta $R^1MK_1K_2LPTBb$ 440 mirabilis K_1K_2T 441 dedet CT^2B^2 ,
 dedit $rell.$ 443 tunc $RLBHHI$ tum grauiter M 444 suspectio R^1
 445 talia te $R^1V_1V_2$ 446 dedit] capit M Matr. coepit T^2 , palmis $rell.$
^{coepit}
 frangere H , tangere $Poelm.$ 447 tradidit ML sanctaeque C , sanctumque
 $RMpV_1HI$ 448 sic C , se K_1K_2BbH , sibi $rell.$ edere C Matr., tradere
 T^2 in ras., dedere $rell.$ 449 sumpsit HI 450 gratis] magnis $Poelm.$
 451 diuissere M

- Atque ait: ,Hic sanguis populi delicta redemit;
 Hoc potate meum. Nam ueris credite dictis,
 Post haec non umquam uitis gustabo liquorem,
 455 Donec regna patris melioris munere uitae
 In noua me rursus concedent surgere uina.⁴
 Exin cantato sanctis concentibus hymno
 Montis Oliueti conscendunt culmina cuncti.
 Talia tum Christus depromit pectore uerba:
 460 ,Omnes praesenti noctis uos tempore longe
 Disperget misere deserto principe terror.
 Sic etenim scriptum est: Pastoris casibus omnes
 In diuersa fugam capient per rura bidentes.
 Post ubi uita nouos caeli mihi reddet honores,
 465 Praeueniam uestrosque choros genitalibus aruis
 Grata Galilaeae uolitans per rura docebo.⁴
 Respondit Petrus: ,Cunctos, si credere fas est,
 Quod tua labanter possint praecepta negare,
 Sed mea non umquam mutabit pectora casus.⁴
 470 Ille dehinc: Nox haec, quae lucida sidera terris
 Inducit lucemque premens nunc incubat undas,
 Audiet, ut trinis pavidus mendacia uerbis
 Dices et Christum, fortissime Petre, negabis,
 Et prius, alitibus resonent quam tecta domorum.⁴

464] cf. Ou. Met. XIII 272. 465] cf. Verg. Ge. III 136. 470] cf.
 Horat. Sat. I 5, 9; Verg. Aen. I 89. 474] cf. Verg. Ge. II 328.

452 sanguis *M* delicta] peccata *Hl* redimet *R¹MK₂LMpV₂Bb*,
 remittit *B¹*, remittet *Poelm.* 453 om. *Mp* hunc *K₁K₂ (m. 2) PT²B*
BbHl putate *C* merum *Poelm. in mg.* iam *Hl* ueris] uerbis
Poelm. in mg. 454 non nunquam *K₂T¹B¹Hl* 455 munera *Hl* 456 in-
 mersus *M* concidens *M*, concedant *PV₂B²*, concedunt *K₁K₂T¹* 457 ex-
 hinc *MpPBHl* concen**tibus (en *eras.*) *C* ymno *CMV₁V₂* 458 Oeti *M*
 459 pectora *R¹* 460 praesentis *MMpPBbHl*, praesentes *L¹* 462 scrib-
 tum *T* pastores *K₁K₂T¹* omnes casibus *M* 464 hinc cum *Poelm.*
in mg. 465 perueniam *M* 466 uadens *V₁* 468 labanter *C*, labenter
M, labentes *rell.* possent *CM* 469 si *M* nonnunquam *RBHl*, um-
 quam *M* mutauit *MK₁K₂Bb* 471 inducet *RMB²* undas *CMBb¹*,
 undis *rell.* 472 ternis *Mp* 473 di*cet (s *eras.*) *K₁*, discedis (*corr. in*
disces) *K₂T*, diceres *B¹* 474 et] om. *M* halitibus *M*

- 475 At Petrus: ,Duram mortem mihi sumere malim,
 Vox oblita suum quam deneget ista magistrum.⁴
 Has uires cordis perstant promittere cuncti.
 Nominis Hebraei sunt Gessamaneia rura.
 Illo progreditur lucis uitaeque repertor,
 480 Circa discipuli Iuda fugiente sequuntur.
 Atque illic reliquos iussit residere ministros.
 Ipse sed adsumpto longe procedere Petro
 Zebedeique simul natis per deuia tendit.
 Tunc angore graui maestus sic uoce profatur:
 485 ,Tristia nunc uoluens animus mihi pectora turbat
 Morte tenus, sed nunc uos segnem excludite somnum,
 Sollicitamque simul uigilando ducite noctem.⁴
 Haec ait et paulum procedens corpore terram
 Deprimit et tali proiectus uoce precatur:
 490 ,Si fas est, genitor, calicis me transeat huius
 Incumbens ualido nobis uiolentia tractu.
 Sed tua iam ueniat potius, quam nostra uoluntas,
 Quae tibi decreta est tantis sententia rebus.⁴
 Tunc ad discipulos repedit, sed somnus anhelis
 495 Prostratos terrae membris dissoluerat omnes.

485] cf. Verg. Aen. II 200. 487] cf. Verg. Aen. IX 166. 489] cf. Verg. Aen. IX 403.

475 et *M* diram *HI* mallim *R¹PT¹B¹*, malle *Mp* malim sumere *M* 476 audita *MV₂* (*ex corr.*) quem (*m. 1*) *K₂Bb* 477 prestant *RLMp* 478 gessamaneia *M*, gezamaneida *RL*, gessamanegia *K₂* (*m. 1*) *T*, gessamaneia *RT²V₁V₂B²Bb*, geste mania *V₁V₂*, geszamania *MpP¹* 479 iugis *M* 480 circa] quem mox *RT²V₁V₂B²* secuntur *CK₁K₂PT BBbH* 481 adque *C* resedere *RMMpV₂* 482 i+se (*p eras.*) *C*, ille *MK₂MpPT²BBb* adsumto *C* procidere *C* 484 ore *Mp* 485 tristitiam uoluens *MLV₁V₂HI*, tristia conuoluens (*m. 1*) *K₁K₂TBBb* 486 morte] te s. l. *RM* uos nunc *K₁K₂MpT¹PBbHHI* 488 paululum *M*, paululum *K₁K₂Bb* procidens *CK₂T¹V₂* 489 deprimit *R¹*, depromit *M¹* praecatur *C et alii*, profatur *V₁HI* 490 o genitor *Mp* transeat calicis me huius *M* 492 s. tua iam ueniat *C*, tua sed iam ueniat *V₁*, iam tua sed u. *V₁*, s. tua adueniet *R¹*, s. tamen adueniat *R²M et rell.* 494 repetat *HI* anhelus *C*, hanellis *K₁T¹*, anhelus *Mp Poelm. in mg.* 495 prostratis *CV₁*, prostratus *R¹* desoluerat *L*

- Tunc ait ad Petrum: „Non est mihi ponere uirtus
 Unam peruigilem tantis sub casibus horam?
 Sed uigilate, precor, ne uos temptatio raptos
 Horrida praecipitet saeuae per lubrica mortis.
 500 Spiritus iste uiget, sed corpus debile labat.
 Secessit rursus secreti montis in arcem
 Orabatque patrem: „Rerum mitissime rector,
 Hunc quoniam calicem non est transire potestas,
 Iam tua proueniat nostra de sorte uoluntas.
 505 Rursus discipulos somni sub pondere pressos
 Inuenit et rursus idem genitore peccato
 Adloquitur fesso nexos languore quietis:
 „Iam dormire licet sociosque reuisere uestros,
 Nam uenit ecce, meum qui dedat in omnia corpus,
 510 Quae maculata meis inponet factio membris.
 Cum dicto Iudas numero stipante cateruae
 Aduenit procerum iussu populiue ferocis.
 Pars strictis gladiis pars fidens pondere clauae
 Signa sequebatur Iudae promissa furentis.
 515 Oscula nam pepigit sese contingere Christi,
 Quo facile ignotum caperet miserabile uulgus.
 Ille ubi dissimulans blanda cum uoce salutat,
 Attigit et labiis iusti uenerabilis ora,
 Continuo Christus: „Totum complere licebit,
 520 Huc uenisse tuo quaecumque est causa paratu.
 Iniecere manum turbae Christumqueprehendunt.

497] cf. Verg. Aen. IV 560. 511] cf. Verg. Aen. I 497. 516] cf. Verg. Aen. II 798.

498 nec $K_1K_2T^1$ 499 horridam B 502 notissime M^1 503 facultas K_1 (m. 2) $MMpPT^2$ 504 perueniat R^1 , pueniat Mp , preueniat L
 505 rursum M praessos C 507 fesses R , fessos (m. 1) K_2T nexus R^1
 fesos alloquitur presonexos M 509 iam M ecce] ille *Poelm. in mg.*
 dedit RT^1 ad RMT^2Bb 510 immaculata Mp imponit $K_1K_2TV_1V_2$
 512 feroces $R^1K_2T^1Bb^1$ 514 sequebantur R^1HH^2 ferentis R^2
 515 dulcia nam Christi tacturum se oscula pactus *Poelm. in mg.* 517 hic
 ubi dixisset simulata uoce salutem *Poelm. in mg.* 518 iustissimi
 mirabilis M , miserabilis K_1 (m. 2) K_2MpPT^2B 520 est s. l. R^2 parato Mp

- Tunc e discipulis unus fulgente machaera
 Occurrit uatis famulo sublatus in iram
 Tempore et excussam rapuit ui uulneris aurem.
 525 Olli Christus ait: Gladium tu ponito, noster;
 Nam quicumque ferox confidet uindicta ferro,
 Hunc iusti similis ferri uindicta manebit.
 An ego non possem caelestia castra uocare
 Et patris innumeras in proelia ducere turmas?
 530 Sed scriptura meis complenda est debita rebus.
 Vos autem stricto qui me comprehendere ferro
 Fustibus et gladiis concurretis, en ego uobis
 Occurram, templi media qui semper in arce
 Vobiscum residens docui, nec talia quisquam
 535 In solum tantis circumlatrantibus ausus.⁴
 Discipuli passim Christo fugere relicto.
 Iamque Caiphaea steterat saluator in aula,
 Cum uenere omnes scribae proceresque uocati.
 At Petrus longe seruans uestigia solus
 540 Occulte maestus sedit cum plebe ministra
 Extremum opperiens tanto sub turbine finem.
 Ecce sacerdotes falsos conquirere testes
 Incumbunt fictasque uolunt contexere causas,
 Quis mortem insonti possent inponere Christo.
 545 Sed nullus tanto uisus satis esse furori.

539] cf. Verg. Aen. II 711.

522 ex *HHI* machera *CRM alii* 523 uatis] huius *M* 524 tim-
 pore *M* et] *om. Mp* excisam *KK₂ (m. 2) T²H*; ei caesam *Poelm. in mg.*
 525 tuum *MBb* 526 confidit *MK₁K₂LTBbH* 527 huic *R¹* iuste *K₁*,
 iustis *H¹* 528 possim *RV₂*, posum *M*, possum *K₁ (m. 2) PB* 529 turbas *M*
 530 comprehendenda (*m. 1*) *K₂T* dedita *Poelm. in mg.* 531 compre-
 hendere *MLB* 532 concurrite *H²* 533 occurreram *M*, occurri *K₂*,
 (*m. 2*) *LPT²V₁B²*, occurrit *Bb* mediam—arcem *M* 534 resedens *MB¹*
 docui* (*t eras.*) *C* 535 circumlatratibus *C²R²K₁K₂MpTB²* insonuit
 tantis circumlatratibus audax *Poelm.* 537 adstiterat *RH¹*, adsteterat *M*
MpB¹Bb, astiterat *H Poelm. in mg.*, adsisterat (*m. 1*) *K₂* 538 com-
 uenire *M* 539 *xpi* uestigia *Hl* 541 operiens *RM¹K₁* 543 factas
K₂ (m. 1) uoluunt *M* 544 possint *CMK₁K₂LTBBbH* 545 super-
 esse (*m. 1*) *K₂TV₁III* furore *Mp*

- Ultima prosiliunt testes, qui dicere Iesum
 Audissent, templum quod solus uertere posset
 Et uersum trinis iterum instaurare diebus.
 Ipse sacerdotum princeps urgere tacentem
 550 Insistit frendens furiis ac talia fatur:
 ,Cur nihil ad tantas nunc respondere querellas
 Conuictus ueris procerum sub testibus audes?
 Adiurabo tamen summi per regna Tonantis,
 Ut fateare palam, si fas te credere Christum.'
 555 Ille dehinc tali conpellat uoce superbum:
 ,Istaec sola tibi procedunt pectore uerba
 Vera tuo; ueniet uobis uisenda per auras
 Maiestas prolis hominis, cum dextera sanctae
 Virtuti adsidet sub nubibus ignicoloris.'
 560 Talibus auditis scindit de pectore uestem
 Exsultans furiis et caeco corde sacerdos
 Atque ait: ,Audistis pugnantis foeda profani
 Verba Deo; polluta magis consurgat in iras
 Religio et uestram cuncti iam pandite mentem.'
 565 Conclamant omnes mortique addicere certant.
 Tum sanctam Christi faciem sputa inproba complent
 Et palmae in malis colaphique in uertice crebri

550] cf. Verg. Aen. III 485. 553] cf. Val. Flacc. II 560. 555] cf. Verg. Aen. V 161.

546 ultime *RMLP*¹ xp̄m *RMMpP* 547 quo (*m. 1*) *K₂T* possit
CRMMpPBBbH 548 instaurare *ex corr.* *K₂T* 549 urgere *plerique*
 550 feruens *RMK₁MpPBb* 552 conuinctus *R*¹, conuict**s M* audis
*K₁K₂T*¹ 554 fateari *R*¹, fatearis *M*, fateare tamen (*m. 1*) *K₂*, dicasque
MpP, dicas *K₁* (*ex corr.*) palam] tamen *T*¹ te est *R*¹ est te *V₁V₂B*¹,
 est *K₁K₂* (te est *m. 2*) 556 ista haec *RMK₂MpPTV₂Bb* concidunt *M*
 pectora (*m. 1*) *K₁K₂T*¹ 557 tuo] at *M*, tamen *MpPH* aures *H*¹
 558 proles *C* cum d. s.] uirtutis ad altae *Poelm.* 559 uirtutis *MB*¹,
 uirtute *K₁* adsedet *RM* cum sedeat dextram per nubes ignicolores
Poelm. 561 insultans *K₂* (*ex corr.*) *PBbHH*¹, insultat *V*₁, exultat *T*
 562 auditis *MT*¹*V*₁ profani in ras. *K₂T*, insani *Mp* 563 pulluta *CM*
 malis *MK₁LMpPV₂B*¹*BbH* 564 relligio *R*²*PB*, relligio (*m. 1*) *K₁*
 566 tunc *RBT*² complent *C* 567 in malis *CMp*, malis *rell.*

- Insultant uerbisque omnes inludere certant:
 ,Christe, profetabis, cuius tibi palma sonarit!
 570 At Petrum mulier tristem quod uiderat intus,
 ,Tune etiam, iuuenis, fueras comes additus, inquit,
 Isti, quem ludens procerum sententia damnat?
 Ille negat tectisque feris se promere temptat.
 Ecce sed egrēssum primo sub limine cernens
 575 Altera consimili prodebat uoce ministris.
 Rursus ait iurans, illum se nosse negabat.
 Tum percontatum multi accessere sequentes
 Eque sono uocis sese cognoscere dicunt,
 Cuncta Galilaeam streperent quod uerba loquellam.
 580 Et Petrus iurans deuotis omnia uerbis
 Nescire adfirmat, quisquis foret ille, negando.
 Hanc uocem, plausum quatiens sub culmine tecti,
 Ales prosequitur cantu, mentemque Simonis
 Circumstant tristem uerbis praesagia Christi;
 585 Egressusque dehinc ploratus habebat amarus.
 Sidera iam luci concedunt et rapidus sol
 Progreditur radiis terras trepidantibus inplens.
 Iamque e concilio Christum post terga reuinctum

568] cf. Verg. Aen. II 64. 574] cf. Verg. Aen. VI 255. 586] cf. Verg. Ge. II 322. 588] cf. Verg. Aen. II 57.

569 sonar& $R^1M^1B^1Bb$, sonabit K_2T^1 570 ad R et alii 571 tum
 (m. 1) K_2T post fueras *rasura* in M 572 laudens Hi , gaudens *coni.*
Reuschius 573 feris $CRPT$, foris MK_1K_2MpBb , foras *rell.* 574 limine
 $CRMK_2$ (m. 2) LBb , lumine *rell.* 576 et rursus M periurans *Poelm.*
 negauit *Poelm.* 577 tunc MK_1K_2PTBb percontatum C , percunctatum
 K_2 (m. 1) TB^1 , percunctantum *uel* percontantum *rell.* 578 aequae R^1
 et alii aequae similiter Mp uoces (m. 1) $K_1K_2TBb^1$ cognoscere K_2T^1
 581 adfirmans Bb^1 582 plausu R quotiens R^1 tegmine R , limine T^1
 tecti] fecit K_1 583 hales M , alis (m. 1) K_1K_2T cantum M 584 uerba
 B^1 , uerbi T^2 ex *corr.*, muneri V_2 , ueris *Matr.*, numis Hi , uera *nonn.*
editt., fort. uerbi 585 egressusque] que a m. 2 R egressumque—amarus
 habebat K_1K_2PT egressusque—amarus habebat Bb ; *Iuuenicum imitatus*
esse uidetur Ermoldus u. 370 cf. Duenmleri ed. (Poet. Lat. aev. Car. II
p. 16) 586 celi N concidunt M ravidus M 587 trepidantibus R ,
 crepitantibus B , uibrantibus $MpPH$ 588 e] *om. CMK_1K_2MpTH^1*
 posterga CR^1M

- Praesidis ad gremium magno clamore trahebant.
 590 Interea celsum Dominus stans ante tribunal
 Talia Pilati uerbis excepit Iesus:
 ,Tu rex Iudaeae gentis, quod dicitur, adstas?
 Respondit Christus: ,Vestris haec audio uerbis.
 Exhinc terribilis iusti accusatio surgens
 595 Infremit et sanctum scelerata facundia pressat.
 Respondere nihil trucibus dignatur Iesus.
 Pilatus quaerit, quae tum sit causa tacendi.
 Ille magis perstans miranda silentia seruat.
 Sollēmi sed forte die concedere leges
 600 Unum damnati capitis de more iubebant;
 Et fuit in uinculis famoso nomine latro,
 Quem Christo infensus populus dimittere uitae
 Ardebat: trucibus somno sed territa uisis
 Pilati coniux, iusti discedere poena,
 605 Mandatis precibusque uirum suspensa rogabat.
 Tum iudex iterum procerum disquirere mentem
 Temptat, et instanti cuperent quem soluere poenae,
 Plebis ad arbitrium mitti de lege requirit.
 Sed proceres populum fusa ambitione rogabant,
 610 Latronem legi peterent Christumque negarent.

589] cf. Verg. Aen. II 58. 603] cf. Verg. Aen. X 447.

589 magno cum *M* 590 celsum (um *ex corr.*) *K₂T* stetit *V₁*
 591 talibus exceptum pilatum uocibus urget *HI*, talibus exceptis Pilatus
 uocibus ursit *Poelm.* 592 qui dicitur *Poelm.* adstans *R¹MLB²Bb*
 593 itis *RMLV₁V₂B* 594 exhinc *CMpPBb*, exin *rell.* 595 infremet *R¹MK₁*
 sancti *K₁K₂MpPT¹BH¹* iustum *K₁K₂LMpPTBH¹* scelerata] *libri*,
 sceleris *conieci*, scelerum *Arev.* perstat *C*, instat *M* 597 tunc *RLT¹B*
 598 prestans (*m. 1*) *K₂T¹* miranda] magna *C* 599 concidere *CM* legis
 (*m. 1*) *K₁K₂TBb* 600 damnatum *coni. Arev.* morte *MB¹* habebant *MBb*
 603 ardet *M* territa sed *M* uiros *K₁K₂T¹*, uiso *Bb* 604 coniux
CK₁K₂Bb, coiux *M* poene *R¹K₂* (*m. 1*) *PT¹Bb* 605 mandati-/// *M*
 precibusquis *M*, -que *om. K₂T¹* 606 procerum *om. K₂T¹* 607 poena
V₁(?)V₂T²B² cf. *u. IV* 619 608 at *R²MT²H* mitti—requirit *CK₁K₂T¹*,
 mittit—requiri *rell.* 609 ad *Bb* 610 legem *Mp* negarent *CMpT¹V₁V₂*,
 perderent *M*, necarent *rell.*

- At postquam procerum incendit sententia uulgum,
 Latronisque petit potius sibi cedere uitam,
 Consuluit praeses populum, quid uellet Iesum.
 Plebs incensa malo saenos miscere tumultus,
 615 Et crucis ad poenas iterumque iterumque petebant,
 Qui regis nomen cuperet, qui Caesaris hostem
 Confessus sese proprio damnauerit ore.
 Denique ui uictus detestatusque cruentum
 Officium increpitans se libera sanguinis huius
 620 Corda tenere sibi, coramque a crimine palmas
 Abluit, ut genti tantum macula illa maneret.
 Hoc magis inclamant: „Nos, nos cruor iste sequatur,
 Et genus in nostrum scelus hoc et culpa redundet.“
 Pilatus donat plebi legique Barabban
 625 Et crucis ad poenam uictus concedit Iesum.
 Proditor at Iudas, postquam se talia cernit
 Accepto sceleris pretio signasse furem,
 Infelix ueris damnans sua gesta querellis
 Proiecit templo tunc detestans argentum.
 630 Exorsusque suas laqueo sibi sumere poenas
 Informem rapuit ficus de uertice mortem.
 Inde sacerdotes, pretium quod sanguinis esset,
 Illicitum fantes aditis concedere templi,

611] cf. Stat. Theb. X 580. 630] cf. Verg. Aen. II 576.

611 ad *RMp* incendet *T¹Bb* uulgum *CMpT¹V₁*, uulgu *rell.* 612 po-
 tuis petunt *MH* caedere *R* 613 qui *CB¹* uellent *RM* 615 iterum,] *R*
MK₁K₂LTV₁V₂Bb petebat *HHI* 616 quis *T¹* cessaris *MB¹*
 617 tacito *H¹* damnauerat *MK₁ (m. 2) B* 618 ui uictus] uinctus *R¹*,
 uictus *V₁V₂H¹* 619 sed *K₂T¹Bb* liber se a sanguine *MB* 622 haec *Mp*
 inclamat *K₂T¹* nos,] si os *Mp* 624 barrabbam *RM*, ba*rabam *K₁*,
 baraban *K₂*, barabbam *T¹*, barraban *P* 625 uinctum *RK₂T²*, uinctus
 (*m. 1*) *K₂* concidit *M*, concedet *K₁*, concederet *K₂T¹* conceditur Ie-
 sus *Mp* 626 posquam *Mp* 627 praetio *CR* praetio *M* gene-
 rasse *Poelm.* 628 ueris *C*, eris *Matr.*, miseris *MpP*; aegris *in ras.*
T, aegris *rell.* 629 proicit *Mp* in templo *RP* detestabile *Matr.*
 630 exorsusque (*m. 1*) *K₁K₂T* 631 et 633 *om. Mp* 632 praetium *C*
 633 fanaditis *K₂T¹* aditis *libri* iam cedere *RH¹*, iam condere *K₁K₂*,
PTH templis *R¹*

- Quod dare tum licitum, cum sanguis distraheretur,
 635 Credebant, agrum mercati nomine uero
 Sanguinis, horrendo signant scelera impia facto.
 Haec quondam cooperta canens uox uera profetae
 Euentum rerum patefecit in ordine saeculi:
 Argenti triginta minas posuere profani
 640 Hoc pretium pretiosi corporis instituentes,
 Quod mox ad figuli rursus transfertur agellum.
 < Traditus est trucibus iustus scelerisque ministris
 Militibus: scelerata ludibria corpore praebet.
 Purpureamque illi tunicam clamidemque rubentem
 645 Inducunt spinisque caput cinxere cruentis,
 Inque uicem sceptri dextram comitatur harundo.
 Tum genibus nixi regem dominumque salutant
 Iudaeae gentis faciemque lauere saluiis
 Vertice et in sancto plagis lusere nefandis.
 650 Haec ubi transegit miles ludibria demens,
 Indutum propriae ducebat tegmina uestis
 Et crucis ad poenam sanctum iustumque trahebat.
 Ecce sed egressi quendam cepere Simonem
 Cyrena genitum lignumque adferre iubebant,
 655 Quo dominum lucis iussis suffigere saeuīs
 Instans urgebat saeculi immutabilis ordo.
 At postquam uentum est, ubi ruris Golgotha nomen,
 Permixtum felli uinum dant pocula Christo.
 Ille sed in summo gustu tractata recusat;

634 licuit $K_1K_2T^1$ dum $RLMpV_1V_2$ sanguis M distraheretur V_1V_2
 636 facta Mp 637 cooperta R^1MLV_2 cadens *Poelm. in mg.* 638 euentu
 $CRK_1K_2TB^2H$ 643 scelerata *libri*, scelerum *Arev.*, sanctus *conieci* per-
 fert K_1 (*m. 2*) 644 tunicam $RMMp$ *alii* 645 induunt V_1H^1 in spi-
 nisque M 646 dexteram M comitatu C 647 nisi Mp *dñq;* K_1 ,
 dominumue T (*ue a m. 2*) *Poelm.* 648 lauare $RBBbH$ (*r in ras.*), lo-
 bere T^1 649 sanctum (*m. 1*) $K_2PTV_1V_2$ 650 demens insaniens Mp
 651 ducebant R , educebant M , dicebant Mp tegmina C , tegmine *rell.*
 652 trahebat C , trahebant *rell.* 654 *om.* K_2T^1 Cyreneae R , Cirina
 MpV_1BbH 656 urgebat R^1M *alii* immutabilis C saeculum mu-
 tabilis M 657 Golgotha V_1 658 felle RB^1 659 tractare RK_1K_2
 TB^2Bb

- 660 Ut satis antiquis fieret per talia dictis,
 Nec tamen insultans hominum furor omnia poscit.
 Iamque cruci fixum pendebat in arbore corpus,
 Intactaeque dedit tunicae sub sorte per omnes
 Militis unius seruans possessio textum.
- 665 Et scriptum causae titulum meritique locarunt,
 Quod rex Iudaeae plebis gentisque fuisset.
 Accidit, ut pariter poenae consortia ferrent
 Latrones hinc inde duo; sed caeca furentis
 Insultat plebis fixo uaesania Christo:
- 670 Hic est, qui templum poterat dissoluere solus,
 Hic est, qui trino lucis reparare meatu.
 Sed nunc discendat suboles ueneranda Tonantis
 Et crucis e poena corpusque animamque resoluat.⁴
 Haec uulgi procures uaecondis dicta sequuntur;
- 675 Atque Pharisaei scribaeque et factio demens
 Inludunt motuque caput linguasque loquellis
 Insanis quatiunt aeternae ad uinacula poenae:
 Nonne alios quondam trucibus seruare solebat
 Morborum uinclis? sese cur soluere poenis
- 680 Non uolet? En regem nostrae quem credere gentis
 Debuimus: soluat ligni de robore corpus!
 Tunc sanctis digne poterimus credere signis.

673] cf. Verg. Aen. IV 695.

660 *spurium esse putauit Marold* 661 posset K_2 (corr. in -it) T (set in ras.) Hl 662 crucis MK_2TBb^1 affixum *Poelm.* in *mg.* hunc *uersum sequitur* uestesque milites IIII partiuntur in partes in R (*mg.*) K_1PT^3N 663 intactamque dedit tunicam *Poelm.* 666 gentis plebisque M 667 accedit CBb poenae pariter RV_1V_2 668 hin R duos $CRMBb^1$ furentes (*m. 1*) K_1K_2T 669 uesania R^1 670 poterat templum C 670 et 671 *transpositi in C* 672 discendat MK_1K_2T , descendat *rell.* sobolis R^1 , subolis (*m. 1*) K_1K_2TBb uenerando V_1 674 uecordes (*m. 1*) K_2T 675 at $CRK_1K_2TV_2BBb$ scribaeque simul V_2Bb^1 676 linguamque K_1K_2T 677 ternae M , aeterna *Poelm.* uincla M 678 solebant Mp 679 proprias cur soluere poenas R , uincere *pro* soluere K_1K_2 *Matr. TBb* 680 uolet Hl et $MK_1K_2LTB^2Bb$ gentes T^1 681 soluat ergo (*m. 1*) K_1K_2T rubure M

- Confidit genitore Deo: dimittere poena
 Cur propriam non uult subolem ueneranda potestas?
 685 Nec minus increpitant dextra laeuaque gementes
 Adfixi crucibus scelerum pro sorte latrones.
 Iam medium cursus lucis conscenderat orbem,
 Cum subito ex oculis fugit furuisque tenebris
 Induitur trepidumque diem sol nocte recondit.
 690 Ast ubi turbatus nonam transegerat horam
 Consternata suo redierunt lumina mundo.
 Et Christus magna genitorem uoce uocabat
 Hebraeae in morem linguae; sed nescia plebes
 Heliam uocitare putat. Tum concitus unus
 695 Cogebat spongo turpi calamoque reuincto
 Inpressum labiis acidum potare saporem.
 Cetera turba furens tali cum uoce cachinnat:
 „Spectemus pariter, caelo ne forte remissus
 Helias ueniat, celsa qui sede quiescit,
 700 Liberet et misero confixum stipite regem.
 Tum clamor Domini magno conamine missus
 Aetheriis animam comitem commiscuit auris.
 Scinduntur pariter sancti uelamina templi
 Carbasaeque in geminas partes disrupta dehiscunt
 705 Et tremebunda omni concussa est pondere tellus,
 Dissiliuntque suo ruptae de corpore cautes.

687] cf. Verg. Aen. VIII 97. 692] cf. Verg. Aen. X 873. 697] cf. Verg. Aen. XII 606. 701] cf. Ou. Met. III 60. 702] cf. Verg. Aen. VI 761. 705] cf. Verg. Aen. IX 752.

683 confidat *P* poenam *R*¹*B*¹, poenas *K*₁*K*₂ 684 propria *MpB*
 686 sceleris *K*₁ (*ex corr.*) *K*₂*T*²*Bb* 687 iamque *Bb* 689 tripidumque *R*
 690 turbatam *RMB*¹ transierat *MMpP*, transiuerat *L*, transcenderat
*RV*₁*BHH*¹ 691 snos *HI* munera (*m. 1*) *K*₂*T*¹ 693 haebraeae *C*
 plebis *MK*₁*K*₂*T* 695 sphongo *CP*, spungo *MpK*₁*K*₂*LTB*, spongio *B*¹
 reuicto *R*¹ 696 acitum *C*, acetum *R*¹, aco&um *M* putare *C* 699 quin *L*
 in sede *MpPV*₁*V*₂*BbH* 700 misserum *M*, miserum *V*₂*HI* 701 tunc
MLMpP 702 aetheris *R*¹, aetherisque *MpP* commiscunt (auris
om.) *Mp* 704 derupta *V*₁ 705 tremibunda *CMT*¹ pundere *M*
 706 de corpore] de pondere (*m. 1*) *K*₁*K*₂*T*

- Tum ueterum monumenta uirum patuere repulsis
 Obicibus iustaeque animae per membra reuersae
 Et uisi passim populi per moenia late
 710 Errauere urbis: sic terrent omnia mundum,
 Militibus primis quatiuntur corda pauore,
 Dedita qui saeuæ seruabant corpora poenae,
 Et subolem dixere Dei Christumque fatentur.
 E speculis matres miracula tanta tuentur
 715 Omnes, obsequium Christo quæ ferre solebant.)
 Iam decedenti uesper succedere soli
 Cooperat, et procerum solus cum iustior audet
 Corpus ad extremum munus deposcere Christi.
 Hic ab Arimathia nomen gestabat Ioseph,
 720 Qui quondam uerbis aures praebebat Iesu.
 Pilatum tunc iste rogat, sibi cedere membra,
 Quis nuper tulerat uitam uis horrida poenae.
 Concessit praeses et corpus fulgida lino
 Texta tegunt saxique nouo componitur antro.
 725 Limen concludunt immensa uolumina petrae;
 E speculis seruant matres et cuncta tuentur.
 Iamque dies rutilo complebat lumine terras,
 Otia qui semper prisca de lege iubebat,
 Nulla sed inmitis procerum furor otia seruat.
 730 Conueniunt onerantque simul sic iudicis aures:
 ,Erroris laqueos iustissima poena resoluit.

707] cf. Verg. Aen. III 102. 711] cf. Verg. Ge. III 106, Aen. V 138.
 727] cf. Verg. Aen. IX 459.

707 reuulsis K_1K_2T 709 uisi passim C , uisum passim K_1K_2LTBb
 late CBb , lata RV_2 , latae *rell.* 710 omnia uerbis (*m. 1*) K_1K_2T 711 qua-
 tiantur K_1K_2 (*m. 1*) 713 sobolem RMP^1BBb 714 et $K_1K_2LMpT^1Bb$
 716 iamque RPV_1V_2 decedenti $R^1V_1V_2$, recedenti (*m. 1*) K_1K_2TBbH
 succidere M 717 cum CMP , tum *rell.* aget R^1 718 deponere MK_2T^1
 719 nomine (*m. 1*) K_1K_2TBb 720 condam Mp 721 tum Mp ipse
 (*m. 1*) K_2T concedere M 723 sed $CRMK_1K_2LPTV_1BBb$ linus H^1
 725 concludunt limen M includunt L 726 et LMp , e *in mg.* K_1K_2T ,
om. Bb 727 complerat K_1 730 onerantque] curatque K_2T^1 , honerant-
 que B^1H^1 sic] a *m. 2 in* K_2TBb

- Nunc meminisse decet; quoniam planus ille solebat
 Vulgari semper iactans promittere plebi,
 E mortis sese tenebris ad lumina uitae
 735 Cum trino solis pariter remeare recursu.
 Hoc petimus, custos miles noua funera seruet,
 Ne fera discipulis furandi audacia corpus
 Consurgat turbetque recens insania plebem.⁴
 Et Pilatus ad haec: „Miles permittitur, inquit,
 740 Seruare, ut uultis, corpus tellure sepultum.⁴
 Conueniunt saxique ingentia pondera uoluunt,
 Et limen signis et saxum milite seruant.
 Sidera iam noctis uenturo cedere soli
 Incipiunt, tumuli matres tum uisere saeptum
 745 Concurrunt, motus sed terram protinus omnem
 Concutit et caelo lapsus descendit aperto
 Nuntius et saxum tumuli de limine uoluit.
 Illius et facies splendet ceu fulguris ignis,
 Et niuis ad speciem lucent uelamina uestis.
 750 Militibus terror sensum discloserat omnem
 Et iacuere simul ceu fusa cadauera leto.
 Ille sed ad matres tali cum uoce profatur:
 „Vestra pauor nullus quatiens nunc corda fatiget;
 Nam manifesta fides, sanctum uos quaerere corpus,
 755 Quod crucis in ligno scelerata insania fixit.
 Surrexit Christus aeternaue lumina uitae

741] cf. Verg. Aen. VI 616. 746] cf. Verg. Aen. VIII 423. 754]
 cf. Verg. Aen. II 309. 755] cf. Verg. Aen. VII 461.

732 solebat] *explicit C* 733 uulgare *MP*, vulgaris *Mp* 734 limina
PH 735 solis trino *RLV₂BHH¹* remiare *M* 736 hoc *R¹K₂ (m. 1)*
T¹, sed *rell.* 738 replens *RLT¹V₁V₂ (m. 2) B¹Bb¹* 740 si uera *(m. 1)*
K₂T¹, seruato *B¹ Poelm.* sepulchrum *K₁ (m. 1)* 741 in saxique *K¹*,
 saxisque *V₁V₂* pundera *M* 742 signis (ignis in *ras.*) *K₂T¹* 743 quam *M*
 solo *(m. 2) K₂T¹* 745 motu* *M* terra *MK₁B¹* omnis *Bb* 746 dis-
 cendit *MK₁K₂PTBb*, descendit *rell.* 748 fulgoris *RK₁K₂PT¹Bb*
 749 uestes *K₂T¹* 750 discusserat *M* 751 fosa *V₁*, flexa *N* 752 talia
 tum *R¹*, talia cum *L* tum *PBb* 753 nullais *Mp* non *R¹* 756 aeterna
M, aeterna in *R¹*, aeternaue in *K₁K₂T¹Bb*

- Corpore cum sancto deuicta morte recepit.
 Visere iam uobis licitum est, quod sede sepulchri
 Nulla istic iaceant, fuerant quae condita membra.
- 760 Dicite praeterea celeri properoque recursum
 Discipulis, Christum remeasse in luminis oras,
 Inque Galilaeam laetum praecedere terram.
 His dictis uisisque animos perfuderat ardens
 Laetitia attonitis stupor ancipitique pauore.
- 765 Denique praecipiti celebrantes gaudia cursu
 Talia discipulis referunt tumultumque relinquunt.
 Ecce iteris medio clarus se ostendit Iesus
 Et fidas matres blandus saluere iubebat.
 Occurrunt illae et genibus plantisque prehensis
- 770 Victorem leti pauidae uenerantur Iesum.
 Talibus ille dehinc praeceptis pectora firmat:
 Mentibus absistat fidei pauor omnis et ista
 Fratribus en nostris propere mandata referte.
 Nostri conspectus si cura est, ite uolentes
- 775 Inque Galilaeam propere transcurrite terram.
 Interea tumultu custodum exterrita corda;
 Mittunt e numero partem, quae tanta referret
 Iudaeis rerum miracula. Sed manus amens
 Iam semel insano penitus deuota furori

761] cf. Verg. Aen. VII 660. 764] cf. Verg. Ge. II 508. 773] cf. Verg. Aen. XI 176. 779] cf. Verg. Aen. I 712.

757 de uita *Mp* 759 nulla stic (*m. 1*) *K₂T* 760 recursum *R¹*, cursu *M*
 761 horas *RR₁K₂MpHHI* 763 hic *K₂* 764 laetitiae *K₁K₂MpT¹*
 attonitis *P* stupore *MLBb*, fauore *Poelm.* 765 celerantes *K₁K₂PT*
V₁V₂B¹BbHHI, celantes *Matr.* 766 relinquent *K₁K₂T¹Bb* 767 uiae
Poelm. in mg. sese *MK₁* (*m. 1*) *Bb* 768 fides *Mp* blande *RR₂*
 (*m. 2*) *LT* blandusque aluete *M* saluete (*m. 1*) *K₁T*, saluare *V₁H*
 769 et *om. HI* 770 pauide *R* et alii 772 fides *K₂* (*m. 1*) *B¹* ista
 haec *MpP*, istaec *K₁K₂T¹* 773 en] haec *RV₁*, hinc *MLMpPB²HHI*
 774 noster conspectus si curae est *Poelm.* uolentes (*s in ras.*) *T* stite
 uolentes *K₁* *in ras.* 775 discurrite *Poelm. in mg.* 776 tumuli *RLP²*
V₁HHI 777 e] te *Mp* tante *R¹* refferret *M* (*saepius*), referit (*m. 1*)
K₁T 778 Iudei *Mp*

- 780 Praemia militibus certatim magna rependit
 Et famam argento redimit, quod limine rupto
 Furtim sustulerit corpus defensa tenebris
 Occulte rapiens audacia discipulorum.
 Iamque Galilaeos conscenderat anxia montes
- 785 Mandatis Christi concurrens turba suorum:
 Cernitur ecce suis proles ueneranda Tonantis.
 Illum procumbens sancte chorus omnis adorat;
 Nec tamen in cunctis pariter fundata manebat
 Pectoribus uirtus, nam pars dubitabat eorum.
- 790 Tunc sic discipulos clarus conpellat Iesus:
 ,In caelo et terris genitor mihi cuncta subegit,
 Me pater est uobis dignatus mittere lucem.
 Gentibus haut aliter nunc uos ego mittere cunctis
 Institui, uestrum est cunctas mihi iungere gentes.
- 795 Pergite et ablutos homines purgantibus undis
 Nomine sub sancto patris natique lauare,
 Viuifici pariter currant spiramina flatus.
 Ablutisque dehinc nostra insinuate docentes
 Praecepta, ut uitam possint agitare perennem;
- 800 Nec uobis umquam nostri praesentia deerit,
 Donec consumens dissoluat saecula finis.
 Has mea mens fidei uires sanctique timoris
 Cepit et in tantum lucet mihi gratia Christi,
 Versibus ut nostris diuinae gloria legis

803 s.] cf. Verg. Ge. IV 559 s.

780 rependit (p in ras.) K_1 781 redemit $K_1K_2MpT^1Bb$, redimet V_2
 783 rapidis N audacia RM alii 784 Galilei (m. 1) K_2T 785 con-
 cursans *Poelm.* 786 proles MK_1K_2T 787 sanctę $RBbH$, sanctus
 MpV_1 788 credebatur V_1Hl 789 eorum] hic desinit M 791 in
 terris R^1P 793 aut T^1 794 mentes K_1 796 sub] add. m. 2 in K_2T
 797 uiuifice (m. 1) K_1K_2 curant R^1K_2 , uiuant *Poelm.* in mg. spira-
 cula K_1K_2T , spiraminacula Bb 798 insinuata Mp 800 nostra V_1 ,
 nostrum *Poelm.* in mg. derit (m. 1) K_1K_2TL 801 consummans B
 fines K_1K_2Bb FINIVNT QVATTVOR LIBRI IUVENCI INCIPIT
 VERSVS EIVSDEM L , Explicit liber III Iuenci item ipsius *Matr.*,
 denique finimus opus hoc requiemque subimus N 803 luxit *pleraeque*
editt. 804 diuina (m. 1) $K_1K_2T^1$

- 805 Ornamenta libens caperet terrestria linguae.
 Haec mihi pax Christi tribuit, pax haec mihi saeculi,
 Quam fouet indulgens terrae regnator apertae
 Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
 Qui solus regnum sacri sibi nominis horret
- 810 Inponi pondus, quo iustis dignior actis
 Aeternam capiat diuina in saecula uitam
 Per dominum lucis Christum, qui in saecula regnat.

808 Constantius (m. 1) K_2T gloria Matr. Poelm. 809 rerum (m. 1) K_2TB sacri* (s eras.) K_1 numinis $RK_2MpPT^1V_2B^1BbH$ 810 qui V_1V_2 digna probaris R^2 in ras. 811 capiet Hl 811 et 812 erasi sunt in R , quorum loco nunc legitur benedictio quaedam regalis (cf. Prolegomena) 812 om. K_1K_2 (m. 1) Matr. T^1 EXPLICIVNT LIBRI IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VETTI AQVILINI IVVENCII PRESBITERI R , EXPLICIT LIBER IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVILINI IVVENCII PRBI MpV_1 (VETTI IVVENTI) V_2 (VETTI) Hl (Vetti), FINIVNT VERSVS IVVENCII IIIIOR EPYGRAMMATA PROSPERI EVANGELIORVM VIRI ERVDITISSIMI EXAMETRO ET PENTAMETRO DEGESTA OPVSCVLIS SCI AVGTSTINI DEFLO^rRATA INCIPIVN (sic) L , EXPLI^c EVANGELIORVM LIB IIII G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCII VC PRBI T , G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCII PRBI EVANGELIORVM LIBER IIII EXPLICIT K_1K_2 (FILICITER AMEN addito) Bb (feliciter add.), EXPLICIT LIBER IVVENCII B , EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCII PRSBI DO GRATIAS P , EXPLICIT LIBER IVVENCII QVARTVS EVANGELIORVM H

INDEX VERBORUM ET LOCUTIONUM.

A ab: ab aede proturbat II 159, a ceruice reuelli III 62, protectum a uulnere pectus IV 114, soluentur ab ordine dicta IV 162, abluit a crimine IV 620.
 abegit precibus locum III 449.
 aberrare *i. q.* abesse: pectoribus uestris — timor — aberret II 479.
 abitus II 450.
ablatus usus rarior: nocturnis monitis (= secundum n. monita) recurrant I 180 — Aegypto ad patriam uectare I 273, diuersis sedibus ortos I 326, culmine iaculabere corpus I 387, casu defendere I 391, scopulorum margine in mare coniecti II 67, ueniens Dauidis origine II 105, *cf. etiam* I 121, 151. II 272, 709. III 234. IV 261. — haec diuino pectore promit II 114, *cf.* 638. III 169 (*sed* e pectore promunt III 166), summo sublatus honore est II 218, hauritura putei penetralibus II 251, Solymis aberit II 284, *cf.* III 297, uino mutauerat undas II 329, fugere corpore II 389, pectoribus aberret II 479, *cf.* 621, spargantur culmine II 484, patrio dirimat pectore II 499, tectis profundo II 591, tectis auferre II 616, uero mentis degenerauerit II 728, sedibus caeli vibrantur lumina solis III 16, reliquias mensis legere III 89, fluctibus pereuntem diripe III 121, labare praeceptis ueterum III 135, corde fugauit III 370, pondere tanto subicient ueros III 482, portarent praemia aequali nummo III 571, contempsero meis contingere mensis III 754, dependent iussis IV 44, rupit pectore uocem IV 366, audito Christum uenisse IV 338, sanctumque alabastro perfundit Christum IV 411, tempore excussam rapuit aurem IV 524, seruare morborum uinclis IV 678,

dimittere poena subolem IV 683, — *ubi in expectes*: I 14, 21, 83, 87, 113, 177, 199, 238, 243, 244, 253, 293, 309, 314, 385, 410, 411, 424, 425, 452, 594, 611, 640, 716. II 13, 47, 78, 127, 220, 248, 290, 388, 401, 461, 538, 576, 664, 760, 818. III 16, 53, 63, 84, 126, 220, 245, 225, 263, 284, 287, 307, 330, 366, 373, 393, 398, 517, 539, 585, 596, 670, 754. IV 23, 77, 90, 99, 112, 139, 143, 153, 155, 174, 264, 276, 286, 292, 309, 377, 409, 412, 442, 465, 603, 629, 740, 758, 765, 776.
 ablueri mentem I 340.
 abnegare sibi III 304.
 abrumpere: tenebras mortis I 129. — abruptus *i. q.* grauis: abrupta inponunt umeris pondera uestris IV 56.
abstractum pro concreto: illos celebrat dulcedo Maronis *praef.* 10, uertigo poli uoluet *praef.* 13, cunctatio mentis debuerat insistere uerbis I 33, acies securis leuata I 335, fallacia temptans . . . inquit I 374, sensit fallacia Christum I 398, effuge rabies ueneni (*i. e.* diabolus) I 404, apicis parui gracilis distinctio deerit (*cf. Matth. V 18*) I 488, cautio legis corpus adulterio prohibens I 519, adplaudet laudatio uulgi I 576, nominis ueneratio sanctificetur I 591, tua largitio soluat erroris debita I 596, contextit gratia uestis I 645, multorum clamabit talia fletus I 708, admiratio plebis stupuit I 728, dei te uoluntas concessit surgere II 180, populi stipante tumultu uallatur II 421, itiner quod Samaritarum fraudis uestigia calcant II 433 (*cf. Matth. XI, 12*), prodet fratrem insania fratris II 467, rapuit simulatio quadriugorum II 546, nec minor est uestrae glomeratio turbae quam

templi uirtus II 577, aduersum sese diuulsio pugnet II 612, uerborum rabia uiolabitur II 629, uester si crederet error II 690, nostrum donum (= me) II 678, uis inimica (= spiritus nequam) II 722, perstringit populum sermonis gratia nostri II 766, gratia perceptae frugis II 782, fructus spinarum horrore necatus II 789, fabri soboles III 25, pestis saeuissima (= daemon) III 40, carceris inmersum tenebris III 48, sanguine abstinuit feritas III 49, plebis ueneratio Iohannem suscipiebat III 51 (= III 685), si tua nos dignatur uisere uirtus III 111, uenti minas crebrescere cernit III 117, in concilium semper praesentia nostra adueniet III 430, progenies (= liberi) III 440, pueros quos gaudens cura parentum — ferebat III 492, discipulis uitae spes unica fatur III 521, aeternae gloria uitae — ait III 530, progenies hominis (= Christus) III 541, conduxit iuuenem fortissima robora III 553, multos homines dignatio sancta uocarit III 582, cibi uoluntas arboris adtrectat ramos III 656, nulla facultas pomorum concreuerat III 657, respondit factio fallax III 689, colonorum rabies . . . proterrent III 720, conubium (= uxorem) IV 16, amittet cursum lunaris gratia lucis IV 150, uirtus caelum suspicit et precatur IV 385, tantae uirtutis honorem IV 400, ueniet maiestas proles hominis IV 557, sustulerit corpus audacia discipulorum IV 782 *etc.*

accendere famam II 71.

accitos I 235.

accubito primo IV 58.

accusatiuus: dies pontum inciderat II 1, foueam pecuscula inciderint II 589, animos timor inruit II 37, laqueos incurrere II 492, nunc incubat undas IV 471, — patriam rediere I 254, Aegyptum transportat I 256, patriam remeare I 286, peruentum est rura III 258, — aduertite dicta III 704, horrendum stridens I 759, terrena sapis III 302, incauta furentem

IV 194, — gaudia gaudent I 246, ire uiam I 556, uenisse uiam I 231. — *accusatiuus qui dicitur graecus*: deuinctus membra sopore I 271, nitefactus crinem I 607, confixus uiscera tabe I 733, deuinctos animam arte II 5, stupefactus corda II 188, percussus pectora luctu II 377, siccio uestigia gressu suspensus III 102, percussus corda III 296, faciem mutatur III 321, uestem nitescit III 322, conmotus corda dolore III 364, membra soluuntur cunctae IV 205, lacerata scissos capillos IV 306, conscia pectora pressus IV 443, indutum tegmina uestis IV 651, — hunc puteum bibebat II 263.

actores famulos mittit III 718.

actutum II 389.

acumen mortis IV 22.

ad: ad patriam uectare I 273, intruere ad fluuium I 327, terrarum ad regnum mentis secreta tenebant I 372, miranda ad gaudia surgere II 407, matri ad gaudia portat II 67, alimenta ad proxima pisciculos paucos III 211, filius hominis prodetur ad ultima mortis III 587, magno teneantur amore ad ius fraternum IV 42, — linguas loquellis insanis quatiunt aeternae ad uincula poenae IV 676, — ad uineta dependere sui iussa laboris III 700, ad satiem III 216, ad cumulum III 250, ad tempus IV 440, ad speciem IV 749.

adescere operi III 557.

adcumulare famam laudesque *praef.* 8.

addere = reddere, respondere: haec trepidans uates, cui talia nuntius addit I 31.

adfamina I 91.

adfectus i. q. consanguinei: quicumque sui linquet generisque domusque gazas adfectusque omnes capiet III 545.

adgressor II 617.

adhaerere: mihi testis adhaeret II 670.

adiectiuum uel participium loco substantiui: in contraria I 210, abdita II 246, altum II 27, alta III 607, arcanum II 388, ardua IV 72, bona dulcia II 633, bona mitia I 674, casti amor I 512, celsa III

95, 669, futurum I 104, certi III 599, culta II 561, per cuncta II 416, debita I 211. III 446, 455. IV 160, iussa laboris III 700, per denia I 408. 528. II 622. III 319. IV 483, directa II 359, diuersa III 146, 744. IV 107, 231, 463, miseri egentes III 516. IV 415, eximios uatum III 292, firmissima legis IV 38, humiles minimos IV 302, inane I 360. II 3, inania I 649. IV 106, incensa IV 614, ingrata IV 222, miseri iniqui IV 304, iusta operum I 468, iusti lecti IV 137, 140, iusti uenerabilis IV 518, laeta III 747, largissima III 742, longa III 209, IV 186, l. uiarum I 227, longinqua III 717, lubrica I 722. III 374. IV 499, mediocria cenae III 619, id minimum IV 256, mollia prati IV 266, obscura legum I 293, occiduum caeli IV 147, omnia legis I 235, — mundi II 198, — patris II 552, — pompae IV 218, in omnia dedere IV 509, operta mentis II 82, parui III 404, 407, 417, penetralia I 505, 584. II 220, 251, 543, 698, 759. III 150, 394, 539. IV 7, 43, 143, plurima terrae I 145, potiora II 762, miseri prauī II 661, profanus IV 562, 639, profundis horrendis IV 286, profundum II 32. III 234, 670, prona I 682, proximus III 509, sancta per omnia I 352, saepta uiarum III 755, scrupula I 684, secreta I 175, 288, 304, 372. II 488. III 146, 169, serenum III 226, solidum III 363, sollempnia paschae II 153, sublime II 219, sublimia lucis IV 115, summa III 613, 618, miseri superbi II 235, terrena III 302, terrestria II 209, tristia morbi IV 314, 485, ultima barathri IV 67, — mortis III 587, uentura obscuris miscere II 165, uera omnia I 180, uerum mentis II 723, uirentia I 646. II 815, ultima mortis III 587, ad ultima IV 67 etc.

adiiectiua aduerbialiter : aeternum I 21. IV 63, 304, 305, anxia I 50, blandus iubebat IV 768, debita fortior urget III 448, dextera adsidet III 518, directa uiantes III 359, extrema iacere IV 313, fortes calcate

III 339, horrendum I 759, incauta IV 194, inmensum I 729, inmites punire uoletis III 457, largior fluet II 270, laetus II 317, leues III 523, libens IV 805. I 288, magnum I 86, 93, manifesta III 144, 332, multum IV 420, nimium I 685, paruum I 621, pauidus II 238, properans I 177, serus II 829, secretus II 296. III 96, repentinus subitusque IV 183, silentes 56, submissus III 500, 590, tantum III 649, tranquillior III 605, ultima IV 546, uiuifici IV 797, uolentes IV 774 etc.

adiiectiuum pro genetiuo substantiuī e. g. : coetu senili (= senum) I 293, paternis sedibus (= patris) I 300, corporeis oculis I 319, marinis gregibus I 430, fraterno conciliatus amore I 509, uitalis semita I 683, arborea umbra II 122, putealia pocula II 257, uitalia saecula II 292, uitali fruge II 316, femineis uerbis II 325, regius iuuenis II 330, uitalia uerba II 452, his uotis = horum uotis I 583, patria uirtute II 601, patria uoluntas II 730, uitalis ora II 707, horror spicueus II 799, triticeus nitor II 805, uirtutes patrias III 20, casto iure (= i. casti) III 44, infernis portis III 281, lunaris lux IV 150, Caiphaeae sedis atria IV 405, funeris ista laudanda IV 420, terrestria ornamenta IV 805.

aditum = adytum I 10. II 760.

adolatio I 702.

adoptare in numerum prolis I 465.

adsistere *i. q.* adesse I 581.

adstrata plebs I 13.

aeger *i. q.* malus I 367 — aegri miseri II 356.

Aegyptus I 256, 272, 277 (alta).

aemula (*i. q.* inuida) aetas I 28.

aequaeuus: mundi quae sunt aequaeuū nitentis IV 270.

aequus: *i. q.* totus: factis diem tolerauerat aequum III 573.

in aequore ruris III 155, aequora uitae III 605.

aera (*acc.*) IV 10.

aeriae aues I, 634. II 16, 742, aeria columba I 358, aeria uox II 520.

aether: circum aethera sidereum *prae*f. 14, auricolor aethra I 356, super aethra I 679, aethra I 470. II 125.

aenum: aeuo defessis membris I 75,
 aeui fallacia IV 69.
 agellus figuli IV 641.
 agitare laborem IV 296, a. uitam IV
 799.
 agitatio i. q. exercitio iuris II 231.
 agmine Iordanis perumpit rura III 461.
 agna III 415.
 alabastrum uel alabaster IV 411.
 alimmenta cibi I 370, ciborum III 207.
alliterationis formae: (cf. Wiener Stu-
dien, 1880, p. 108) parue puer I 125,
 uates — uenturam — uirgine I 141,
 pastores — per pascua I 159, cog-
 nouit Christum — simili sermone
 I 220, ad patriam repedant puerum-
 que reportant I 223, gaudia magna
 magi gaudent sidusque salutant I
 246, in uultu et uerbis ueneranda I
 280, cum genitore gemens I 297, per-
 sensit pondera I 303, series saeculo-
 rum I 308, me melius — mundare
 I 350, uocis fallente ueneno I 386,
 me meminisse magis I 395, furi-
 bunda fallacia I 398, rabies uasana
 ueneni I 404, deuia daemon I 408,
 pariter praecepta I 429, sancta se-
 rebat I 435, miracula magna mo-
 uentem I 448, sapor — si — sene-
 scit I 473, celsi — cui — caeli I
 482, odio fratris feruente I 500, tua
 tunc tacitae — tanget I 505, sit —
 suscepta simultas I 506, prius —
 pacem properans — petendam I 508,
 corporis casti — celeri curetur I 512,
 sublimi statuet sub I 515, perpetuis
 — pariter — poenis I 527, semper
 — similis — sequatur I 549,
 partem palma percusserit I 551,
 uenerabere uerbis I 585, faciem
 foedare I 605, crastina curetur —
 copia I 653, uasto uos uulnere
 I 667, uitalis uastis stipatur se-
 mita saxi I 683, membrorum mu-
 nia I 744, dat dicta I 752, discite
 dictis I 754, fletum frequentans
 I 759, finire furor I 64, per
 pectora plebis II 93, simili ser-
 mone II 99, uiresque uiamque II
 101, uir uenit II 111, cum — con-
 uuiua concelebrabant II 129, ueniat
 — uitamque reuoluat II 192, uult
 — uolat uocemque II 199, magne
 magister II 205, malis mentem ma-
 culauerit II 237, putealia pocula pos-

cat II 257, cognouit certum cogno-
 scere II 344, peius patescat II 372,
 percussus pectora II 377, per popu-
 lum — pendencia pepli II 391, uigne-
 runt uenae II 396, uictor uitaeque
 repertor II 405, dextram dignatus
 — dextra II 406, credere corde
 II 412, Christus — credentes cernite
 II 413, per terga patescunt II 426,
 conplere colentum II 429, pergite
 — patrii pecoris II 435, uitalia
 uerba II 452, uestigia uestra II
 453, finem fidei II 470, passeribus
 pretium — portio parua II 490,
 caeci carceris II 510, lumine lucis
 II 517, pondus — palmae II 585,
 uisusque et uoce uigentem II 605,
 sit de semine sensus II 775, selecta
 sorde II 805, farris fragmina III 82,
 uere — uisere uirtus III 111, cre-
 brescere cernit III 117, freta fer-
 uida III 127, sumunt simul — sor-
 dibus escas III 137, uaesania uocis
 III 172, pisciculos alimenta ad pro-
 xima paucos III 211, uitalia uerba
 III 255, cogit concilium III 259,
 sub sede soluta III 287, lumine lucis
 III 314, cupit caeli celsam conscen-
 dere III 400, spatii sibi si foret
 III 443, culmina caeli III 456, pro-
 mittens praemia III 558, labentis
 lucis III 564, cenae conuiuia III
 614, cogetur credere cornu III 617,
 praecepta paratu III 630, ueris uer-
 bis III 665, factio fallax III 689,
 simile sermone III 699, credere cre-
 dentum crudeli III 731, prope re
 publica III 757, puri pectoris III 767,
 factio frendens IV 1, scribas sublimi
 sede superbos IV 53, pestes proster-
 nere — parcent IV 105, sancti ser-
 mone salutis IV 119, cui credere
 cuncta IV 185, conuiuia concelebra-
 rit IV 193, sceleri se subdidit IV 427,
 cui credita cura IV 234, subest segni
 substantia IV 255, primo promissa
 parantur IV 271, dura ditione IV
 279, poena parui — panis IV 289,
 fidem — fortius armant IV 328,
 uox uerberat IV 375, lurida lepra
 IV 409, pectora pressus IV 443,
 conscendunt culmina cuncti IV
 458, somni sub pondere pressos IV
 505, ui uulneris IV 524, frendens
 furis IV 550, uerba uera IV 556,

- ueniet uobis uisenda IV 557, caeco corde IV 561, ui uictus 618, signant scelera IV 636, uox uera IV 637, caput cinxere cruentis IV 645, passim populi per IV 709, texta tegunt IV 724, sede sepulchri IV 758 *etc.*
- aliter II 197.
- alius = alter I 552. IV 23, 173.
- altaria uenerans I 504.
- alter = alius III 616.
- alternus: alternos celerans — motus III 56.
- altithronus genitor *praef.* 24. II 62. III 409, a. Pater II 62.
- altum *i. q.* mare II 27.
- altum scelus IV 427, seruitium I 610.
- ambo I 153, 305.
- an *in enunt. interrog. simpl.* IV 5.
- anacoluthia*: ecce senex Simeon — isque ubi templum penetrat I 190, iuuenis torpentia membra — lecto posuere cubantem II 76, ut ruris dominus — hic ubi progressus conduxit et iussit — ipse sed egrediens inuenit III 550, ut rex qui praecepit — cuncti sed recusant — post alios mittit III 737, cunctos, si credere fas est, quod tua labenter possint praecepta negare, sed mea non umquam mutabit pectora casus IV 467 — consimile est domini qui iusserit — et praecepit III 440, nec expendere misit sed ut ueniant II 229.
- anaphora*: ueniet, ueniet I 276, quid me tantum, quid quaeritis I 299, 454 *sequ.*, haec tum discipulis plebique haec insuper addit II 794, regales thalamos, regalis pocula mensae III 741, hic aedes proprias, hic ruris tecta propinqui III 745, nos, nos cruor iste sequatur IV 622, hic est qui — hic est qui IV 670, haec mihi pax Christi — pax haec mihi IV 806.
- Andream I 423.
- anfractus iteris I 318.
- anhelus I 768. II 247, 330. IV 494.
- Anna I 216.
- ante (*aduerbium*) II 306.
- antiqua dicta IV 660.
- antrum saxi IV 724, antra pectoris I 588.
- apices proprios III 475, apicum acumina (= aristae) II 747.
- ἀντὶ τοινοῦ: Progressus numen uidisse supernum Nutibus edocuit miserae et dispendia uocis I 45, potestatem minimi non esse capilli Cernitis albumue aut nigrum mutare colorem I 543, sunt quos praetumidae tollit iactantia mentis Ad precibus propriis gaudent adsistere turbas I 580, sanctis Heliae Moysique III 324, ad concilium scribae, plebisque uocatur — numerus IV 403, cunctos si credere fas est — sed mea non umquam mutabit pectora casus IV 467 s.
- appositio*: ferro fulgente machaera I 212.
- aptare: nomen I 182, curam languoribus II 438 *cf.* 600, stratas II 535, • pueri similem se moribus III 401.
- arcano II 388.
- ardor bibendi II 268.
- area frugum I 343.
- Arimathia IV 719.
- ars (*i. q. Geschäfft*): arti numerare uacabat II 157.
- arx animi III 666, nominis IV 61.
- aspergo III 167.
- astrifer Olympus III 225.
- astris inserere III 267.
- ater: carcer I 517, daemon II 437, 614, mens I 366, mors II 651, spiritus II 45, uincla I 202.
- auctor carminis *praef.* 25, spiritus auctor I 198. II 117.
- aula caeli II 215, 538, domini III 437, regni I 644. IV 34 — aetheria II 195, caelestis III 496, Caiphaea IV 537.
- aulaea = tabernacula: singula sub noctem quae uos aulaea receptent III 329.
- aura: tenerae aurae I 42.
- aurea Roma *praef.* 2, lux III 15.
- auris cordis II 812. III 147 — mentis II 754 — maioris in aures talia dicta dedit III 692.
- auricolor aethra I 356.
- ausis talibus IV 436.
- aut — uel: unius aut odiis cedet uel cedet amori I 626.
- auertens: quem deus auertens negauit I 30.
- auita gens I 753.
- balantes *i. q.* oues III 411.
- Baptista II 541.

- Barabban IV 624.
 barathrum IV 67, 286.
 beare I 120.
 benigna obsequia II 506.
 Bethania III 654.
 Bethleem I 149, 153, 238, 260.
 bibere: hunc puteum bibebat II 263.
 bidentes *i. q.* oues III 183. IV 463.
 bis quinis IV 198, bis sex II 384. III 542, bis terna III 316, bis seno coetu II 431, bis senos annos I 281, b. sinus cophinorum III 90.
 blandissima tegmina uestis IV 275.
 bonus = rectus: bona linea I 318.
 bonae mensae II 133.
 breuiare numerum dierum IV 135.
 bruma IV 129.
 bustum II 659. IV 75.
-
- cachinnare: cachinnat tali cum uoce IV 697.
 caeca *i. q.* tenebrosa nox II 6, c. murmur II 169, c. rabies furoris III 350, c. corde IV 561.
 caeco: caecantur pectora plebis obtusae II 712.
 caelestis: aula III 496, regnum II 813. sedes I 703. III 283, 408, ministri III 312, castra IV 528, munera IV 83, regna I 651. III 526. IV 197, signa III 222, uerba III 192.
 caeli arx III 517, 591, aula II 215, 538, culmen IV 65, culmina III 456, dominus IV 40, lex IV 63, regia I 482. II 513, 539, regnum I 455, 482, 756. III 397, 437, regna III 315, 489, 523. IV 117, sedes II 216. III 16, 287, 400, 705, uertex I 590, 614. IV 153.
 Caesar Augustus I 145, Caesar IV 6, 11, 616.
 Cafarnaum III 381.
 Caiphaea sedes IV 405, C. aula IV 537.
 calcare: calcarent sanctae legis iussa II 567, calcatae legis uindicta II 588, uestigia calcant II 434.
 callens astris cura I 258.
 calor animae uolucris IV 371.
 camelus I 323.
 canorus Dauid I 149. II 570.
 capax III 490.
 capere lauacra I 311, summam II 541. solacia IV 276.
 capessere formam I 377.
 carbasa disrupta dehiscunt IV 704.
 carcer corporis I 192, uentris III 235, carceris claustra IV 292, tenebrae I 517. III 48, 450, umbrae I 409.
 carpere II 83.
 caua luna I 51.
 causari III 178.
 cautio legis I 519.
 cedere *i. q.* remittere: peccata uelitis cedere I 603, *i. q.* esse proximus et frater pro te tibi cedat amore III 509, casta sed in templo semper pro coniuge uita et cultus cessere dei I 219.
 celebrare gaudia IV 765, laudes gratasque III 203.
 celebratio regnorum caeli IV 117.
 celerans alternos motus laterum III 56.
 celsi cantus *praef.* 9, c. uirtus III 490, 533, celso honore II 177. III 541, celsa dicione III 602, celsa montis III 669.
 census I 144, 150.
 centeno fetu II 753, centiplex II 793, centiplicatus III 547.
 cerno *i. q.* intellego III 256 (*doctrinam cernunt*).
 certa fides *praef.* 17. II 230. III 666, 709.
 certatim I 440. III 493, 643.
 cetus II 697.
 Chanan II 128.
 chorea uatum I 292, chorea qui sponsi laetis comitantur uota choreis II 366, compositae III 57.
 chorus: uestros choros — docebo IV 466.
 Christus *saepissime*.
 Christus *uel* Iesus *appellatur*: caeli laus terraeque salus I 194, aeternae gloria uitae III 530, auctor uitae III 503, clarus II 128. III 3. IV 790, doctor III 399, dominus lucis IV 655, 811; hominum lumenque salusque III 356, legum completor II 568, leti uictor II 405. IV 770. lucis uitaeque repertor IV 479, mentis perspector II 274, mundi regnator II 265, praeceptor III 500, proles ueneranda Tonantis IV 786, saeculi seruator II 327, sator aeternae uitae III 161 — terrarum lumen II 75, 733, uitae lucisque parens I 747, uitae repertor II 405 *etc.*
 cient sub nomine fatui — fratrem I 503.

circa *adu.* I 158.
 circumcomplexa IV 82.
 circumlatrare IV 535.
 clades poenarum IV 195.
 clavis rubens IV 644.
 claret = manifestum est: quae uobis
 clarent II 774, clarebunt lumina
 Christi IV 148, signa dabit proles
 hominis quis clareat IV 153.
 claua IV 513.
 colaphus IV 567.
 comes: comitis uestigia matris I
 287.
 comitari *c. d.*: uocibus — fides comita-
 bitur II 693, sponso comitatur factio
 prudens IV 219.
 comitatus: crucem — comitatibus ad-
 dere nostris gaudeat III 305.
comparatiui usus liberior: iam gra-
 uior penetrat I 198, gens est ul-
 terior (= remota) surgenti conscia
 soli I 224, an rursus senior matris
 conreptet in alium II 191, uelocius
 exit II 749, crebrius audisse et mul-
 tos firmare III 262, uir senior III
 355, pars est quarum sapientior
 (= sapiens) una IV 198, quia non
 est certior hora IV 226, iam grauior
 numerus IV 404, cum iustior audet
 IV 717.
 compita I 260, compita uitae I 513,
 per compita III 79, 758, per com-
 pita lata uiarum IV 206.
 concedere I 210. II 181, 673, conces-
 sum est II 88, 103.
 concelebrare: conuiuia IV 193, gaudia
 mira I 109, laudes I 117.
 concentus: cantato sanctis concentibus
 hymno IV 457.
 conceptus *plur.* I 65.
 concludere uerbis I 589. IV 8.
 concordia pace III 606.
 concedere II 325.
 condescere III 658.
 concurrere = impleri: ut dictum Esaiiae
 concurreret ordine saeculi I 412, cer-
 tum concurrere tempus II 344,
 quo possent dicta profetae ordine
 saeculorum iussis concurrere rebus
 II 825, — mandatis Christi con-
 currens turba suorum IV 785.
 concutere: pauorem *c.* I 14.
 conecit uerbera flagri II 158.
 confinia summa leti et uitae IV
 315.

conglomerare II 431.
conjugationis formae rariores: iutu-
 rus I 58, hauriturus II 251, dicere
 I 126, praegredi I 126, iacu-
 labere I 388, comitabere I 557,
 uenerabere I 585, lucrabere III 422,
 fateare IV 554, praeteriet IV 159,
 redimibit IV 189, uestibat III 331,
 fuat IV 163, mergier I 349, fantes
 IV 414, 633, quaesunt I 249, res-
 sipire III 181, uidere I 247, IV 92,
 rediere I 254, discessere I 447, ce-
 cinere II 104, cepere II 176. IV
 653. stupere II 295. III 125,
 petiere II 301, uenere III 234,
 conuenere III 382, iussere III
 386, contempsere III 754, duxere
 III 759, cubuere III 761, iacuere
 IV 24, genuere IV 25, obstipuerunt
 IV 51, accessere IV 577, posuere
 IV 639, cinxere IV 645, lusere IV
 649, patuere IV 707, errauere IV
 710, dixere IV 713, iacuere IV 751
etc. — audistis I 496, macularit
 I 497, notastis I 698, foedarat I
 734, resipisse II 72, nosti II 113,
 quistis II 672, locarat III 618,
 seruastis II 689, degenerarit II
 723, constabilistis II 759, nostis
 III 231, necastis IV 79, audistis
 IV 562, sonarit IV 569, quaesisset
 I 258 *etc.* — licitum est IV 758, in-
 postam I 478, repostum IV 143,
 conposita IV 377, complexa fuerit
 II 230, fuerint exclusa II 232, con-
 fessus fuerit II 495, inlata fuerint
 III 148, spoliata forent IV 371,
 fuerant condita IV 759, fueras ad-
 ditus IV 571, accepta fuerat IV
 310, fuerant secuti IV 399.
coniunctiuus: Iohannes uocitetur in-
 geminat I 110, satis est iubeas I
 748, orabant, regionem linguere II
 74, quod scirem — extimui IV 241
 — prosiliunt testes qui audissent
 Iesum dicere IV 547.
 conluce IV 405.
 conlustrare = peragrarare II 715.
 commercia animae ponere III 310.
 conpage mundi *prae*f. 1.
 conplacuit IV 406.
 conplere legem I 222, officium I 47,
 ordinem I 353, praecepta III 630,
 faciem IV 566, — uox aera con-
 plet I 172, — *cum gen.* sportas —

- completas reliquiarum III 253, con-
 plentur mixtae plebis III 760.
 completor legum II 568.
 componere corpus IV 723, membra III
 84. IV 377, uitam IV 351, flam-
 mas oliuo IV 211.
 comprehendere II 189, 208, 211. III 502,
 arua III 237, imos III 613, — corde
 III 334, cordis obsequio IV 54, sensu
 I 190, — bisseos aeni compren-
 derat annos I 281.
 compressit corde dolorem I 410.
 conquirere: conquirat quae sit sententia
 discipulorum III 270.
 conreptare: an rursus senior matris
 conreptet in aluum II 191.
 conscia soli surgenti I 224.
 conseruus III 447.
 consimile c. g. III 437, c. d. IV 42.
 consistere i. q. esse I 660. II 194, magnis
 consistere rebus credentum uirtute
 fidem IV 381.
 constabilire mentem robustam II 759.
 Constantinus IV 808.
 constipesco: constipuerunt I 179.
 constructio ad sensum: plebes con-
 mota — uolunt III 21 cf. etiam
 I 108. II 74. III 198, colonorum
 rabies — proterrent III 720, illo-
 rum mens maculata — obtruncat
 III 729.
 constructio inusitata: gentibus infidis
 celsa ditione potestas inponit quos-
 cumque super dominantur eorum
 III 603.
 consurgere in iras I 499. II 27.
 contagia sordida II 239.
 contexta simul ieiunia cordis I 371.
 contrarius: dictum in contraria (= *ἀντιλεγόμενον*) I 210.
 conuenticula II 583.
 conuerso caelo III 317.
 conuerum caelum III 224.
 conuiuia: celsis strueret conuiuia men-
 sis III 53.
 conuoluere: perpetuis animam pariter
 conuoluere poenis I 527.
 cooperta IV 637.
 cophinus III 90, 249.
 copia farris I 344, fructibus promen-
 dis III 660.
 copula saepe deest.
 coram adu. IV 620.
 cordis inflati tumor III 618, c. deuotio
 IV 40.
 cornu salutis erecto I 120.
 coronare fronde subnexa III 637, fun-
 dum III 551, undas II 142.
 corporea species I 357.
 corpora uestra i. q. uos II 461, cor-
 pora genitorum II 468, — terrae
 portio corpus III 275, — corpus
 aegrum I 192, curatum I 197.
 correpto II 191.
 coruscans *praef.* 23.
 credita I 73.
 cretus: pignoribus mediis nondum de
 germine cretis IV 17.
 crimine cum nullo pacta I 139, c. sub
 nullo culpae I 162.
 erurum debile uulgu III 198.
 cubitalia incrementa I 640.
 culmen marmoreum templi I 385.
 culmina uatum I 233.
 cultorum pectora i. q. cultores II 290
 — cultor II 814.
 cum: coniugium nullo cum crimine
 pactae I 139, cum pace I 204, pri-
 mo cum lumine solis III 552, tali
 cum murmure fatatur III 574, uer-
 bis cum fraude malignis IV 2,
 tali cum uoce cachinnat IV 697,
 tali cum uoce perfatur IV 752.
 cum inuersum: iam comprehenderat —
 cum solebant I 282, iamque tor-
 pebant omnia cum puppis sulcabat
 III 98, aderant — parabant cum
 deseruit — petiuit I 287, — cum
 (= *δίωτι*) cum ind. I 15.
 cum primum — uidisset I 194.
 cumulata plebs I 207, sors IV 254.
 cunabula I 156.
 cura uerborum II 464, manibus la-
 uandis III 136, curatio hominum
 I 638, c. maior II 592.
 currere: uox missa cucurrit I 163.
 curuo acumine III 393.
 Cyrena IV 654.
 daemon I 712. III 300, 359, 370, —
 daemoniorum princeps II 607.
 dare: duro praesepe datur cubili I 157,
 d. quietem II 16, d. plebem II 474,
 obseruare dedit I 187, dona d. I
 251, d. addere nomen I 274, d.
 uocem I 432.
 Danihelis IV 122.
 datui usus rarior: prostrauit terrae
 I 162. IV 495, attonitis cucurrit
 I 163, templo subibat II 154, de-

mersit leto III 351, labuntur leto II 747, prosternere leto IV 406, cadunt solo II 739, profundo praecipitur III 391, mergetur caeno barathri IV 67, uobis uenerat III 707 (*cf.* uenit enim ad uos *Math. XXI, 32*), condere terrae II 24. III 69, pauidis loquitur III 107, tibi nunc in uerba uenire I 17, Christum prodere morti (= ad mortem) IV 434, mihi multorum clamabit talia fletus I 708, dimittere uitae IV 602, exercent truces subiectis urbibus iram III 604 (*cf.* potestatem exercent in eos *Math. XX 25*), adstrata foribus I 13, quos operis glomerauit portio ruri III 581, — uitae animae sedebunt III 149, haerent fundamina petrae I 720, discipulis haerere II 97, haereat ne uobis portio uitae II 454, domibus inhabitare I 301, — canibus sua portio mensae decidit III 188, segni tollatur portio IV 250 (*at* IV 256 tollitur ab illo), — dicenti iunguntur milia I 170, — Nathanaeli concurrat II 102, concurrere tempus sanantis Christi uerbis II 344, quo possent dicta profetae concurrere rebus II 825, sterili concreuerat umbrae III 658, audistis pugnantis foeda profani uerba Deo IV 562, — illi dextram tetigit I 769, cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes III 243, quod panes quinque plebis mihi milia quinque implerint dapibus III 248, — nobis domuerunt omnia I 709, cui moenia surgent I 717, quod mala cuncta illi uirtus diuina domaret III 34, — tibi (= abs te) puerum gigni I 70, sterilis quae credita cunctis I 73, uox missa deo I 184, uox instincta deo I 276, cunctis laudetur I 481, uobis condita I 616, uobis curetur I 653, talis cognita numquam uita mihi I 713, spiritus sanctus cuiusque uiolabitur II 628, non mihi captatur gloria II 681, respuitur uobis II 683, cuiusque uoluntas impletur II 730, si genitor cuiquam laedatur III 141, uobis uitentur III 239, scandatur tibi III 391, sit tibi multatus III 429, istaec mihi

obseruata reor III 510, nobis percontata III 679, sibi responsa III 698, accitos famulis III 739, uirginibus properatum IV 210, dilectum Christo IV 314, iustis celebretur IV 319, tibi decreta est sententia IV 493, cernitur suis IV 786 *etc.* — uitae uinctura perenni II 226, quae sint genitalia moenia Christo I 236, utque illi (= illius) dextram tetigit I 769, uitae uinctura perenni II 226, medellae exclusa II 232, celasti ista superbis II 550, uiuere poenae II 603, bono conuersa plebes II 771, cura lauandis manibus praeteriit III 136, non sit tibi copia fructibus promendis III 659, permixtum felli uinum IV 658.

David I 121, 149, 151, 166. II 105, 570. III 356, 639, 647. IV 47, 48.

de: prisco de sanguine I 186, admiratio digna de pueri uerbis I 295, doluit de pectore sortem I 461, de fontibus ablue uultum I 608, de fontibus egestas undas II 148, Iacob de nomine pollens II 245, fugit de pectore daemon II 419, nostra de sede — sentiet II 503, de lege II 574. IV 63, 608, 728, de (= ex) pectore II 718, 778, de semine sensus II 775, nostro de semine II 810, uno de corpore necti III 469, omnes de labe malorum secernit IV 262, credis puro de pectore IV 354, iuari de pretio unguenti IV 414, de morte luctus IV 334, socians de corde dolorem IV 369, proueniat nostra de sorte uoluntas IV 504, de more I 284. IV 600 (*at* ex more I 282).

debeo: scriptura meis complenda est debita rebus IV 530.

debilis: erurum debile III 198.

debita leto percurrans I 211.

decipere i. q. discernere, interficere II 598.

declinatio: *gen. plur.* iuuenicum II 156, duum III 431, uirum III 572. IV 707. — *gen. participiorum in — um*: captantum III 684, cedentum I 694, cenantum III 91, 251, cernentum II 73, colentum II 429, credentum II 151, 757. III 74, 108, 670, 673, 731. IV 52, 364, 382, egen-

- tum IV 415, errantum IV 98, flammicomantum IV 201, flentum II 402, frugiferentum II 549, habitantum II 449, infantum I 268. II 551. III 651, lactantum III 652, mirantum II 304, 361, orantum III 458, palpatum I 701, II 360, peccantum II 360, praesentum III 64, quaerentum IV 96, ridentum II 403, salutantum IV 59, sectantum II 511, 562. III 182, 259, 494, 624, sequentum I 732, serpentum II 458, torrentum I 719, uidentum II 415, uirentum II 815, — puppe I 433, — celeri III 630. IV 760 (concordi III 606), maiori IV 189, naui III 220, praeceleri IV 22, — uulgum IV 611, — aethera *praef.* 14, aera I 172, — itiner II 23, 433. IV 71, iteris I 243, 290, 318, 557. II 184. IV 767. — *nom. prop.* Andream I 423, Barabban IV 624, Cyrena (*abl.*) IV 654, Danihelis IV 122, Daudis I 121, 151, 166. II 105. III 356, 639, 647. IV 47. Dauda I 149. II 570, Esaias I 412. II 767, Heliae (*dat.*) III 324, Heliam III 265, 345, Hieremiam III 268, Iacobum I 430, Iesu (*gen.*) I 359. II 128, Iesum I 299, Iordanis (*gen.*) *praef.* 27 I 347, Iordanen I 415, Iudae (*gen.*) IV 514, Iudam IV 444, Iuda (*abl.*) IV 480, Moyses (*gen.*) II 218, Moysi (*gen.*) II 691, Moysi (*dat.*) III 324, Moyses IV 15, Nathanahelis II 118, Nathanaheli (*dat.*) II 102, Salomona I 644. II 710, Solomone II 711, Zachariae (*gen.*) I 74, 81, 309. — *indeclinabilia*: Bethlehem (*nom.*) I 149, (*gen.*) I 153, 238, 260, Cafarnaum (*gen.*) III 381, Chanan (*gen.*) II 128, David (*acc.*) IV 48, Elisabeth (*gen.*) I 106, (*acc.*) I 82, Golgatha (*gen.*) IV 657, Iacob (*gen.*) II 245, 263, Nazara (*gen.*) III 29.
- decolor II 683. IV 31*.
- decuplatus III 436.
- dedignata gloria II 523.
- deficere *c. dat.* II 130.
- defixa lege III 140.
- defletio IV 121, 154.
- degener I 333.
- degenerare: uero mentis cum degenerari II 723.
- dehiscere II 611. IV 704.
- delubra I 188.
- demergere: demersit leto III 351. — demersus in abdita II 246, demersa placido sopore II 401.
- demortua corpora II 640.
- dependere iusta laboris III 700.
- deposcere II 428.
- deprimere corpore terram IV 489.
- depromere = dicere II 425. IV 348, 459. — II 527, 737. III 3, 467. IV 380.
- describere (discribere) I 146.
- desperantibus (desperantibus *RM*) I 9, — ad desperandum (desperandum *M¹K, K, P²Bb*) I 33.
- despicio (dispicio) II 647.
- desponsa (disponsa *MK, TBb*) *i. q. desponsata* I 54, 152 (*disp. RK, TBb*).
- destituere uiduam I 217.
- deuotio cordis IV 40.
- dextera III 122.
- dicare monitis auresque et facta I 715.
- dies *masc.* II 564, *fem.* I 706.
- Didymus IV 330.
- digesto *ex ordine* I 4, 489.
- dignari: magnum dignando I 93, quod me dignatus in altum erigit I 98, finemque imponere uerbis dignatur suis I 203, tunc meis manibus dignaris mergier undis I 349, frigentis dextram dignatus prendere II 406, os aperire meum dignabor II 827, si tua nos uere dignatur uisere uirtus III 111, me pater est uobis dignatus mittere lucem IV 792.
- dignatio sancta III 582.
- dignus *c. g.*: uis digna pudoris III 727. — *c. inf.* comprehendere I 190, contingere I 339 — digni cognouere uiri II 173, — digne I 674. II 151.
- diluuii uiolentia IV 167.
- dimersus in foueam III 158, dimersus ad imas tenebras IV 257.
- dimissum = demissum I 16, 53.
- dimittere uitae IV 602.
- discendere = descendere *praef.* 23. I 11, 160, 357. II 255.
- discernere *i. q. discernere* I 298.
- discerpere III 213.
- discidium I 532. III 474.
- discludere duro corde III 162, — discluserat terror sensum IV 750.
- discurrit gloria *praef.* 11.

- discussio capitum I 144, discusso daemone III 193, discutere frena III 425.
 disiecto profundo II 32.
 dispendia uocis I 46.
 disperrens *i. q.* spernens II 255.
 disquirere I 631. II 227, 664, 686. III 627. IV 606.
 dissicet II 622.
 dissoluere saecula IV 801.
 dissona lingua III 764.
 distrahere *i. q.* uendere: omnia distrahe III 515, cum sanguis distraheretur IV 634.
 ditare I 102. II 320.
 diuersus: diuersa facta I 722, diuersae multatus nomine gentis III 429, diuersa petebant III 744, = uarius: diuersisque malis nexos (*cf. Matth. IV 24*) I 441.
 diuinare: tali diuinat uoce magister IV 433.
 diuulsio II 612.
 dolosa dicta II 586, dolosi Pharisei III 133, d. Sadducei III 221, 241.
 dominari *c. q.* III 603.
 dominatus III 515, 730.
 Dominumque Deumque I 24. IV 49.
 dominus caeli I 35, d. ruris II 423. IV 40, — dominus *saepius*.
 donare medellam I 437.
 dubitata fides (*i. q.* fides quae dubitauit) III 123.
 dubitare *sequ. acc. c. inf.* II 493: quis dubitet sapiens cedere hominem ...
 dubius: dubio liquefacta timore III 118.
 ducere = regere I 239.
 duellum II 620.
 dulcedo Maronis *prae f. 10*.
 dulcis natus II 338, d. columbae II 459.
 dum: dum dignis lueret per uincula poenis III 455.
 e *om.*: abrupto tolletis — profundo II 591, quo membra solo conposita quiescunt IV 377.
 ecce I 77, 101, 160, 181, 190, 199, 214, 243. II 9, 44, 76 *etc.*
 edere = profiteri I 148, 151.
 edocere: numen uidisse supernum nutibus edocuit et dispendia uocis I 46.
 egens: humiles egentes ditauit I 102.
 egestas undas II 148.
 elinguis III 199.
 Elisabeth I 82, 106.
ellipsis uerbi: prae f. 21 I 73, 324. II 9, 88, 176, 264, 279, 281, 379, 382, 397, 598, 602, 736. III 25, 257, 264, 272, 316, 320, 403, 552. IV 187, 190, 210, 535, 545, 618, 776. — (*dixit*) I 31. II 161, 184, 193, 204, 205, 259, 278 *etc.* — (*hominis*) I 443. II 531. — (*magis*) I 525.
 ergo age *prae f. 25*.
 erigere in altum I 98.
 error oculi I 523.
 Esaias I 313, 412. II 767.
 esca *i. q.* materia II 604.
 et *postpos.* I 127, 342 (*illius et*), 451. III 509, 607, 652 = etiam I 141, 163, 172. III 428.
 et *apodosin incohata* (*cf. s. v. que*) iam decedenti uesper succedere soli coepat, et procerum solus cum iustior audet IV 717.
 excisa rupes II 15. IV 373.
 excitus II 272.
 exhinc I 130, 435. IV 494 (*exin* III 600. IV 457).
 exoptare *sequ. inf.* III 131.
 exorant expendere II 323.
 exordia nascendi II 186.
 ex ordine I 122, 369. III 23, 86. IV 24, 376.
 expedire = docere: expediens populis iustitiae leges uitaeque salubria iussa III 18.
 expendere iudicio = iudicare: iudiciorum truci terras expendere misit (*cf. Ioh. III 17*) II 228. — geminos illic expendere soles (*dies*) II 323.
 exposcere: cunctaque maturam rura exposcere messem II 314.
 excindere I 565.
 exsuperabilis III 281.
 ex te data munera II 133.
 extima portio operis III 581.
 extrinsecus III 164.
 faciles uictus I 631, f. uirtus II 121.
 factio I 616. II 580, 606. III 645, 689. IV 1, 510.
 facultas pomorum III 657.
 facundia IV 595.
 falsum = mendacium *uel* fictum *prae f. 20*.
 famoso nomine IV 601.
 famula I 77, — famulae manus I 392.

- farina II 821.
 farris copia I 344, fragmina III 82,
 germina II 779, insidiae III 246,
 semina III 4.
 fascia IV 396.
 fatigare diem I 582, fatisco III 244.
 fatuus I 503.
 feralia uerba iuris I 532.
 felix: felix fetus I 87.
 femineam mentem I 215.
 ferre = auferre IV 722, — ieiunia ferre
 II 364, ferre nomen I 495.
 ferreus: uis ferrea III 487.
 feruida uis flammae III 267.
 fessus: fesso nexos languore quietis
 IV 507.
 festa iugalia III 752.
 fator IV 379, fetus I 29.
 figere: fidem II 648, immersos gres-
 sus III 113, uestigia III 115.
 fila uestis attingere III 130.
 finis = effectus: qui finem credit mox
 adfore uerbis (*cf. Luc. I 45*) I 92,
 finem inponere uerbis I 203.
 firmare i. q. affirmare III 262.
 fistuca I 659.
 flamen: diuinæ uocis flamine sancto
 I 85, quam petant — currentia
 flamina partem II 201, uenti III
 99, flamina contraria III 124.
 flamma ultima *praef.* 5, = poena I
 502. III 475, — flammae I 526,
 530. IV 284.
 flammicomantes taedae IV 201.
 flammipedes quadriugi II 546.
 flammiuoma nube *praef.* 23.
 flatus = spiritus II 59, 194, 197, 203.
 IV 797, — I 359, 361. II 714. IV 49.
 flos: in flore iuuentae I 216.
 fluentum stagnans I 451.
 fodi poena IV 304.
 foenora concedere I 598.
 fontanae undae II 329.
 foribus (= ἔκω) I 13, pro foribus II 726.
 foris miscere II 727.
 forsan *praef.* 22. I 33. III 616. IV 140.
 fortis: unum conseruant fortia uasa
 II 376.
 fraglare: late fragrantis oliui IV 412.
 fragmen III 90.
 fragosa rabies uentorum III 230.
 fraus diurna I 654.
 frena doctorum III 425.
 frenare: mea iussa frenant molimina
 mentis I 521.
 frendens insectatio I 466, fr. uiolentia
 II 463.
 frequentare in tempora longa *praef.* 7.
 frondosa umbra III 72.
 frons duelli II 620.
 frugiferentum terrarum II 549.
 frutex I 646.
 fulgentis regni sedes III 735.
 fundare i. q. confirmare: fides multos
 plebis fundauerat alta II 324.
 fundere partum I 105.
 funus miserabile II 379, funera (ca-
 dauer) II 397, funera leti II 521.
 furibunda fallacia I 398, ars II 5.
 furores = daemones II 721.
 furta tororum III 170, 505.
 Galilaea per arua I 414, Galilaeaeque
 arua III 459, terra Galilaea I 435.
 II 243. IV 466, 762, 775, G. plebs
 I 450, G. regio II 328, Galilaeae
 orae III 195, Galilaea lingua IV
 579, Galilaei montes IV 784.
 gaudia terrae IV 32, uentris I 50,
 gaudere gaudia magna I 246, gau-
 dere sibi II 508.
 gaza III 499, 522, 546.
 gehenna I 707.
 gelida mors IV 26.
 gemere: unius cunctos fletus gemuere
 maritae IV 25.
 geminus: geminae prolis genitor (sc.
 duorum filiorum) III 692.
 generatio polluta malis II 695, g. saeculi
 IV 159.
genetivus: zonae pellis (zona pellicea
Marc. I 6) I 324, uersutia temp-
 tandi I 368, credendi substantia
 II 675, uisendi solacia IV 293,
 lapidis offensio I 393, lacrimabilis
 aeni — fallacia plebis IV 70, Sa-
 maritarum fraudis uestigia II 434,
 ligni istius nostro stupuistis honore
 III 663. — *gen. temporis graeco*
more: sollicitae noctis I 158, —
 crurum debile uulgus III 198, —
 primorum procerum unus II 178,
 eximios uatum III 292, medium
 duum III 431, — digna pudoris
 III 727, libera sanguinis IV 619,
 — mundi aequaeva IV 270, — con-
 pletas reliquiarum III 253, con-
 plentur mensae plebis (ἐκλήσθη δὲ γά-
 μος ἀνακειμένων *Matth. XXII 10*)
 III 760, fragminis implent III 90,

dominantur eorum (κατακυριεύουσιν αὐτῶν *Matth. XX 25*) III 608.
 genitalis lex tororum III 485, — genitalia arua IV 465, moenia I 236.
 genitor rerum *praef. 4*, genitor dominusque salutis I 320, hominum I 674, magnus II 310, noster I 567, 705. III 154, altithronus III 409, sublimis IV 134, summus I 390. II 682. IV 383, supremus II 507.
 germana corpora *i. q.* germani fratres II 729. IV 20.
gerundii ablatiuus: nascendo gaudia quaeret I 20, docendo I 23, dignandō I 93, uiando I 126, seruando I 282, audendō docebit I 491, diem ducendō I 582, temptandō II 586, glomerandō II 721, insidiando II 797, insinuandō III 20, docendo III 143, uenerando III 201, miserandō IV 282, uigilandō IV 487, negando IV 581.
gerundium: mandata dei temnenda peregi I 38, manet satiandos copia mensae I 460, omnia per me complenda manebunt I 485, — manifestat cuncta uidenda II 638, reddenda resurget IV 28, deseritur domus uastanda ruinis IV 84, ueniet uobis uisenda maiestas IV 557.
 Geraseni II 48.
 Gessamaneia rura IV 478.
 glaucicomans oliua III 623.
 glomerare II 721. III 581, 756. IV 158.
 glomeratio turbae II 577.
 Golgatha IV 657.
 gracilis uox I 169, pars IV 291.
 gramineus: gramineis toris discumbere III 83.
 grandis: gloria I 19.
 gratari = gaudere: exorta maior cum luce tumultus gratantis populi II 9.
 gratia laeti sermonis I 15.
 gratuita dona II 440.
 gratus: gratus sanctificat uerbis IV 450.
 grauata II 452*, messis II 561, oculis grauatis II 770.
 grauior *i. q.* maior: grauior numerus IV 404.
 gremium cingere: sic discipulis gremium cingentibus inquit I 453, — gremium fontis II 141, praesidis gremium IV 589.

gressus: rapidis gressibus annorum I 278, gressum sociare I 302.
 gigni = nasci I 71.
 habeo: unam (ouem) cum forte seorsum nescius error habet III 411, quae Danihelis habet iussam uerisima uocem IV 122, egressus ploratus habebat amarus IV 585.
 habitabile corpus II 544.
 habitaculum I 154, 245. II 718. III 41, 625.
 habitare undas II 819.
 Helias II 545. III 265, 324, 348. IV 699.
 haerere: tardis haerens uerbis I 34, discipulis II 97, — haeret immobile iussum I 405.
 harundineum stramen II 529.
 haurire miracula I 75, fidem III 710.
 Hebraei nominis IV 478, H. lingua IV 693.
 Heliam III 265, 324, 345, 348. IV 694, 699.
hendiadys: uerbera flagri II 158, uestis amictu III 763, legum praecepta IV 15.
 Herodes I 1, 233, 241, 253, 257. III 35, 40, 43.
 Hieremias bonus I 264, Hieremiam III 268.
 hinc inde I 321. III 133, 493. IV 14, 668.
 horoma III 340*.
 horror spiceus II 799, spinarum II 789.
 hospitium: hospitii foci II 452*, hospitio succedere II 446.
 humida nox III 224.
 humiles minimi IV 302.
 hymnus: cantato sanctis concentibus hymno IV 457.
Hypallage: miserae dispendia uocis I 46, canit uenturi conscia dicta I 116, subolis misero pro funere I 265, acies leuata securis I 335, tristi compressit corde dolorem I 410, tribus in spatii dierum II 172, superas rerum comprehendere formas II 210, aliena thalamorum uincula II 277, paruula infantum corda II 551, spicarum grauidam frugem II 563, daemonis horrida uirtus II 602, profana uerborum rabie II 628, uiridem ortum germinis II 744, insonti pollutam sanguine

- terram III 71, genitoris munera sola III 276, rerum possessio fulgens III 499, sterili umbrae frondis III 658, paucorum felix hominum selectio III 773, laetae reparatio uitae IV 31, aeternis uitae sertis IV 116, subita in hora descendet IV 178, praesenti noctis tempore IV 460, sanctam Christi faciem IV 566, ludens procerum sententia IV 572.
- iacere i. q. aegrotare I 768. III 178. IV 313 = obire IV 24.
- iactantia I 580.
- Iesus I 63, 184, 351, 403, 767, 769. II 33, 75, 79, 106, 110, 265, 274, 282, 293, 327, 350, 382, 568, 733. III 3, 29, 185, 503, 538. IV 591, 596, 767, 790 — Iesum I 199. IV 365, 546, 625, 770, — Iesu I 359. II 128. IV 720.
- Iacōbus I 430. — Iacob (*gen.*) II 245. (*nom.*) II 263.
- ignicolorus IV 155, 559.
- ignicomus sol III 1, ignicoma stella IV 151.
- ilia (= ilja) II 140.
- illis (= illius) uerbis II 296.
- imperare c. *inf.* II 63. III 65.
- in: haec ait in (= per) Simeone deus I 214, maculas in flumine ablueri (aqua baptizo uos *Luc. III 16*) I 337, fallunt in nomine panis III 242, — completa in tempore fetu I 155, tribus in spatiis (ἐν τρισὶν ἡμέραις *Ioh. II 20*) II 172, subita in hora IV 178, — in uerba uenire I 17, animos in talia facta leuare II 164, concessa in populos medella II 601, in fletum dedita II 701, arserat in thalamos fratris III 44, in ualle remota conuenisse III 74, mirantur in arbore mortem III 661, in (= usque ad) mortem III 749, inspicite in nummum IV 10, surgent in munera IV 346, in (= ad) te IV 356, in tempora longa *praeef.* 7, in saecula laudis *praeef.* 17, surgere in noua uina IV 456, uertice in sancto plagis lusere nefandis IV 649, — nulla in solidum (= solida) mihi dona dederunt III 363, in morem IV 693, in tantum IV 803 *cf. abl.*
- incendia bellorum IV 99, mundi *praeef.* 21.
- incipit ore I 327.
- inclementia mortis IV 26.
- inclusi tenebris I 415.
- incrementa I 641. II 753, 816. IV 233.
- increpitare = praedicare increpitans praekoniam salutis I 420, uetat increpitans I 348, i. se tenere IV 619.
- increscere III 402, 418.
- incumbere super membra I 622, 643.
- incurua falx I 636.
- indago: praepulchra indagine lucra I 427.
- indefessus IV 39.
- indicatiuus: imperatiue positus*: offers I 740 *fort. etiam* I 510, — sunt alii qui — receperant II 781, — credunt pectora uestra num se reddet lumen ademptum II 410. *indicatiuus coniunct. iuxta ponitur*: si uelitis nec erratis I 602, quod impleant sportasque referri uidiatis III 253, qui iusserit et praecipit III 438—440.
- indubitatus: uocibus indubitata fides comitabitur istis II 693.
- indulgere I 121, 320. II 8.
- infinitiuus*: admonuit occurrere IV 208, ardebat dimittere IV 602, causa est uenisse IV 520, concessit uisere II 673, concurrunt uisere IV 744, concurritis comprehendere IV 531, contempnere contingere III 754, culpa occidisse III 688, cura tueri I 3, curabat portare IV 203, curabis demere I 663, curat dedere III 214, current leuare I 392, datur sperare IV 424, dedit obseruare I 187, addere I 274, deuitet ponere III 615, dignum est secernere III 583, dignus comprehendere I 190, — contingere I 339, dignatur uisere III 111, — respondere IV 596, dignator aperire II 827, dignatus mittere IV 792, dimisit ponere II 671, exoritur crebescere IV 207, faciam consurgere IV 322, fecit consistere I 385, fugitis disquirere II 686, incumbunt conquirere IV 543, indulget tractare I 320, ingeminant pulsare IV 221, insistit urgere IV 550, instat tumescere II 28, — sumere III 594, laboras purgare I 661, laborant

foedare I 605, mandat perferre III 367, maneat progigni I 239, memento praeberere I 552, mens est dimittere III 726, misi succidere II 318, misit disquirere II 227, — expendere II 228, mitto aptare II 535, moneo cauere III 254, mouit conquirere I 373, monstrat euadere I 329, obseruare offerre I 187, orant doceri I 228, orarunt cernere II 774, orat miscere II 727, permittens tondere IV 266, potestas dimittere II 486, — transire IV 503, potestatem mutare I 543, properat nectere I 383, properant disperdere II 68, putabam meminisse III 247, putat extinxisse I 269, — uocitare IV 694, quiesce dubitare II 109, reddit portare III 497, repetat sustollere IV 125, requiris prendere III 513, requirit mitti IV 608, rogitant cedere IV 212, rogabat discedere IV 604, rogant edicere I 112, — euigilare II 35, rogat cedere IV 721, sequitur disperdere II 374, sollers notare I 225, subigit adcumulare III 42, superest deposcere II 428, — sperare II 515, tempus succurrere IV 418, urgebat suffigere IV 656, urget reuelli III 62, — persolui III 448, urgetur uectare I 272, uacabat numerare II 157, uacuum fuerit tollere III 245, ueni dissoluere I 483, — inmittere II 498, — reuocare II 360, uocabit accumbere I 757, uolutat prodere IV 434, — permittitur seruare IV 739.

infinitiuu historici: I 55, 365. II 351. IV 446.

infinitiuus pro indicatiuo: Et nos haud aliter concedere foenora nostris I 598.

infinitiuus loco substantiuu: uoluissetuum I 737, habitare II 47, quod quanto leuius fuerit dixisse II 86, cf. etiam III 536, 688.

infinitiuus omisso accusatiuo e. g. I 109, 181, 257, 269. II 97. III 247. IV 283, (se) I 45. III 183, 262, 444. IV 278, 280, 295, 448, 581.

infinitiuus praes. pro inf. fut. I 66, 257. III 346, 444. IV 735.

infinitiuus perf. pro inf. praes.: II 86. III 481.

infat I 57, 453. III 585. IV 245.

inflexis genibus III 354.

infremat accusatio IV 595.

ingeminare I 111. IV 222.

ingerere conuicia II 627, i. dicta III 452.

ingrata = ingratis: nequiquam ingeminant precibusque ingrata frequentant IV 222.

inhabitare sedibus et domibus I 301.

inhaerere thalamis I 5.

inhians nummis II 157.

inlaesus I 718.

inlex I 685.

inlibata i. q. inminuta portio III 578.

inlotis manibus III 174.

inmatura mors I 217.

inmiscere sese in auris I 42.

inmundus: imunda lacerans uirtute furoris II 46.

innectere insidias I 431.

inolescere i. q. conescere: amborum animas iunctis inolescere membris III 470.

inpendere dona II 440.

implere c. g. fragminis implent III 90.

implumes columbae I 188.

inponere incrementa membris I 641.

inpostus I 478 (compostus IV 377, repositus IV 143).

inreuocabilis *praef. 4.* I 39.

inreuocata supplicia II 629.

inruere ad fluiuium I 327.

insectatio I 466, 471.

inseruire I 629.

insinuans populis I 436.

insinuare i. q. inserere II 814, i. q. docere III 20. IV 798.

insistere ad I 33, = instare IV 179.

instare i. q. esse: cura instabat I 4.

intemerata salus II 355.

intendere durum pectus I 603.

interiora petere IV 359.

internecare II 750.

intransitiua transitiue ponuntur: nec terra Dei Solymaeue urbis nomen iurabitur umquam I 539, praebentque sedendum (pullum) III 632.

inuadere furta tororum III 506.

inuolabilis = donum inuolabile uitae II 223.

inuoluere puerum cubili I 156.

Iohannes I 26, 110, 351, 409, 430, Iohannes II 362, 510 (iustus), 544,

- III 36, 39, 45 (doctus), 263 (iustus), 680, 685, 708 (iustus).
 Ionaea monita II 705.
 Iordanes: dulcis *praef.* 27, I 347, 415, 451. III 461 (uiridis).
 Ioseph I 151, 222, 256, 272. II 105. III 25. IV 719.
 ipsorum *i. q.* eorum I 565. II 583, = is IV 55.
 ire uiam I 556.
 Israelitarum II 205*.
 iste = hic I 23, 98, 209, 211, 546. II 550, 702. IV 42, 476.
 Istrahelita (*C. cf. H. Linke, Studien zur Italia p. 26*) I 207, 240, II 474.
 iter: iteris I 243, 290, 318, 557. II 184. III 585. IV 767, itiner II 23, 433, noctis iter III 101. IV 71.
 iubar roseum III 1.
 iubere *c. dat. et inf.* I 376, 739. II 11. III 93, 624, *seq. inf.* II 97, *seq. coni.* I 62, *seq. ut* II 145, — *c. dat.* II 481.
 Iudaea I 149, 450. III 460, Iudaeus I 1, 80, 229. II 153, 163, 178, 204, 254, 285. IV 124, 332, 337, 398, 592, 648, 666, 778.
 Iudas IV 423, 427, 443, 444, 480, 511, 514, 626.
 iugalia festa = nuptiae III 752.
 iugis defletio IV 154, saeculum IV 351.
 iurare in caput I 542, — iuratus spondet III 60.
 iutura I 58.
 iuxta IV 33.
 labare: labat custodia II 435, discipulos patitur doctrina labare praeceptis ueterum III 135, corpus debile labat IV 500, — labanter (labenter *M*) IV 468.
 labe populorum IV 113, l. malorum IV 262.
 labentibus annis II 384, gressu labente II 409.
 lacrimabilis aevi IV 69.
 lactantes III 652.
 languor = morbus I 736, 744. II 4, 384, 438, 600. III 200.
 laniatibus trucibus III 352.
 lanigeri *i. q.* oues IV 266.
 languores hominum II 600.
 lapsus *i. q.* crimina III 434.
 laqueare I 523, laquei erroris III 402. IV 731.
 largus miserator II 293, l. voluntas II 180, largifluus opibus I 102.
 latebrae II 15.
 latenter I 254.
 latex: laticis da potum II 253.
 latratibus urgent IV 14.
 lauacra I 311, 322, 347, 350.
 lauit flumine III 263, — faciem lauere saluius IV 648.
 laudatio I 576.
 Lazarus IV 316, 321, 327, 345, 368, 392.
 lectio = lectio scripturae: memorat uenerandae lectio vocis II 534, ueterum scriptorum lectio II 676, testatur lectio II 678.
 lectissima uirgo I 69.
 lepra I 734. II 519. IV 409.
 leuare *i. q.* eleuare, excitare II 164 animos in talia facta leuaret, — siquis sublimia colla leuabit IV 66, leuata acies securis I 335.
 leuis ludus II 51, — leues ministri genitoris IV 33.
 lex *i. q.* condicio III 716.
 liber *c. gen.* IV 619.
 Libya II 709.
 limen mortis II 343, lucis III 314, uitae IV 27, — limina lucis II 652.
 linea texta IV 395.
 linquere curam I 650.
 liquidum profundum III 257.
 liquor laetitiae II 132.
 liuenti pectore III 37.
 liuida uis I 384.
 liuor I 366. III 21. IV 112.
 locare: fructus locauit habendos III 715.
 locusta I 325*.
 lolium amarum II 798, infelix III 7.
 longe *c. comparatio*: longe tranquillior III 605, — *i. q.* alonge: longaeque accurrit II 54, tendentem longe II 110, Petrus seruans longe uestigia IV 539, longus = longinquus: longas ire in terras IV 227.
 loquella: iussas loquellas perferre I 12, amissa loquella I 48. IV 579, 676.
 lucida sidera IV 470.
 lucifluus: ortus III 293, sermo IV 119.
 lumen Davidis origine I 121, — lumen = oculus I 659, — lumine solis II 167, mentis II 761, — uitae IV 442, 734, 756, — terna dierum lumina III 316.

lunae cursus I 446. III 359, lunaris: gratia lunaris lucis IV 150.

lurida membra I 738, l. lepra II 519, IV 409.

lustrata habitacula I 245.

usus uerborum: ut iuste iusto seruire queamus I 124, dedit addere nomen I 274, praecurrens aeuum sapientia praeueniebat I 279, reddidit — dictis contraria dicta I 394, nec minus optati quam facti poena luenda est I 522, sed quod dextra facit faciat I 577, corporis est lumen, quo publica lumina cernis I 618, faciles uictus — aegra — cura I 631, sine defunctis defunctos condere terrae II 24, terrenum corpus terreno corpore natum II 196, spiritus in uobis pro uobis — loquetur II 466, negabo negantem II 497, uerborum meritis ueniet sub iudice poena, uerborum meritis dabitur sub iudice uita II 635, 636, timore tremiscis III 302, labentis mentem frater lucrabere fratris III 422, par dispare sexu III 468, ultima praeteriti capient uix praemia primi III 549, praecipit — praecipitare III 770, iniusti iustis succedite flammis IV 284, pretium pretiosi corporis IV 640.

lux = dies I 181, i. q. uita III 307 (possessio lucis), — II 641. III 15, 346, 554, 560, 564. IV 37, 376.

luxuriari: luxuriatus sordida IV 190.

macerans fluxus II 385.

machaera: ferro fulgente machaera I 212, fulgente machaera IV 522.

maculosus textus I 431.

Magi: nomen Magorum I 226, 254, 258.

magnifico lumineterras complex III 272.

mancipare = tradere: seseque domumque mancipat II 345.

manere: manifestatur quod — maneat I 238, caedes olim praescripta manebat (= erat) I 263, domus — inlaesa manebit I 718, — haec in primitiis temptamina parua manebunt (initia sunt dolorum *Matth. XXIV 8*) IV 108.

Maria uirgo I 53. III 26, Mariae I 91, 133, 184, 208, Mariam I 151, 189, 272. IV 358, 399.

marinae greges I 430.

marmor i. q. mare I 424.

Martha IV 338, 354, 375, 399.

Matthaeus II 96.

meatus lucis IV 671.

medella II 356, 587, 601. III 76, 372.

medio iteris I 243. IV 767, lucis III 332, noctis IV 207 — medius profeta I 324.

medullis disruptis cuncta labentur III 613.

Megedarum orae III 220.

mella silvestria I 325.

mens *idem fere quod* cogitatio: pectoris haec tacitam uoluebat credula mentem II 387.

mensatim III 214.

mensuram portare I 658.

mereri = impetrare: tales adfirmat regna mereri aulae celestis III 495.

meritum = delictum: uerborum meritis ueniet poena II 635, et scriptum causae titulum meritique locarunt IV 665.

meritus: ut dictum Esaiiae merita de plebe recurat II 767.

messorum gaudia II 317.

metae terrae IV 118.

metretrum II 140.

metrica et prosodiaca: 1) *correptio syllabae longae*: additio I 702, rapens I 744, conubium II 276. III 47. IV 16, 28 (conubium I 531. II 127), macerans II 385, clamore III 646, 648. IV 391, clamoris III 648 (*cett. locis* clam.), edere(?) IV 448, facundia IV 595, ibidem III 80, ludibrium IV 643 (lud. 650), — potiretur II 296. III 80, lauere IV 648, ploratus (acc. plur.) IV 585, alterius I 661, 663, illius I 127, 342. II 221, 708. IV 748, istius III 377, 401, unius I 407, 626. III 413, 554. IV 25, *de ablat. ger. cf. gerund.* — 2) *productio syllabae brevis*: lepra I 734. II 519. IV 409, labat II 435. III 373. IV 500 (labare III 135), obex II 769. IV 82, 385, circumlatrare IV 535, an III 326. IV 528, latro IV 601, 610, 612. 668 (latro IV 686); poterimus IV 682, dederitis I 664, profanent II 576 (*sed* profanus) — ilia *biss.* II 140, — *littera h positionem efficit*: I 301 inhabitare

- (cf. I 26 Iohannēm hunc, *sed hoc loco caesura quoque valet*). — *prod. syll. finalis ante st sp pr scr*: I 112, 315. IV 53, 225, 584, — *prod. in caesura*; *praef.* 25, 27. — 3) *hiatus*: I 272, 430. IV 14, 340, 427. 4) *synizesis formae*: Bethlēm I 149, 153, 238, 260, — dēerit I 488. IV 800. — 5) *nomina propria Iuuenius ad arbitrium metro accommodauit*.
- mille uocabula III 199.
- Minciadae Maronis dulcedo *praef.* 10.
- minister nudaē uirtutis II 444.
- ministerium praebere I 770.
- miracula: miscere II 39, mouere I 448, sollicitant I 133, trahere I 43, uoluere III 22 — miracula rerum II 128, 639. III 116, 675, IV 402, 778.
- mirandis; m. monitis I 271, m. laudanda I 311, m. gaudia I 444, miranda (= magna) ad gaudia II 407.
- miror (*passiue*): mirata uirginis arte III 58.
- miror si II 107.
- mirus = magnus: gaudia mira celebrant I 108.
- miseramina panis IV 289.
- miserator II 293.
- miserabilis IV 440.
- miseri egentes III 516. IV 415, — m. superbi II 235, m. prauī II 661.
- moderamen *praef.* 14, I 6, 185, 493, 496. II 575. III 421.
- moenia fidei III 534.
- molare saxum III 405.
- molimen I 521. II 18, 171, 308, 599.
- molis: curarum mole grauatis II 786.
- tantae spectacula molis III 326, 378.
- Moyses I 185, II 689, III 473, Moysi II 218, Moysi II 691, III 324, Moysē IV 15.
- monilia I 665.
- monitor III 424.
- monstratistia III 298, potentia IV 139.
- monstrare puerum colendum germen I 242.
- mortalis (= homo) I 32, mortale I 74.
- mos: ex more I 282, de more I 284.
- mox i. q. simulatque: (cf. *Woelfflins Archiv VI 267*) I 383 nam moenibus urbis mox inferre pedem sensit, II 816 at iusti mox incrementa uiroris sumpserit, — IV 21 mox uincula sumpsit, cecidit; i. q. paulo ante III 160, — II 407, 584, 602. III 620. IV 21.
- mulcare III 123.
- multiflua uerba I 582.
- multus: plebis misratio multa III 205, uocis pondere multo III 368, multum laudanda IV 420.
- munia membrorum I 744. IV 166.
- murram (= myrrham) I 250.
- mussanti uoce uolutant III 24.
- mustum calidum II 373, m. spumantia II 375.
- muto: uino mutauerat undas II 329, tenebrae mutantur lumine II 517.
- nactus III 448.
- Nathanaheli II 102, Nathanahelis II 118.
- naturale bonum I 645*.
- natus = filius e. g.: Dei natum I 72, hominis nato II 17, Zebedei natos III 319, quorum natos III 385.
- Nazara felix I 273, II 106, — Nazara II 107, Nazara plebes III 29.
- nec prius — nisi III 337, nec — saltem = ne — quidem: nec littera saltem aut apicis parui I 487.
- nectere: carmina ueterum gestis hominum mendacia n. *praef.* 16, ambos ad proprium cogens nectebat amorem I 306, nexa III 284.
- nefanda conubia III 46.
- Neptala I 413.
- nequam I 621.
- nescius i. q. ignotus IV 177, — nescius error III 412.
- nil = non I 378. III 711.
- nimium (= ualde): felices nimium I 466, n. fallax I 685, sapiens nimiumque beatus IV 187.
- nitefactus crinem oliuo I 607, niten-tis uineti saepes III 713.
- NOBISCUMDEVS (*nomen*) I 142.
- nodata manebunt III 285.
- non pro ne II 441—443. III 659.
- nomen regionis I 413, diuersae gentis III 429, — ruris IV 657, — pro nomine I 332. II 665. III 383, 546. IV 110, — in nomine panis III 242, — sine nomine III 68, 760, — nomine uenali sistere III 441.
- nomisma: inspicite sculpti nomismatis aera IV 10.

notare numero III 219.

noti regina II 707.

nouare plebem I 25.

nubila tristia III 228.

nuda uirtus II 444.

nullus *pro* nemo II 214, 266. IV 39.

num — an III 325.

numeralia distributiva pro cardinalibus: I 103, 249, 281. III 90, 316. IV 198, 426, 472, 548.

numerus pluralis pro singulari e. g.

incendia mundi *praef.* 21 thalamis

I 5, ante suos uultus I 36, dispen-

dia uocis I 46, munera dilata

I 49, uentris gaudia I 50, uirginea

tecta I 55, terras I 58, concep-

tus I 65, miracula I 75, 133, pondera

uteri I 134, thalamos I 136, iussa

I 145, ingentia gaudia I 165, praesepia

I 169, terris I 174, moderamina legis

I 185, delubra I 188, pectora I 208, habitacula

I 245, mella siluestria I 325, urgentes

iras I 329, ueneranda lauacra I 347,

lauacra I 350, pectora I 381, ponti

per litora I 421, odiis I 626, faciles

uictus I 631, escas I 632, incrementa

I 641, absumptos gustus I 474,

moderamina operis proprii I 493,

altaria I 504, molimina mentis I 521,

conubia I 531, pallia I 554, caecis odiis I 562,

odiis I 566, lumina I 567, lucris

I 571, antra I 588, regna I 651,

gaudia I 739, tecta I 746, munera

uerbi I 764, dona medentis I 766,

tectis II 17, dona salutis II 66,

litora II 71, tecta II 90, pectora

II 93, 111, conuiuia II 129, uina

II 130, imperiis II 138, lumina

II 167, terris II 168, culmina II

184, exordia nascendi II 186, 190,

primordia uitae II 202, terras II

225, 228, undas II 251, munera

II 256, dona liquoris II 267, escas

II 302, dona salutis II 334, pec-

tora II 377, munera II 381, 399,

420, funera II 397, tristia II 400,

terris II 498, 514, obsequiis II

507, funera II 521, terrarum II

549, otia II 565, 590, quaerendi

iura II 644, habitacula II 718,

ignibus II 810, incrementa II 816,

terras III 1, conubiis III 47, ro-

bora III 191, corda III 296, 364,

466, 656, regna III 315, 495, 523,

526, spectacula III 326, solacia

III 358, regnis III 418, 489,

iussis III 453, tecta III 520, lu-

mina III 589, aequora III 605,

consortia IV 73, caelestia regna

IV 197, tegmina IV 275, misera-

mina IV 289, casibus tantis IV

309, confinia summa IV 315, gau-

dia IV 327, lumina IV 345, 442,

limina IV 353, corda IV 355,

620, tecta IV 397, bella IV 408,

supplicia IV 440, pectora IV 443,

469, regna IV 455, uina IV 456,

culmina IV 458, tecta domorum

IV 474, pectora IV 485, iras IV

563, poenas IV 615, 630, scelera

IV 636, pocula IV 658, corpora

IV 712, saxi pondera IV 741.

nummus = pecunia: nummi ratio-

nem qui sibi poni iusserit III 438,

maior quis est concedita portio

nummi IV 232.

nuntia: uox nuntia I 40, n. fama II

342.

nutrimina flammae IV 215.

oberrare III 157.

obex II 769, IV 82, 385, 708.

obrepere: obrepans animo uis tetra

ueneni I 547.

obsequio blando esse I 564, obsequium

ferre IV 715.

obtunsus sensus II 208.

obtutus stupidus IV 89.

obumbrans I 68.

obuia i. e. contraria signa IV 103.

odores = *Räucherwerke* I 10.

offensio lapidis I 393.

offerre: fetus offerre sacrandos I 187.

Oliueti arx IV 91, Oliuetum mons

IV 458.

olli I 27, 428. II 14, 134, 252, 265,

412. III 110, 659, 703. IV 525,

— ollis II 410, III 677, IV 29.

Olympus astrifer III 225.

omnia mundi II 198.

omnigenae tribus IV 154.

oracula uatum I 237.

orae: luminis orae I 106. II 342. III

486. IV 761, — uitales II 707.

ordo I 412, 489. II 826 (saeculorum).

IV 638, 656, ab ordine dicta non

soluentur IV 162.

ornamenta terrestria linguae IV 805.

osanna III 640, 647.
otium legis *i. q.* legem de otio sabbatis II 590.

pabulae iustitiae I 459.
pala ruralis I 342.
palla furua II 2.
palma (= manus) II 595. III 213, 496. IV 446, 567, 569.
palmetum III 638.
palpare I 701.

palumbae sollemnes I 196.
pandere aures II 547, 812, mentem II 212. IV 564, munus III 491, — saecula uitalia II 292, uisionem III 340.

par iustis II 446.
paratu = apparatu III 328.
parens astrorum et terrae, pontique hominumque I 118, — perfectus I 572, uitae lucisque I 747.

parere *i. q.* apparere I 36.
parilis cura I 6, p. amore IV 64.
pariter I 285, — pariterque I 554.

participia: desponsamque sibi scribens grauidamque professus I 152, ordo consecretandus I 353, Talia donantem — ueneratus adores I 402, complenda manebunt I 485, ad pacem properans transcurrere petendam I 508, haud ignota stat cautio I 519, facient uolentes I 705, gustanda tradant II 145.

participium: mandata temnenda I 38, conspectu uerendo I 59, puerum monstrant colendum I 242, satiandos manet copia mensae I 460, urget — lance inferri praesentia munera poscens III 63, pudendis sordibus III 149, cauendas insidias iubeam III 246, omnia nostrorum proiecta reliquimus III 535, praebent sedendum III 632, fructus locauit habendos III 715, nati thalamis adhibete uocantes III 757, credens seruis tractanda talenta IV 228, cepit habenda (talenta) IV 229.

parua fides III 244.
pascha I 282, 285. II 153. IV 428, 429.
pascua laeta I 159. II 423.
pastorum corpora = pastores I 162.
pastus (*plur.*) II 622.
pater althithronus II 62, aeternus III 203, regnans II 552, rerum I 16, sublimis III 463, supremus I 173.

patere: praemia cuncta patere III 59.
pauere miracula II 69, pauescere *c. acc.* II 488.

pauitancia dicta uolutat I 95.
pectora aperire II 610, conplere colloquiis II 321, — sub pectore ceti II 697, p. fortia II 431, — humano III 528, p. robusti III 672, p. robusti III 380, pectoris antra I 588.

pecusculum II 589.

peius patescat II 372.

penetralia scissi uentris III 394, salui penetralia cordis IV 7, p. mentis IV 43, penetralia alta II 220, putei caua penetralia II 251, p. saeculi II 543.

penetrare aedes I 767, in aedes IV 181, aethram II 125, animum II 792, per ardua IV 72, exordia II 186, habitacula cordis III 41, in limina IV 223, mentem I 115, templum I 197, undas fluminis I 354, uiam I 682, in uiscera II 722.

pepli fila pendientia II 391.

per: per debita I 307, messis per culta praeterit II 561, per cuncta II 416, per deuia I 408 *cf. etiam* I 528. II 622. III 319. IV 483, per diuersa loci (= diuersis locis IV 107), fixa per inania tellus IV 106, per longa III 209. IV 186, — per lubrica I 722, *cf. etiam* III 374, IV 499, per operta mentis II 82, per plurima terrae I 145, per prona 682, per scrupula I 684, per tristia IV 314, = *abl. instrumenti*: per uerba sonantia I 114, per Mariam I 189, Christum per talia dicta precatur II 131, per gaudia tanta uidentum ardor famam serebat II 415, lueret per uincula poenis III 455, quo saxea corda reuinci per proprios apices possent III 475, satis fieret per talia dictis IV 660, — *i. q.* ad *uel* in: populum duces per lumen apertum (*cf. Lucas I 79*) I 127, nec sermo ipsius poterit per uestra sedere pectora II 674, messoris patrii uenient per rura ministri (*cf. Matth. XIII 41*) III 10, tollat per gaudia plebem III 649, penetrare per ardua lucis IV 72,

- animae per membra reuersae IV 708 = in: per populum pepli fila manu tractauit II 391, per uestra sedere pectora II 674, referunt plenam per membra salutem III 132, quem tumor cordis per summa locarat III 618, socium quaerat per strata relictus IV 176, (poenis) quas per stagna parauit IV 286, — per (= ἀνά) mensas uina dedisset II 150, per terga I 698, II 426, 802. III 212, 257, per compta III 79, per saepia uiarum III 755, per litora III 129, per aequora I 689, per stagna barathri IV 286, per oppida I 147, IV 297. per rura IV 463, 466, per pascua I 159, per omnes dedit IV 663, — uenient per aures III 519, ueniet per sidera IV 156, — per gaudia testor I 362, — blando esse per (= erga) omnes obsequio, I 563, — aegris an liceat per sabbata ferre medellam II 587.
- percontare III 648, 679, — percontatum IV 577.
- percurrere rapido gressu IV 308.
- percussus corda dolore III 296.
- peresus tabe languoris I 440.
- perfidiosae gentes II 433.
- perminima pars III 583.
- perosus (*passiue*) III 481.
- perpetue uita II 508, cura III 510.
- perplexis uerbis condita II 824.
- Persas I 241.
- perspector mentis II 274.
- pertendere gressum I 241.
- peruolitare in cunctas terrae metas IV 117.
- pestis saeuissima III 40.
- petra inmota I 720, petrae uolumina IV 725.
- Petrus I 767, III 110, 114, 122, 159, 271 (stabilis), 273 (fortis), 274, 278, 296, 319, 324, 382, 384, 387, 534, 538. IV 467, 473, 475, 482, 496, 539, 570, 580.
- Pharisaei II 351, 566. III 133, 160, 221, 241, 464. IV 402, 675, Pharisaeae gentis II 606, plebis IV 70.
- Philippus II 99, 109, 116, Philipporum III 238, — Philippaeum nomen III 258.
- piaclo inundo maculare III 168.
- pignora media IV 17.
- Pilatus IV 591, 597, 604, 721, 739.
- pinna i. q. penna IV 82.
- pinnatus II 494.
- pisciculi III 211.
- placidus pullus III 632.
- plantis tegmina bina II 443, plantisque prehensis IV 769.
- planus (πλάνος) IV 732.
- plausum quater IV 582.
- plebes I 332, 450. II 163, 402, 771, III 29, IV 273 at plebs I 13, IV 614.
- pleonasmī genera*: dedecus obpressum celet I 136, lustrata habitacula monstrat I 245, munera trina dona dabant I 249—251, praecurrens praeueniebat I 279, propria ipsius area I 343, aliquis prior dedit ante II 306, ultima supremae munera pompae II 399, mox inde II 472, cf. III 83 tum mox, 568 mox tunc, 610 dehinc mox; sic itidem II 497, leti post funera II 521. insinuando docebat III 20, IV 798, alimenta ciborum III 207, in liquidas deiectionum proicit undas III 360 cf. *synon. coacervatio*.
- ploratus amarus IV 585.
- plumea turba (i. q. aues) II 818.
- pocula i. q. potus greges ad pocula duxit II 264—269.
- poena: p. persoluet I 498, pendet I 501, p. luere I 522.
- polire uineta III 555.
- pollere nomine III 258, de nomine II 245.
- polluta generatio II 695.
- polus *praef.* 13.
- pompa suprema II 399.
- pondus: uerbi I 303, uerborum III 683, sermonis I 447, III 765, uocis III 368. — procerum pondere III 64, saxi ingentia pondera IV 741.
- ponere commercia III 310, conuiuia 614, fructum IV 283, horam IV 496, membra III 615, se dominum IV 35, i. q. statuere IV 15.
- populi (cf. *Wölflin, Archiv VI 341*): = homines *praef.* 20 I 20, 71, 148, 167, 210, 326, 436, 450, 601, 732. II 6, 120, 159, 229, 484. III 18, 129, 260, 263, 636. IV 408, --

- = turbae I 321, 452. II 71, 73, 322, 601, 725. III 73, 197, 202, 209, = multitudo: p. sectantum discipulorum II 562, populus matrum et puerorum III 92, 209.
 portae infernae III 281.
 portare gaudia I 165, ieiunia II 367, mensuram I 658.
 portio iniustae uitae II 454, — credendi III 375.
 poscentibus annis I 131.
 possessio: militis unius seruans possessio textum IV 664.
 possibilis uia III 533.
 posterius I 575, posterior III 703.
 post inde I 177, III 396.
 potior fiducia I 648.
 potiri uerbis II 296.
 praeblanda adolatio I 702.
 praecautus discensus I 259.
 praeceler IV 22.
 praecelsus: rupes I 452, 478, mons III 196, merita III 514, nomen IV 61, moenia IV 87.
 praecepta legis I 7.
 praeceptor III 501.
 praeconia larga I 420, regni I 436, sancta I 435.
 praecurrens aeuum I 279.
 praedire aula III 437.
 praedulcia obsequia I 305.
 praefulgida nubes III 330.
 praegrata ieiunia I 604.
 praegredi I 126.
 praelargis opibus III 753.
 praemitis asina III 635.
 praenuntia uox I 275.
 praepandere uiam III 532.
 praeparuus I 154, II 813.
 praepete curru III 265.
 praepulchra lucra I 427, uascula II 140.
 praesagia IV 584.
 praescribere = praenuntiare: caedes praescripta manebat I 263.
 praesens constantia II 650, pr. testatio II 669.
 praesentia nostra adueniet III 430.
 praesepe I 157, 177, praesepia I 169.
 praesolidum Simon I 422.
 praestupidum cor IV 199.
 praetexere III 636.
 praetumida mens I 580.
 praeualido robore cordis IV 100.
 precatore genitore III 85, IV 506.
 pressat facundia IV 595.
 presserunt terram III 335, — pressit sua munera Christus III 32.
 pretiosus sanguis III 611.
 primaeuo in flore I 30.
 primitiae IV 108.
 priscas leges I 483.
 pro = propter: subolis pro funere matres caelum pulsare querellis I 265, his pro signis conclamant decipiendum II 596, sibi demere pro caeli regnis amorem (οἱ πάντες εὐνοῦχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν *Matth. XIX 12*) III 488, quicunque linquet adfectus omnes pro nomine nostro (ἐνεκα τοῦ ὀνόματος μου *Matth. XIX 29*) III 546, proque meo uobis incumbere nomine gentes IV 110, discipulos dictis pro talibus commotos III 600, pro fratris morbo anxia IV 307, — proximus et frater pro te tibi cedat amore (ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν *Matth. XIX 19*) III 509, — pro fonte reliquit II 297, — urgebit pro me uolentia II 463, — pro merito II 761, pro certo gemuit I 375, adfixi crucibus scelerum pro sorte latrones IV 686.
 procures IV 572.
 proculcare II 222.
 profanare II 576, profanus II 161, IV 639.
 profatur I 67, 201. II 179, 365, 757, 806. III 399. IV 53, 484, 752.
 professi II 349.
 profeta I 125, 324, 471, 678, 691, II 278, 299, 357. III 31, 268, 684. IV 46, 78, 113, 138, 637 = profetissa I 214, profetare IV 569.
 proiecta in lacrimas II 704.
Prolepsis: quod me in altum erigit ex humili celsam I 99, laetanti in pectore II 340.
 pro mira fides I 113.
 promittere: natum e coniuge promittit I 19, — II 533. IV 239, 733.
pronomén personale: nos = ego: crederet et nobis II 691, incumbens nobis uolentia IV 491, — uestri = uestrum: quemquam uestri II 634 (*at* III 303 siquis uestrum), — carmen mihi erit *praef. 19* tibi claudetur uox nuntia I 40, firmanatur uobis munera I 41 *etc.* — *possessiuum*: noster = meus: pro no-

mine nostro III 546, uester = tuus: aedibus in uestris II 338, uestris haec audio uerbis (tu dicis *Matth. XXVII 11*) IV 593. — *reflexiuum*: in numerum proles sibi adoptat I 465, suscepisse sibi II 508, uitam sibi possidet in se II 655, requiem placidae sedis sibi repperit II 717, nulla sibi sumunt alimenta ciborum III 207, dam-nansque sibi responsa coercet III 698, diuersa sibi tractantes munia IV 166, palmis sibi frangere panem IV 446, libera sanguinis huius corda tenere sibi IV 619, laqueo sibi sumere poenas IV 630, — sibi = ei II 40, 602 *etc.* — sui = suus: incrementa sui II 753. — sui centeno copia fetu II 753. — *demonstratiuum*: iste = hic: uix gaudia tanta spiritus iste capit I 97, hic puer ad casum populi datur, iste renasci concedet populos, dicta in contraria signum istius adueniet I 209, consimile est isti (simile est huic *Matth. XXII 39*) IV 42, uox denegat ista magistrum IV 476. — *demonstr.* = *reflex.*: discipuli rogitant, cur non successerit illis medella III 371. — *demonstr. om.*: hunc similem faciam [ei] uolucris qui fulcit harena fundamenta domus I 723, cui fidem sermonis gratia figet [ei] genitoris dona patescunt II 648. — exsoluet qui iura cubilis alteraque illius thalamis sociabitur uxor III 476. — *interrogatiuum et indefinitum*: quis = uter: quis potius genitoris iussa sequatur III 702, — quisquam = quisque: illicitum cuiquam fuerat contingere panes, sumere quos solus poterat sacerdos II 573, — nec primus quisquam nisi cunctis seruiat unus esse potest III 608, quisquam usus I 475, nec genitor quicquam uestri quaeret II 643, — quis = aliquis I 628, — quisque = quicumque I 715, II 202, 619, 621, 776. III 400, 490, 614. IV 180 = aliquis III 614, alius = alter: aliam uultus partem praebere memento (praebe illi et alteram *Matth. V 39*) I 552, unus tollitur alius linquitur IV 172.

pronus: rabies prona furore III 291. propagare I 167. properis cursibus instans III 290. proprius *i. q.* suus III 305. prosequi = respondere: Christus prosequitur III 435, IV 48. prosternere: terror prostrauit pastorum corpora terrae I 162. prouenire: passeribus pretium nummi uix portio parua proueniet II 490, = fieri: tua proueniat de sorte uoluntas IV 504. pubescere (pubescere *C*) pleno aeuo I 132. pudendas sordes animi ponere III 710. pudor = reuerentia III 727. pulcher: labor II 315 (= bona) uina II 149, cibi II 303, facultas I 573, fides II 340, seges II 752, — pulcherrima iussa salutis I 434. pulsare caelum I 266. III 172, — dictis III 142. putealia pocula II 257.

quadrifidus: quadrifido ab axe IV 158. quadriga III 266. quadriiugum II 546. quaerere *i. q.* accipere, nummum III 575. quaesitor III 412. quaesunt I 249. quam *i. q.* quanto: quam praestare magis gaudet I 675, — quam pro: laetitia inuentae maior tum nascitur agnae quam pro cunctarum numero III 416, — quam nulla II 36. quater plausum IV 582, corda IV 711, — linguas IV 576.

que *apodosin incohat*: iam lux adueniet properis mihi cursibus instans Moenibusque in Solymis rabies cum prona furore — saturabit III 291. — *abundat*: obuia nuntia fama uenit pueroque remeasse salutem II 342, seminibusque illud minus omnibus esse uirentum creditur II 815, — = *de*: seminibusque aliis contingunt aspera rura II 748, — *praepositioni adiunctum uelut*: inque uicem IV 646 — carceris in mersum tenebris uinclisque grauauit III 48, carceris et mersum tenebris poenisque premebat III 450. quin: nec littera deerit omnia quin fiant I 489.

- Quirinus I 147.
 qui sit II 775.
 quis = quibus I 236, 312, 441. II 374. III 583, 718. IV 75, 153, 232, 254, 544, 722.
 quistis II 672, queunt III 310, queat III 526, IV 115, queamus I 124.
 quod *causale*: 1) *cum indicatio*: hoc dictum scribae carpebant, quod uerba Dei uirtute ferenda protulerat Christus II 82. 2) *cum coniunctio*: quod uenerit illa II 709, Moyses praecepit quod pectora dura uideret III 473, — *quod cum indicatio uel coniunctio praecedente uerbo dicendi uel sentiendi*: I 168, 193, 238, 300, 506, 713, 755. II 291, 327, 389, 550, 579. III 34, 35, 38, 139, 152, 245, 248, 262, 567, IV 90, 356, 468, 547, 666, 758, 781, — quod *post* haud dubium est II 180.
 quoniam (= ὅτι) I 379. IV 732.
 rapere: furem in bella IV 408, rapuit ficus de uertice mortem IV 631.
 rapida mens I 40, uita I 513, furor II 48, aestus II 247, flamma III 267, sol IV 586.
 rarus messor II 427.
 rationem ponere III 438.
 recedo (recido C) I 741.
 recidere I 636, — recidi I 181.
 recidiuus: recidiua in lumina surget IV 345.
 recurro: uera recurrant I 180, ut dictum — recurrat II 767.
 recursus I 765. II 332. IV 735, 760.
 reddo: uirtute mea se reddet lumen ademptum II 411.
 redimita radiis salutis uita III 294, redimere honore IV 189.
 rediniua dextra II 594, r. corpus II 660.
 reduces discipuli II 295.
 reflectere dominum II 704.
 regia caeli I 467, 482. II 513, 539.
 regnator terrae apertae IV 807.
 remeare I 47, 286, 748. II 332, 343. III 206. IV 324, 735, 761.
 remissus = solutus. III 35.
 renidere I 205.
 reparatio uitae IV 31, 349.
 repedare I 104, 223. II 75. III 195. IV 494.
 rependere meritum *praef.* 18 I 610, laudes gratesque r. I 96, praemia I 578.
 repens languor I 744.
 repertor caeli terraeque I 35, uitae II 405, lucis uitaeque IV 479.
 repeto: nec quisquam domibus repetat sustollere secum IV 125.
 respire III 181.
 restat: gloria I 19.
 retexere monumenta II 569.
 retur II 402.
 retractare = uituperare II 85.
 reuinctus coniugio II 273.
 reuirescere II 203.
 reuoluere *i. q.* repetere: cuncta reuoluens debita III 454, — (resoluere C) uitam II 192.
 ridentia limina II 720.
 rigare lacte IV 128.
 risus occultus II 351. III 153.
 roboreus: roboreis radicibus instat I 334, robur fidei III 119, 191, 277. IV 383, — saxi III 279.
 rogare = orare, precari I 13.
 rogito IV 212.
 Roma *praef.* 2.
 roseum iubar III 1, ructans uarii sermonis imago II 828.
 ruber uesper III 225.
 rudis *i. q.* nouus: rudibus ueteres subtexere pannos uestibus II 371, — rudibus membris consistere II 194.
 ruentes mentis languore II 4.
 rumpitque hanc pectore uocem IV 366.
 ruralia arua I 325*, r. pala I 342.
 rutila lux II 168.
 sabbata II 565, 576, 581, 587. IV 130.
 Sadducaei III 221, 241. IV 14.
 saeculi generatio IV 159, lucra III 308, pax IV 806, — penetralia II 543, uiolentia II 463, — saeclo debita III 348, saeculorum series I 308, tempora III 232.
 saepta uiarum III 755.
 saeta I 323, stamine saetarum conexus III 392.
 saltem = quidem I 487.
 salutifer IV 365.
 salua merces III 568.
 saluator I 769. II 247. III 192. IV 51, 537.
 Samaritae II 434, Samaritum II 255, 322, — Samariticus II 254, — Samaritis II 244, 250.

sanctificus auctor carminis *praef.* 25.
 sancti profetae II 773, — s. fides II 438.
 satias potusque cibique I 637, — saties III 216.
 satis est I 748. IV 545.
 saxea corda III 474, saxosus ager II 785.
 scelerata cupido II 442, sc. insania II 467. IV 755. facundia IV 595, ludibria IV 643.
 scelus = diabolus: horrendi sceleris fallacia I 374.
 scribere tabulis I 113.
 scrupus I 684.
 scrutator cordis I 579.
 se *om.* I 45. III 262, 444 *etc.* — se iudice II 643, se reddet lumen II 411.
 secretus i. q. separatus III 420, — secreto III 205.
 selectio felix III 773.
 semiputata uitis portio III 694.
 semita uiarum I 315.
 senes fessi I 29.
 senilis: s. coetus I 293.
 senior uir III 355.
 seorsum delecta II 430.
 septemplex caelum I 356.
 serenum: adueniet uentura luce serenum III 226.
 serere sancta praeconia I 435.
 series saeculorum I 308.
 sermo currebat II 305.
 seruator iusti I 2, — II 243, 256, 327, 382. III 17, 195.
 serus *pro* sero II 829.
 si: si — promitteret, forsan cunctatio mentes debuerat I 32, si germanam potuisses uisere, Lazarus haut poterat succumbere morti IV 367. — si = num III 414, 434. IV 354, 554, — si (*cod. nonn.*) credunt pectora uestra (πνεύματα; *Matth.* IX 28), II 410, istaec si credis (πνεύματα; *Ioh.* XI 26), IV 354, *om.* rursum sublimem [si] dixissent esse profetam, occidisse illum traheret confessio culpam III 687, — si = ei III 593.
 Sichen II 244.
 sicubi I 573.
 Sidon III 177.
 si forte: uel septem lapsus hominum si forte liceret (*scil.* remittere) III 434.

silenter III 460.
 Simeon I 190, 214.
 similis: satis est domini similem uirtutem prendere seruo II 477, his saxosus ager simili leuitate uirescit II 785, istis (hominibus) similem nos quaerere nummum III 575.
 Simon I 422. III 120. IV 409, 583, 653.
simplex pro composito: condita = abscondita II 827, ferre = proferre II 83, = auferre IV 722, firmare = affirmare III 362, haerere = adhaerere II 97, linquere = relinquere II 74, ludens = eludens IV 572, mouere = remouere IV 374, paruise = apparuisse III 268, posuere = deposuere III 710, sequi = prosequi I 566, signare = designare IV 627, suadere = persuadere II 336, temnere = contemnere IV 55, uellere = euellere III 377, uertere = euertere IV 547, uenire = euenire, fieri I 676. — *compositum pro simpl.*: adnectere =nectere I 7, concelebrare = celebrare I 109, 117. IV 193, effugere = fugere III 300, infindere = findere IV 171, malle = uelle IV 35, reuincire = uincire II 273.
 simulatio flammipedum quadriugorum II 546.
 simul his dictis I 175.
 sin III 423.
 sinapis prae parui granum II 813, minimi sinapis III 376.
 sine luce tenebris I 624, sine fruge rapinam II 780, sine honore III 31, sine nomine III 68, 760, sine fine III 379, 771. IV 79, sine fructibus aera IV 235, sine nomine IV 430.
 sinuamen: uteri sinuamine I 87, sinuamine laterum III 56.
 sinuo II 259.
 sinuosa uolumina lini I 423, sinus cophinorum III 90.
 Smyrnae de fonte *praef.* 9.
 sobrius aeternum I 21.
 sociabile uinculum IV 18. .
 Sodomi II 455.
 sol = dies: quadraginta illi fuerant ex ordine soles I 369, geminos expendere soles II 323.
 solidus III 363.

solium caeli I 17.
 sollicite = diligenter III 239.
 Solomon I 644, II 710, 711.
 soluere linguam per uerba I 114, soluitur uirgo nouo fetu completa I 155.
 solus: solis iteris regionibus infit III 585.
 Solymi (Solimi *plerique libri*) I 227, 233, 449, II 154, 205, 281, 284. III 291, 584, 622, 641, IV 78, 363.
 sonans = praedicans I 439 — sonarit IV 569.
 sonipes alacer I 688.
 sonora uox II 417.
 sopire furorem I 267.
 soporata nocte III 97.
 sordida lucra II 162. III 706, s. dicta laboris III 696.
 sors: res uberior cumulatae sortis abundat IV 254.
 spargere: spargantur in populos II 484.
 species (*nonn. codd.*) animae I 312, ouium I 692, i. g. forma II 673.
 speculum II 69, IV 714, 726.
 spiceus horror II 799.
 spiraculum I 115.
 spiramen I 215, 340. IV 797.
 Spiritus I 21, 140, Spiritus purus I 69. II 624, 628.
 splendescere II 188.
 spondere animos II 370.
 spongus IV 695.
 sponsalia pacta I 143, uota IV 200.
 spontaneus I 652, 703.
 sporta III 217, 252.
 sputa inproba IV 566.
 squamosum corpus II 519.
 stamen saetarum III 392.
 stare = esse: haud ignota stat cautio legis I 519, stabunt rebus signa futuris II 696.
 statuere inreuocabile tempus *prae f. 4.*
 sternere: prono strauerunt corpore terram I 248, aequora uitae sternit mitis moderatio III 605, pacem II 38.
 strata (*subst.*) I 290, 315. II 535. III 462, 636, 655, — strata tororum III 621, — stratumque tuum referto II 90.
 strauerunt corpore terram I 248.
 strepere loquellam IV 579.
 strictura II 783.
 struere conuiuia III 53.

stupidus = stupens IV 89.
 stupuere magistrum II 295.
 sub c. *abl. ubi ablatium instrumenti causae uel modi exspectes*: misericiens sub nomine fratrem I 503, tuo sub nomine nobis uirtutes omnia domuerunt I 709, seruiuit tuo nobis sub nomine daemon I 712, sub uno nomine consociat II 59, praeclaro nitidi sub lumine solis II 482, infendunt sub uomere IV 171, sub pondere pressos IV 505, — nullo sub crimine culpae I 262, Istrahelitarum sub nomine plebem II 474, *cf.* IV 325, 796, sub iure legis tenebo II 582, matris generisque sub nomine II 732, populo sub teste III 478, sub lege IV 6, *cf.* IV 12, — sub una condicione premet IV 169, ueris sub testibus IV 552, sub sorte IV 663, tantis sub casibus IV 497. — *ubi abl. temp. exspectes*: nocte sub obscura (*νυκτός Ioh. III 2*) II 177, sub extremo labentis lumine solis III 77, nostro sub tempore II 514, sub exortu solis (*ἔρπον Matth. XVI 3*) III 227, ueniet certo sub tempore III 347, = in: sub turbine saeculi proculcet pedibus letum II 221, *cf.* IV 541, sub pectore III 528. IV 352, Domini sub pectore II 493.
 sine honore manent patria sub sede profetae III 31, uentris sub carcere III 235, caeli sub sede (= in caelo) III 287, procerum sub pondere tristis III 64, uenient sub lumina uitae IV 27, — sub iudice statuet uinctum I 515, steterat sub litore puppis II 43, nulla sub Christo ieiunia ferret II 364, qui me confessus fuerit sub iudice terrae II 495, sub lumine lucis inueniam III 314, sub iudice flamma III 475, primo sub limine IV 574, — ille sub haec II 113, 259 *etc.*
 subeo: subibit (= subsequetur illos receptos) I 760.
 subigant haec pascua porci II 60.
 sublimis capiat II 223.
 sublimo III 145.
 substantia animae II 522*, arboris III 668, — credendi II 675, panis I 380, 595, parua IV 255, salis I 474, suci II 745, uocis II 418.

— substantia = summa pecuniae IV 255.
succedere pro I 393, succidere messem II 318.
sulcare flammis auras I 244.
summa dies I 706, summogustu IV 659.
sunt qui: sunt quos iactantia tollit I 580.
super = in: audiuitque dei super horrida somnia uocem I 138, quicumque hominum fuerit super omnibus error II 623, — *adverb.* I 717. II 2, 31, 277. III 47, 436, 603, 631. IV 161.
superarent *i. q.* superessent IV 136.
superest = abundantius est: quod superest illis (quod autem his abundantius est *Matth.* V 37) I 546.
superbi sapientes II 550.
superflui III 249.
superincrepitans II 161.
supra: sidera supra III 409.
surgere: maior in plures audax iniuria surgit III 725.
suscipere: Iohannem ueneratio suscipiebat III 51, 685.
suspendere curam pectoribus nostris I 640.
susurrans II 483.
synonymorum coaceruatio: clamore uocabat I 310, pestiferi rabies uasana ueneni I 404, apicis parui gracilis distinctio I 488, ueteris iussum moderamine legis I 496, tacitae mentis penetralia I 505, e tenebris carceris atrii I 517, casti pudoris iura I 534, uis tetra ueneni I 547, nil abdita clausum pectoris antra tegunt I 588, deuoti pectoris seruitium I 610, obscurae tenebrae I 622, nigrae umbrae I 623, magna admiratio plebis inmensum stupuit I 729, caecis tenebris demersa I 758, aestu febrigue I 768, pectora nescia falsi uirtutem puram seruant sine fraude maligna II 112, nocte obscura II 177, furuis tenebris II 207, caecae tenebrae II 236, sordida polutae — contagio mentis II 239, tristes lacrimae II 370, inplorat lacrimans II 380, praeclaro nitidi sub lumine solis II 482, benigna obsequia II 506, caeci de carceris umbris II 510, lumine lucis II 517,

amissae leti post funera uitae II 521, fulgentis splendens gloria II 524, uento uibrante II 529, uestitum ueste uidere II 530, praecepta iussa II 710, fontani gurgitis unda II 716, magna sub mole farinae II 821, mirata—arte attonitus stupuit III 58, ualidum robur III 119, 277, rabies prona furore III 291, caeca rabies furoris III 350, instabilis fidei nutans per lubrica gressus III 374, diuite gaza III 522, concordii sternit mitis moderatio pace III 606, uasti sine fine doloris III 771, fesso nexos languore quietis IV 507, celeri properoque recurso IV 760, furtim sustulerit corpus defensa tenebris occulte rapiens audacia discipulorum IV 782.

synthesis generis: reuertenti iuuenis (iuuenem C) torpentia membra—ante pedes Christi lecto posuere cubantem II 76 s.

Syria I 146, 438, Syri I 449. III 176.

tamen *i. q.* uere: tamen uobis est una magistri inposita... potestas IV 62.

tangere sensu *i. q.* intellegere II 769. tanta = tot: II 422, tanti = tot III 249. IV 399, 535.

tantum = tantopere I 299. III 649, tantum terrestria II 209, — tantum ne II 624.

tarda uerba I 34.

temno: mandata dei temnenda peregi I 38.

tempore capti I 657.

temporum usus rarior: praes. pro perf.: theo in uiscere proles exultat Mariae cum adfamina sensit (ἐσάρτησε τὸ βρέφος *Luc.* I 44) I 90, ille profetarum solus transcendere uires promittitur olim (*cf. Matth.* XI 10) II 532, non meminit quisquam te uisere nudum IV 278, quattuor luces praetereunt, quo membra solo composita quiescunt IV 376; discedens Christus languoribus aptat medellam II 600, labentis mentem frater lucrabere fratris III 422, corpus motu fugiente caloris fetorem reddere IV 378, discipuli Iuda fugiente se-

quantur IV 480. *praes. pro futuro*:
dicitis agricolis uenire uentorum
rabiem III 229, sibi post domi-
natum cedere credentum III 730,
potiora credere tantae promittit
fidei IV 238, oscula pepigit sese
contingere Christi IV 515. — *fut.*
pro praes.: felix qui credit finem
mox adfore uerbis quae deus ad
famulos magnum dignando loque-
tur I 92, quisque capax fuerit ca-
passat III 490. — *plusq. pro im-*
perf.: hospitio amborum fuerant
praeparua habitacula I 153, texta
camelorum fuerant uelamina saetis
I 323, nec dignum fuerat uestis
suspendere curam pectoribus no-
stris I 639, illic fuerant II 139,
illicitum fuerat II 573, quattuor
ex omni fuerant tum milia plebe
(οἱ δὲ ἱσθλοντες ἤσαν τετρακισχilioί
ἄνδρες *Matth.* XV 38) III 218,
fuerat cui dissona lingua III 764,
fuerat mulier accepta IV 310. —
perf. pro praes.: ut melius fuerit
thalamis caruisse III 481, solita
est (= solet) IV 81. — *tempora*
variantur in paratxi: manet —
claudetur I 39, erigit—uoluit I 99,
suspendunt—audiuitque I 137, mi-
rantes laudant, laetantes consti-
puerunt I 179, accepit laetusque
profatur I 201, datur—concedet I
209, fuerant—cinxere—praebent I
323 sq., tenetur—purgabitur I 342,
tenebit—complet I 379, uidebunt—
exoritur I 416, receptat sequentur
— manet — manebit — patebit —
adoptat — pandetur I 455—468,
procubuit Christumque precatur
I 735, aptat—abibat II 91, misit ut
ueniant munera II 229, conperit,
aduolat, orabat II 333, si fue-
rit—sin erit II 448, praeterit et—
carpebat II 562, domum repetit
turbasque reliquit II 829, conue-
niunt populi—secumque trahebant
III 197, urget—abegit—premebat
III 448—450, inuenit—iussit III
557, tumebat calcauitque IV 301,
secessit orabatque IV 501, iniecere—
prehendunt IV 521, ait—negabat
IV 576, inducunt—cinxere IV 645,
dixere—fatentur IV 713, — quaerit
quot errata remittat uel si liceret

III 433, quae foret—quae possit
III 528, si uellet cur trahantur III
627, poscant—consumeret IV 94,
utinam adforet et rapuisset IV 340,
— si promitteret, debuerat I 32,
iamque torpebant—cum sulcabat
III 97, nec prius audebant, nisi
firmasset III 336, inquirunt uirtus
quae tanta dedisset III 676, si po-
tuisses uisere—haut poterat IV 367,
petebant qui—cuperet, qui confes-
sus sese damnauerit IV 615, [si]
dixissent esse profetam, traheret
confessio culpam III 687.
temptamina IV 108.
temptator I 383.
tenax uirtutis III 518.
tendere: tendentem diffusa umbracula
ficum III 655.
tenebrae mortis I 128.
tenebrosa uolumina I 213.
tenere: ambos adnexos tenebant I 7,
custodia pecudum pastores tenuit
I 159, quaerens inuenta tenebit I
668, quae regio puerum teneret
progenitum I 229, secumque fide
iam certa tenebat II 388, tenere
ieiunia II 363, tenere nomen I 226,
492, uitam I 379, 745.
terdena pondera argenti IV 426.
terga liquidi profundi III 257, ruris
I 698, II 426, soli I 635, terrae
II 802, III 212.
terrenus I 650, II 196, 681, III 175.
terrestria dixi II 209.
terrificus IV 157.
testatio praesens II 669.
textum *i. q.* uestis texta IV 664, texta
IV 724, textus (= pannus) I 156,
(= rete) I 431.
thalamus: thalamis inhaerere I 5,
arserat Herodes—in thalamos fra-
tris III 44, thalamorum uincula
nectens III 737.
thronus I 101, 482.
tineae: I 612 (edaces), 615.
Tonans *i. q.* Deus II 795, IV 553, 672, 786.
tondere: pascua tondent pecudes II 424.
torpere otia lenta III 566, — tor-
pentia membra II 76.
torpescere I 137.
torrens flamma *praef.* 5 — II 331.
toti = omnes: tota per oppida I 147,
totis eduxit moenibus II 298, to-
tum uinum II 374, totum III 213,

- totis siluis III 413, totum conplere
 licebit IV 519.
 tractare curam talenti IV 230, oculis
 lumen serenum (Christum) I 319,
 — pocula IV 659.
 tractus aeris IV 104.
 trahere animum per gaudia I 94, mi-
 racula longa trahebat I 48, pro-
 missa I 308, pronos trahere I 687,
 risu III 153, traheret confessio
 culpam III 688.
 trans: t. sidera I 495, = supra: cunc-
 taque trans meritum concessit de-
 bita seruo III 446.
 transcendere II 532 (uires), III 612.
 transigere horam IV 690, ludibria
 IV 650.
 transuoluere III 378.
 tremefacta pauore corpora I 161.
 tremisco: molli timore tremiscis III
 302.
 trinus = triplex III 484, = tres I
 103, 249. III 327. IV 671, = ter-
 tius IV 735.
 triti utres II 373.
 triticeus nitor II 805.
 tropaea speciosa III 342, tropaeis ex-
 celsis III 640.
 truculentus III 449, 586.
 tunc cum *praef.* 23, tum—cum: quod
 dare tum licitum, cum sanguis
 distraheretur credebant IV 634,
 — tunc dehinc I 52, tunc inde
 II 137, III 93.
 tunica IV 644.
 turba propinquorum I 108.
 turbo II 221, 368, 545. III 266. IV 541.
 tyrannus durus II 462.
 Tyrus III 177.
 uacuum est *i. q.* licet III 246.
 uacordis uulgi dicta IV 674.
 uaesana rabies I 404.
 uaesania III 172. IV 669.
 uasculum II 140.
 uates *i. q.* sacerdos I 4, 47, prisci
 uates I 122, ad officium uatis I
 132, 141, de sanguine uatum I 186,
 uatum oracula I 195, culmina uatum
 I 233, oracula uatum I 237, uatum
 choreis I 292. II 576. III 292, exi-
 mios uatum uatum princeps IV 404.
 ubi: ubi tertia uenerat hora III 556,
 ubi sexta transfluxerat hora III 560,
 ubi transegerat horam IV 690. |
 uectare I 273.
 uegeto II 355. III 108.
 uel = et II 478. III 627.
 uelamina I 323. IV 703, 749.
 ueliuolum mare II 11.
 uenalia multa II 155, uenali nomine
 sisti III 441.
 uenenati passus II 715.
 ueneniferi serpentis propago II 631.
 uenenum I 386, 404. II 719. III 369.
 IV 437.
 uenerabilis iustus IV 518, templum
 II 166.
 uenire uiam I 231, u. in uerba I 17,
 uenient (*i. q.* erunt) soluta III 287.
 uentosa aequora I 689.
 uerbera flagri II 158.
 uerberare auras IV 375.
uerborum ordo rarior: omnia nam
 memorat sibi met sermone profetae
 gesserat ipsa prius quaecunque,
 ex ordine dicta II 300, non in-
 lata homini fuerint quaecunque
 III 148, natis quisque suis III 186,
 — nato cum II 129, haut etenim
 iustos ueni ad directa uiantes II
 359, hoc super II 527, sidera su-
 pra III 409, uos inter III 605,
 haec inter IV 114.
 uerbum: (fama) mille sonans uerbis
 (*cf.* *πολλόφωνος*) I 439.
uerbum auxiliare omissum: praef. 21
 (est), I 6 (erat), 11 (est), 141 (esse),
 237 (esse), 379 (esse), II 176 (sunt)
etc. cf. ellips. uerb.
 ueredicus II 275, 610. IV 3.
 uergentibus annis I 8.
 uersutia fallax I 368.
 uersutis artibus I 382.
 uertigo poli *praef.* 13.
 uestigia matris deseruit I 287, uesti-
 gia = pedes I 316, 476, 539. II
 434, 453. III 102, (= gressus)
 III 115, — uestigia nostra (= me)
 sequeris III 518.
 uia trans pelagus I 414.
 uiare I 126. II 359. III 209.
 uibrare: tremulo uibrabant corda pa-
 uore III 105.
 uicibus I 3, omnibus uicibus aunorum
 I 284.
 uigere II 396, 458. III 644.
 uigor stabilis II 777.
 uincula thalamorum II 277. III 737
 (IV 21).

uindex: ferro uindice I 498.
 uineta retundere III 695.
 uiperea gens I 328.
 uires I 148.
 uirescit II 785.
 uirginea tecta I 55.
 uirgo lectissima I 69.
 uiridis terra I 162.
 uiror II 816. III 638.
 uirtus i. *ferre quod* uis, δὲναμις: uirtus
 praescia rerum I 192, sancta uir-
 tute ducere I 240, u. animae I 312
 (species *nonnulli codd.*), uirtus
 corporis I 511, uirtutes I 710,
 uirtute mentis fidelis I 761, uir-
 tus furoris II 46, uerba uirtutis
 Dei ferenda II 83, dicti et facti
 uirtute II 87, uirtutes II 108, uir-
 tus Dei II 183, uirtus nostri pa-
 rentis II 262, uirtutis honore II
 355, uirtutes daemonis atri II 437,
 animae libera uirtus II 522, 557,
 uirtus templi II 578, patria uirtus
 II 601, 602, aduersa uirtute II 615.
 minister uirtutis III 27, 34, dona
 immensae uirtutis III 73, uirtus
 fecunda donis III 193, digna uir-
 tute tueris III 278, pulcherrima
 uirtus constituet III 542, constituet
 regni uirtus sublimis in aula IV
 34, istaec uirtus firmissima legis
 IV 41, uirtus caeli 152, praesens
 uirtus tua IV 340, uirtus creden-
 tum IV 382, 400, uirtute ipsius IV
 410, non mihi est uirtus IV 496.
 uiscera I 60, 140, 733, uiscere I 90.
 uiscus I 90.
 uis liuida I 384, horrida III 8. IV 722,
 tetra I 547.
 uita perennis III 309, 547, perpetua
 III 502.
 uitalis: dicta II 547, 725, gesta *prae-
 f.* 19, mensa I 757, saecula II 292,
 uerba II 452. III 255, — orae II
 707.
 uitreas undas I 354.
 uiua unda II 258, 261.
 uiuax mens II 487.
 uiuificus IV 797.
 uix: uix paucos I 684.
 ullus = aliquis III 404.
 umbra mortis I 417 (caligo m. I 681),
 carceris I 409. II 510.
 umbracula ficus II 115. III 655.
 undisonus III 390.

uocare sub tecta II 447.
 uocitare I 26, 72, 110. IV 694.
 uolare: dum saecula uolabunt *prae-
 f.* 12.
 uolentes IV 774.
 uolucris anima IV 371, fama III 264.
 uoluenda dies I 106.
 uolumina (= cogitationes) cordis I
 213, lini I 423, immensa petrae
 IV 725.
 uoluntas I 418, III 656 (cibi).
 uolutat dicta I 95.
 uotum: laetum IV 208, regale III
 739, sponsalia IV 200, sponsi II 366.
 urgentes = imminentes I 329.
 usus triticeae I 377.
 ut: nec metus ut (= ne) rapiant
*prae-
 f.* 21, iubere ut tradant II 429,
 adiurabo ut fateare IV 554, spon-
 dent mandatum ut studeant I
 389. — *om.* uerbo satis est iubeas
 remeare salutem I 748, peteres tibi
 traderet undam II 258, rogabant
 sumeret escas II 302, uox audiet
 ut—dices et negabis IV 472, ro-
 gabant—peterent IV 610, petimus,
 custos seruet IV 736. *cf. etiam* I
 110. II 74. III 358. — quo *ubi*
 ut *exspectes*: quo pateant uolumina
 cordis (ut reuelentur cogitationes
Luc. II 35) I 213, quo numen
 adorent I 231, gloria quo maneat
 similis natoque patrique (ut omnes
 honorificent filium . . . *Ioh. V 23*)
 II 645, quo possent dicta profetae
 concurrere rebus (ut impleretur
 quod dictum erat per prophetam
Matth. XIII 35) II 825, Christum
 me dicere cunctis parcite, quo soli
 cognoscant talia digni III 288, —
 = quippe, &c, &c: leti quod lege
 remissus tanta ut Iohannes uirtutis
 dona teneret III 35.
 uterque: utrasque palmas porrexit II
 595.
 uulgaris plebs IV 733.
 uulgu *masc.* IV 611.
 uulnera = peccata III 436.
 Zabulonum I 411, 413.
 Zacharias (*Zaccharias C passim*) I 3,
 11, 74, 81, 309.
 Zebedeus I 433, 590, Z. nati III 319.
 IV 483.
 zona I 324.

1875

1875

3 2044 024 286 353

HARVARD UNIVERSITY

<http://lib.harvard.edu>

If the item is recalled, the borrower will
be notified of the need for an earlier return.

	<div>WIDENER WIDENER SEP 10 2007 MAY 15 2007 CANCELLED</div>

Thank you for helping us to preserve our collection!